

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

DİSİPLİNLERARASI ASKERİ TARİH ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINDA TÜRK DONANMASININ ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRE AHMET KORKMAZ

Tez Danışmanı

DOÇ.DR. GÜNEŞ ŞAHİN

ÇANAKKALE – 2023

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DİSİPLİNLERARASI ASKERİ TARİH ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINDA TÜRK DONANMASININ ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRE AHMET KORKMAZ

Tez Danışmanı
DOÇ. DR. GÜNEŞ ŞAHİN

ÇANAKKALE – 2023

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Emre Ahmet KORKMAZ tarafından Doç. Dr. Güneş ŞAHİN yönetiminde hazırlanan ve **28/11/2023** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Kıbrıs Barış Harekâtında Türk Donanmasının Rolü**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Askerî Tarih Araştırmaları Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Doç. Dr. Güneş ŞAHİN

.....

(Danışman)

Prof. Dr. Murat KARATAŞ

.....

Doç. Dr. Şengül DEMİREL

.....

Tez No : 10591125

Tez Savunma Tarihi : 28/11/2023

.....
Prof. Dr. Ahmet Evren ERGİNAL

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Emre Ahmet KORKMAZ

28/11/2023

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleŐtirilmesinde ve çalıŐmam sÜresince yardımlarını eksik etmeyen saygı değer danışman hocam sayın Doç. Dr. GÜneş ŞAHİN'e ve araŐtırmalarım esnasında her türlü konuda görüŐleriyle yardımcı olan sayın hocam ArŐ. Gör. Buğra TERZİ ve kıymetli eşi Didem İlkem TERZİ'ye sonsuz teŐekkürlerimi sunarım. ÇalıŐmalarım esnasında faydalandığım Gölcük Donanma Komutanlığı Deniz Tarihi Arşivi'nin kıymetli personeline yardımlarından dolayı Şükranlarımı sunarım. Ayrıca kıymetli zamanlarını bana ayıran ve samimiyetle yaşadıklarını anlatan Kıbrıs Gazisi Emekli Astsubay Ömer ÇOLAK ve Emekli Astsubay Osman Yaşar KAYNAR'a teşekkür ederim. Son olarak her türlü imkanı sunan ve her daim bana destek olan kıymetli aileme teŐekkürü borç bilirim.

Emre Ahmet KORKMAZ
anakkale, Kasım 2023

ÖZET

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINDA TÜRK DONANMASININ ROLÜ

Emre Ahmet KORKMAZ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Askeri Tarih Araştırmaları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Güneş ŞAHİN

28/11/2023, 126

Jeopolitik konumu nedeniyle Türkiye için önemli bir güvenlik sorunu teşkil eden Kıbrıs'ta 1960 yılında iki toplumlu ortak cumhuriyet kurulmuş ve barış sağlanmıştır. 1963 yılında Rumların başlattığı şiddet olaylarıyla barış ortamı bozulmuştur. Türkiye'de hem Ada'da yaşayan Türklerin hem de anavatanın güvenliği için 1964 ve 1967 yaşanan olaylar sonrasında Kıbrıs'a müdahale edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ancak bu dönemde başta Türk Deniz Kuvvetleri olmak üzere Türk Silahlı Kuvvetleri'nin NATO sınırları güvenliği kapsamında kuvvet yapısını boğazlar ve limanların güvenliği için düzenlemiş, bunun sonucunda bu dönemde deniz aşırı harekât için gerekli kuvvet oluşturulmamıştır. Başta deniz aşırı harekât için gerekli kuvvetin bulunmaması ve ABD'nin siyasi müdahaleleri sonucunda Kıbrıs'a çıkarma yapılamamıştır.

Yaşanan gelişmelerden dersler çıkaran Türk Deniz Kuvvetleri 1964 yılından itibaren hazırladığı geliştirme planlarıyla eksikliklerini gidermiş ve on yıl gibi kısa bir sürede Kıbrıs Barış Harekâtını gerçekleştirebilecek kuvvete ulaşmıştır. Bu tezde, cumhuriyetin ilanından itibaren, Kıbrıs olaylarına paralel olarak Türk Deniz Kuvvetleri'nde yaşanan gelişmeleri ve bu gelişmeler sonucunda Türk Donanması'nın, Kıbrıs Barış Harekâtının başarısına yaptığı katkılar ve harekâta üstlendiği rol açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Deniz Kuvvetleri, Kıbrıs Sorunu, Kıbrıs Barış Harekâtı, Amfibi Harekât.

ABSTRACT

THE ROLE OF THE TURKISH NAVY IN THE CYPRUS PEACE OPERATION

Emre Ahmet KORKMAZ

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Resarch of Military History Deparmant

Advisor: Doç. Dr. Güneş ŞAHİN

28/11/2023, 126

In Cyprus, which poses an important security problem for Turkey due to its geopolitical position, a bi-communal common republic was established in 1960 and peace was achieved. the peace environment was disrupted by the violent events initiated by the Cypriot Greeks in 1963. After the events of 1964 and 1967, it became necessary to intervene in Cyprus for the security of both the Turks living on the Island and the homeland in Turkey. However, during this period, the Turkish Armed Forces, especially the Turkish Navy, organized the force structure for the security of the straits and ports within the scope of NATO border security, as a result of which the necessary force for overseas operations was not created during this period. As a result of the lack of the necessary forces for the overseas operation and the political interventions of the United States, landing in Cyprus could not be made.

Lessons learned from the developments experienced, the Turkish Naval Forces have corrected their shortcomings with the development plans prepared since 1964 and have reached a force capable of carrying out the Cyprus Peace Operation in a short period of ten years. In this thesis, it has been tried to explain the developments in the Turkish Naval Forces since the proclamation of the republic, in parallel with the events in Cyprus, and as a result of these developments, the contributions made by the Turkish Navy to the success of the Cyprus Peace Operation and the role it assumed in the operation.

Keywords: Turkish Naval Forces, The Cyprus Issue, Cyprus Peace Operation, Amphibious Operation.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	viii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Türkiye Cumhuriyeti'nin İlanından İtibaren Türk Deniz Kuvvetlerinin Gelişimi	1
1.2. Kıbrıs'ın Jeopolitik Konumunun Önemi	4
1.3. Kıbrıs Meselesi ve Cumhuriyetin Kuruluşu	6

İKİNCİ BÖLÜM

KIBRIS CUMHURİYETİ BUNALIMI VE TÜRK DENİZ KUVVETLERİNİN

HAZIRLIKLARI

13

2.1. 1963-1964 Kıbrıs Bunalımı	13
2.2. 1963-1964 Kıbrıs Bunalımında Türk Deniz Kuvvetlerinin Durumu ve Gelişimi	28
2.3. 1967 Kıbrıs Bunalımı	32
2.4. 1967 Kıbrıs Bunalımında Türk Deniz Kuvvetlerinin Durumu ve Gelişimi	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI HAZIRLIKLARI

44

3.1. Kıbrıs Barış Harekâtına Giden Süreç	44
3.1.1. Türkiye'nin Müdahale Kararı ve Yaşanan Siyasi Süreç	48
3.2. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barış Harekâtı Hazırlıkları	53
3.2.1. Harekât Öncesi Donanmanın Durumu ve Harekâta Katılan Gemiler	54
3.2.2. Hava Harekâtına Katılan Kuvvetler	56

3.3.	Kıbrıs Barış Harekâtı Planı.....	57
3.3.1.	Çıkarma Bölgesinin Seçimi ve Aldatma Konvoyu	59
3.4.	Harekât Öncesi Rum Kuvvetlerin Durumu ve Harekât Planları	62

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE DENİZ KUVVETLERİNİN ROLÜ 65

4.1.	Birinci Kıbrıs Barış Harekâtı.....	65
4.1.1.	Harekâtın Birinci Günü	65
4.1.2.	Harekâtın İkinci Günü.....	72
4.1.3.	TCG Kocatepe'nin Batırılması.....	76
4.1.4.	Harekâtın Üçüncü Günü.....	87
4.1.5.	Ateşkes Kararı Sonrası Yaşanan Gelişmeler.....	91
4.2.	İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı.....	102
4.2.1.	Harekâtın Birinci Günü	103
4.2.2.	Harekâtın İkinci Günü.....	105
4.2.3.	Harekâtın Üçüncü Günü.....	107
4.3.	İkinci Barış Harekâtı Sonrası Yaşanan Gelişmeler ve KKTC'nin Kuruluşu	109

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ 113

KAYNAKÇA	123
EKLER	I
EK.1.....	I
EK.2.....	II
EK.3.....	III
EK.4.....	IV
EK.5.....	V
EK.6.....	VI
ÖZGEÇMİŞ	IX

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
Alb.	Albay
AMHM	Adana Müşterek Harekât Merkezi
BM	Birleşmiş Milletler
Bnb.	Binbaşı
Dz. Kuv. K.	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
Dz. P.	Deniz Piyade
EOKA	Ethniki Organosis Kyprion Agoniston
HMS	His/Her Majesty's Ship
IFF	Identification Friend or Foe
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KM	Kilometre
Kora.	Koramiral
Korg.	Korgeneral
Kur.	Kurmay
LCM	Landing Craft Mechanized
LCT	Landing Craft Tank
LCU	Landing Craft Utility
LST	Landing Ship Tank
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
NATO	North Atlantic Treaty Organization
Org.	Orgeneral
RMMO	Rum Milli Muhafız Ordusu
SAS	Su Altı Savunma Timi
SAT	Su Altı Taarruz Timi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCG	Türkiye Cumhuriyeti Gemisi
TMT	Türk Mukavemet Teşkilatı
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
Tuğa.	Tuğamiral
TuĐĐ.	Tuğgeneral
Tüma.	Tümamiral
Tümg.	Tümgeneral
ÜtĐm.	Üsteğmen
Yb.	Yarbay

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Türkiye Cumhuriyeti'nin İlanından İtibaren Türk Deniz Kuvvetlerinin Gelişimi

Cumhuriyet ilan edildiğinde Türkiye'nin elinde donanma unsurları olarak Osmanlı Devleti'nden kalma hareket kabiliyetleri kısıtlı ve imkanları son derece sınırlı, az sayıda gemi bulunmaktaydı. Donanma adına ilk faaliyetler Kasımpaşa'da bulunan Bahriye Nezareti binasını İstanbul Bahriye Kumandanlığı karargâhı haline getirerek küçük tonajlı harp gemilerinin bakım ve onarımı yapılarak harekete hazır hale getirilmeye çalışılması ile başlamıştır. Bu kapsamda Hamidiye kruvazörü onarıma alınmıştır. Hamidiye kruvazörü, 11-21 Eylül 1924 tarihleri arasında Mustafa Kemal Atatürk'ün Karadeniz seyahatinde kullanılmış Cumhuriyet Donanması'nın denize çıkan ilk gemisi olmuştur. Atatürk, Hamidiye kruvazörünün hatıra defterine “...*Hudutlarının mühim ve büyük aksanı deniz olan Türk Devleti'nin Donanması da mühim ve büyük olması gerekir. Mükemmel ve kaadir bir Türk Donanmasına malik olmak gayedir. Bunun için Hükümet-i Cumhuriyetin, tedbir ve teşebbüsleri ile şahsen alakadar olacağım...*” yazmıştır.¹

Mustafa Kemal Atatürk'ün de desteğiyle 30 Aralık 1924 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, Bahriye Vekaleti yasası çıkarılmış eğitim, denetleme ve tatbikat gibi alanlarda Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı Bahriye Vekaleti kurulmuştur. Bahriye Vekâlet'inin amacı eldeki imkanlar dahilinde donanmanın temelini oluşturmak olmuştur. İlk etapta eldeki gemilerin onarılarak donanmaya katılması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Yavuz Kruvazörünün onarılması için anlaşmalar yapılmış ve Gölcük'te kurulan tesislerle bu bölgenin ileride ana üs olarak kullanılmasının ilk adımları atılmıştır. 27 Aralık 1927'de Bahriye Vekaleti lağvedilmiştir.²

Ocak 1928'de Bahriye Vekâlet'inin yerine Milli Müdafaa Vekaletine bağlı olarak Deniz Müsteşarlığı kurulmuştur. Bu dönemde çok sayıda geminin onarımı tamamlanmış ve

¹ Soner Polat (Koord.), *Türk Deniz Kuvvetleri Denizlerin Koruyucuları*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Merkez Daire Başkanlığı Basımevi, Ankara, 2003, s. 58-59.

² Polat, a.g.e., s. 60-61.

donanmaya katılmıştır. Yavuz, Turgutreis, Hamidiye, Mecidiye kruvazörleri, Peyk-i Şevket ve Berk-i Satvet torpido kruvazörleri ile Samsun, Basra, Taşöz muhripleri donanmanın ana unsurları olarak Gölcük'te konuşlanmıştır. Deniz Müsteşarlığı döneminde yurt dışından gemi ve denizaltı alımları yapılmış, Deniz Harp Akademisi eğitim faaliyetlerine başlamış ve Gölcük'ün donanmanın ana üssü olmasına Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onay verilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye tarafsız kalmış, Türk Donanması da gerekli önlemleri alarak eğitimlerini iç deniz olan Marmara Deniz'inde sürdürmüştür. Donanma Gölcük'ten Erdek'e, Deniz Okulları ise emniyet gerekçesiyle Mersin'e taşınmıştır. Ancak bir süre sonra gemilerin bakım ve onarım gereksinimlerinin artmasıyla Donanma tekrar Gölcük'e dönerek savaş sonuna kadar bu bölgede kalmıştır. Bu dönemde Refah şilebinin batırılması ve Atılay denizaltısının mayına çarparak batması gibi olumsuz olaylarda yaşanmıştır. Bu dönemde ayrıca Genelkurmay Başkanlığı ve hükümet Kara Kuvvetlerini ana kuvvet olarak görmüş, Deniz ve Hava Kuvvetlerini, Kara Kuvvetlerine yardımcı kuvvet olarak görmüştür. Savaş yıllarındaki tüm olumsuzluklara rağmen yurt dışından gemi alımına devam edilmiş ve imkanlar dahilinde modernizasyon çalışmaları devam etmiştir. Savaşın sona ermesiyle birlikte çalışmalar hız kazanmış ve ABD askeri yardımları başlamıştır. 15 Ağustos 1949'ta Yüksek Askeri Şuranın almış olduğu kararla Deniz Müsteşarlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı olarak teşkil edilmiştir.³

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın kurulması, Türk Deniz Kuvvetleri için çağdaş ve güçlü bir yapıya kavuşması anlamında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde Truman Doktrini kapsamında verilen ABD yardımları ve NATO'ya üye olunması ile kuvvet yapısı, eğitim doktrini, imkân ve kabiliyetler geliştirilmiş, NATO standartlarında harekât icra edebilen bir yapıya kavuşulmuştur. Bu dönemde yapılan ABD yardımları ile donanma envanterine çok sayıda ABD yapımı gemi ve denizaltı girmiştir. Aynı yardımlar Yunanistan'a da yapılmış ve Sovyetler Birliği'ne karşı NATO'nun doğu kanadı güçlendirilmeye çalışılmıştır. Türkiye, NATO'ya girdikten sonra ortak savunma söylemini ilkesi haline getirmiş ve NATO'yu milli bir dış politika unsuru görerek her adımını ittifakın kararlarına göre atmıştır.⁴ Türk Donanması da bu anlayış ile kuvvet yapısını NATO standartları kapsamında verilen ve satın alınan gemiler, inşa edilen ve geliştirilen üslerle Sovyetler

³ Polat, a.g.e., s. 63-67.

⁴ Yusuf Sarıay, "Türkiye'nin NATO'ya Girişi ve Türk Dış Politikasına Etkileri", *Onuncu Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri*, s.49.

Birliği tehdidine karşı boğazlar ve limanlarını savunma üzerine oluşturmuştur. Donanmada, ABD menşeili gemilerin artması eğitimde ABD ekolünün benimsenmesini sağlamış çok sayıda Türk Subayı ABD’de eğitim almış ve çok sayıda ABD subayı Türkiye’de eğitimler vermiştir. Deniz Kuvvetleri büyüyen ve gelişen ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla 1961’de Deniz Kuvvetleri Komutanlığı: Donanma Komutanlığı, Kuzey Deniz Saha Komutanlığı, Güney Deniz Saha Komutanlığı ve Deniz Eğitim Komutanlığı şeklinde dört ana ast komutanlık olarak teşkilatlandırılmıştır.⁵ Deniz Kuvvetleri Komutanlığı günümüzde de bu yapıda hizmet vermektedir.

Türk Donanması zellikle Mustafa Kemal Atatürk’ün vefatından sonra İkinci Dünya Savaşı’nın da başlamasıyla geri plana itilmiş ve Kara Kuvvetlerini destekleyen bir kuvvet olarak görülmeye başlanmıştır. Bu durum İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar devam etmiş NATO’ya girilmesiyle birlikte önemi tekrar ortaya çıkmıştır. NATO görevi kapsamında, Boğaz ve limanların savunulması Kara Kuvvetleri yerine Deniz Kuvvetleri’ne bırakılmıştır. Bundan sonra Deniz Kuvvetleri tamamen Sovyetler Birliği tehdidine karşı önlemler olarak kuvvet yapısını buna göre düzenlemiştir. Bu durum 1963 yılına kadar devam etmiş bu tarihten sonra Kıbrıs’ta Türklere karşı yapılan şiddet olayları nedeniyle Türkiye’nin müdahale etmesi gerekmiş ancak donanma unsurları yetersiz kalmış ve bu tarihten sonra Donanma sadece ABD ve NATO’ya bağlı kalamayacağını grmştir. Bu tarihten sonra Deniz Kuvvetleri’nin geliştirilmesinde yeni bir sayfa açılmış ve Kıbrıs’a yönelik deniz aşırı harekât geliştirebilecek düzeye gelinmesine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

⁵ Polat, a.g.e., s. 67.

1.2. Kıbrıs'ın Jeopolitik Konumunun Önemi

İkinci Dünya savaşı sonrası Dünya hakimiyetini kaybeden İngiltere, Kıbrıs'ta, Yunanistan'ın desteklediği Rumların self-determinasyon ile Enosis'i gerçekleştirmek için çıkardığı olaylardan bıkmış ve Kıbrıs'taki sorumluluğunu hafifletmek için Türklerinde self-determinasyon hakkı olduğunu ortaya atarak Türkiye'yi Kıbrıs meselesine dahil etmiştir.⁶

1955 yılından itibaren Türkiye'nin dış politikada gündemine giren Kıbrıs, bulunduğu jeopolitik konum itibariyle, Doğu Akdeniz ve çevresine hâkim olmak isteyen devletlerin bir numaralı hedefi olmuştur. Kıbrıs, 34°33' ve 35°41' kuzey enlemlerinde, 32°17' ve 34°35' doğu boylamları arasında yer almaktadır. Ada'nın yüz ölçümü 9251 km²'dir. Bu nedenle Doğu Akdeniz'in en büyük, Akdeniz'in ise Sicilya ve Sardunya'dan sonra üçüncü büyük adasıdır.⁷ Ada Türkiye'ye 71km., Suriye'ye 98km., Mısır'a 384km., Girit'e 800km ve Yunanistan ana karasına yaklaşık 900km uzaklıktadır.⁸

Kıbrıs Adası bulunduğu konum itibariyle Doğu Akdeniz ve çevresinde bulunan Orta Doğu enerji kaynakları ile ticaret yollarının denetimi açısından kilit bir noktadır. Jeopolitik konumu sayesinde Süveyş Kanalı aracılığıyla Pasifik Okyanusu'na açılan deniz yollarını, Cebelitarık Boğazı vasıtasıyla Atlas Okyanusu'na açılan deniz yollarını ve Türkiye'nin güney limanlarının tamamını, diğer limanlarını ve Çanakkale Boğazı'nı kısmen kontrol altına almaktadır. Mahan'ın Deniz Hakimiyeti Teorisi'ne göre Kıbrıs Ada'sını kontrol eden devlet bu kilit noktaları da kontrol altına almış olur. Böylece Orta Doğu ve Kafkaslardan bu bölgeye gelen petrol ve doğal gaz hatlarının denetimini ele geçirmiş olur.⁹

Kıbrıs Ada'sı askerî açıdan da stratejik bir konumdadır. Konum ve görünümü itibariyle Doğu Akdeniz'de adete batmayan bir uçak gemisine benzemektedir. Bu nedenle Hava Kuvvetleri için ideal bir üs ve aynı zamanda güdümlü mermiler için çok iyi bir atış rampası görevi görebilir. Böylece Doğu Akdeniz'de büyük bir hava üstünlüğü sağlar. Kara Kuvvetleri açısından Anadolu'ya, Afrika'ya ve Orta Doğu'ya yapılacak olası bir harekât için

⁶ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul, s. 271.

⁷ Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, *Kıbrıs'ın Dünü Bugünü Yarını*, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul, 1995, s. 1-2.

⁸ Osman Metin Öztürk, *Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, Altın Küre Yayınları, Ankara, 2003, s. 51.

⁹ Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, a.g.e., s. 3.

en uygun üs konumundadır. Deniz Kuvvetleri için bir toplanma üssü ve Doğu Akdeniz harekât alanı için ideal bir yığınak bölgesidir. Kıbrıs Adası, günümüzde yerleştirilebilecek uzun menzilli füzeler ile bütün Akdeniz devletlerini tehdit edebilecek özel bir konuma sahiptir.¹⁰

Kıbrıs'ın jeopolitik konumu Türkiye'nin güvenliği açısından büyük önem teşkil etmektedir. Kıbrıs bulunduğu konum itibariyle Türkiye'nin Akdeniz'e açılan bütün limanlarını kontrol etmektedir. Ayrıca Türkiye'nin güney sahillerini tehdit etmektedir. Bu nedenle Türkiye, Kıbrıs meselesinde çok dikkatli olmalıdır. Enosis'in gerçekleşmesi ve Ada'nın Yunanistan denetimine geçmesi durumunda Ege Denizi'nde sıkıştırdığı Türkiye'yi Akdeniz'de de sıkıştırarak Türkiye'nin hem askeri hem de ekonomik sıkıntılar yaşamasına neden olabilir. Mustafa Kemal Atatürk, Kıbrıs'ın stratejik konumunun Türkiye açısından önemini katıldığı bir askeri tatbikata şu sözleri ile belirtmiştir: *“Efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu ada bizim için önemlidir.”*¹¹ Bu nedenle Kıbrıs, Türkiye için çok önemlidir ve bir milli güvenlik sorunudur. Bundan dolayı Kıbrıs meselesi, sadece Kıbrıs Türklerinin değil tüm Türkiye'nin güvenliğinin sağlanması için çözülmesi gereken önemli bir meseledir.

Kıbrıs'ın jeopolitik konumunun İngiltere açısından önemi ve İngiltere'nin Ada'yı istemesinin en önemli sebebi Akdeniz bölgesinde hakimiyet kurarak, Orta Doğu'nun enerji kaynaklarını kontrol altına almak ve bölgede bulunan sömürgelerini denetlemektir. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiltere dünya hakimiyetini ve bölgede bulunan sömürgelerini kaybetmiş, bu nedenle Kıbrıs İngiltere açısından önemini yitirmiş ve Ada'nın yönetimi artık bir yük haline almıştır.¹²

Yunanistan'ın Kıbrıs'ı istemesinde Ada'nın jeopolitik konumu ikinci plandadır. Yunanistan'ın asıl amacı Megali İdea'nın (Büyük Ülkü) bir parçası olan Enosis'i gerçekleştirmektir. Yunanistan, daha önce Yunanlı şair Rigas Ferreros tarafından ortaya çıkarılan Megali İdea'yı daima devlet politikası olarak belirlemiştir. Enosis'te, Megali İdea'nın bir maddesidir. Bu nedenle Yunanistan, Kıbrıs'ın ilhakı için Kıbrıslı Rumlarla

¹⁰ Oğuz Kalelioğlu, *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Gazimagosa Savunması*, Korza Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 14.

¹¹ Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, a.g.e., s. 75.

¹² Kalelioğlu, a.g.e., s. 27-28.

birlikte durmadan çalışmalarına devam etmiştir.¹³ Enosis'in gerçekleşmesi durumunda hem Megali İdea'nın bir maddesi gerçekleşmiş olacak hem de Kıbrıs'ın konumu itibariyle ebedi düşman olarak görülen Türkiye'nin limanları tamamen kontrol altına alınarak askeri ve ekonomik açıdan zor duruma düşürülecekti.¹⁴

Kıbrıs jeopolitik konumu ile tüm dünyanın dikkatini çeken Akdeniz'in en kilit noktasıdır. Ayrıca bulunduğu konum ile Türkiye için önemli bir güvenlik sorunudur. Bu nedenle hem Ada'daki Türklerin hem de Türkiye'nin güvenliği için Kıbrıs sorununun çözümünde Türkiye'ye çok önemli görevler düşmektedir.

1.3. Kıbrıs Meselesi ve Cumhuriyetin Kuruluşu

Kıbrıs, 24 Temmuz 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması'nın 16. ve 20. maddeleri ile Kıbrıs'ın, İngiltere hakimiyetine geçişi hukuken kabul edilmiştir. Bu tarihten sonra Kıbrıs, İngiltere'ye bağlı bir sömürge olarak valiler tarafından yönetilmiştir.¹⁵ Kıbrıs'ın denetimi İngilizlere geçtiğinde Kıbrıs'ta yaşayan Rum halk ve Yunanistan bu durumu memnuniyetle karşılamışlardı. Çünkü İngilizlerin, daha önce diğer Yunan adalarında olduğu gibi Kıbrıs'ın yönetimini Yunanistan'a vereceğini düşünmüşlerdir.¹⁶ Ancak o dönemlerde Kıbrıs, İngilizler için vazgeçilmez bir üs konumundaydı ve Kıbrıs'ı bırakmaya niyeti yoktu.

Kıbrıs'ın yönetimini İngilizlerden alamayacağını anlayan Yunanistan ve Rum halkı bu tarihten sonra tek amacı İngilizleri zor duruma düşürerek Enosis'i gerçekleştirmek olmuştur. İlk isyanlar 21 Ekim 1931'te başlamıştır. Bu isyan Rum kilisesi tarafından organize edilmiş ve Yunan Konsolosu Kyrou tarafından desteklenmiştir. Bu isyanda İngilizlere ait pek çok bina kundaklanmış ve vali konağı ateşe verilmiştir. Bu isyan Kıbrıs'ta Enosis için yapılacak olayların başlangıcı olmuştur. İsyan bastırıldıktan sonra Kitium piskoposu ve isyanı planlayan arkadaşları Ada'dan sürülmüştür. Konsolos Kyrou'da Britanya Krallığı'nın

¹³ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, *Türk-Yunan İlişkileri ve Megalo İdea*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985, s. 51-52.

¹⁴ Emruhan Yalçın, "Yunanlıların Bitmeyen İdeali: Megali İdea", *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 7, Aralık 2017, s. 34.

¹⁵ Halil Fikret Alasya, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1977, s. 116.

¹⁶ Pierre Oberling, *Bellapais'e Giden Yol*, Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. 12.

herhangi bir yerinde görev almamak üzere Kıbrıs'tan gönderilmiştir. Kavanin Meclisi dağıtılmış, basında sansür uygulanmaya başlamış, siyasi partiler dağıtılmış, Yunan ve Türk tarihlerinin okutulması yasaklanmış, milli bayrakların kullanılması için izin alınması şartı koyulmuş ve 1943 yılına kadar sürecek baskıcı bir yönetim Kıbrıs'ta başlamıştır.¹⁷

İkinci Dünya Savaşı sırasında Kıbrıs'ta baskıcı yönetim savaşında etkisiyle yumuşamaya başlamış, savaş sonrasında ise sömürgelerinin çoğunu kaybeden İngiltere dünya politikaları üzerindeki hakimiyetini de ABD ve Sovyetler Birliğine kaptırmıştır. Bu denge değişimini fark eden Yunanistan'da Megali İdea'nın bir kolu olan Enosis'i gerçekleştirmek için ABD ile yakın ilişkiler kurmaya çalışmıştır.¹⁸

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler kurulmuş ve bir anayasa hazırlamıştır. Bu anayasa henüz bağımsızlığını elde edememiş himaye altında yaşayan ülkelerin self-determinasyon hakkı ile bağımsızlıklarına kavuşmalarına yardımcı olan maddeler içermektedir. Bu tarihlerde Rum halkı liderliğine ve Enosis mücadelesinin başına Başpiskopos Makarios geçmiştir.¹⁹ Makarios bu göreve geldikten sonra Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etme siyasetinden hiçbir zaman vazgeçmeyeceğine ant içmiştir.²⁰

16 Ocak 1950'de Kıbrıs halkının Enosis istediğini göstermek adına kilise bir plebisit gerçekleştirmiştir. Bu plebisite sadece Rumların katılmasına rağmen, kilise sonuçları meşrulaştırmaya çalışmıştır. Kıbrıslı Türkler plebisite karşı çıkmış, Türkiye'de üniversiteli öğrenciler tarafından Kıbrıs Türk'tür mitingleri yapılmıştır.²¹ Plebisit sonuçlarını İngiltere Sömürgeler Bakanı ve Kıbrıs Valisi kabul etmemiştir. Bundan sonra Yunanistan meseleyi Birleşmiş Milletlere taşımaya karar vermiştir. 20 Ağustos 1954 tarihinde Kıbrıs'a self-determinasyon hakkı tanınması için Yunanistan ilk defa Birleşmiş Milletlere başvurmuştur. BM Genel Kurulunda görüşülen mesele sonrası Kıbrıs halkına self-determinasyon hakkı tanınması kabul edilmemiştir.²² Buna rağmen Yunanistan her fırsatta Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletlere götürmeye devam etmiştir.

¹⁷ Alasya, a.g.e., s. 117-118.

¹⁸ Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, a.g.e., s. 14.

¹⁹ Hikmet Bil, *Kıbrıs Olayı ve İçyüzü*, İtimat Kitap Evi, İstanbul, 1976, s. 7-9.

²⁰ KTFD Enformasyon Dairesi Belge Yayınları 10, *Kıbrıs'ta Barışa Gerçek Engel Enosis*, KTFD Enformasyon Dairesi Belge Yayınları, Lefkoşa, 1982, s. 10.

²¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 17.01.1950.

²² Alasya, a.g.e., s. 119.

Birleşmiş Milletler tarafından istenilen sonucun elde edilememesi üzerine Enosis'in gerçekleşmesi için silahlı mücadele yoluna gidilmiş ve General Grivas Yunanistan tarafından Kıbrıs'a gönderilerek Makarios ile çalışması istenmiştir. Grivas silahlı mücadele için Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Birliği'ni (EOKA) kurmuştur. EOKA kurulduktan sonra Kıbrıs'ta iki düşmanı olduğunu belirtmiştir. İlk düşman İngilizleri Ada'dan kovup, ikinci düşman Türkleri imha ederek Enosis'in gerçekleştirilmesi için çalışacağını açıklamıştır.²³ Bu amaç doğrultusunda EOKA'nın ilk saldırıları 1 Nisan 1955 yılında başladı. Larnaka, Limasol ve Lefkoşa'da bulunan devlet daireleri, radyo binası ve İngiliz karargâhlarına saldırılar düzenlenmiştir.²⁴ İlk başta yapılan saldırıların hedefinde İngilizler olsa da daha sonra bu saldırılar Türklere de yapılmaya başlamıştır.²⁵

İngiltere, Kıbrıs'ta artan tedhiş hareketlerini önlemek adına Türkiye ve Yunanistan ile meseleyi görüşmek için 30 Haziran 1955'te iki devleti Londra'ya konferansa davet etti. Makarios bu konferansı protesto etti. Ancak taraflar ağustos ayı sonunda Londra'da bir araya gelerek görüşmelere başladı.²⁶ İngiltere'nin bu konferansı düzenlemesindeki amacı dünya kamuoyuna Kıbrıs meselesinin sadece bir self-determinasyon meselesi olmadığını, Kıbrıs'ta Türk halkının da yaşadığını ve Enosis'e karşı olduklarını göstermek istiyordu. Türk heyeti ise İngiltere'nin yönetimden çekilmesi durumunda Kıbrıs'ın eski sahipleri olarak Türkiye'ye bırakılmasını eğer bu olmasa Kıbrıs'ın taksim edilmesini istiyordu. Görüşmeler devam ederken 6 Eylül 1955'te dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı Harold Macmillan, Kıbrıs'a bir anayasa vererek, muhtariyet şeklinde yönetilmesini teklif eden birinci Macmillan Planını taraflara sundu. Bu plan Kıbrıslı Türklere de haklar tanıyordu. Yunanistan bu planı kabul etmedi. Bu sırada Türkiye'de 6-7 Eylül Olayları başladı ve konferans bir sonuç elde edemedi. Her ne kadar konferansta bir sonuç elde edilmemiş olsa da konferans Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde bir taraf olduğunun kabul edilmesi açısından önemli bir

²³ Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, a.g.e., s. 15.

²⁴ *Cumhuriyet Gazetesi*, 02.04.1955.

²⁵ *Cumhuriyet Gazetesi*, 23.06.1955.

²⁶ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 600; *Cumhuriyet Gazetesi*, 30.08.1955.

²⁷ Nihat Erim, *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara, s. 9-11.

gelişme olmuştur.²⁸ Bu tarihten sonra Türk kamuoyu taksim tezini²⁹ benimsemiş ‘ya taksim ya ölüm’ düzenlenen mitinglerde çokça duyulan bir slogan haline gelmiştir.³⁰

Konferanstan sonra Kıbrıs’ta vali değişikliği yaşanmıştır. Yeni Kıbrıs Valisi geniş yetkiler verilen Mareşal Sir John Harding olmuştur. Vali Harding, göreve gelir gelmez artan tedhiş olaylarını ve EOKA’nın faaliyetlerini durdurmak için Kıbrıs’ta olağanüstü hâl ilan etmiştir. Makarios’la görüşmelere başlamıştır. Bu görüşmelerden bir sonuç çıkmamış ve Makarios 1956 yılının mart ayında Seychelles Adası’na sürgün edilmiştir.³¹

Makarios’un sürgünde geçirdiği süre zarfında EOKA eylemlerini artırmış ve Adanın her yerinde tedhiş hareketleri başlamıştır. Bu dönemde Türklere de saldırılar yapılmıştır. Türklere yapılan saldırıların artması üzerine Kıbrıslı Türkler kendilerini savunmak ve adadaki varlıklarını sürdürebilmek adına Kara Çete, 9 Eylül ve Volkan teşkilatlarını kurmuştur. Bu teşkilatlar daha çok buldukları bölgelerde yerel savunma amacı ile hareket eden teşkilatları ve bu teşkilatları büyütüp organize bir hale getirmek adına 23 Kasım 1957 yılında Kıbrıs Türkiye Büyükelçisi’nin evinde yapılan toplantıda Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) kurulmasına karar verildi. 1 Ağustos 1958’de Türkiye, Albay Rıza Vuruşkan ve dört subayı Kıbrıs’a göndermesiyle TMT fiilen kurulmuştur. TMT bir bayraktara bağlı on sancak olarak kurulmuştur. İlk bayraktar Albay Ali Rıza Vuruşkan olmuştur. TMT’nin görevi; Kıbrıs Türkünün can ve mal güvenliğini sağlamak, göç etmesine mâni olmak, Türk varlığının hukuki haklarını korumak, Türk halkının milli şuurunu yükselterek EOKA terörüne karşı birlik ve bütünlüğü, moral değerlerini muhafaza ederek anavatan Türkiye ile bağları güçlendirmektir.³²

1958 yılına gelindiğinde artan tedhiş olayları ve 1956 yılında yaşanan Süveyş Kanalı krizi sonrası Kıbrıs, İngiltere için taşınması zor bir yük haline gelmiştir.³³ Bu soruna bir çözüm bulmak adına girişimlerini arttıran İngiltere, Türkiye ve Yunanistan’la siyasi temaslarını artırmaya başlamıştır. 1958 Haziran ayında, Kıbrıs’ta barış ve huzuru sağlamak

²⁸ Oran, a.g.e., s. 593.

²⁹ *Taksim tezi*: Menderes Hükümeti’nin Enosis’e karşı geliştirdiği Kıbrıs’ın belli bir kısmının Türkiye kontrolüne bırakılmasını savunan görüştür.

³⁰ Oran, a.g.e., s. 604.

³¹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 10.03.1956; Erim, a.g.e., s. 11-13; Oran, a.g.e., s. 603.

³² Kalelioğlu, a.g.e., s. 52.

³³ Oran, a.g.e., s. 604.

adına ikinci Macmillan Planı taraflara sunulmuştur. Bu plana göre Kıbrıs, Ada'daki Rum ve Türk halklarının yanı sıra İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında kurulacak bir ortaklık şeklinde yönetilecekti. Türkiye ve Yunanistan, Vali ile iş birliği yapacak birer temsilci tayin edecek, Kıbrıslı Türkler ve Rumlar otonom meclisler kuracak ve çifte vatandaşlık hakları sağlanacaktı. Yunanistan Hükümeti, Macmillan planının Ada'nın taksimini kolaylaştıracağını öne sürerek bu planı kabul etmemiştir.³⁴ Yunanistan'ın plana karşı çıkmasına rağmen İngiltere ve Türkiye planı uygulamaya karar verdi. 1 Ekim 1958'de Türk Hükümeti Temsilcisi Kıbrıs'a gelerek resmen görevine başlamıştır. Böylece Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki hakkı tanınmış ve Kıbrıs'ın idaresine fiilen dahil olmuştur. Bu duruma itiraz eden Yunanistan Hükümeti kasım ayında Birleşmiş Milletlere başvurmuş, BM karar olarak Kıbrıs meselesinin barışçıl yollarla tarafların görüşerek çözmesi hususunda karar vermiştir. BM'den istediğini alamayan Yunanistan Hükümeti, Kıbrıs meselesini çözmek için görüşmelere katılmaktan başka bir çaresi olmadığını anlamış oldu.³⁵

18 Aralık 1958'de gerçekleştirilen NATO toplantısı sebebiyle Paris'te bir araya gelen İngiliz Sömürgeler Bakanı ile Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları üçlü bir toplantı gerçekleştirmiştir.³⁶ Bu toplantıda olumlu gelişmeler yaşanması üzerine 20 Aralık 1958'te üç bakan Londra'da tekrar görüşmüştür. Bu görüşmelerde Kıbrıs meselesi ile ilgili olumlu gelişmeler olmuştur. Bu görüşmelerin sonucunda 5 Şubat 1959'da Türkiye ve Yunanistan Başbakanları Kıbrıs meselesini görüşmek üzere Zürih'e gitmiştir. 6 Şubat'ta başlayan görüşmeler 11 Şubat'ta sona ermiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasası'nın temelini oluşturacak olan Zürih Antlaşması ile daha sonra Türkiye için Kıbrıs Barış Harekatı'nı meşru kılacak olan Garanti Antlaşması ve İttifak Antlaşmaları imzalanmıştır.³⁷ Bu gelişme üzerine 15 Şubat 1959'da Londra'da, İngiltere Başbakanı ile Kıbrıs'ın Türk ve Rum temsilcilerinin katılımıyla bir konferans toplanmıştır. Bu konferansın sonucu olarak 19 Şubat 1959'da Londra Antlaşması imzalanarak Zürih'te imzalanan anlaşmalar taraflar tarafından tasdik edilmiştir.³⁸ Bu tarihten sonra bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanı için Anayasa çalışmalarına başlanmıştır. Yaklaşık bir buçuk yıl süren çalışmalardan sonra 16 Ağustos

³⁴ Oran, a.g.e., s. 606.

³⁵ Erim, a.g.e., s. 82-83; Alasya, a.g.e., s. 158.

³⁶ Oran, a.g.e., s. 607; *Cumhuriyet Gazetesi*, 18.12.1958.

³⁷ Bil, a.g.e., s. 129; *Cumhuriyet Gazetesi*, 05.02.1959;12.02.1959.

³⁸ Bil, a.g.e., s. 129, *Cumhuriyet Gazetesi*, 20.02.1959.

1960 yılında Anayasanın oluşturulması ile bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti resmen kurulmuştur.³⁹

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumları Enosis'ten vaz geçirmemiş bu durumu Enosis'e giden farklı bir yol olarak değerlendirmişlerdir. Bu amaç doğrultusunda Akritas Planı'nı hazırlamışlar ve Enosis için bu plan dahilinde hareket etmişlerdir.⁴⁰

Cumhuriyetin ilanından sonra 1963 yılı sonundan itibaren Akritas Planı'nın silahlı mücadele kısmı başlamış ve Kanlı Noel olarak adlandırılan olaylar başlamıştır. Kıbrıs'ta şiddet olayları 1964 sonuna kadar devam etmiş bu sırada Türkiye müdahale kararı almış ancak önce Birleşmiş Milletlerin araya girmesiyle sonrasında ise ABD Başkanı Johnson'ın göndermiş olduğu mektup ile Türkiye kararından vazgeçirilmiştir.⁴¹ 1963 yılı sonunda başlayan olaylar 1967 yılına kadar durulmuş gibi görünse de 1967 olaylar bir kez daha patlak vermiş Kıbrıslı Türklere saldırılar düzenlenmiş, Türkiye bir kez daha müdahale kararı almış ancak bu seferde ABD'li temsilci Cyrus Vance'in çalışmaları ile kriz çözülmüş müdahaleden vazgeçilmiştir.⁴² Ancak Kıbrıs'ta tam olarak huzur sağlanmamış yaşanan gelişmeler sonucunda Türkiye 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Barış Harekati'nı başlatarak Ada'ya huzur ve barışı getirmek için müdahalede bulunmuştur.

Kıbrıs tarihi incelendiğinde, Kıbrıs'ı elde etmek veya kontrol altına almak isteyen devletlerin ya güçlü bir donanması olmuştur ya da bu amacı gerçekleştirmek için güçlü bir donanma teşkil etmişlerdir. Türk Donanması da Kıbrıs'ın bu tarihsel gerçeğinden yola çıkarak 1964 ve 1967'de girişilen müdahale kararlarından dersler çıkararak, deniz aşırı harekât için yeterli imkân ve kabiliyeti olmadığını anlamıştır. Türkiye, Kıbrıs meselesi nihayete ermediği sürece Ada'ya tekrar müdahale etmesi gerekeceğinin bilincindeydi. Bu nedenle Türkiye bütün kuvvetlerinin imkanlarını dünyanın en zor harekâtı olarak kabul edilen amfibi harekât için yeterli hale getirmeye çalışmıştır. Deniz Kuvvetleri de üzerine düşeni yaparak Kıbrıs olayları sonrası aldığı derslerle imkân ve kabiliyetlerini geliştirmiştir. Bu tezin amacı da Kıbrıs olayları sırasında ve sonrasında Türk Deniz Kuvvetleri'nin

³⁹ *Hürriyet Gazetesi* 15.08.1960; *Cumhuriyet Gazetesi*, 16.08.1960; Erim, a.g.e., s. 89-90; Oran, a.g.e., s. 593.

⁴⁰ İbrahim Artuç, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1989, s. 55-56.

⁴¹ Artuç, a.g.e., s. 74.

⁴² Artuç, a.g.e., s. 104.

gelişimini inceleyerek, Kıbrıs Barış Harekâtının başarısında Türk Deniz Kuvvetleri'nin rolünü ortaya koymaktır. Tezi hazırlarken Deniz Müzesi ve Deniz Tarihi Arşivi'nden faydalanılmış ancak Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'ndan gerekli izinlerin verilmemesi sebebiyle Foça'da Amfibi Piyade Alayı Komutanlığı bünyesinde bulunan Kıbrıs Barış Harekâtı Müzesi arşiv kaynaklarından ve Lalahan Deniz Arşiv Müdürlüğü kaynaklarından faydalanılamamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KIBRIS CUMHURİYETİ BUNALIMI VE TÜRK DENİZ KUVVETLERİNİN HAZIRLIKLARI

2.1. 1963-1964 Kıbrıs Bunalımı

Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının oluşturulması için, İsviçreli Devletler Hukuku Profesörü Marcel Birdel'in başkanlık ettiği, Türkiye adına Nihat Erim'in, Yunanistan adına Temistokles Tsasos, Kıbrıslı Türkler adına Rauf Denktaş'ın ve Rum toplumu adına Glafkos Klerides'in oluşturduğu Müşterek Anayasa Komisyonu kurulmuştur.⁴³ Komisyon bir buçuk yıl boyunca anayasa için çalışmış, 16 Ağustos 1960'ta hazırlanan anayasanın kabul edilmesiyle Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur.⁴⁴ Aynı gün 650 kişilik Türk Alayı'nın gelişi Kıbrıslı Türkler tarafından coşkuyla karşılanmıştır.⁴⁵

Cumhuriyetin kurulması ve Kıbrıslı Türklerin haklarının 1960 Anayasası ile güvence altına alınmasıyla, dönemin Türkiye Hükümeti ve Kıbrıs Türk toplumu Enosis'in önüne geçildiğini böylece Kıbrıs meselesinin barış ve huzur içinde sona erdiğini düşünmüştür. İngiltere'de antlaşmalar gereğince Ada'nın iki yerinde büyük askeri üsler kurarak Ada'daki varlığına devam etmiş ve Kıbrıs'taki yönetim yükünden kurtularak amacına ulaşmıştır. Antlaşmalardan memnun olmayan Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Enosis'e giden farklı bir yol olarak benimsemiştir. Henüz anayasa çalışmaları devam ederken 1 Nisan 1960 yılında Lefkoşa'da yaptığı bir konuşmada Makarios, Zürih ve Londra Antlaşmalarının tam olarak Rum halkının isteklerini karşılamadığını belirtmiş, bu antlaşmaların kesin zafere gidecek mücadelelerin başlangıcı olarak gördüğünü sözlerine eklemiştir.⁴⁶

Bundan sonra çalışmalarına devam eden Makarios, Bakanlar Kurulunun Rum bakanlarını eski EOKA örgütü üyelerinden seçmiştir. İçişleri Bakanlığı'na Polikarpos

⁴³ Erim, a.g.e., s. 110-112.

⁴⁴ *Milliyet Gazetesi*, 16.08.1960; *Hürriyet Gazetesi* 16.08.1960.

⁴⁵ *Bozkurt Gazetesi* 16.08.1960.

⁴⁶ Oberling, a.g.e., s. 54.

Yorgacis, Çalışma Bakanlığına ise Tassos Papadopoulos getirilmiştir. Makarios, Cumhuriyetin ilanından sonra da kışkırtıcı konuşmalarına devam etmiştir.⁴⁷

Cumhurbaşkanı Makarios ve Kıbrıslı Rum yöneticilerin, cumhuriyet ilan edildikten sonra, 21 Nisan 1966'da Yunan Patris Gazetesi'nde ortaya çıkarılan Akritas Planı'na göre hareket ettikleri anlaşılmıştır. Bu planı hazırlayanların Makarios, Yorgacis, Papadopoulos ve Klerides oldukları, planın silahlı mücadele kısmı için Yunan subayların görüşleri de alınmış olduğu saptanmıştır.⁴⁸

Akritas Planı'nın hedeflerini kısaca özetleyecek olursak; Zürih ve Londra Antlaşmalarının emri vaki ile imzalandığını, bu nedenle Kıbrıs halkının iradesini yansıtmadığını, tatmin edici ve adil olmadığı için Kıbrıs sorununu çözmediğini dünya kamuoyuna açıklamaktır. Dünyaya Ada'da güvenilmesi gereken halkın Türkler değil Rumlar olduğuna inandırmaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın işlemediğini ve değiştirilmesi gerektiği fikrini yayarak, sadece bazı maddelerin değiştirilmesinden öteye gitmeyeceğini herkese inandırmaktır. Yapılacak değişiklikler mantıklı ve haklı görünecek ama asıl amacı Kıbrıslı Türklerin haklarını kısıtlamak olacaktır. Kıbrıslı Türkler bu önerilen anayasa değişikliklerini kabul ederse Zürih ve Londra Antlaşmaları bir kenara itilecek, Garanti ve İttifak Antlaşmalarını geçersiz sayarak Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki hakları ortadan kaldırılmaya çalışılacaktır. Ancak bu değişiklik teklifleri Kıbrıslı Türkler tarafından reddedilirse silahlı mücadele başlayacak ve antlaşmalar bir oldubitti ile ortadan kaldırılacaktır. Böylece dış müdahalelerinin önüne geçilerek Enosis ilan edilecektir. Bu plan 1965'te yapılacak genel seçimlerden önce gerçekleştirilmesi planlanmıştır.⁴⁹

Akritas Planı'na göre hareket eden Cumhurbaşkanı Makarios, antlaşmalarla Türklere verilen ancak anayasaya göre tam olarak nasıl uygulanacağı belirlenmemiş hakların uygulamaya konulmasında zorluklar çıkarıyor, dünya kamuoyuna ise Türklerin anayasanın uygulanmasına engel olduklarına ikna etmeye çalışarak anayasanın işlevsizliğini her fırsatta dile getiriyordu. Türk milletvekillerinin yetkilerini hiçe sayarak vergi topluyor, kamu

⁴⁷ Oberling, a.g.e., s. 54-55.

⁴⁸ Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, a.g.e., s. 13.

⁴⁹ Artuç, a.g.e., s. 55-56.

görevlerinde çalışacak memurların %70'e %30 oranını yok sayıyor, %40'ı Türklerden oluşması gereken Cumhuriyet ordusunu ise kurmaktan kaçınıyordu.⁵⁰

Tüm bu olumsuzlukların yanında bardağı taşıran nokta ise bağımsız belediyelerin kurulması konusunda yaşanmıştır. Kabul edilen anayasaya göre Kıbrıs'ın beş büyük şehri olan Lefkoşa, Limasol, Magosa, Baf ve Larnaka'da iki toplum için ayrı iki belediye kurulması kararlaştırılmıştır. Ancak Anayasa da bu belediyelerin nasıl kurulacağını belirtmemiş olması ve Makarios'un bu durumun taksim siyasetinin kısmen onaylanmış olacağını öne sürerek anayasada belirtilen bağımsız belediyelerin kurulması hususundaki maddenin uygulanmasını kabul etmemiştir. Kıbrıs Türk Cemaati, 29 Aralık 1962 yılında aldığı karar ile 1 Ocak 1963 tarihinden geçerli olmak üzere beş büyük şehirde kendi belediyelerinin kurulmasına karar verildiğini açıklamıştır.⁵¹ Buna karşılık Makarios, bu belediyeleri tanımayacağını ve bu bölgelerdeki belediyelerin hükümete bağlı olacağını açıklamıştır. Anayasaya aykırı olan bu durum karşısında Kıbrıslı Türkler, Yüksek Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur. Anayasa Mahkemesi ne karar alırsa alsın bu karara saygı duymayacağını belirten Makarios, mahkemenin Türkler lehine karar vermesi sonrası Anayasa Mahkemesi Başkanı Frosthoff'u hedef göstererek istifaya zorlamıştır.⁵²

Yaşanan anayasa krizleri sonrası Makarios, cumhuriyetin işlemesi ve sürtüşmelerin ortadan kaldırılması için 30 Kasım 1963'te 13 maddeden oluşan anayasa değişikliği teklifinde bulunmuştur.⁵³ Bu değişikliklerin amacı Kıbrıslı Türklerin 1960 Anayasası ile kazandığı ortaklık ilkesini ortadan kaldırarak, Kıbrıslı Türkleri azınlık konumuna düşürmektir. Bu nedenle bu teklif Kıbrıslı Türk yöneticiler ve Türk Hükümeti tarafından reddedilmiştir.⁵⁴

Anayasa konusunda istediğini elde edemeyen Cumhurbaşkanı Makarios, Akritas Planı'nın silahlı mücadele kısmına geçilmesine karar vermiştir. Akritas Planı'nın silahlı mücadele kısmı için İçişleri Bakanı olarak atadığı Yorgacis'e dağıtılan EOKA'nın yerini alacak silahlı gizli bir örgüt kurmasını istemiştir. Bu örgüte yine eski EOKA militanları

⁵⁰ Erim, a.g.e., s. 177-178.

⁵¹ *Bozkurt Gazetesi* 30.12.1962.

⁵² Bil, a.g.e., s. 132; Oberling, a.g.e., s. 59-60.; Artuç, a.g.e., s. 53-54.

⁵³ Oberling, a.g.e., s. 66.; *Cumhuriyet Gazetesi*, 07.12.1963.

⁵⁴ *Cumhuriyet Gazetesi*, 07.12.1963.

alınmış ve bu militanlar Kıbrıs'a farklı kimliklere giren Yunan subaylar tarafından eğitilmiştir. 1963 yılına kadar sayıları iyice artan bu örgüte silah desteğini gizli yollarla Yunanistan sağlamıştır.⁵⁵

Akritas Planı'nın silahlı mücadele planına göre en etkili darbe Lefkoşa'da vurulacak ve bir gün içinde Lefkoşa'da yaşayan bütün Türkler yok edilecek ya da teslim olmaya zorlanacaktı. Ancak ilk saldıran tarafın Türkler olması gerekiyordu böylece Dünya kamuoyuna Rumların müdahalesinin meşru olduğu gösterilecekti. Bu amaç doğrultusunda Kıbrıslı Rumları ve Türkleri kışkırtmak için 4 Aralık 1963'te EOKA'cı Markos Dragos'un heykeline bomba koyulmuş ve bu olaydan Türkler sorumlu tutulmuştur. 5 Aralık'ta Rum gençler, heykelin olduğu yerde Türk karşıtı gösteriler düzenlemiştir. Kıbrıslı Türkler ise bu bombalama olayının Rumların bir oyunu olduğunu savunmuştur. Yaşanan bu gerilim 21 Aralık 1963'te başlayacak ve daha sonra Kanlı Noel olarak adlandırılacak olayların habercisi olmuştur.⁵⁶

Heykel olayından istenilen sonucun tam olarak elde edilememesi üzerine 21 Aralık 1963 akşamı Lefkoşa'da arabasıyla seyahat halinde olan Türkler polis olduklarını söyleyen Rumlar tarafından durdurulmuş ve güvenlik gerekçesiyle üzerlerini aramak istemiştir. Üzerlerini aratmak istemeyen Türklerle, Rumlar arasında arbede yaşanmış ve iki Türk öldürülmüştür.⁵⁷ Bu olaydan sonra polis olduğunu söyleyen eli silahlı Rumlar yoldan geçen Türk araçlarına ateş açmaya devam etmiştir. Girne Kapısı yakınında bulunan Atatürk heykeline ve Rauf Denktaş'ın bürosuna ateş açılmıştır. Bu sırada Kıbrıslı Türk liderler, Kıbrıslı Türkleri sakin kalmaya ve sağduyulu hareket etmeleri konusunda basın aracılığıyla telkinlerde bulunmuşlardır.⁵⁸ Böylece daha sonra Kanlı Noel olarak adlandırılacak şiddet olayları başlamıştır.

22 Aralık 1963 sabahı yaşanan olayları protesto etmek amacıyla Lefkoşa Türk Erkek Lisesi bahçesinde Kıbrıslı Türkler toplanmıştır. Rum polisler toplanan Türklerin üzerine ateş açması sonucu iki Türk yaralanmıştır. Aynı günün akşamı Türklerin Lefkoşa'da yoğunlukta

⁵⁵ Artuç, a.g.e., s. 53.

⁵⁶ Erol Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2021, s. 156.

⁵⁷ Mütercimler, a.g.e., s. 156-157; Artuç, a.g.e., s. 58; *Cumhuriyet Gazetesi* 22.12.1963; *Hürriyet Gazetesi* 22.12.1963; *Akın Gazetesi* 21.12.1963.

⁵⁸ Oberling, a.g.e., s. 70-71.

yaşadığı Küçük Kaymaklıya saldırılar başlamıştır. Saldırıların ana amacı Küçük Kaymaklıyı ele geçirerek Türkleri teslim olmaya zorlamaktı. Böylece bütün Ada'nın kontrolü ele geçirilecekti. Bütün gün süren çatışmalar sonucunda 23 Aralık'ta Küçük Kaymaklıda direnişi kırmak için Sampson takviye istemiş ve bölgeyi savunan mücahitlere ağır kayıplar verdirmiştir.⁵⁹

23 Aralık 1963'te Kıbrıs Türk Büyükelçiliği'ne ateş açılmıştır. Olaylar bütün Kıbrıs'a yayılmıştır. Türk ve Yunan subayları arasında karargâhta çatışma yaşanmıştır. Evlerini terk eden Türk memurlar, Türk elçiliğine sığınmıştır. Basında Kıbrıs'ta iç savaş çıktığına dair haberler yapılmıştır.⁶⁰ Aynı gün Türk Hükümeti, Yunanistan, İngiltere ve ABD Büyükelçileri ile görüşerek Ada'daki olumsuz durumu düzeltmek için tüm olanakların kullanılmasını istemiştir.⁶¹

24 Aralık 1963'te Lefkoşa'nın Kumsallar semtinde savunmasız Türkler kadın, çocuk, yaşlı demeden katledilmiştir. Bu katliamda Kıbrıs Türk Alayı doktorlarından Binbaşı Nihat İlhan'ın eşi ve üç çocuğu evlerinin küvetinde kurşun yağmuruna tutularak öldürülmüştür.⁶² Ayrıca Dr. Fazıl Küçük'ün evine de saldırı yapılmıştır.⁶³ Aynı gün Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'a şiddet olaylarının durdurulması için birlikte harekete geçilmesini istemiştir. Bunun üzerine üç devlet Kıbrıs'ta ateşin kesilmesi için ortak bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiriye rağmen Rumlar saldırılarına devam etmiştir.⁶⁴

25 Aralık 1963'te Rum saldırılarının devam etmesi üzerine Türkiye, Garanti Antlaşmasınının 4. Maddesini uygulanması yönünde harekete geçerek Türk Alayını Lefkoşa'ya gönderme karar vermiş ve aynı zamanda Türk Hava Kuvvetleri'ne ait jetleri Lefkoşa üzerinde uyarı uçuşu yapmaya göndermiştir. Bu sırada güneydeki askeri birliklerde Kıbrıs'a müdahale için toplanma noktasına konuşlanmıştır. Tüm bu yaşananlara gelişmeler üzerine Makarios, ateşkesi kabul etmiştir.⁶⁵ Aynı gün Başbakan İsmet İnönü, Türkiye Büyük

⁵⁹ Erim, a.g.e., s. 208; Oberling, a.g.e., s. 72.

⁶⁰ *Cumhuriyet Gazetesi* 24.12.1963; *Akın Gazetesi* 24.12.1963.

⁶¹ Erim, a.g.e., s. 208.

⁶² Mütercimler, a.g.e., s. 157.

⁶³ Güneş Şahin, "Türk Basını'nın 1964 Olaylarına Bakışı", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3, s. 1475.

⁶⁴ Oberling, a.g.e., s. 78.

⁶⁵ *Cumhuriyet Gazetesi* 26.12.1963; *Hürriyet Gazetesi* 26.12.1963; *Bozkurt Gazetesi* 26.12.1963.

Millet Meclisinde yaptığı konuşmada garantör devletlerle ortak hareket edilmesi hususunda görüşmeler yapıldığını ve Türk uçaklarının Kıbrıs'ta ihtar uçuşları yaptığını bildirmiştir.⁶⁶

26 Aralık 1963'te Kıbrıs'ta güvenliği sağlamak adına Türk Alayı, Yunan Alayı ve İngiliz birliklerinden üçlü barış kuvveti oluşturulmuştur. Bu kuvvetin komutası İngiliz Tümgeneral Peter Young'a verilmiştir.⁶⁷ Bu sırada Makarios, Türkiye'yi Kıbrıs'ın iç işlerine karışmakla suçlamış ve Birleşmiş Millet Güvenlik Konseyi'ne başvurmuştur. Yapılan toplantıda Makarios'un suçlamalarına karşı kanıt bulunamamış ve toplantı bir karar almadan dağılmıştır.⁶⁸

Bu tarihten sonra İngiliz kuvvetleri Lefkoşa'ya girmiş ve 30 Aralık 1963'te Türkiye, Yunanistan ve İngiltere temsilcileri toplanarak Lefkoşa'da ateşkesin uygulanacağı daha sonra Yeşil Hat olarak adlandırılacak hattı belirliyorlardı. Bu hat ile Lefkoşa oluşturulacak tampon bölge ile ikiye ayrılmıştır. Bu hattın kurulması ile Rumlar devletin yönetim mekanizmasını tamamen ele geçirmiştir. Türk bakanlar ve memurlar güvenlik gerekçesiyle kendi bölgelerinde kalmış ve zamanla devlet işlerini yapabilmek adına kendi yönetimlerini kurmak zorunda kalmıştır. Bu hat Kıbrıs'ta fiilen iki ayrı yönetimin kurulmasının başlangıcı olmuştur.⁶⁹ Lefkoşa'nın güvenliği İngiliz birlikleri tarafından sağlanmıştır. Ancak diğer bölgeler için böyle bir durum söz konusu olmamıştır.⁷⁰ Yeşil Hat ile Lefkoşa'nın ikiye bölünmesi, Kıbrıslı Türkler arasında bağımsız bir Türk yönetimi oluşturma fikri doğmuştur. Dr. Fazıl Küçük'te Kıbrıs'ta taksimden başka çözüm olmadığını vurgulamıştır.⁷¹

Lefkoşa'da Yeşil Hat'tın kurulması ise çatışmalar kısmen durdurulmuş olsa da Kıbrıs'ta güvenliğin yeniden sağlanması ve Ada'nın geleceğinin görüşülmesi için İngiltere tarafları Londra'da görüşmeye çağırmıştır. 15 Ocak 1964'te Londra Konferansı başlamıştır. Konferansa Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Kıbrıs Türk ve Rum temsilcileri katılmıştır. Konferans sırasında Rum tarafı anayasa değişikliği talebini yinelemiş Anayasa ile Türklere tanınan tüm hakların çıkarılmasını ayrıca Garanti ve İttifak Antlaşmalarının kaldırılmasını istemiştir. Türk tarafı da buna karşılık can ve mal güvenlikleri için antlaşmalarla sağlanan

⁶⁶ *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 19. Birleşim, Cilt. 24, s. 27-28.

⁶⁷ Oberling, a.g.e., s. 78.

⁶⁸ *Cumhuriyet Gazetesi* 26.12.1963.

⁶⁹ *Mütercimler*, a.g.e., s. 160.

⁷⁰ *Cumhuriyet Gazetesi*, 31.12.1963.

⁷¹ Şahin, a.g.m., s. 1476.

hak ve çıkarlarının korunmasını istemiş ve coğrafi taksim ile muhtariyet sistemine dayalı iki farklı çözüm sunmuştur.⁷² Konferans tarafların anlaşamaması üzerine 31 Ocak 1964'te dağılmıştır. Bu konferans sonrası Rauf Denktaş'ın Kıbrıs'a girişi yasaklanmıştır.⁷³

Konferans sonrası İngiltere, Kıbrıs meselesinin çözümünü ABD'yi dahil etmek için NATO kuvvet çerçevesinde Ada'ya ABD askeri gönderilmesine ilişkin bir plan hazırlanmıştır. Bu plana Anglo- Amerikan planı denmiştir. Plana göre yaklaşık 1200 kişilik ABD askerinin de içinde bulunduğu 10bin kişilik bir NATO Barış Gücü oluşturulacaktı.⁷⁴ Bu teklif Türkiye ve Yunanistan tarafından kabul edilmiştir.⁷⁵ Ancak Ada'ya sadece Birleşmiş Milletlerin oluşturacağı Barış Gücünü kabul edeceğini söyleyen Makarios bu teklifi onaylamamıştır. Ayrıca Sovyetler Birliği Kıbrıs'a NATO kuvveti yollanmasına karşı çıkmıştır.⁷⁶

Kıbrıs meselesi görüşmelerle halledilmeye çalışılırken, Ada'da şiddet olayları devam etmekteydi. Çok sayıda Türk köyü EOKA tarafından abluka altına alınmıştı. Limasol ve Baf'ın Türk kesimlerinde çatışmalar yaşanıyor, karma olarak yaşanan yerlerde Türkler evlerini terk etmek zorunda kalıyordu. Yaşanan olumsuz gelişmeler üzerine İngiltere, Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne götürmeye karar vermiştir.⁷⁷ 4 Mart 1964 tarihli Güvenlik Konseyi kararına göre Birleşmiş Milletler Genel Sekteri denetimi altında Barış Gücü oluşturulmasına ve Kıbrıs sorununa çözüm bulunması için arabulucu tayin edilmesine karar verilmiştir.⁷⁸

Rumlar, Barış Gücü Kıbrıs'a gelmeden önce daha fazla bölge ele geçirmek ve ele geçirdiği bölgelerde varlığını sağlamlaştırmak adına Kıbrıslı Türklere karşı saldırıya başlamıştır. 8 Mart 1964'te Baf'ın Türk kesimine yapılan saldırılar sonrası Ada'nın her yerinde çatışmalar başlamıştır.⁷⁹ 13 Mart 1964'te Türkiye, Makarios'a sert bir ultimatoma vererek saldırıların durdurulmasını yoksa müdahale hakkının kullanılacağını bildirmiştir. Aynı zamanda İskenderun ve Mersin limanlarından gemilere asker bindirilmeye

⁷² Şahin, a.g.m., s. 1477.

⁷³ Mütercimler, a.g.e., s. 161.

⁷⁴ Faruk Sönmezoğlu, *ABD'nin Türkiye Politikası (1964-1980)*, Der Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 10.

⁷⁵ Erim, a.g.e., s. 240-241; *Cumhuriyet Gazetesi*, 02.02.1964.

⁷⁶ Sönmezoğlu, a.g.e., s. 11; *Cumhuriyet Gazetesi*, 08.02.1964.

⁷⁷ Oberling, a.g.e., s. 87.

⁷⁸ Erim, a.g.e., s. 254-255; Şahin, a.g.m., s.1478.

⁷⁹ Artuç, a.g.e., s. 70; *Cumhuriyet Gazetesi* 09.03.1964; 10.03.1964.

başlanmıştır.⁸⁰ 14 Mart 1964'te Kanada kuvvetlerinin oluşturduğu öncü birliklerin adaya ulaşması, 24 Mart 1964'te arabulucu Sakari Tuomioja'nun görevine başlaması, 27 Mart 1964'te General Gyani komutasında Barış Gücünün tamamlanması ve Kıbrıs'ta çatışmaların durması üzerine Türkiye müdahaleden vazgeçmiştir.⁸¹

Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün Ada'ya gelişiyile Kıbrıslı Türkler, Ada'da düzenin yeniden sağlanacağını düşünmeye başlamıştır. Ancak BM Barış Gücü de İngiliz kuvvetleri gibi her bölgeye zamanında müdahale edemiyordu. Ayrıca yetkileri de son derece kısıtlıydı. Sadece üzerlerine ateş açılması üzerine silah kullanma yetkisi bulunmaktaydı. Bu nedenle oluşturulan Barış Gücü'nün caydırıcılığı sadece varlığıyla sınırlandırılmıştır.⁸²

Makarios, Barış Gücü'nün varlığını Türkiye'nin müdahalesini engelleyecek bir kalkan olarak görmüştür. Bu durumdan cesaret alan Rumlar, Barış Gücü'nün kısıtlı yetkilerini de göz önünde bulundurarak Türklere saldırmaya devam etmiştir. Nisan'da Makarios, Atina'ya gitmiş ve Başbakan Papandreou ile yaptığı görüşmede esas amacın Enosis olduğu konusunda anlaşmışlardır. Papandreou, Kıbrıs'a asker ve silah gönderme konusunda söz vermiştir.⁸³ Makarios, Ada'nın güvenliğinin Barış Gücü sorumluluğunda olduğunu belirterek Başbakan İnönü'ye gönderdiği mesajda Türk Alayı'nın karargâhına geri dönmesini istemiştir. İnönü ise Ada'da durum tamamen normale dönene kadar Türk Alayı'nın mevzilerini terk etmeyeceğini söylemiştir. Makarios, 4 Nisan 1964'te Türk Alayı'nın çekilmemesini bahane ederek Garanti ve İttifak Antlaşmalarını tek taraflı feshettiğini Türkiye'ye gönderdiği nota ile bildirmiştir. Türkiye ise bu durumu uluslararası hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle reddetmiştir. Aynı tarihte Yunanistan Başbakanı Papandreou, Zürih ve Londra Antlaşmalarının yeniden gözden geçirilmesini talep etmiştir.⁸⁴

Başbakan Papandreou'nun desteğini alan Makarios yaptığı bir konuşmada: *“Bir kere daha açıklıyoruz ki, mücadelemizin nihai hedefi Parthenon'dur ve bu hedefe önümüze çıkan engellere aldirmeden ulaşacağız”* demiştir.⁸⁵ Bu açıklamadan birkaç gün sonra 11 Mayıs 1964'te üç Yunan subayı ve bir Rum polisi bindikleri araçla Magosa'nın duvarla çevrili Türk

⁸⁰ Şahin, a.g.m., s. 1479; *Cumhuriyet Gazetesi* 13.03.1964; 14.03.1964.

⁸¹ Oberling, a.g.e., s. 89; *Cumhuriyet Gazetesi* 14.03.1964; 24.03.1964; 27.03.1964.

⁸² Oberling, a.g.e., s. 90.

⁸³ Oberling, a.g.e., s. 91.

⁸⁴ *Cumhuriyet Gazetesi* 02.04.1964; 05.04.1964.

⁸⁵ Oberling, a.g.e., s. 92.

mahallesine girmeye çalışmıştır. Kıbrıslı Türk polisler aracı durdurmak istediklerinde çatışma çıkmış, iki Yunan subay ve Rum polisi ölmüş, diğer Yunan subay yaralanmıştır. Ayrıca bölgeden geçen bir Kıbrıslı Türk de ölmüştür.⁸⁶ Yaşanan bu olaydan sonra misilleme yapmak isteyen Rumlar, Magosa'da Türkleri kaçırmaya başlamıştır. Kaçırılan Türklerin çoğundan haber alınamamıştır. Yaşanan kaçırma olaylarına müdahale edilmesi için 22 Mayıs'ta İngiltere ve Yunanistan'a nota verilerek kaçırma olayları protesto edilmiştir.⁸⁷

Makarios hükümeti, mayıs sonuna doğru savaş ve bombardıman uçakları, ağır silahlar ve benzerlerini alma kararı almış, bunun yanı sıra zorunlu askerlik yasası çıkarılacağını açıklamıştır. Bu açıklamanın üzerine Türkiye 27 Mayıs'ta Kıbrıs hükümetine kararın uygulanmaması için nota vermiştir.⁸⁸ Ancak Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın vetosu ve Türkiye'nin vermiş olduğu notaya rağmen yasa 3 Haziran'da Temsilciler Meclisi'nin Rum üyeleri tarafından kabul edilmiştir.⁸⁹ Yasanın uygulamaya konulması üzerine Türkiye tekrar nota göndermiş ve kararı protesto etmiştir. Makarios bu notaya cevaben, Kıbrıs hükümeti adanın savunulmasını sağlama ve bağımsızlığı ile toprak bütünlüğünü koruma amacı güden her türlü tedbiri alma hakkının olduğunu belirterek Türkiye'nin protesto notasını kabul etmemiştir.⁹⁰

Nisan ve mayıs aylarında yaşanan şiddet ve kaçırma olayları, Makarios hükümetinin ağır silahlar alması ve zorunlu askerlik kanunu çıkarması ve son olarak gönderilen notaya olumsuz dönüş yapılması üzerine, İnönü hükümeti, 6 Haziran 1964'te Kıbrıs'a çıkarma yapılmasına karar vermiştir. Alınan bu karar 4 Haziran 1964'te elçiler aracılığıyla ABD'ye bildirilmiştir. ABD Başkanı Johnson 5 Haziran 1964'te son derece sert bir dille yazılmış meşhur Johnson Mektubu'nu göndermiştir. Ayrıca aynı gün NATO kuvvetleri Başkomutanı Orgeneral Lemintzer'in Türkiye'ye gelmesiyle yaptığı görüşmelerle Türkiye çıkarma kararından vazgeçirilmiştir.⁹¹

ABD Başkanı Johnson'ın yazmış olduğu mektubun içeriğinde özetle:” Sayın Başkan, Türk hükümeti, müdahale kararı alırken ABD'ye danışma hususunda verdiği sözü yerine tam

⁸⁶ Cumhuriyet Gazetesi 12.05.1964.

⁸⁷ Erim a.g.e., s. 298.

⁸⁸ Erim, a.g.e., s. 298; Cumhuriyet Gazetesi 20.05.1964; 29.05.1964.

⁸⁹ Cumhuriyet Gazetesi 02.06.1964.

⁹⁰ Cumhuriyet Gazetesi 05.06.1964.

⁹¹ Mütercimler, a.g.e., s. 166; Cumhuriyet Gazetesi 06.06.1964.

olarak getirmemiştir. Garanti Antlaşmasının yükümlülükleri gereği diğer garantör devletlerle görüşülmemiştir. Bu nedenle Türkiye müdahale hakkını kullanamaz. Kıbrıs'a yapılacak askeri müdahale NATO müttefikleri olan Türkiye ve Yunanistan arasında savaşa neden olabilir. Böyle bir savaş kabul edilemez. NATO müttefikleri birbirleriyle savaşmamayı benimsemek zorundadır. Ayrıca Kıbrıs'a yapılacak harekate Sovyetler Birliği tarafından karşılık verilebilir. Böyle bir durumda NATO müttefikleri Türkiye'yi savunma konusunda sorumlulukları olup olmadığını tartışacak vakit bulamayabilirler. Bir diğer husus ise 1947 yılında imzalanan askeri yardım anlaşmasının 14. maddesi gereği verilen ABD silahları yalnızca savunma amaçlı kullanılabilir. Bu nedenle Kıbrıs'a müdahale ederken bu silahlar kullanılamaz. Ayrıntılı görüşmeler için sayın Başbakan buraya (Washington) gelirse bunu memnuniyetle karşılarım. Kıbrıs meselesini barış yoluyla çözmek bizim mesuliyetimizdir” yazmaktadır.⁹²

Başbakan İsmet İnönü, Başkan Johnson'a cevabını 13 Haziran 1964'te gönderdiği mektup ile vermiştir. Bu mektupta özetle:” Sayın Bay Başkan, Garanti Antlaşması gereğince kullanacağımız ferdi müdahale hakkını kullanma kararını geri bıraktık. Mesajınız gerek yazılış tarzı gerek muhtevası bakımından Türkiye gibi bir müttefikinize karşı hayal kırıcı olmuştur. 1963'ten beri Kıbrıs'ta askeri müdahale ihtiyacı bu son seferle birlikte dördüncüdür. Başından beri Amerika ile bu konuda istişare ettik. Mektubunuzda Türkiye'nin harekete geçmeden önce diğer Garantör Devletlerle görüşülmesi gerektiğini belirtmişsiniz. Türkiye altı aydan beri bu sorumluluğunu samimiyetle yerine getirmiştir. Ancak Kıbrıslı Rum sorumluların antlaşmaları ayaklar altına almasını Yunanistan'da desteklemiştir. Türkiye, Garantör Devletlerle devamlı görüşme ve ortak hareket etmenin yollarını aramıştır. Mesajınızda NATO taahhütlerine değinmiş, müttefiklerin birbirleri ile savaşmaması söyleyerek Kıbrıs'a müdahalenin Türkiye ve Yunanistan arasında savaşa neden olacağını belirtmişsiniz. Sözlerinizin birinci kısmı ile tam uyum halindeyim. Ancak birbirine karşı antlaşmalardan doğan sorumluluklarını yerine getirmeyen istediği zaman reddeden devletler arasında ittifaktan söz edilebilir mi? Mesajınızda Sovyetlerin müdahalesine karşı NATO'nun savunma için kararsız kalacağı kısmı, NATO ittifakının niteliği ve temel ilkeleri bakımından aramızda büyük görüş farkı olduğu intibasını vermektedir. Bu bizim için büyük bir üzüntü ve ciddi bir endişe kaynağı olmuştur. NATO müttefiklerinde herhangi birine

⁹² Erim, a.g.e., s. 300-309.

yapılacak saldırı, saldırgan tarafından tabiatı ile daima haklı gösterilmeye çalışılacaktır. NATO'nun bünyesi saldırganın iddialarına kapılacak kadar zayıf ise, tedaviye muhtaç demektir. Bizim anlayışımıza göre, NATO Antlaşması gereği saldırıya uğrayan üyeye derhal yardım etmek vecibesini yüklemektedir. Her üye devletin takdirine bırakılan husus, yardımın niteliği ve genişliğidir. Kıbrıs meselesi hakkında görüşleriniz ve tasavvurlarınız mevcut ise, bunları bana şimdiden bildirmeniz Washington'a bunlar üzerinde düşünmüş olarak hazırlıklı gitmem bakımından çok faydalı olacaktır” yazmaktadır.⁹³ Johnson ve İnönü'nün mektupları 1964'te kamuoyunda yayınlanmamıştır. 1966 yılında mektupların basın yoluyla yayınlanması üzerine, her iki mektupta 15 Ocak 1966 resmen yayınlanmıştır. Mektupların yayınlanması Türk-Amerikan ilişkileri için dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten sonra Türk kamuoyunda Amerikan karşıtı görüşler ortaya çıkmaya başlamıştır.⁹⁴

Başbakan İsmet İnönü, Başkan Johnson'ın davetini kabul ederek 21 Haziran 1964'te ABD'ye gitmeyi kabul etmiştir. İnönü, ABD'ye gitmeden önce Kıbrıs politikalarına ilişkin 14 Haziran 1964'te mecliste yapılan gizli oturumda izahat verdikten sonra güven oyu talep etmiştir.⁹⁵ 18 Haziran 1964'te Cumhuriyet Senatosu'nda İnönü bir konuşma yaparak Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeleri ve güvenoyu isteme sebeplerini açıklamıştır.⁹⁶ Başbakan İnönü'nün istediği güven oylaması 19 Haziran 1964'te Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılmıştır. Oylama sonucunda 200 beyaz, 194 kırmızı ve 2 yeşil oy çıkmıştır. Böylece İnönü hükümeti 6 oy farkla güven oyu almıştır.⁹⁷

Başbakan İnönü ve heyeti, 21 Haziran 1964'te ABD Başkanı Johnson'ın gönderdiği özel uçakla Washington'a uçmuştur. 22-23 Haziran tarihlerinde İnönü-Johnson görüşmeleri yapılmıştır. Başkan Johnson, Yunanistan Başbakanı Papandreu'yu da Washington'a çağırmıştır. Amacı iki başbakanı bir araya getirerek uzlaşma ortamı sağlamaktı. İnönü ikili görüşmelere hazır olduğunu bildirmiş ancak Papandreu görüşme teklifini kabul etmemiştir. Washington'da yapılan görüşmelerden bir sonuç alınamaması üzerine, Kıbrıs meselesinin çözümü Birleşmiş Milletler bünyesinde çözülmeye çalışılması kararlaştırılmıştır.⁹⁸

⁹³ Erim, a.g.e., s. 310-321.

⁹⁴ Cumhuriyet Gazetesi 16.01.1966.

⁹⁵ Cumhuriyet Gazetesi 15.06.1964.

⁹⁶ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 21, Toplantı 3, 77. Birleşim, s. 44-48.

⁹⁷ Erim, a.g.e., s. 323.

⁹⁸ Cumhuriyet Gazetesi 22.06.1964; 23.06.1964; 25.06.1964; 26.06.1964.

İnönü, 24 Haziran'da Genel Sekreter U-Thant ile görüşmüş, 25 Haziran'da ise Times Dergisine röportaj vermiştir. Bu röportajında “*Biz Türkler bağlandığımız ülkeye inancımız yıkılıncaya kadar tam bir yakınlık içinde bulunuruz. Ama inancımız bir kere yıkılırsa, yeniden güvenimizi kazanmak kolay değildir... Bugün Amerika'ya böyle inanmış bulunuyoruz. Ama, Kıbrıs meselesindeki Birleşik Devletler tutumu bizi kaygı ve kuşkuya düşürdü. İnancımız büsbütün yıkılırsa yeniden kurmak herhalde kolay ve çabuk olmaz... Yeni bir dünya kurulur, Türkiye'de oradaki yerini alır*” demiştir. İnönü bu açıklamayla Johnson Mektubuna tepkisini göstermiştir.⁹⁹

ABD Başkanı Johnson, BM Genel Sekreteri U-Thant'a Yunan ve Türk heyetlerini Camp David'te eski ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson başkanlığında, Kıbrıs sorununa Birleşmiş Milletler nezdinde çözüm bulmak üzere buluşmalarını teklif etmiştir. U-Thant buluşmanın Cenevre'de ve BM arabulucusu Tuomioja başkanlığında olması koşulu ile teklifi kabul etmiştir. Türkiye, Cenevre'ye heyet gönderilmesini kabul etmiştir. Yunanistan ise başta heyet göndermeyi kabul etmemiş ancak daha sonra ABD'nin olası bir Türk-Yunan savaşında Yunanistan'ı korumayacağını bildirmesi üzerine Cenevre'ye heyet gönderilmesini kabul etmiştir.¹⁰⁰

Temmuz ayında heyetlerin Cenevre'ye gelmesiyle Kıbrıs meselesinin çözümü için görüşmeler başlamıştır. Konferansa BM arabulucusu Tuomioja başkanlık etmiş, Dean Acheson'da özel temsilci sıfatıyla Tuomioja'ya yardımcı olmuştur. Türkiye adına görüşmelere Nihat Erim katılmıştır.¹⁰¹ Dean Acheson, Kıbrıs meselesinin çözümü için yaptığı çalışmaların sonucu olan Acheson Planı'nı 14 Temmuz'da taraflara sunmuştur. Bu plana göre Kıbrıs'ın Karpas Yarımadası'nda bulunan bir bölge Türkiye'nin olacak, adanın geri kalanı Yunanistan'a bırakılacak ve Meis Adası Türkiye'ye verilecektir. Kıbrıs'ta Türklerin çoğunlukta yaşadığı bölgelerde kanton sistemine benzer idari yapı oluşturulacak, bu bölgelerin dışında kalan Türklere ise Lozan Antlaşması'nda bulunan azınlık haklarından yararlanma imkânı sağlanacaktır.¹⁰² Taraflar plana olumsuz yaklaşmamış ancak değiştirilmesi gereken noktalar olduğunu vurgulamıştır. Türk heyeti planın genel olarak kabul edilebilir olduğunu ancak verilecek bölgenin askeri ve Türkiye'nin güney sahillerini

⁹⁹ Erim, a.g.e., s. 330-331.

¹⁰⁰ Oberling, a.g.e., s. 94; *Cumhuriyet Gazetesi* 27.06.1964; 28.06.1964.

¹⁰¹ Erim, a.g.e., s. 340; *Cumhuriyet Gazetesi* 06.07.1964; 07.07.1964.

¹⁰² Sönmezoğlu, a.g.e., s. 18; Şahin, a.g.m., s. 1481.

koruma açısından stratejik ve daha geniş bir bölgenin verilmesini istemiştir. Yunan heyeti, Meis Adası'nın verilmesini kabul etmiş, Türklerin güvenlik için İngiliz üslerinde birlik bulundurmasını önermiş, Türklere azınlık hakkı verilmesine itiraz etmemiş ancak kanton idaresi kurulmasına karşı çıkmıştır. 6 Ağustos 1964'e kadar Cenevre'de görüşmeler devam etmiş aynı tarihte Grivas komutasındaki Rum Milli Muhafız Ordusu Erenköy'e saldırmış ve görüşmeler bir sonuç elde edilemeden sona ermiştir.¹⁰³

Erenköy bulunduğu bölge itibariyle üç kilometrelik bir sahil şeridine sahiptir ve Türk kontrolü altındaki tek sahil şeridi burasıdır. Bu nedenle Erenköy, Kıbrıslı Türkler için anavatan Türkiye'ye açılan tek deniz kapısıdır. Bu nedenle Erenköy Kıbrıslı Türkler için çok önemlidir. Rauf Denктаş, Erenköy'ün önemini şu sözlerle ifade etmektedir¹⁰⁴:” *Erenköy denince o günleri yaşamış olanların aklına, su altında kalmış insanların nefes alabilmek için çürpinişi ve nefes alma olanağına kavuşmanın mutluluğu gelir. Erenköy yıllarca Anavatan'a uzanan bir kol, bir nefes borusu olmuştur. Erenköy, Kıbrıslı Türklerin Enosis felaketinden, yeniden kolonize edilmekten kurtulmak, Anavatan'a yönelmiş bir Yunan hançeri haline getirmemek için Ada'nın her yanında verdiği şanlı bir mücadelenin sembolü haline gelmiştir.*” Erenköy, 1958 yılından itibaren Kıbrıslı Türklerin kendi imkanlarıyla aldığı sandallarla Türkiye'ye gidip silah getirdiği stratejik bir bölge haline gelmiştir. Bu tarihten sonra getirilen silahlara bereket, silahları getirenlere ise bereketçi denmeye başlanmıştır. TMT'nin direnişlerde kullandığı silahlar bu şekilde elde edilmiştir.¹⁰⁵

Erenköy'ün önemini anlayan Rumlar, Dilirga bölgesinde aldığı önlemleri arttırmıştır. Dilirga bölgesinde hareketliliğin artması üzerine, 1 Ağustos 1964 gecesi deniz yoluyla Türkiye'den Erenköy'e takviye yapılmıştır. Bölgeye 60 Kıbrıslı öğrenci, silah ve mühimmatın yanı sıra yasaklı olmasına rağmen Türk hükümetinden de izin almadan Rauf Denктаş ve Erenköy'e komutan olarak gönderilen Akıncı kod adlı asker Kıbrıs'a gönderilmiştir.¹⁰⁶

¹⁰³ Erım, a.g.e., s. 350-380.

¹⁰⁴ Mütercimler, a.g.e., s. 173.

¹⁰⁵ Emin Kurt, *Kıbrıs Şehidi Hava Pilot Binbaşı Cengiz Topel ve 1964 Kıbrıs Hava Harekâtı*, Hava Basımevi ve Neşriyat Müdürlüğü, Ankara, 2009, s. 73.

¹⁰⁶ Kurt, a.g.e., s. 78.

6 Ağustos'ta Erenköy'ünde içinde bulunduğu Dilirga bölgesinin Türk kesimlerine saldırılar başlamıştır. Saldırlara karşı direnmeye çalışan mücahitler 7 Ağustos günü bölgelerinden çıkmak zorunda kalmış ve son savunma hattı olan Erenköy'e çekilmiştir. 7 Ağustos'ta Rum kuvvetleri kara saldırılarına devam ederken denizden de iki hücum bot ile bölgeyi bombalamıştır. Bu saldırılar sonrası var gücüyle bölgeyi savunan Türkler arasında açlık ve uykusuzluğunda verdiği çöküntü ile mevzilerde zayıflamalar başlamıştır. Bu sırada BM Barış Gücü direnişçilere teslim olun çağrı yapmış, fakat bu çağrı reddedilmiştir. Bu çağrıdan sonra Erenköy'den Ankara'ya son bir mesaj gönderilmiştir. Bu mesajda Erenköy'ün yarına kadar zor dayanacağı ve yardım gelmezse Erenköy'ün düşman eline geçeceği bildirilmiştir.¹⁰⁷ BM Barış Gücü'nün saldırılar karşısında çaresiz kalması ve gönderilen yardım mesajı üzerine Türkiye 7 Ağustos'ta gönderdiği 4 jet ile bölgede ihtar uçuşu gerçekleştirmiştir.¹⁰⁸

İhtar uçuşu Rum Ordusunu durdurmaya yetmemiş ve 8 Ağustos'ta Erenköy dışında kalan bütün bölgeler ele geçirilmiştir. 8 Ağustos'ta Erenköy'ün düşürülmesi için kara ve denizden saldırıların devam etmesi üzerine, Türkiye, Erenköy'ü kurtarmak için 34 jetten oluşan hava filosunu bölgeye göndermeye karar vermiştir. Saat 17.30'da Türk uçakları bölgeye gelerek Rum mevzilerine karşı saldırı düzenlemiştir. 20 sorti gerçekleştirilen saldırılar saat 20.30'a kadar devam etmiştir. Saldırıları sırasında bir Rum hücum botu batırılmıştır. Ayrıca Binbaşı Cengiz Topel'in uçağı isabet almıştır. Binbaşı Topel, uçağından sağ kurtulmayı başarmasına karşın Rumlar tarafından esir alınmış ve sonrasında işkence edilerek şehit edilmiştir.¹⁰⁹ 8 Ağustos'ta hava saldırılarının gerçekleşmesi üzerine Yunanistan Başbakanı Papandreou, Makarios'tan saldırıların durdurulmasını istemiş, Makarios bu istediği kabul etmemiştir.¹¹⁰

9 Ağustos'ta Rum saldırılarının devam etmesi üzerine Türk uçakları bu sefer daha şiddetli bir saldırı gerçekleştirmiş ve Rumlar çekilmek zorunda kalmıştır. Türk hava saldırıları devam ederken Makarios, hava akınları durmazsa Kıbrıslı bütün Türklerin yok edilmesi için emir vereceğine dair bir ultiatom vermiş ve Sovyet Rusya'dan yardım

¹⁰⁷ Mütercimler, a.g.e., s. 175; Kurt, a.g.e., s. 90.

¹⁰⁸ *Cumhuriyet Gazetesi* 08.08.1964; Oberling a.g.e., s. 96.

¹⁰⁹ Kurt, a.g.e., s. 100; *Cumhuriyet Gazetesi* 10.08.1964.

¹¹⁰ Oberling, a.g.e., s. 96; *Cumhuriyet Gazetesi* 09.08.1964.

istemiştir.¹¹¹ BM Barış Gücü'nün Kıbrıs'tan çekiliriz tehdidinde bulunması üzerine Makarios, ultimatomeni geri çekmez zorunda kalmıştır.¹¹² Aynı gün Sovyet Rusya Başkanı Kruçef, İnönü'ye saldırıların durması yönünde bir mesaj göndermiş ve gece BM Güvenlik Konseyi toplanarak tüm Kıbrıs'ta geçerli olmak üzere ateşkes ilan edilmesini istemiştir. Taraflar karara saygı göstererek ateşkesi kabul etmiş ve böylece Erenköy saldırıları sona ermiştir.¹¹³ 9 Ağustos gecesi ayrıca Türkiye'den üç hücumbot eşliğinde bir şilep Erenköy'e gönderilmiştir. Erenköy kıyılarına yanaşan şilepten takviye olarak 40 Kıbrıslı öğrenci, silah ve erzak gönderilmiştir. Türk askerinin gelmesini bekleyen Erenköy direnişçileri hayal kırıklığına uğramıştır. Rauf Denктаş, Erenköy'de yaşanan durumu anlatmak üzere Türkiye'ye dönmüştür.¹¹⁴

Ateşkes ilan edildikten sonra 15 Ağustos'ta Cenevre'de görüşmelere devam edilmesine karar verilmiştir. 20 Ağustos'ta Dean Acheson daha önce sunduğu planda değişiklikler yaparak İkinci Acheson Planı'nı taraflara sunmuştur. Bu planda yapılan değişikliğe göre Karpas bölgesinde Türkiye'ye elli yıl süre ile bir askeri üs bulundurma hakkı verilmiştir. Türkiye planda yapılan değişiklikleri kabul etmemiştir.¹¹⁵ Görüşmeler devam ederken arabulucu Tuomioja'nın 17 Ağustos'ta kalp krizi geçirmiş 9 Eylül'de ise vefat etmiştir. Yaşanan bu olumsuz gelişme üzerine BM Genel Sekreteri U-Thant, Galo Plaza'yı yeni arabulucu olarak tayin etmiştir.¹¹⁶

Galo Plaza, Kıbrıs sorununa çözüm bulmak için 1964 Ekim'den Şubat 1965 yılına kadar taraflarla görüşerek bir yıl içinde bir rapor hazırlamıştır. Plaza'nın raporu mart ayında BM Güvenlik Konseyi tarafından yayınlanmıştır. Plaza'nın hazırladığı raporda Kıbrıs'ta iki ayrı toplumun yaşadığını belirtmesine rağmen Kıbrıslı Türkleri azınlık olarak kabul edilmiştir. Raporda ayrıca Rumca Kıbrıs devletinin resmi dili olarak kabul edilmesini ve Türklerin Türkiye'ye göç etmelerini kolaylaştıracak teklifler bulunmaktaydı. Rapor bu haliyle Türkiye tarafından kabul edilmemiş ve Plaza'nın arabulucu görevini bırakması istenmiştir.¹¹⁷ Bunun üzerine Galo Plaza arabulucu görevini bırakmıştır. Mayıs ayında

¹¹¹ *Cumhuriyet Gazetesi* 10.08.1964.

¹¹² Oberling, a.g.e., s. 97.

¹¹³ *Cumhuriyet Gazetesi* 10.08.1964; 11.08.1964.

¹¹⁴ Kurt, a.g.e., s. 95.

¹¹⁵ Sönmezoğlu, a.g.e., s. 19.

¹¹⁶ Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, a.g.e., s. 25; *Cumhuriyet Gazetesi* 17.09.1964.

¹¹⁷ Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, a.g.e., s. 25; *Cumhuriyet Gazetesi* 01.04.1965.

Türkiye ve Yunanistan hükümetleri Kıbrıs meselelerini görüşmek üzere müzakere kararı almıştır.¹¹⁸ 1966 yılı sonuna kadar bu görüşmeler kesintiler yaşanarak devam etmiştir. Bu sırada Kıbrıs'ta yer yer çatışmalar yaşanmış olsa da büyük bir buhrana yol açmamış ve Ada'da kısmen sükûnet sağlanmıştır.

1963-1964 bunalımı sırasında resmi kayıtlara göre 364 Kıbrıslı Türk ve 174 Kıbrıslı Rum öldürülmüştür. Toplam 103 Türk köyü terk edilmek zorunda kalmış ve 25 bin Kıbrıslı Türk göç etmek zorunda kalmıştır.¹¹⁹

2.2. 1963-1964 Kıbrıs Bunalımında Türk Deniz Kuvvetlerinin Durumu ve Gelişimi

16 Ağustos 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğunda, Türk Deniz Kuvvetleri ABD yardımları ve NATO standartları kapsamında yeniden teşkilatlanması gerçekleştirmiş, modern çağın gereğine uygun olarak Deniz Kuvvetleri Komutanlığı adı altında hizmetlerine devam etmiştir. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 1961 yılında artan ve gelişen ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Donanma Komutanlığı, Kuzey Deniz Saha Komutanlığı, Güney Deniz Saha Komutanlığı ve Deniz Eğitim Komutanlığı adı altında dört ast komutanlık olarak yeniden teşkilatlandırılmıştır.¹²⁰

Türk Deniz Kuvvetleri 1963 yılında Kıbrıs'ta şiddet olayları başlayana kadar Kıbrıs'a yönelik özel bir önlem almamış, Sovyetler Birliğine karşı NATO'nun güneydoğu kanadını savunmak için Boğazlar ile limanların savunulmasına yönelik önlemler olarak kuvvet yapısını bu göreve yönelik oluşturmuştur. 1947 Truman Doktrini kapsamında 1949 yılından itibaren verilmeye başlanan Amerikan menşeli gemi ve denizaltılar da NATO'nun güney sınırlarının savunmasını güçlendirmek için Türk Donanması'na verilmiştir.¹²¹

Donanmaya katılan çok sayıda ABD gemisi eğitim anlamında ABD modeline geçilmesine neden olmuştur. ABD'den alınan gemileri ya Türk heyeti ABD'den alıp geliyor

¹¹⁸ *Cumhuriyet Gazetesi* 13.05.1965.

¹¹⁹ Oberling, a.g.e., s. 97.

¹²⁰ Polat, a.g.e., s. 67.

¹²¹ Afif Büyüktuğrul, "Türkiye Cumhuriyeti Donanmasının 50. Yılı", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Cilt 79, Sayı 483, Ankara, s. 34.

ya da Amerikalı personel gemileri Türkiye'ye getirerek gerekli eğitimleri veriyordu. Bu sayede Türk ve Amerikalı personel arasında iyi ilişkiler kurulmuştur. Bu ilişkiler sayesinde 1960 yılında Florida'da bulunan Patlayıcı Mühimmatın Zararsız Hale Getirilmesi Okuluna bu alanda eğitilmek üzere çekirdek personel göndermiştir. Eğitim gören bu personel 1964 yılında İstanbul'da Patlayıcı Maddeler Okulunu kurmuştur. Bu okul daha sonra Sualtı Müdafaa Komutanlığı adını almış, 1982 yılında yeni bir teşkilatlanma ile Sualtı Savunma Grup Komutanlığı adını almıştır. Ayrıca 1963 yılında ABD'den gelen eğitimcilerin katkılarıyla İskenderun'da açılan kurs ile Sualtı Taarruz Grup Komutanlığının kuruluşuna giden süreç başlamış, bu dönemde kursu tamamlayan personel tarafından Arslan'da Su Altı Komando adı ilk faaliyetler başlamıştır.¹²² Bu birliklerin kurulmasındaki amaç yine boğazlar ve limanların savunulması olmuştur. Özel olarak eğitim gören bu birlikler daha sonra Barış Harekâtında çıkarma plajının temizlenmesinde kritik bir görev almıştır.

Türk Donanması, Kıbrıs olayları öncesi NATO planı kapsamında tamamen boğazlar ve limanların güvenliğine odaklanmış, bu nedenle kuvvet yapısında henüz çıkarma gemileri ve birlikleri bulunmamaktadır. İnönü hükümeti, 6 Haziran 1964'te Kıbrıs'a çıkarma yapılması kararı aldığı Donanma bünyesinde 9 adet muhrip, 10 adet denizaltı, 9 adet karakol gemisi, 8 adet mayın dökücü gemi, 23 adet mayın arama-tarama gemisi, 12 adet liman savunma botu, 8 adet avcıbot, 5 adet akaryakıt gemisi, 3 adet su tankeri, 1 adet denizaltı kurtarma gemisi, 1 adet yangın söndürme gemisi, 8 adet römorkör ve 8 adet araba taşıt gemisi bulunmaktaydı.¹²³

Çıkarma kararının alınması ile Donanma'nın büyük bir kısmı Kıbrıs açıklarına gönderilmiş, Kıbrıs'a çıkacak birlikler Mersin'de çıkarma gemileri olmadığı için şileplere bindirilmiştir. Ancak çıkarma için detaylı planlar yapılmamış nereye, nasıl çıkılacağı, Ada'ya çıktıktan sonra ne yapılacağı ve harekât sırasında ne kadar kayıp verileceği üzerinde durulmamış tek amaç Kıbrıs'a asker çıkarılması olmuştur. Harekât, 5 Haziran 1964'te ABD Başkanı Johnson tarafından gönderilen mektup ile başlamadan durdurulmuştur.¹²⁴

¹²² Polat, a.g.e., s. 299-308.

¹²³ Cem Gürdeniz, *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*, Seyir Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı, İstanbul, 2000, s. 23-191.

¹²⁴ Mütercimler, a.g.e., s. 125.

Ağustos ayında Erenköy bölgesine saldırıların başlaması ile Türkiye bir kez daha müdahale hakkını kullanacağını belirtmiş, Türk Hava Kuvvetleri'ne ait jetler bölgede uyarı uçuşu yaptıktan sonra saldırıların devam etmesi üzerine müdahalede bulunmuştur. Türk Donanması'na ait gemilerde Akdeniz'e açılmış bir müdahalede bulunmadan sadece 9 Ağustos gecesi üç hücum bot ve bir şilep Erenköy açıklarına gelerek yardım için giden Kıbrıslı öğrenciler ile silah ve erzak yardımını Erenköy sahiline taşımış ve aynı gece geri dönmüştür.¹²⁵

1963-1964 olayları sonrası Deniz Kuvvetleri'nin henüz denizaşırı harekâta hazır imkân ve kabiliyetinin olmadığı görülmüştür. Kuvvet bünyesinde henüz çıkarma gemileri ve çıkarmayı gerçekleştirebilecek özel birlikler mevcut değildi. Ancak Kıbrıs'ta yaşanan şiddet olaylarından sonra Kıbrıs'a müdahale için her an hazır olunması gerektiği anlaşılmış ve gerekli kuvvetin oluşturulması için harekete geçilmiştir. Kıbrıs olayları ile Deniz Kuvvetleri deniz aşırı harekât için eksikliklerini gidermek için hızla çalışmalarına başlamıştır. Johnson mektubu ile ABD silahlarının kullanılmasının sıkıntı çıkaracağını anlaşılmaması ile Türkiye başka ülkelerden silah ve gemi alımına başlamış bunun yanı sıra kendi tersanelerinde üretime geçmeye başlamıştır. Ayrıca bu olaylardan sonra Deniz Kuvvetleri, 1. Muhrip Filotillası ve 2. Muhrip Filotillasına Mersin'de rotasyon görevi¹²⁶ vermiştir. Böylece Mersin'de Kıbrıs'a her an müdahaleye hazır gemiler konuşlandırılmıştır. Zamanla Mersin üs konumuna gelmiştir.¹²⁷

29 Nisan 1965 yılında Cumhuriyet gazetesinde ABD yardımlarının Yunanistan lehine arttığına yönelik "Amerikan Askeri Yardımı ve Gerçekler" adı altında bir yazı dizi başlamıştır. Yazılına göre ABD, Yunanistan'a 6 muhrip, 44 çıkarma gemisi ve 2 denizaltı vermiştir. ABD'nin, Yunanistan'a yaptığı bu yardımlarla Enosis'i desteklediği belirtilmiştir.¹²⁸ Bu yazı dizisinden sonra yine Cumhuriyet gazetesi 2 Mayıs 1965 Türk Donanması'nın geliştirilmesine katkıda bulunmak için "Başkalarının Vermediğini Millet Yapar" kampanyasını başlatmıştır. Ülke çapında büyük ses getiren kampanyaya ilgi ve bağışların artması ile Donanma Cemiyeti'nin yeniden ihya edilmesi gündeme getirilmiş ve

¹²⁵ Kurt, a.g.e., s. 95; *Cumhuriyet Gazetesi* 09.08.1964.

¹²⁶ Emekli Astsubay Osman Yaşar Kaynar ile yapılan görüşmede ilk görev yeri olan TCG Muavenet ile bu görevi sürelerini tam hatırlamamakla birlikte sıklıkla rotasyon görevini icra ettiğinden bahsetmiştir.

¹²⁷ Nejat Tümer, *Bir Komutan Bir Yaşam*, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi, Ankara, 2008, s. 78-79.

¹²⁸ Yılmaz Çetiner, "Amerikan Askeri Yardımları ve Gerçekler", *Cumhuriyet Gazetesi* 29.04.1965; 30.04.1965.

11 Mayıs 1965 yılında Türk Donanma Cemiyeti kurulmuştur. Bu tarihten sonra cemiyet “kendi gemini kendin yap” sloganıyla bağış toplamaya devam etmiştir.¹²⁹

1965 yılında Donanmaya yönelik faaliyetlerin artması ile dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Necdet Uran “kendi gemini kendin yap” projesini benimsemiş, dönemin Donanma Komutanı Oramiral Kemal Kayacan ve Taşkızak Tersane Komutanı Albay Vedii Bilget’in ortak çalışmaları ile çıkarma gemisi ihtiyacının giderilmesi için Gölcük ve Taşkızak Tersanelerinde gemi inşa faaliyetlerine başlanmıştır. İlk etapta küçük çıkarma araçları olan LCM tipi Ç-301 sınıfı çıkarma araçlarını yapımına başlanmıştır.¹³⁰ Ayrıca hazırlanan beş yıllık planlamaya göre çıkarma gemilerinin yanı sıra muhrip ve avcıbotların yapımına da karar verilmiştir.¹³¹

1963-1967 yıllarını kapsayan birinci beş yıllık plan kapsamında 1964-1966 yılları arasında Gölcük, Taşkızak, Camialtı ve Haliç Tersaneleri’nde 12 adet LCU tipi Ç-201 sınıfı çıkarma aracı ve 20 adet LCM tipi Ç-301 sınıfı çıkarma aracı inşa edilmiş ve Donanma bünyesine katılmıştır.¹³² Çıkarma araçlarının yanı sıra Gölcük Tersanesi’nde TCG Albay Hakkı Burak (I) (A-572) akar yakıt gemisi inşa edilmiş ve hizmete girmiştir.¹³³ Taşkızak Tersanesi’nde TCG. H-500, TCG. H-501 ve TCG. H-502 kıyı akaryakıt gemileri inşa edilmiş ve hizmete girmiştir.¹³⁴ Yine Taşkızak Tersanesinde Mesaha-1 ve Mesaha-2 hidrografik araştırma yardımcı gemileri inşa edilmiş ve hizmete girmiştir.¹³⁵ Camialtı Tersanesi’nde TCG Ulubat su tankeri gemisinin yapımına başlanmıştır.¹³⁶ Haliç Tersanesi’nde ise TCG AB-27 Türk tipi avcı botunun yapımına başlanmıştır.¹³⁷

Gemi inşa faaliyetlerinin yanı sıra yurt dışından gemi alımına devam edilmiştir. Bu kapsamda Norveç’ten 2 adet ve Almanya’dan 2 adet hücumbot alınmıştır.¹³⁸ ABD’den 6 adet

¹²⁹ *Cumhuriyet Gazetesi* 02.05.1965; 04.05.1965; 11.05.1965.

¹³⁰ Tümer, a.g.e., s. 76.

¹³¹ Mesut Özel, “Türkiye’de Donanma Cemiyetleri: Tarihsel Süreçte Gelişim ve Bağış Kampanyaları”, *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, 2022, Sayı 7, s. 32.

¹³² Gürdeniz, a.g.e., s. 107-108.

¹³³ Gürdeniz, a.g.e., s. 117.

¹³⁴ Gürdeniz, a.g.e., s. 126.

¹³⁵ Gürdeniz, a.g.e., s. 185.

¹³⁶ Gürdeniz, a.g.e., s. 130.

¹³⁷ Gürdeniz, a.g.e., s. 102.

¹³⁸ Gürdeniz, a.g.e., s. 64.

karakol gemisi¹³⁹, 4 adet mayın arama-tarama gemisi¹⁴⁰ ve 2 adet römorkör alınmıştır.¹⁴¹ Danimarka'dan 1 adet mayın dökücü gemi alınmıştır.¹⁴²

Birinci beş yıllık plan kapsamında donanma bünyesinde çıkarma araçlarının artmasıyla çıkarma filosunun çekirdeği oluşturulmuş ve 15 Eylül 1966 yılında Gölcük'te, Donanma Komutanlığına bağlı Çıkarma Birlikleri Komutanlığı kurulmuştur.¹⁴³ Böylece 1974 Kıbrıs Barış Harekâtının başarısına gidecek atılımların ilk adımları tüm imkanlar zorlanarak atılmıştır.

2.3. 1967 Kıbrıs Bunalımı

Kıbrıs'ta Kanlı Noel şiddet olayları ile istediğini elde edemeyen Makarios, 1964 Eylül ayından itibaren ekonomik yaptırımlarla, Kıbrıslı Türklerin yaşantısını zorlaştırarak uzun vadeli bir yöntemle Enosis'i ilan etmeye çalışmıştır. Makarios'un bu yönetime yönelmesindeki amaç Türkiye'nin askeri müdahale yapmadan, Kıbrıslı Türkleri zor duruma sokup yıpratarak kendi istekleriyle azınlık haklarını kabul ettirip Enosis'i ilan etmektir. Bu hedef doğrultusunda yaptırımlarına başlayan Makarios, Temsilciler Meclisi'nin Türk üyelerinin meclise alınmasını engellemiştir. Rum bölgelerinde çalışan Kıbrıslı Türkler işlerinden olmuştur. Lefkoşa, Lefke, Magosa, Larnaka, Yeşilırmak ve Erenköy'de Türklerin yaşadığı bölgelere halk ve ikmal maddelerinin götürülmesini yasaklamıştır. Kıbrıslı Türklerin, Rumlarla alışveriş yaparken Kıbrıs parası yerine döviz kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir. Tarım bölgelerinin çoğu Rum kesiminde kalmasına rağmen, iki toplum arasındaki arazi dengesini sağlamak adına Türklere satılan hububata %20 vergi koyulmuştur. Birleşmiş Milletler gıda ambargosunu protesto etmesi üzerine Makarios, kalorisi düşük yaşamak için yeterli gıda maddelerinin ambargo altındaki Türk bölgelerine verilmesine izin vermiştir. Makarios'un uyguladığı bu yaptırımlarla Kıbrıslı Türklerin tarım üretimini ve endüstriyel faaliyetlerini darboğaza sokmuştur.¹⁴⁴

¹³⁹ Gürdeniz, a.g.e., s. 73.

¹⁴⁰ Gürdeniz, a.g.e., s. 91.

¹⁴¹ Gürdeniz, a.g.e., s. 151.

¹⁴² Gürdeniz, a.g.e., s. 84.

¹⁴³ Polat, a.g.e., s. 251.

¹⁴⁴ Oberling, a.g.e., s. 102-104; Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, a.g.e., s. 32.

1964-1967 yılları arasında Makarios'un ekonomik yaptırımlarla Enosis'i ilan etme politikasına General Grivas karşı çıkmıştır. Grivas, Türklerin sadece şiddet ile bastırılacağı fikrine inanmış ve askeri baskıları artırmaya karar vermiştir. 1965 yılında Grivas komutasındaki Milli Muhafızlar, Erenköy bölgesindeki ateşkes hattını çiğneyerek Türklere ateş açmış ve bir Türkün ölmesine neden olmuştur. 1965 yılı içinde Milli Muhafızlar, Kıbrıs'ın farklı noktalarında Türklere ateş açmaya devam etmiş, Müslümanlar için çok önemli bir yer olan Ümmü Haram Türbesi'ni ele geçirerek Müslümanların girişini yasaklamışlardır. Bu taciz şeklinde gerçekleştirilen saldırılar 1967 yılına kadar devam etmiştir. 1966 yılı içinde Çekoslovakya'dan alınan ağır silahlar ve 1967 yılında Yunanistan'dan gizlice Ada'ya sokulan askerlerle Grivas'ın elindeki kuvvet 20 bin kişi civarına ulaşmıştır. Grivas elde ettiği bu kuvvet ile Kıbrıs'ta 1967 yılında saldırıların şiddetini artırmış, bu durum Geçitkale ve Boğaziçi saldırılarına kadar devam etmiştir. Grivas'ın saldırgan tavrı, Makarios'un Enosis planını rafa kaldırmasına neden olmuştur.¹⁴⁵

1964 sonrası Kıbrıs'ta bu gelişmeler yaşanırken, Türkiye'de 10 Ekim 1965 yapılan genel seçim sonrası hükümet değişmiştir. Genel seçimleri %53 oy oranı ile Adalet Partisi kazanmış ve Süleyman Demirel Başbakan olmuştur. Yeni hükümet, 1963-1964 olayları sırasında ABD'nin almış aldığı tutum ve Johnson mektubunun açıklanmasıyla ortaya çıkan hayal kırıklığından dolayı dış politikada ABD'ye olan güven sarsılmıştır. Bu nedenle dış politikada Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler kurulmaya başlamıştır. Yunanistan ile ikili ilişkiler devam ettirilmeye çalışılmıştır. Yeni hükümetin Kıbrıs politikası ise antlaşmalara saygılı olunması ve tarafların rızası olmadan antlaşmaların değiştirilmesine karşı çıkılması, Kıbrıs'ta bulunan iki toplumun eşit olduğunun kabul edilmesi ve Enosis dışında bir çözüm yolu bulunması şeklinde olmuştur.¹⁴⁶

Yunanistan'da 1965 Temmuz ayında hükümet buhranı başladı. Başbakan Papandreou, Kral Konstantin ile ordunun tasfiye edilmesi konusunda anlaşmazlık yaşaması üzerine başbakanlık görevinden alınmıştır. Başbakanlık görevine Yunan Parlamento Başkanı Athanasyadis Novas getirilmiştir.¹⁴⁷ Bundan sonra Yunanistan'da seçimlerin 28 Mayıs 1967 yılında yapılmasına karar verilmiştir. Seçim dönemi yaklaşınca Papandreou'nun tekrar

¹⁴⁵ Oberling, a.g.e., s. 105-112.

¹⁴⁶ Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, a.g.e., s. 26-29; *Cumhuriyet Gazetesi*, 11.10.1965.

¹⁴⁷ *Cumhuriyet Gazetesi* 16.07.1965.

iktidara geleceği görülmüştür. Bunu engellemek için ordu ile Kral Konstantin anlaşmış ve 21 Nisan 1967'de Yunanistan'da askeri darbe gerçekleştirilmiştir.¹⁴⁸

Darbe sonrası Başbakanlık görevine eski Yargıtay Başsavcısı Konstantin Koliyas getirilmiştir. Başbakan Koliyas yaptığı ilk açıklamada, Türkiye ile ikili görüşmelere devam edileceğini ve Kıbrıs meselesi için barışçıl bir çözüm yolu bulmaya çalışacaklarını söylemiştir. Ancak bu açıklamadan bir gün sonra radyoda açıklanan hükümet programında Enosis'in barışçıl görüşmelerle ilan edilmesi için çalışılacağı belirtilmiştir.¹⁴⁹

Yunanistan Hükümeti 1967 Haziran ayından itibaren Batı Trakya Türklerine karşı baskıcı bir politika izlemeye başlamıştır. Bu olayla karşısında Türk Dışişleri Bakanlığı bir demeç vermiş, bu demeçte “*Yunanlılar; Batı Trakya'daki soydaşlarımıza baskıyı çok artırmıştır. Bu konuda teşebbüslerimiz var. Lozan'da Türklere verilen haklar adeta tanınmıyor*” denmiştir.¹⁵⁰ Yunan Hükümetinin Kıbrıs meselesi için tasarladığı çözümü kolaylaştıran ve Batı Trakya meselesini Kıbrıs konusunda koz olarak kullanmaya iten olay, 5 Haziran 1967'de başlayan Arap-İsrail savaşı olmuştur. Demirel Hükümeti, bu savaştan yararlanarak Orta Doğu politikalarında etkin rol almaya çalışması, Yunan Hükümetini de savaşın yarattığı atmosferden faydalanmaya itmiştir. Bu fırsatı değerlendirmek isteyen Yunan Hükümeti, Eylül ayında Türk Hükümeti ile Kıbrıs meselesi başta olmak üzere sorunların giderilmesi hususunda görüşmek istediğini bildirmiştir.¹⁵¹ 6 Eylül 1967'de Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada Başbakan Demirel ile Başbakan Koliyas 9 Eylül'de Keşan'da ve 10 Eylül'de Dedeoğlu'da bir araya gelerek, Kıbrıs meselesi başta olmak üzere, tüm Türk-Yunan münasebetlerini ilgilendiren konular hakkında görüşmeler yapılacağı bildirilmiştir.¹⁵²

9 Eylül 1967'de Keşan'da ilk görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yaklaşık 6 saat kadar sürmüştür.¹⁵³ Yunan heyeti görüşmenin başında yazılı bir teklifte bulunmuştur. Bu teklife göre Türkiye Enosis'i kabul edecek, buna karşılık olarak Yunanistan Batı Trakya sınırında bazı tavizler ve Kıbrıs'ta daha önce Acheson Planı'nda olduğu gibi bir üs verecekti. Yazılı

¹⁴⁸ Mütercimler, a.g.e., s. 190; *Cumhuriyet Gazetesi* 22.04.1967.

¹⁴⁹ Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, a.g.e., s. 27.

¹⁵⁰ Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, a.g.e., s. 27.

¹⁵¹ Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, a.g.e., s. 28; *Cumhuriyet Gazetesi* 06.09.1967.

¹⁵² *Cumhuriyet Gazetesi* 06.09.1967.

¹⁵³ *Cumhuriyet Gazetesi* 10.09.1967.

teklifi gören Başbakan Demirel, Enosis'i katiyen kabul etmeyeceğini söyleyerek toplantı başlamadan masadan kalkmaya karar vermiştir. Yunan Dışişleri Bakanı'nın güvence vermesi üzerine Başbakan Demirel görüşmeye katılmıştır.¹⁵⁴ Keşan'da yapılan görüşmelerde taraflar bir sonuç elde edememiş, Türk heyeti Dedeğaç'ta yapılacak görüşmelere gerek olmadığını bildirmiştir. Ancak Yunan heyetinin isteği üzerine 10 Eylül 1967 daha önce kararlaştırıldığı gibi Dedeğaç'ta görüşmeler yapılmıştır.¹⁵⁵ Dedeğaç görüşmesi sonrası ortak bir bildiri yayınlanmıştır. Bu bildiri "*Türk-Yunan münasebetlerinin temel unsuru Kıbrıs meselesidir. Taraflar, Kıbrıs meselesine ait görüşmeleri yaklaştırma imkânı arayacak, adada gerginliğin artmasına sebep olacak hareketlerden kaçınacak ve anlaşmalara uyulması hususunda tarafların görüşleri arasında uygunluk bulunduğu müşahede edilecektir*" demiştir. Böylece görüşmeler sonuç alınmadan başarısızlıkla sona ermiştir.¹⁵⁶

Görüşmelerden sonra 12 Eylül 1967 Başbakan Demirel düzenlediği basın toplantısında "*Kıbrıs işinin bugüne kadar barışçı bir çözüm yoluna kavuşmasında, Yunanistan'ın adayı kendisine ilhaktan gayri bir hal şeklini mümkün görmemesi başlıca amil olmuştur. Türkiye adanın ilhakını hiçbir zaman rıza göstermeyecektir*" demiştir.¹⁵⁷ Başbakan Demirel Keşan ve Dedeğaç görüşmelerinden sonra dış politikada Kıbrıs meselesine destek bulmak için Sovyet Rusya'ya giderek görüşmeler gerçekleştirmiştir.¹⁵⁸ Türkiye'nin Enosis karşısındaki kararlı duruşunu ve dış politikada Sovyet Rusya'dan aldığı desteği gören Yunanistan Hükümeti, Enosis'i görüşmelerle ilan edemeyeceğini anlamıştır. Görüşmelerden sonrası yayınlanan ortak bildiri gerginlikten kaçınılması konusunda anlaşılmasına rağmen Yunanistan Başbakan Yardımcısı ve Savunma Bakanı olan Spandidakis yaptığı bir açıklamada Kıbrıs için Yunanistan'ın güneyi demiş ve Kıbrıs meselesinin tek çözümünün Ada'nın anavatan Yunanistan ile birleşmesi olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁹ Bu açıklamadan sonra Yunanistan hükümeti Enosis'i ilan etmek için yeni planlar yapmış ve Kıbrıs'a çok sayıda asker göndermiştir.

Keşan ve Dedeğaç görüşmelerinden sonra Kıbrıs'ta durum gerginleşmiş General Grivas alınan silahlar ve Yunanistan'dan gönderilen askerler ile Türklere karşı saldırılarının

¹⁵⁴ Mütercimler, a.g.e., s. 191.

¹⁵⁵ *Cumhuriyet Gazetesi* 11.09.1967.

¹⁵⁶ Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, a.g.e., s. 28.

¹⁵⁷ *Cumhuriyet Gazetesi* 13.09.1967.

¹⁵⁸ *Cumhuriyet Gazetesi* 21.09.1967.

¹⁵⁹ *Cumhuriyet Gazetesi* 24.10.1967.

şiddetini arttırmıştır. 1964'te Makarios tarafından Kıbrıs'a girişi yasaklanan Rauf Denктаş, Kıbrıs'ta yaşanan şiddet olaylarının tekrar artması üzerine 21 Ekim 1967 yılında arkadaşları Erol İbrahim ve Nejat Konuk ile Türkiye'nin güney kıyılarından bir balıkçı teknesine binerek Kıbrıs'a gitmiştir. 31 Ekim 1967 yılında yapılan bir ihbar sonucunda Rum polisi Rauf Denктаş ve arkadaşlarını tutuklamıştır.¹⁶⁰ Rauf Denктаş'ın yakalanması Türkiye ve Kıbrıs'ta büyük yankı uyandırmıştır. Türk hükümeti Rauf Denктаş'ın iadesini istemiştir. Rauf Denктаş'ın yargılanması Türkiye ve Kıbrıs'ta protesto mitinglerinin yapılmasına neden olmuştur. Türkiye hükümetinin baskıları, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri U-Thant ve ABD'nin araya girmesi sonucunda, Rum yönetimi Rauf Denктаş ve arkadaşlarını Türkiye'ye dönmek şartıyla 12 Kasım 1967'de serbest bırakmıştır.¹⁶¹ 13 Kasım 1967'de basın toplantısı düzenleyen Rauf Denктаş yaptığı açıklamalarda “*Kıbrıs'ta bugün askeri bir Enosis gerçekleşmiştir. Kıbrıs'ı Yunan Genelkurmayı'na bağlı Yunan ordusu yönetmektedir*” demiştir.¹⁶²

Geçitkale ve Boğaziçi saldırıları öncesinde gerilim 20 Temmuz 1967'de başlamıştır. Rumlar bu bölgelerde Rum polisinin devriye dolaşmasını istemiş, Türk yetkililer ise bu durumun bölgede yaşayan Türkleri kışkırtacağını ileri sürerek Barış Gücü'ne başvurmuştur. Bunun üzerine Barış Gücü bir devriye planı hazırlamış ve Türk tarafı bu planı kabul etmiştir.¹⁶³ 14 Kasım 1967'de bölgede gövde gösteri yapmak isteyen Grivas, Milli Muhafız ordusu tarafından desteklenen polisler bölgede devriye gezdirmiştir. Türkler bu devriyelere karışmamıştır. Ancak 15 Kasım 1967'te devriye için gönderilen Rum polisler, bölgede devriye gezerken Barış Gücü'nün planına aykırı olarak bölgede bulunan barikatları kaldırmaya başlamıştır. Türkler duruma itiraz etmiş, yaşanan tartışmalar üzerine Milli Muhafız ordusu bölgeye gelmiş, Geçitkale ve Boğaziçi'nde çatışmalar başlamıştır. Rum kuvvetleri, çatışmayı engellemek isteyen Barış Gücü askerlerini silahlarına el koymuş ve telsizlerini kırmıştır.¹⁶⁴ Yaklaşık yedi saat süren çatışma sonucunda Rumlar 16 Kasım 1967'de iki köyü de ele geçirmiştir. Yaşanan çatışmalar sonucunda 27 Türk öldürülmüştür.¹⁶⁵

¹⁶⁰ Artuç, a.g.e., s. 99; *Cumhuriyet Gazetesi* 01.11.1967; 02.11.1967.

¹⁶¹ *Cumhuriyet Gazetesi* 13.11.1967.

¹⁶² *Cumhuriyet Gazetesi* 14.11.1967.

¹⁶³ Mütercimler, a.g.e., s. 192.

¹⁶⁴ Oberling, a.g.e., s. 112.

¹⁶⁵ *Cumhuriyet Gazetesi* 16.11.1967.

Yaşanan gelişmeler Türkiye’de büyük tepkilere yol açmış 16 Kasım 1967’de İstanbul, Ankara ve Erzurum’da protesto mitingleri yapılmıştır. İstanbul ve Ankara’da yapılan mitinglerde protestocular polisle çatışmış, Ankara’da yapılan mitingde Demirel’in istifası istenmiştir.¹⁶⁶ Ülkede protestolar yapılırken Türk Hükümeti 16 Kasım 1967’de durum değerlendirmesi yapmak üzere TBMM gizli bir oturum gerçekleştirilmiş 18 saat süren görüşmelerin ardından, 17 Kasım 1967’de TBMM’de gerçekleştirilen oturumda Anayasa’nın 66. Maddesi gereğince Türk Silahlı Kuvvetleri’nin yabancı ülkelere gönderilmesine ilişkin tezkere 435 üyenin 432 kabul oyu vermesi ile tezkere kabul edilmiştir.¹⁶⁷

Tezkere kabul edildikten sonra hemen askeri hazırlıklar başlamış, bir yandan da Yunanistan hükümetine bir ultimatoma verilmiştir. Verilen ultimatoda Grivas’ın Ada’yı terk etmesi, Ada’da antlaşmalara aykırı olarak gönderilen Yunan askerlerinin geri çekilmeleri, Rumların silahtan arındırılmaları, Geçitkale ve Boğaziçi’nde yaşanan kayıplar için tazminat verilmesi, Kıbrıslı Türklere uygulanan ambargoların kaldırılması ve Kıbrıslı Türklere herhangi bir saldırının yapılmayacağına dair garanti istenmiştir.¹⁶⁸ Türkiye’nin 17 Kasım’da gönderdiği ultimatoma, 18 Kasım’da Yunanistan tarafından reddedilmiştir. Bunun üzerine aynı gün Türk Hava Kuvvetlerine ait jetler Kıbrıs’ta alçak uçuşlar yapmış, Mersin’e yığılan Türk birlikleri gemilere bindirilmeye başlamıştır.¹⁶⁹

Türk jetlerinin Kıbrıs’ta alçak uçuşa geçmesi ve Türk Donanmasının Girne açıklarına kadar gelmesi üzerine Türk müdahalesinin ciddiyeti anlaşılmıştır. Müdahalenin netleşmesi üzerine ABD Başkanı Johnson, 20 Kasım 1967’de bir mektup göndererek NATO’ya ait silahların Kıbrıs’ta kullanılmaması istemiştir. Ayrıca olası Türk-Yunan savaşının önüne geçmek için özel temsilcisi Cyrus Vance’i Ankara’ya göndermiştir.¹⁷⁰

Cyrus Vance tarafları ikna etmek için hızla çalışmalarına başladı ve Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs arasında mekik diplomasisi uygulayarak tarafları ikna etmeyi başarmıştır. Türk ve Yunan hükümetleri, antlaşmaların öngördüğü sayıdan fazla olan kuvvetlerin 45 gün

¹⁶⁶ *Cumhuriyet Gazetesi* 17.11.1967.

¹⁶⁷ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, Cilt.7, Toplantı 7, 2.Birleşim, s. 4-5.

¹⁶⁸ Oberling, a.g.e. s. 114.

¹⁶⁹ *Cumhuriyet Gazetesi* 19.11.1967.

¹⁷⁰ Mütercimler, a.g.e., s. 162; *Cumhuriyet Gazetesi* 21.11.1967; 23.11.1967.

içinde geri çekilmesi, çekilmeye uygun olarak Türkiye'nin savaş hazırlıklarını bırakması, Milli Muhafız Teşkilatı'nın kaldırılması, Geçitkale ve Boğaziçi saldırılarında mağdur olanlara tazminat ödenmesi, Barış Gücü'nün yetki ve kuvvetlerinin artırılması ve Grivas'ın görevinden alınarak Kıbrıs'tan gönderilmesi konularında anlaşmaya varılmıştır.¹⁷¹

Tarafların anlaşması üzerine Kıbrıs karasularında bulunan Türk Donanması ve alçak uçuşlar gerçekleştiren Türk jetleri geri çağırılmıştır. Böylece 1967 Kıbrıs bunalımı bir kez daha ABD'nin araya girmesiyle sona ermiştir. Yapılan anlaşma sonrası Türk hükümeti istediğini almış olan taraf gibi gözükse de bu anlaşma Kıbrıs meselesi için nihai bir çözüm olmamıştır. Çünkü bu anlaşmanın muhatabı Yunanistan'dır. Kıbrıs meselesinin çözülmesi için anlaşılması gereken taraf Kıbrıslı Rumlar ve Makarios'tur. Bu nedenle Demirel hükümeti de görevde kaldığı süre boyunca İnönü hükümeti gibi Kıbrıs için kalıcı bir çözüm üretememiştir.

Kıbrıs'ta bunalımın sona ermesi ile Kıbrıslı Türkler ekonomik yaptırımlardan kurtulmak, 1960 Anayasası tekrar uygulanır hale gelene kadar, toplum yönetiminin etkinleşmesi ve işlerlik kazanması amacıyla 27 Aralık 1967'de Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi kurulmuştur.¹⁷² Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'nin kurulması ile 1963 olayları ile başlayan toplumsal ayrışma yönetsel olarak da ikiye ayrılmış, görünürde Kıbrıs Cumhuriyeti tek bir devlet gibi algılansa da fiilen ikiye ayrılmıştır.

Türkiye ve Yunanistan arasında imzalana anlaşmadan sonra gerilen iki ilişkiler tekrar yumuşamaya başlamıştır. İlk görüşmeler 13 Mart 1968'de Atina'da yapılmıştır.¹⁷³ Türkiye ve Yunanistan arasındaki yumuşama Kıbrıs'ı da etkilemiştir. Kıbrıslı Rumların Lefkoşa'da uyguladığı kısıtlamalar kaldırılmıştır. 13 Nisan 1968'de Rauf Denктаş'ın Kıbrıs'a dönüşüne izin verilmiştir.¹⁷⁴ Bu durumdan cesaret alan BM Genel Sekreteri U-Thant, Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporla Türk ve Rum toplumlarının karşılıklı müzakereler yapılmasına karar verildiğini açıklamıştır.¹⁷⁵ U-Thant'ın girişimleriyle ilk görüşme 2 Haziran 1968'te Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denктаş ve Rum Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos

¹⁷¹ Oberling, a.g.e., s. 116.

¹⁷² Rauf Denктаş, *Kıbrıs Davamız*, Köksav Yayınları, Ankara, 1991, s. 38-43.

¹⁷³ *Cumhuriyet Gazetesi* 14.03.1968.

¹⁷⁴ *Cumhuriyet Gazetesi* 14.04.1968.

¹⁷⁵ Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, a.g.e., s. 32; *Cumhuriyet Gazetesi* 15.04.1968.

Klerides arasında Beyrut'ta gerçekleştirilmiştir. Daha sonra yapılan açıklamalarda resmi görüşmelerin 24 Haziran 1968'de Lefkoşa'da yapılacağı bildirilmiştir.¹⁷⁶ Bu tarihten sonra kesintiler yaşanmasına rağmen Kıbrıs meselesinin çözümü için iki toplum temsilcisi görüşmelere devam etmiştir.

2.4. 1967 Kıbrıs Bunalımında Türk Deniz Kuvvetlerinin Durumu ve Gelişimi

1967 olayları öncesinde Türk Deniz Kuvvetleri birinci beş yıllık plan çerçevesinde kendi çıkarma araçlarını inşa etmeye ve Çıkarma Birlikleri Komutanlığı'nın geliştirilmesine devam etmiştir. 1967 yılında Çıkarma Birlikleri Komutanlığı bünyesine İngiltere'de üretilen 6 adet LCT tipi Ç-101 sınıfı çıkarma aracı ve ABD'de üretilen 4 adet LCU tipi Ç-201 sınıfı çıkarma aracı katılmıştır.¹⁷⁷ Ayrıca 9 Mart 1967'de Gölcük Tersanesi'nde ilk Türk savaş gemisi TCG Berk'in inşasına başlanmıştır.¹⁷⁸ TCG Berk, 12 Temmuz 1972'de Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Türk tersanelerinde üretilen ilk savaş gemisi olarak Donanmaya katılmıştır.¹⁷⁹

1967 yılı Kasım ayında Grivas komutasındaki Milli Muhafızların Geçitkale ve Boğaziçi'ne saldırması, dönemin Türk Hükümetini Kıbrıs'a müdahale etme kararı almasına neden olmuştur. 17 Kasım 1967'de Kıbrıs'a çıkarma kararı alındığında Çıkarma Birlikleri Komutanlığı kurulalı henüz bir yıl olmuş ve amfibi harekâtı yapabilecek birlikler henüz teşkil edilmemiştir. Bu dönemde Donanma bünyesinde, 11 adet muhrip, 10 adet denizaltı, 6 adet hücum botu, 15 adet karakol gemisi, 7 adet mayın dökücü gemi, 20 adet mayın arama-tarama gemisi, 7 adet liman savunma botu, 8 adet avcıbot, 6 adet Ç-101 sınıfı çıkarma aracı (LCT), 16 adet Ç-201 sınıfı çıkarma aracı (LCU), 20 adet Ç-301 sınıfı çıkarma aracı (LCM), 9 adet akaryakıt gemisi, 3 adet su tankeri, 1 adet denizaltı kurtarma gemisi, 1 adet yangın söndürme gemisi, 9 adet römorkör ve 8 adet araç taşıt gemisi bulunmaktaydı.¹⁸⁰

Hükümet müdahale kararı almadan önce Başbakan Demirel, Kuvvet Komutanları ile Genelkurmay Başkanlığı'nda toplanarak harekâtı planlamaya başlamıştır. Yapılan toplantıda

¹⁷⁶ *Cumhuriyet Gazetesi* 03.06.1968; 10.06.1968.

¹⁷⁷ Gürdeniz, a.g.e., s. 105;107.

¹⁷⁸ *Cumhuriyet Gazetesi* 09.03.1967.

¹⁷⁹ Gürdeniz, a.g.e., s. 38.

¹⁸⁰ Gürdeniz, a.g.e., s. 23-191.

Başbakan Demirel hedefin Kıbrıs'a çıkararak Türkiye'ye daima açık kapı olacak bir kıyı başı elde edilmesi olduğunu açıklamıştır. Daha sonra dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Refik Yılmaz harekâtın başarılı olabilmesi için Ada'ya en az bir kolordu ile 50 tank çıkarılması gerektiğini ve ayrıca bu kuvvetlerin güneye kaydırılması için en az 4-5 güne ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Ancak o dönemde Deniz Kuvvetleri'nin elinde böyle bir kuvveti taşıyacak yeterli imkânı yoktu. Üretilen çıkarma araçların sayısı böylesine bir kuvveti Ada'ya taşımak için yeterli değildi. Ayrıca henüz amfibi harekâtı gerçekleştirebilecek birliklerde oluşturulmamıştı. Bu nedenle harekât için yine ağırlıklı olarak şilepler kullanılacaktı. Çıkarma kararı alındığında mevsim kıştı ve bu durum deniz aşırı harekâtı daha da zor duruma sokmuştur. Bütün olumsuzluklara ve eksikliklere rağmen eldeki imkanlarla Magosa'nın kuzeyinde bulunan Boğaziçi bölgesine çıkarma yapılmasına karar verilmiştir. Bu toplantıdan sonra hemen hazırlıklar başlamış çıkacak birlikler Mersin'e intikal etmeye başlamıştır.¹⁸¹ 17 Kasım 1967 TBMM'de alınan karar ile Türk askerine müdahale yetkisi veren tezkere onaylanmış, 18 Kasım 1967'de Türk Hava Kuvvetleri'ne ait jetler Kıbrıs üzerinde alçak uçuşlar gerçekleştirmiştir. 20 Kasım 1967'de beklenen emirin gelmesi ile çıkarma kuvvetleri Mersin limanından çıkararak Kıbrıs'a doğru harekete geçmiştir. Bu sırada ABD Başkanı Johnson, özel temsilci Cyrus Vance'i devreye sokarak tarafların anlaşmasını sağlamış ve Türkiye'nin müdahalesini engellemiştir. Bu sırada gemiler Kıbrıs yolunu yarılamış ancak anlaşmaya varılması üzerine Ankara'dan geri dön emri gelmiştir.¹⁸²

Bir kez daha Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi ABD tarafından engellenmiş ve askerî harekât gerçekleşmeden denize açılan birlikler geri dönmüştür. 1967 müdahalesi sırasında Türkiye'nin henüz böyle bir harekât için yeterli ilerlemeyi kaydedemediği görülmüştür. Donanmaya çıkarma araçları katılmış ve Çıkarma Birlikleri Komutanlığı kurulmuş olmasına rağmen henüz yeterli kuvvete ulaşılamamış ve bu yönde eksiklikler tespit edilerek hızla giderilmesi için çalışılmaya devam edilmiştir.

Bu tarihten sonra Donanma bünyesine yurt dışından alınan ve yurt içinde üretilen farklı türden gemiler katılmaya devam etmiştir. 1968 yılından itibaren İkinci Beş Yıllık Gemi İnşa Programına göre hareket edilerek merkezi vurucu gücü oluşturan harp gemisi inşasına

¹⁸¹ Mütercimler, a.g.e., s. 197.

¹⁸² Ertuğrul Üçler, *Kıbrıs Çıkarması*, Yeniüzyıl Yayınları, İstanbul, 2009, s. 42.

yönelinmiştir.¹⁸³ Program kapsamında Gölcük Tersanesi'nde Türkiye'nin ikinci büyük savaş gemisi TCG Peyk'in yapımına başlanmıştır.¹⁸⁴ Haliç Tersanesi'nde 7 adet, Taşkızak Tersanesi'nde 2 adet, Camialtı ve İstinye Tersaneleri'nde ise 1 er adet Türk tipi avcı bot yapılmıştır.¹⁸⁵ Taşkızak Tersanesi'nde 11 adet Ç-101 (LCT) sınıfı çıkarma aracı yapılmıştır.¹⁸⁶ Bu gemilerin yanı sıra donanmanın diğer ihtiyaçlarını gidermek üzere Taşkızak Tersanesi'nde 1 adet akaryakıt tankeri ve 2 adet yük gemisi yapılmıştır.¹⁸⁷ Camialtı Tersanesi'nde 6 adet su tankeri yapılmıştır.¹⁸⁸

Kendi tersanelerimizde üretilen gemi ve araçların yanı sıra ikinci beş yıllık program kapsamında yurt dışından da çok sayıda gemi alınarak Türk Donanması'na katılmıştır. Özellikle Arap-İsrail savaşı sırasında İsrail Donanması'na ait Eliath muhribinin, Mısır bayrağı taşıyan Sovyet yapımı Komar sınıfı hücumbotundan atılan Styx füzeleri ile batırılması su üstü savaşları için yeni bir atılım olmuş ve dünyanın önde gelen devletleri donanmalarını güçlendirmek adına bu yönde çalışmalara başlamıştır.¹⁸⁹ Türk Donanması da özellikle iç denizlerde ve liman savunmasında büyük önem kazanmaya başlayan hücumbotlar konusunda kayıtsız kalmamıştır.¹⁹⁰ Almanya'dan 7 adet hücumbot alınmış ve bu hücumbotlara Norveç'ten alınan Penguin güdümlü mermi sistemi monte edilmeye başlanmıştır.¹⁹¹ Hücumbotların yanı sıra donanmanın asıl vurucu gücünü temsil eden muhripler ve denizaltılarda alınmıştır. ABD'den 7 adet muhrip ve 10 adet denizaltı alınmıştır.¹⁹² Yine ABD'den 2 adet karakol gemisi, 8 adet mayın arama-tarama gemisi, 4 adet avcı bot ve 2 adet Bayraktar sınıfı (LST) tank çıkarma gemisi alınmıştır.¹⁹³ Bu gemilerin yanı sıra donanmanın diğer ihtiyaçları için Fransa'dan 1 adet yük gemisi alınmıştır.¹⁹⁴ ABD'den 1 adet denizaltı kurtarma gemisi, 1 adet onarım gemisi, 1 adet açık deniz

¹⁸³ Sina Özdoğanlı, "Türk Deniz Kuvvetlerinde Gemi İnşa Faaliyet ve Hamleleri", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Cilt 74, Sayı 460, s. 7.

¹⁸⁴ Gürdeniz, a.g.e., s. 38.

¹⁸⁵ Gürdeniz, a.g.e., s. 102.

¹⁸⁶ Gürdeniz, a.g.e., s. 105.

¹⁸⁷ Gürdeniz, a.g.e., s. 118; 134-135.

¹⁸⁸ Gürdeniz, a.g.e., s. 129-130.

¹⁸⁹ Sina Özdoğanlı, "Deniz Kuvvetlerinde Satıhtan Satha Güdümlü Mermi Sorunu", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Cilt 76, Sayı 468, s. 1-9.

¹⁹⁰ Faik Taluy, "Hücumbotu", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Cilt 74, Sayı 462, s. 21.

¹⁹¹ Gürdeniz, a.g.e., s. 64.

¹⁹² Gürdeniz, a.g.e., s. 27-50.

¹⁹³ Gürdeniz, a.g.e., s. 74-109.

¹⁹⁴ Gürdeniz, a.g.e., s. 134.

römorkörü alınmıştır.¹⁹⁵ İkinci beş yıllık program kapsamında Türk Donanması 20 Temmuz 1974 yılında yapılacak Kıbrıs Barış Harekâtına katılacak yüzer kuvvetini oluşturmuştur.

İkinci beş yıllık program kapsamında gemi inşa ve alımıyla donanma envanteri güçlendirilirken, 30 Ağustos 1968'de deniz aşırı harekât gerçekleştirebilmek için büyük bir adım atılmış ve 1. Amfibi Deniz Piyade Taburunun oluşturulmasına karar verilmiştir.¹⁹⁶ Bu karar doğrultusunda 1 Eylül 1968'te Bnb. İbrahim Neşet İkiz komutasında Gölcük'te Çıkarma Birlikleri Komutanlığı bünyesinde, 1. Amfibi Deniz Piyade Taburu kurulmuştur. Tabur kısıtlı imkanlarına rağmen 1972 yılına kadar eğitimlerini sürdürmüş, çeşitli tatbikatlara katılmış ve başarı göstermiştir. 1972 yılına gelindiğinde 1. Amfibi Deniz Piyade taburu dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç'ın emri ile bilinmeyen bir nedenle lağvedilmiştir. 30 Ağustos 1972 yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na Oramiral Kemal Kayacan getirilmiş ve dönemin Genelkurmay Başkanı olan Faruk Gürler'le yaptığı görüşmeler sonrası amfibi tugayın yeniden kurulmasına karar verilmiştir.¹⁹⁷ 9 Ağustos 1973'te Çıkarma Birlikleri Komutanlığı'na bağlı olarak Gölcük'te 2. Amfibi Piyade Taburu İbrahim Neşet İkiz komutanlığında kurulmuştur. Yıl sonunda ABD'de üretilen ve Japonya'da daha önce aynı isimle batan gemiyi anmak üzere sancak töreni yapılan LST tipi çıkarma gemisi TCG Ertuğrul Çıkarma Birlikleri Komutanlığı'na katılmıştır.¹⁹⁸ TCG Ertuğrul Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında sancak gemisi olarak görev almıştır.¹⁹⁹ İkinci Amfibi Piyade Taburunun da kurulması ile 18 Nisan 1974 tarihinde iki taburu ile Amfibi Deniz Piyade Alayının kuruluşu tamamlanmıştır. Alayın Birinci Taburu TCG Ertuğrul gemisi ile Mersin'de, İkinci Taburu ise İskenderun'da konuşlanmıştır.²⁰⁰ Alay konumuna gelen birlik eğitimlerine devam etmiştir ve katıldığı tatbikatlarda üstün başarılar elde etmiştir.

Ayrıca yine kuvvet yapısını güçlendirmek için 18 Ekim 1971'de Ankara'da Hava Kuvvetleri Komutanlığı tarafından atanan geçici personelin katkılarıyla 301. Deniz Hava Filosu Komutanlığı kurulmuştur. 4 Ağustos 1972'de harekât kontrolü Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda kalmak üzere, Hava Kuvvetleri Komutanlığı emrinde, Bandırma 6. Ana Jet

¹⁹⁵ Gürdeniz, a.g.e., s. 139-172.

¹⁹⁶ Polat, a.g.e., s. 261.

¹⁹⁷ İbrahim Neşet İkiz, *Bir Ada Bir Dava Bir Savaş*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007, s. 97-100.

¹⁹⁸ Gürdeniz, a.g.e., s. 110.

¹⁹⁹ İkiz, a.g.e., s. 105.

²⁰⁰ Üçler, a.g.e., s. 54.

Üs Komutanlığı'na taşınmıştır. Filo, Barış Harekâtı sırasında Antalya'ya intikal etmiş ve harekât boyunca keşif görevlerini bu bölgede sürdürmüştür.²⁰¹

Çıkarma Birlikleri Komutanlığı bünyesinin büyümesi ile 30 Ağustos 1973'te alınan karar doğrultusunda Çıkarma Birlikleri Komutanlığı, Donanma Komutanlığı bünyesinden ayrılarak Güney Deniz Saha Komutanlığı bünyesine katılmış, komutanlığın karargâhı da Gölcük'ten Mersin'e taşınmıştır.²⁰² 1964 yılından itibaren Mersin'de yapılmaya başlanan rotasyon görevine katılan gemilerin sayısının artması ve Çıkarma Birlikleri Komutanlığı'nın da taşınmasıyla birlikte Mersin Deniz Üs Komutanlığı kurulmuştur. Komutanlık bünyesinde bulunan ve rotasyon görevine gelen gemiler Kıbrıs'ta yaşanan gerilimin düzeyine göre tatbikat kapsamında Girne açıklarına gösteri harekâtları yapılmıştır.²⁰³

Amfibi Deniz Piyade Alayının kurulması ve bünyesine katılan gemilerle Türk Donanması imkân ve kabiliyetlerini geliştirmiş, dönem için iyi bir seviyeye ulaşmıştır. Deniz Kuvvetleri 1964 sonrası geçen on yıl içinde yaptığı atılımlarla eksikliklerini gidermiş ve 1974 Barış Harekâtına, daha önce 1964 ve 1967'de alınan müdahale kararlarında hiç hazır olmadığı kadar hazır hale gelmiştir.

²⁰¹ Polat, a.g.e., s. 224.

²⁰² Polat, a.g.e., s. 252.

²⁰³ Tümer, a.g.e., s. 79.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI HAZIRLIKLARI

3.1. Kıbrıs Barış Harekâtına Giden Süreç

1967 olayları sonrasında 1968 yılından itibaren Kıbrıs'ta toplumlar arası görüşmelerin başlamasıyla şiddet olayları hafiflemeye başlamış ve Ada'da sükûnet sağlanmaya başlanmıştır. 1968 Şubat ayında Kıbrıs'ta seçime gidilmiş Makarios oyların büyük çoğunluğunu alarak Cumhurbaşkanı seçilmiş, Dr. Fazıl Küçük başka aday olmadığı için yeniden Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak seçilmiştir.²⁰⁴

Toplumlar arası görüşmeler ilerledikçe Türk tarafı iki ayrı federe devlet sistemi söylemini bırakmış bölge muhtariyeti esasına dayanan üniter bir devlet olunması konusunda görüş bildirmiştir.²⁰⁵ Rum tarafı bu teklife karşılık olarak Kıbrıs'ın üniter bir devlet olarak Rumlar tarafından yönetilmesini ve Türklere azınlık hakları verilmesini isteyen bir öneri sunmuştur. Toplumlar arası görüşmeler devam ederken Rumların uzlaşmaz tavrı nedeniyle, 21 Nisan 1971'de Geçici Kıbrıs Türk Yönetimindeki geçici ibaresi kaldırılmış ve Kıbrıs Türk Yönetimi sürekli hale getirilmiştir.²⁰⁶ Bu tarihten sonra Toplumlar Arası görüşmeler herhangi bir ilerleme kaydedilememesi üzerine 20 Eylül 1971'de sona ermiştir. Görüşmelerin sona ermesini istemeyen BM araya girerek, 8 Haziran 1972'de Türkiye, Yunanistan ve BM temsilcilerinin de katıldığı genişletilmiş toplumlar arası görüşmeleri başlatmıştır.²⁰⁷ 1973 Şubat ayında Kıbrıs'ta seçimler yapılmış Makarios Cumhurbaşkanı seçilmiş, Rauf Denktaş ise Fazıl Küçük'ün adaylıktan çekilmesiyle Cumhurbaşkanı Yardımcısı olmuştur. Rauf Denktaş 28 Şubat 1973'te ant içerek görevine başlamıştır.²⁰⁸

14 Ekim 1973'te ise Türkiye'de genel seçimler yapılmış, oyların %33'ünü alan Cumhuriyet Halk Partisi seçimi birinci parti olarak tamamlamıştır.²⁰⁹ Bu tarihten sonra hükümet kurma görevi Bülent Ecevit'e verilmiş yapılan görüşmeler sonucunda Milli

²⁰⁴ *Cumhuriyet Gazetesi* 16.02.1968; 27.02.1968; *Bozkurt Gazetesi* 16.02.1968.

²⁰⁵ Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, a.g.e., s. 33; *Cumhuriyet Gazetesi* 03.07.1968.

²⁰⁶ Denktaş, a.g.e., s. 44.

²⁰⁷ Sibel Akgün, "Kıbrıs'ta Birleşmiş Milletler Arabuluculuğu ile Siyasal Çözüm Modelleri ve Analizi", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmalar Dergisi*, Cilt 5, Sayı 11, s. 90; *Cumhuriyet Gazetesi* 09.06.1972.

²⁰⁸ *Cumhuriyet Gazetesi* 13.02.1973; 20.02.1973; *Bozkurt Gazetesi* 20.02.1973.

²⁰⁹ *Cumhuriyet Gazetesi* 14.10.1973; 15.10.1973; 16.10.1973.

Selamet Partisi lideri Necmettin Erbakan'la anlaşmış ve 26 Ocak 1974'te koalisyon hükümeti göreve başlamıştır. Kurulan yeni hükümetin Başbakanı Bülent Ecevit yardımcısı ise Necmettin Erbakan olmuştur.²¹⁰ Yeni hükümetin Kıbrıs sorununun federatif bir sistemle çözüleceğine inanmış ve Kıbrıs politikasını bu sistem üzerine kurmuştur.²¹¹

Türkiye'de hükümet kurma çalışmaları yapılırken Kasım 1973'te Yunanistan'da iç karışıklıklar meydana gelmiştir.²¹² Çıkan karışıklıkları fırsat bilen cunta liderlerinden Dimitros Yoannidis 25 Kasım 1973'te Papadopoulos'a karşı darbe gerçekleştirmiştir. Bu olaydan sonra Yunanistan'da seçimler iptal edilmiş yeni Cumhurbaşkanı General Fedon Gizikis olmuş, Başbakanlığa ise eski Maliye ve İçişleri Bakanı olan Adamantios Andruçopoulos getirilmiştir.²¹³ Yaşanan hükümet değişimlerinden sonra toplumlar arası görüşmeler bir süre daha devam etmiş, Başbakan Ecevit Türkiye'nin Kıbrıs politikası olarak federasyon tezini benimsediğini açıklaması üzerine, Makarios bu duruma tepki göstermiş ve 4 Nisan 1974'te genişletilmiş toplumlar arası görüşmeler sona ermiştir.²¹⁴

Yunanistan'da yönetimin el değiştirmesi ile Enosis söylemleri yeniden alevlenmiş ve Makarios'un bu yönde kullandığı ekonomik yaptırımlarla uzun vadeli planı eleştirilmiştir. Bu durum cunta ile Makarios'un arasının açılmasına neden olmuştur. Makarios yapmış olduğu "*Enosis gerçeklemese bile kalplerimizde yaşayacak*"²¹⁵ ve "*Enosis gerçek değil, hayal ve arzu*"²¹⁶ açıklamaları sonrası Yunan Hükümeti, Makarios'u Enosis'ten uzaklaşmakla suçlamıştır. 13 Ağustos 1968'de Yunanistan Başbakanı Papadopoulos'a düzenlenen suikast girişiminde Kıbrıs İçişleri Bakanı Yorgacis'in parmağı olduğu ortaya çıkarılmıştır.²¹⁷ Bu durum Atina ile Lefkoşe arasındaki gerilimin artmasına neden olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler üzerine Yunan Hükümeti, Yorgacis'in görevine son verilmesini istemiştir. Makarios'ta artan gerilimi bitirmek adına Yorgacis'i görevinden uzaklaştırmıştır.²¹⁸ 8 Mart 1970'te Makarios'a suikast girişiminde bulunulmuştur. Makarios

²¹⁰ *Cumhuriyet Gazetesi* 26.01.1974; *Bozkurt Gazetesi* 26.01.1974.

²¹¹ Vehbi Zeki SERTER, "Harekâtın Birinci Günü ve Gecesinde Girne Boğazı Bölgesindeki Savaş ve Bazı Olaylar", *Onuncu Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri*, s. 90.

²¹² *Cumhuriyet Gazetesi* 18.11.1973; *Bozkurt Gazetesi* 18.11.1973.

²¹³ *Cumhuriyet Gazetesi* 26.11.1973; *Bozkurt Gazetesi* 26.11.1973.

²¹⁴ Mütercimler, a.g.e., s. 207; *Bozkurt Gazetesi* 04.04.1974.

²¹⁵ *Cumhuriyet Gazetesi* 08.04.1968.

²¹⁶ *Cumhuriyet Gazetesi* 05.09.1968.

²¹⁷ *Cumhuriyet Gazetesi* 21.10.1968.

²¹⁸ *Cumhuriyet Gazetesi* 27.10.1968; *Bozkurt Gazetesi* 27.10.1968.

düzenlenen suikast girişiminden yaralanmadan kurtulmuştur. Olay sonrası Yunan Hükümeti sadece basit bir geçmiş olsun mesajı yayınlamıştır. Suikast girişimi sonrası olayla alakası olduğu düşünülen on kişi tutuklanmış ve Yorgacis'in evi aranmıştır. Yorgacis'in evinden ruhsatsız silahlar ve makineli tüfek mermileri bulunmuştur.²¹⁹ Yorgacis suikast girişimiyle alakası olmadığını belirtse de Beyrut'a kaçarken yakalanmıştır.²²⁰ 16 Mart 1970 gecesi Yorgacis'in bir Yunan subayı tarafından vurularak öldürülmüştür.²²¹ Bu olaylardan sonra Ada'da Komünist AKEL Partisinin etkinliği artmış, Rum halkının büyük bir kısmı din temelli Enosis'ten vazgeçmiş ve Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlı unutulmuş bir polis olmasındansa, bağımsız bir devlet olarak varlığının devam etmesini kendileri için daha faydalı olacağı görüşü benimsenmiştir.²²²

Kıbrıs'ta Makarios ve Rum halkın Enosis'ten uzaklaşmaya başladığını gören cunta 1971'te Grivas'ı gizlice Kıbrıs'a sokmuştur. Kıbrıs'a gelen Grivas hemen çalışmalara başlamış ve EOKA-B örgütünü kurmuştur. Bu örgüt Rum Milli Muhafız Ordusu içinde bulunan Yunan Subayları tarafından desteklenmiş ve silah yardımı yapmıştır. Grivas yayınladığı bildiriyle “*Anavatanın desteği ile Enosis mücadelesine yeniden başlıyorum*” demiştir ve ayrıca Makarios'u Enosis'i engellemekle suçlamıştır.²²³ EOKA-B kuruluşundan sonra faaliyetleri artmış Rumlar arasında iç çatışmalar yaşanmaya başlamıştır. Çatışmaların artması üzerine Makarios kendi güvendiği adamlardan oluşan bir polis kuvveti oluşturmuştur. Ayrıca ordu ve polis içinde Grivas'ı destekleyen kişileri tasfiye etmeye başlamıştır.²²⁴

1974 Ocak ayında Grivas geçirdiği kalp krizi sonucunda ölmüştür. Grivas'ın ölümünü lehine çevirmek isteyen Makarios 25 Nisan 1974'te EOKA-B'yi yasa dışı örgüt olarak ilan etmiş ve 200 kadar EOKA-B mensubu tutuklanmıştır.²²⁵ 2 Temmuz 1974'te Makarios, Yunan Cunta Hükümeti ile arasındaki bağları kopartacak ve sonunda 15 Temmuz darbesinin yaşanmasına neden olan mektubu göndermiştir. Makarios gönderdiği mektupta Yunan Hükümetini Kıbrıs'ta yaşanan terör olaylarını desteklemekle ve kendisine komple

²¹⁹ *Bozkurt Gazetesi* 09.03.1970; *Cumhuriyet Gazetesi* 09.03.1970.

²²⁰ *Cumhuriyet Gazetesi* 14.03.1970.

²²¹ *Cumhuriyet Gazetesi* 17.03.1970; *Bozkurt Gazetesi* 16.03.1970.

²²² Oberling, a.g.e., s. 119.

²²³ Serter, a.g.m., s.92; Oberling a.g.e., s. 120; *Cumhuriyet Gazetesi* 27.10.1971; *Bozkurt Gazetesi* 27.10.1971.

²²⁴ Serter, a.g.m., s.93; *Cumhuriyet Gazetesi* 01.08.1973; *Bozkurt Gazetesi* 01.08.1973.

²²⁵ Serter, a.g.m., s.95; Oberling, a.g.e., s. 125.

kurmakla suçlamış, EOKA-B örgütünün Cuntanın ileri gelen yöneticileri tarafından desteklediğini belirtmiş, Rum Milli Muhafızları içinde bulunan 650 Yunan subayın geri çekmesini istediğini yazmıştır. 6 Temmuz 1974 gönderdiği bu mektubu basına da açıklamıştır.²²⁶

Mektubun basına açıklanması üzerine Yunan Cunta Hükümeti, Rum Milli Muhafız Ordusunu yöneten Yunan subaylara yönetimi ele geçirmek ve Makarios'un öldürülmesi için talimat vermiştir. Makarios'a darbe girişimi "Başkanlık Harekâtı" kodu ile 15 Temmuz 1974'te başlamıştır.²²⁷ Makarios, Başkanlık Sarayına yapılan saldırı sırasında oluşan kargaşadan yararlanarak saraydan kaçmayı başarmıştır. Makarios, saraydan kaçtıktan sonra ilk olarak memleketi Baf'a sığınmış, oradan BM aracılığıyla helikopterle Ağrotur'da bulunan İngiliz üssüne götürülmüş ve İngilizlerin yardımıyla Kıbrıs'tan çıkarılmıştır.²²⁸ Kıbrıs Radyosunu ele geçiren darbeciler henüz teyit edilmediği halde Makarios'un öldüğünü ilan etmiştir. Saat 13.00'da Lefkoşa'daki direniş dağılmıştır. Saat 14.50'de Nikos Sampson yemin ederek başkanlığa getirilmiş, devlet binalarına Yunan bayrağı çekilmiş ve Kıbrıs Helen Cumhuriyeti ilan edilmiştir.²²⁹

1963-1964 olayları sırasında Omorfo Kasabı lakabını alan, 1969'da Türklere ölüm sloganıyla Temsilciler Meclisine seçilen Nikos Sampson'un Cumhurbaşkanı olması, Kıbrıslı Türkleri endişelendirmiştir. Darbe sonrası Rauf Denktaş "Adolf Hitler'in İsrail Başkanı olmasının kabulü mümkün değildir" diyerek Sampson'un Cumhurbaşkanlığına gelişine tepki göstermiştir. Ayrıca Kıbrıslı Türklere kendilerini emniyete almalarını, savunma tedbirleri olarak ve hiçbir şekilde Rumlar arasında yaşanan olaylara karışılmaması gerektiğini söylemiştir.²³⁰ 15 Temmuz 1974 darbesiyle Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasal yapısı tamamen bozulmuştur. Türkiye, bozulan yapıyı düzeltmek için Garanti Antlaşmanın tanıdığı haklara dayanarak gerekli hamleleri yapmaya başlamış ve Kıbrıs'a müdahale kararı almıştır.

²²⁶ Mütercimler, a.g.e. s. 208; Oberling, a.g.e. s. 126; *Cumhuriyet Gazetesi* 07.07.1974; *Bozkurt Gazetesi* 15.07.1974.

²²⁷ Oberling, a.g.e., s. 127.

²²⁸ Oberling, a.g.e., s. 127-129; *Cumhuriyet Gazetesi* 16.07.1974; 17.07.1974.

²²⁹ Alasya, a.g.e., s. 180; Oberling a.g.e., s. 128; *Bozkurt Gazetesi* 16.07.1974.

²³⁰ Oberling, a.g.e., s. 129; *Milliyet Gazetesi* 16.07.1974.

3.1.1. Türkiye'nin Müdahale Kararı ve Yaşanan Siyasi Süreç

15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta darbe düzenlendiği sırada Türkiye'nin gündemini kıta sahanlığı sorunu ve afyon ekiminin başlatılması meselesi meşgul ediyordu. Başbakan Ecevit Kıbrıs'ta darbe olduğu haberini Etimesgut Havaalanı'nda almıştır. Darbe haberi üzerine Ecevit *“Ben hareket ediyorum. Bu aradaki gelişmeleri bana bildirin. Afyon'dan sonraki bölümü iptal eder geri dönerim. Zaten şu andaki haberler yetersiz. O zamana kadar yeni veriler alabiliriz. Akşam bakanlar kurulunu toplantıya çağıralım”* diyerek Afyona hareket etmiştir.²³¹

Ecevit aynı gün Afyon gezisi sonrası Ankara'ya dönmüş ve hemen Genelkurmay Başkanlığında toplantıya başlanmıştır. Ecevit toplantıda yaptığı konuşmada *“Bu darbe, Yunan Cuntası tarafından düzenlenmiş ve ileride açıkça Enosis'i hedef alan bir harekettir. Durum son derece ciddidir ve hafife alındığı takdirde Türkiye bundan çok zararlı çıkar. Enerjik hareket etmekten başka çıkar yolumuz yoktur. Ben Türk ordusunun yeteneklerine inanıyorum. Derhal gerekli hazırlıklara başlamamız, hem de vakit kaybetmeden yürütmemiz şarttır”* diyerek aslında o toplantıda harekât kararını almıştır.²³²

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün de toplantıya katılmasıyla görüşmelere Milli Güvenlik Kurulunda devam edilmiştir. Ecevit'in bu toplantıda üzerinde durduğu asıl mesele Kıbrıs'ta Enosis'in kısa sürede ilan edilmesiyle Türkiye'nin güney bölgelerinin güvenliğini tehdit edecek bir Yunan üssünün kurulması konusuydu. Ayrıca bir diğer konuda Kıbrıslı Türklerin güvenliğiydi. Dört saat süren toplantının sonunda Garanti anlaşmasının 4. Maddesinin işletilmesi ve Sampson düzeninin değiştirilmesi için adada bir Türk askeri mevcudiyetinin bulundurulması gerektiği görüşüne varılmış ayrıca diğer garantör devlet olan İngiltere ile ortak hareket edilmesi için görüşmeler gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Toplantıda komutanlarında görüşü alınmış ve hareketin 20 Temmuz günü gerçekleştirilebileceği bildirilmiştir. Milli Güvenlik Kurulu sonrası Bakanlar Kurulu toplanmış ve Başbakan Ecevit'e diplomatik görüşmeler yapabilmesi için tam yetki verilmiştir.²³³

²³¹ Mehmet Ali Birand, *30 Sıcak Gün*, Milliyet Yayınları, Haziran, 1987, s. 30.

²³² Birand, a.g.e., s. 34.

²³³ Birand, a.g.e., s. 39-43.

16 Temmuz 1974'te Başbakan Ecevit, Kıbrıs'taki son durum ve hükümetin tutumu ile ilgili açıklamalar yapmak ve yaşanan gelişmeler hakkında onların düşüncelerini öğrenmek üzere muhalefet liderleri ile görüşmüştür. Görüşme yaklaşık 3 saat sürmüştür. Görüşme sonrası yapılan basın açıklamasında birlik ve beraberlik vurgusu yapılmıştır.²³⁴ Ayrıca meseleyi görüşmek ve çözüm bulmak için İngiltere'ye toplantı çağrısı yapılmıştır.²³⁵

17 Temmuz 1974'te İngiltere'nin görüşme teklifine olumlu yanıt vermesi üzerine Başbakan Ecevit Londra'ya gitmiştir.²³⁶ Burada Başbakan Harold Wilson ve Dışişleri Bakanı James Callaghan ile görüşmüştür. Toplantıda Ecevit, Kıbrıs'ın bağımsızlığını kan dökmeden korunması için ortak hareket edilmesini ve adada bulunan İngiliz üslerinin Türkiye tarafından kullanılmasına izin verilmesi konusunda İngiliz yöneticileri ikna etmeye çalışmıştır. Ancak, İngiliz yöneticiler Ada'daki ekonomik çıkarlarını, oradaki askerlerini ve onların Kıbrıs'ın Rum ağırlıklı şehirlerinde yaşayan ailelerini tehlikeye atmak istemediğini bahane ederek Ecevit'in ortak harekât teklifini reddederek, Yunanistan'ın da içinde bulunduğu üçlü görüşmelerin yapılacağı bir toplantı teklifinde bulunmuştur.²³⁷ Ecevit ise Yunanistan'ın darbeyi gerçekleştiren ülke olduğu için garantörlük hakkı olmadığını söyleyerek görüşmeyi kabul etmemiştir. İngiltere ile yapılan görüşmeler bir sonuç almadan bitmiştir.²³⁸

18 Temmuz 1974'te Başbakan Ecevit Londra'da ABD'den gelen Joseph Sisco ile bir görüşme gerçekleştirmiştir.²³⁹ Toplantı Türk Büyükelçiliğinde yapılmış Ecevit bir gün önce İngiliz yöneticilere yaptığı teklifi Sisco'ya anlatmış, bunun üzerine Sisco, ABD'nin olası Türk-Yunan savaşının çıkmasına ve Sovyetlerin meseleye karışmasına neden olabilecek müdahalelerden kaçınılmasını istemiştir. Toplantıdan bir sonuç çıkmayacağını anlaşıldığı üzerine Sisco, Ecevit'e çözüm bulmak için Atina'ya gideceğini kendisine 48 saatlik bir süre tanımasını ve bu süre zarfında Türkiye'nin müdahaleden kaçınmasını istemiş ve müdahalenin engellenmesi için Türkiye'nin ne istediğini sormuştur. Ecevit, Kıbrıs'ta dengenin kurulması ve Türk toplumunun güvenliği için Türk askerinin Ada'da

²³⁴ Artuç, a.g.e., s. 125; *Cumhuriyet Gazetesi* 17.07.1974.

²³⁵ *Bozkurt Gazetesi* 17.07.1974.

²³⁶ Oran, a.g.e., s. 742; *Cumhuriyet Gazetesi* 18.07.1974; *Milliyet Gazetesi* 18.07.1974.

²³⁷ Mütercimler a.g.e., s. 224.

²³⁸ Oberling, a.g.e., s. 130.

²³⁹ Birand, a.g.e., s. 87.

mevcudiyetinin kabul edilmesini, Sampson'un görevden alınmasını, Yunan subayların Ada'dan gönderilmesini, Türk toplumuna denizden ulaşılacak bir bölgenin verilmesini istemiştir.²⁴⁰ Bu toplantıdan sonra İngilizler ile son bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu son toplantıda sonuç alınamadan sona ermiştir. Ecevit bu toplantıdan hemen sonra bir basın toplantısı düzenlemiş bu toplantıda “Çözüm için vakit dardır. Beklemeye sabrımız yoktur. Yunan işgali gittikçe genişlemektedir” açıklamasında bulunmuştur.²⁴¹ Böylece Ecevit Londra'daki görüşmelerin sona ermesiyle aynı gün Türkiye'ye dönmek üzere yola çıkmıştır.

18 Temmuz 1974'te Londra'da bu gelişmeler yaşanırken Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan, Cumhurbaşkanı Fahri Kortürk'ün izni ile Meclisi toplamıştır. Birinci oturum saat 15:00'da açılmış ve Erbakan'ın görüşmelerin gizli oturumda devam etmesini talep etmiştir.²⁴² İkinci oturum saat 15:55'te gizli oturum olarak başlamıştır. Bu oturumda ilk olarak Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Erbakan konuşmuştur. Konuşmasında, Kıbrıs'ta yaşanan darbenin sadece Kıbrıs'taki ırkdaşlarımızın değil, tüm Türk Milletinin emniyetinin ve hayati menfaatlerinin ilgilendiren konuları görüşmek üzere Yüce Meclisi toplantıya çağırdığını söylemiştir. Darbenin, Yunanistan Hükümeti tarafından planladığı ve Ada'da bulunan Yunan Alayı ve Rum Milli Muhafızlarına komuta eden Yunan subayları tarafından gerçekleştirildiğinin şüpheye yer bırakmayacak kadar açık olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Makarios'un, Yunanistan Devlet Başkanı'na gönderdiği ve metni açıklanan mektup ile darbe sonrası radyodan yaptığı açıklama ve Kıbrıs'ın BM temsilcisinin Güvenlik Konseyinde yaptığı konuşmasından da darbenin Yunanistan tarafından planlandığı ve Yunanlı subaylar tarafından gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Erbakan, darbenin dışarıdan yapılan bir müdahale olduğunu ve Garanti Anlaşmasının 4. Maddesi gereğince, Türkiye'nin Ada bozulan kuvvet dengesini ve Türk toplumunu güvenliğini sağlamak için harekete geçmesinden daha tabii bir şey olmadığını söyleyerek darbeyi sert bir dille eleştirmiştir. Erbakan, garantör devlet olan İngiltere ile 4. Madde gereğince görüşme talep edildiğini ve İngiltere'nin bu teklifi kabul ettiğini söylemiştir. Bunun üzerine Başbakan Ecevit, Dışişleri ve İçişleri Bakanları Londra'ya gittiğini söylemiştir. Londra'da yapılan görüşmelerde İngiltere ile aynı tutum içinde olmak istediklerini belirten Erbakan, aksi takdirde Türkiye'nin haklarını kullanma mecburiyetinde olduğunu vurgulamıştır. Erbakan konuşmasında ayrıca

²⁴⁰ Artuç, a.g.e., s. 135-136.

²⁴¹ Birand, a.g.e., s. 89-91.

²⁴² T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Cilt 13, Toplantı 13, 2. Birleşim, s.4-5.

Mecliste grubu bulunan siyasi parti partilerin genel başkanlarına, Millî Birlik ve Kontenjan grupları başkanları ile yapılan görüşmelerde liderlerin yapıcı tutumu ve anlayış içinde Hükümete yararlı katkılarda bulunmalarından dolayı teşekkür etmiş ve Hükümet olarak görüşmelerin cumartesi günü (20 Temmuz 1974) devam etmesini teklif ederek konuşmasını bitirmiştir. Erbakan'ın görüşmeleri cumartesi gününe erteleme teklifi kabul edilmiş ve oturum cumartesi günü devam etmek üzere sona ermiştir.²⁴³

19 Temmuz 1974 saat 02.00 sularında Başbakan Ecevit Ankara'ya gelmiş ve vakit kaybetmeden Genelkurmay Başkanlığı'na gitmiştir. Burada yapılan toplantıda Ecevit hazırlıklar hakkında bilgi aldıktan sonra, İngiltere'de yapılan görüşmeler hakkında açıklamada bulunmuş ve Türkiye'nin Kıbrıs'a tek başına müdahalede bulunacağını komutanlara bildirmiştir. Ayrıca Ecevit, hareketin amacının Kıbrıs'ta köprübaşı, Türk toplumuna çıkış sağlayacak bir bölge tutmak olduğunu, hareketin barış amacıyla yapıldığını, bu nedenle sivil kayıpların olmaması için ağır bombardıman yapılmamasını ve karşı taraf ateş etmedikçe karşılık verilmemesini istemiştir. Böylece hareketin amacı ve adı belli olmuştur.²⁴⁴

Genelkurmay Başkanlığındaki toplantının sona ermesiyle Başbakan Ecevit Bakanlar Kurulunu toplamıştır. Bakanlar Kurulu'nda²⁴⁵: “*Kıbrıs'ta yaşanan son gelişmeler nedeniyle, Büyük Millet Meclisi'nin 17/11/1967 ve 148 sayılı kararında verilen müsaade ile Garanti anlaşmasının 3. Maddesi ve Birleşmiş Milletler Yasası'nın 51. Maddesi gereğince meşru savunma hakkını kullanmak üzere Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Kıbrıs'a karşı fiili müdahalede bulunulmasına ve Yunanistan'ın bir tecavüzü halinde bu devlete karşı da harekate geçilmesine emir verme konusunda Başbakanın yetkili kılınması; Bakanlar Kurulunca 19 Temmuz 1974 günü kararlaştırılmıştır.*”

Kurulda kimseden itiraz gelmemiş ve oy birliğiyle Kıbrıs'a müdahale kararı alınmıştır. Bakanlar kurulunun kararı kurye ile aynı gün Genelkurmay Başkanlığına iletmiştir. Kararda; “Türk Silahlı Kuvvetleri, Kıbrıs'ta denize çıkışı olan bir bölgeyi elde etmek ve Ada'daki Türk toplumunun güvenliğini sağlamak üzere yarın sabah (20 Temmuz

²⁴³ T.B.M.M. Tutanak Dergisi (Gizli Oturum), Cilt 13/1, Toplantı 13, 2.Birleşim, s. 2-13.

²⁴⁴ Armaoğlu, a.g.e., s. 402-403; Birand, a.g.e., s. 100-103.

²⁴⁵ BCA, 317.47.8.30.18.1.2.

1974) Kıbrıs'a çıkacaktır" denmiştir. Kurul ayrıca 20 Temmuz'da toplanacak olan TBMM'den, T.C. Anayasası'nın 66. Maddesi gereğince izin isteme kararı almıştır.²⁴⁶ Tezkere kararının 20 Temmuz 1974'e bırakılmasındaki amaç dünya kamuoyuna meclis toplanana kadar bir müdahale olmaz kanısını oluşturarak hareketin baskın niteliğini korunması hedeflenmiştir.²⁴⁷

Bakanlar Kurulunun kararı Genelkurmay'a iletmesi ile Mersin limanında hareketlilik başlamış ve gemiler harekete geçmiştir. Artık hareketin başlaması için tek engel olan Sisco'nun Ankara'ya gelişi beklenmeye başlamıştır. Bir yandan Sisco beklenirken bir yandan da bir yandan da dış temsilciliklere yollanacak kripto mesajlar hazırlanmıştır. Kıbrıs'a gönderilecek mesajda "*Şafakla birlikte Türk Ordusu Kıbrıs'a çıkarma yapacaktır. Hareket ile Bayrak radyosu durumu Türk toplumuna bildirsin ve devamlı TRT dinlenilerek halk gelişmelerden haberdar edilsin*" yazıyordu. Harekatın yapılacağını Rauf Denktaş'a akşam bildirilmiştir.²⁴⁸

Sisco gece geç saatlerde Ankara'ya gelmiş ve Atina'da Yunan yetkilerle görüşüğünü Başbakan Ecevit'e iletmiştir. Ecevit, Türkiye'nin asıl üzerinde durduğu noktaların hiçbirinin kabul edilmediğini söyleyerek bu teklifi yeterli bulmadığını Sisco'ya bildirmiştir. Sisco, Ecevit'i ikna etmek için son kez 48 saatlik bir süre istemiş ve bu süre zarfında bir Amerikan formülü getireceğini söylemiştir. Ecevit bu son teklifi kabul etmemiş, artık her şey için çok geç olduğunu ve hareketin yakında başlayacağını Sisco'nun harekât başlamadan Türkiye'den ayrılmasının daha doğru olacağını söylemiş ve görüşmeye son noktayı koymuştur.²⁴⁹

Sisco'nun gitmesiyle birlikte Ecevit Bakanlar Kuruluna çıkarmanın plana uygun bir şekilde başlayacağını bildirmiş, sonrasında saat 04.49'da Genelkurmay Başkanlığına gitmiştir. Ecevit burada son gelişmeleri dinledikten sonra Komutanlara başarılar dilemiş ve saat 05.05'te ilk jetin havalanmasıyla Barış Harekâtı başlamıştır. Bu sırada çıkarma hareketinin baskın unsurunu tehlikeye atacak bir gelişme yaşanmıştır. Kıbrıs ile Türkiye arasındaki saat farkı hesaba katılmadığı için Türk Toplum Lideri Rauf Denktaş Kıbrıs saati

²⁴⁶ Artuç, a.g.e., s. 146.

²⁴⁷ Birand, a.g.e., s. 83.

²⁴⁸ Birand, a.g.e., s. 114-115.

²⁴⁹ Birand, a.g.e., s. 120-126; Artuç, a.g.e., s. 153-154.

ile 05.00’de Bayrak Radyosu’nda Türkiye’nin Kıbrıs’a askeri müdahalesinin başladığını tüm Kıbrıs’a ve dünyaya ilan etmiştir. Rauf Denktaş bu açıklamayı yaptığında uçaklar henüz yeni havalanmış, çıkarma filosu ise Akdeniz açıklarındaydı. Bu açıklamadan bir saat sonra, Saat 06:10’da Ecevit Radyo’dan tüm dünyaya hareketin başladığını şu sözlerle açıklamıştır: *“Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kıbrıs’a indirme ve çıkarma hareketi başlamış bulunuyor. Allah milletimize, bütün Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı etsin. Bu şekilde insanlığa ve barışa büyük hizmette bulunmuş olacağımıza inanıyoruz. Öyle umarım ki, kuvvetlerimize ateş açılmaz ve kanlı bir çatışma olmaz. Biz aslında savaş için değil, barış için yalnız Türklere değil, Rumlara da barışı getirmek için Ada’ya gidiyoruz. Bu karara ancak tüm politik ve diplomatik yolları denedikten sonra mecbur kalarak vardık. Bütün dost ülkelere, bu arada son zamanlarda yakın istişarelerde bulunduğumuz dost ve müttefiklerimiz Birleşik Amerika’ya ve İngiltere’ye meselenin müdahalesiz halledilebilmesi, diplomatik yollardan halledilebilmesi için gösterdikleri iyiniyetli çabalar için şükranlarımı belirtmeyi borç bilirim. Eğer bu çabalar sonuç vermediyse, elbette sorumlusu, bu iyiniyetli gayretleri gösteren devletler değildir. Tekrar bu hareketin insanlığa, milletimize ve tüm Kıbrıslılara hayırlı olmasını dilerim. Allah’ın milletimizi ve bütün insanlığı felaketlerden korumasını dilerim”* demiştir.²⁵⁰ Böylece 10 yıldır Kıbrıslı Rumlardan baskısı altında yaşayan Türk milletinin esaretten kurtulması için ilk adım atılmış ve bundan sonra Kıbrıs meselesinin çözümü için askeri mücadele başlamıştır.

3.2. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barış Harekâtı Hazırlıkları

15 Temmuz 1974’te gerçekleştirilen darbe sonrası Cumhurbaşkanı Korutürk ve Başbakan Ecevit’in katılımlarıyla Milli Güvenlik Kurulu toplanmış ve Kıbrıs’a müdahale kararı alınmıştır. 17 Temmuz 1974’te yapılan M.G.K toplantısında ise hareketin kesin olarak 20 Temmuz’da yapılacağı bildirilmiştir. Ayrıca bu toplantıda havacıların 18 Temmuz 1974’te Adana’da Kıbrıs Barış Harekâtı’nın yönetilmesi için kurulacak Müsterek Harekât Merkezine gitmeleri kararlaştırılmıştır. Bunun üzerine 2. Taktik Hava Kuvvet Komutanı Tümg. Hulusi Kaymaklı ve Kara Kuvvetleri Komutanı Org. Eşref Akıncı, Adana’ya giderek Adana Topçu Komutanlığı Garnizonunda, Müsterek Harekât Merkezini oluşturarak çalışmalarına

²⁵⁰ Birand, a.g.e., s. 127-128; Artuç, a.g.e., s. 158; *Cumhuriyet Gazetesi* 20.07.1974; *Milliyet Gazetesi* 20.07.1974.

başlamıştır. Bu kararlardan sonra harekâta katılacak birlikler ve harekât planı belirlenmiştir.²⁵¹

Kıbrıs Barış Harekâtının sorumluluğu II. Ordu'ya dolayısıyla II. Ordu Komutanı Org. Suat Aktulga'ya verilmiştir. Adana'da II. Ordu'ya bağlı Korg. Nurettin Ersin'in komutanlığını yaptığı 6. Kolordu Komutanlığı, Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı adını alarak Kıbrıs'a çıkarma yapmak için görevlendirilmiştir. Kıbrıs'a çıkan bütün birlikler 6. Kolordu'ya bağlı hareket etmiştir.²⁵² Çıkarma ve havadan indirme harekâtı için Tümğ. Fazıl Osman Polat'ın komutanlığını yaptığı 28. Piyade Tümeni, Tümğ. Bedrettin Demirel'in komutanlığını yaptığı 39. Piyade Tümeni, Tuğg. Sabri Demirbağ'ın komutanlığını yaptığı Bolu Komando Tugayı, Komando Bnb. Hasan Cemil Erdem'in komutanlığını yaptığı Nevşehir Jandarma Komando Taburu, Tuğg. Sabri Evren'in komutanlığını yaptığı Kayseri Hava İndirme Tugayı, Yb. İbrahim Neşet İkiz'in komutanlığını yaptığı Amfibi Deniz Piyade Alayı ve çıkarma plajının temizlenmesi için Bnb. Yılmaz Cengiz'in komutanlığını yaptığı SAT ve SAS timleri tahsis edilmiştir. Harekâta katılan çıkarma birliklerinden iki görev kuvveti oluşturulmuştur. Bu görev kuvvetleri Tuğg. Süleyman Tuncer'in komutasında Kıbrıs'a birinci kademede çıkacak Çakmak Amfibi Özel Görev Kuvveti ve Tuğg. Hakkı Borataş komutasında ikinci kademede çıkacak Bora Özel Görev Kuvvetidir.²⁵³ İlk kademede çıkacak Çakmak Özel Görev Kuvveti, Tugay Karargâhı, İki taburlu Amfibi Deniz Piyade Alayı, üç piyade taburu, bir tank bölüğü, bir mekanize piyade bölüğünden oluşan 50. Piyade Alayı, Topçu Taburu, İstihkam Bölüğü, Muharebe, Sıhhiye ve Levazım Taburlarından oluşmaktadır. Çakmak Özel Görev Kuvveti toplam 3500 kişi ve 15 tanktan oluşmaktadır.²⁵⁴

3.2.1. Harekât Öncesi Donanmanın Durumu ve Harekâta Katılan Gemiler

Kıbrıs Barış Harekâtı öncesi Türk Donanması ikinci beş yıllık plan kapsamında gemi inşa ve alım faaliyetleri gerçekleştirirken bir yanda da eldeki gemilerin modernizasyon çalışmaları yapılıyordu. Barış Harekâtı öncesi Deniz Kuvvetleri envanterinde 17 adet muhrip, 14 adet denizaltı, 9 adet hücumbot, 8 adet karakol gemisi, 7 adet mayın dökücü

²⁵¹ Mütercimler, a.g.e., s. 249-250.

²⁵² Artuç, a.g.e., s. 167.

²⁵³ Ali Denizli, *Kıbrıs Barış Harekâtı 20 Temmuz 1974*, Berikan Ofset Matbaacılık, Ankara, 2014, s. 57-58.

²⁵⁴ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı (Deniz Harekâtı)*, Harp Akademisi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 7.

gemi, 25 adet mayın arama-tarama gemisi, 4 liman savunma botu, 14 avcı bot, 17 adet Ç-101 sınıfı çıkarma aracı (LCT), 16 adet Ç-201 sınıfı çıkarma aracı (LCU), 20 adet Ç-301 sınıfı çıkarma aracı (LCM), 3 adet tank çıkarma gemisi (LST), 4 adet akaryakıt tankeri, 4 adet akaryakıt gemisi, 9 adet su tankeri, 2 adet denizaltı kurtarma gemisi, 1 adet yangın söndürme gemisi, 10 adet römorkör, 2 adet helikopter ve 8 adet deniz karakol uçağı bulunmaktaydı.²⁵⁵

15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta darbe yapıldığı sırada Türk Donanmasının büyük bir kısmını o dönemde düzenlenen Denizkurdu 2/74 tatbikatı gereği Marmaris'te bulunuyordu. Darbe haberinin gelmesi üzerine teyakkuz durumuna geçilmiş ve tatbikatta katılan gemilerin bazıları Mersin'e gönderilmiştir.²⁵⁶

Deniz Kuvvetleri, Kıbrıs Barış Harekâtına katılan birlikleri Güney Özel Görev Kuvveti Komutanlığına yani Harp Filosu Komutanı Tüma. Nejat Tümer emrine vermiştir.²⁵⁷ Donanma çıkarma harekâtı için 12 adet LCT, 12 adet LCM, 11 adet LCU tipi çıkarma aracı, çıkarma hareketinin yönetildiği sancak gemisi LST tipi TCG Ertuğrul ve 2 adet LST (TCG Bayraktar ve TCG Sancaktar) görevlendirilmiştir.²⁵⁸ Çıkarma araç ve gemilerinin yanı sıra çıkarma plajını temizleyecek SAT ve SAS timlerini taşıyacak J.18 ve J.20 botları, kara bombardımanı için TCG Adatepe, TCG Tınaztepe, TCG Kocatepe, TCG M.F. Çakmak muhripleri, çıkarma birliklerinin emniyeti için TCG İzmit muhribi, TCG Akhisar ve TCG Demirhisar karakol gemileri ile TCG Berk fırkateyni görevlendirilmiştir.²⁵⁹ Ayrıca lojistik destek için TCG Donatan, TCG Kuvvet, TCG Kepez, TCG Albay Hakkı Burak, TCG Ulubat, TCG Şarköy, TCG Kanarya ve TCG Çeşme gemileri, hareket sahasının güvenliği için karakol görevi yapacak TCG I. İnönü ve TCG Cerbe denizaltıları, mayın karşı tedbiri için TCG Saros²⁶⁰, TCG Silifke, TCG Sarıyer ve TCG Sığacık gemileri görevlendirilmiş, 50. Piyade Alayı'nı taşıyan ve aldatma konvoyunu oluşturan Gümüşpala, Köyceğiz, Sadık

²⁵⁵ Gürdeniz, a.g.e., s. 23-195.

²⁵⁶ Özhan Bakkalbaşoğlu, *Kıbrıs Barış Harekâtı TCG Kocatepe Nasıl Battı*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2020, s.73.

²⁵⁷ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 8.

²⁵⁸ Serhat Güvenç ve Mesut Uyar, "Against All Odds Turkish Amphibious Operation in Cyprus 20-23 July 1974", *On Contested Shores* Marine Corps University Press Virginia, 2020, s. 306.

²⁵⁹ Üçler, a.g.e., s. 93-95.

²⁶⁰ Kıbrıs Gazisi, Emekli Astsubay Ömer Çolak ile yapılan görüşmede, görev yaptığı TCG Saros gemisinin Çanakkale açıklarındayken dur emri alarak iki gün içinde Mersin'e intikal edip ve gerekli ikmaller yapıldıktan sonra çıkarma araçlarının yanında Kıbrıs'a hareket ettiklerini söylemiştir.

Altıncan, Truva, Renktaş, Milas, Mordoğan, Yenigün, Alemdar, Kaptan Mehmet, İmroz, Ragıp Gümüşpala, Mimar Sinan ve Kosova sivil nakliye gemileri tahsis etmiştir.²⁶¹

Akdeniz’de hava ve deniz hakimiyeti Türkiye’nin elinde olduğundan dolayı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Çıkarma Filosunun yanına harekât için yeterli sayıda savaş gemisi ayırmış, Donanma’nın geri kalanı ise olası bir Türk-Yunan Savaşı için Ege Deniz’inde teyakkuz halinde beklemiştir.²⁶² Ege’de bulunan kuvvetlerin sorumluluğu Batı Görev Kuvveti Komutanlığı sorumluluğunda Donanma Komutanı Kora. Bülent Uslu emrine bırakılmıştır. Ege Denizinde 7 muhrip, 4 denizaltı, 9 hücumbot, 3 helikopter ve 6 deniz karakol uçağı harekât boyunca olası Yunan savaşına karşı beklemiştir.²⁶³

3.2.2. Hava Harekâtına Katılan Kuvvetler

Hava Kuvvetleri, Kıbrıs’ta yapılacak hava harekâtı için 2. Taktik Hava Kuvvetleri Komutanlığına vermiştir. Bu komutanlığa bağlı olarak hava indirme ve malzeme atma görevini 12. Hava Ulaştırma Üs Komutanlığına verilmiştir. Komutanlık bünyesinde bulunan C-47, C-160 ve C-130 tipi uçaklarla harekâtın havadan atma safhası gerçekleştirilmiştir.²⁶⁴ Hava destek ve bombardıman görevleri için 131, 132, 171, 172 ve 181’inci filolar tahsis edilmiştir.²⁶⁵

Helikopterle indirme harekâtı için 1’inci, 2’nci ve 3’üncü Ordu Hava Alayı bünyesinde bulunan helikopter taburlardan gelen ekiplerle Ankara’da Kara Havacılık Okulu bünyesinde Helikopter Taburu kurulmuştur. Bu tabura Hava Kuvvetleri Komutanlığı ve Jandarma helikopter birlikleriyle takviye yapılarak 72 helikopterden oluşan Helikopter Hava Alayı oluşturulmuştur. II. Ordu emrine verilen alay harekât boyunca Adaya asker ve malzeme taşımıştır.²⁶⁶

²⁶¹ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 9.

²⁶² Emekli Astsubay Osman Yaşar Kaynar ile yapılan görüşmede, görev aldığı TCG Muavenet gemisinin harekât için oluşturulan yasak sahanın önünde olası bir Yunan unsuruna karşı koymak için karakol görevi yaptıklarını, bir gece Yunan hücumbotları ile karşılaştıklarını ancak çatışma yaşanmadan hücumbotların geri döndüğünü söylemiştir. TCG Muavenet’in Birinci ve İkinci Harekât boyunca aynı karakol görevini gerçekleştirdiğini söylemiştir.

²⁶³ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 8.

²⁶⁴ Levent Başara ve Serhat Güvenç, *Kıbrıs İçin Havalandırdılar G-Günü*, Kronik Kitap, İstanbul, 2022, s. 70.

²⁶⁵ Muzaffer Sever, *20 Temmuz 1974 Kıbrıs Bitmeyen Gece*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 48.

²⁶⁶ Başara ve Güvenç, a.g.e., s. 222-223.

Harekât için tahsis edilen tüm birliklere 15 Temmuz 1974'te hazırlanmaları için emir verilmiş ve bütün birlikler 19 Temmuz 1974'te toplanma bölgelerine ulaşarak harekât için verilecek emiri beklemiştir.

3.3. Kıbrıs Barış Harekâtı Planı

Genelkurmay Başkanlığı, 1963 sonrası Kıbrıs olaylarının başlamasıyla olası müdahale için 1967 yılından itibaren Kıbrıs'a müdahale için planlar yapmaya başlamıştır. Bu planlar 24 ve 48 saatlik kısa süreli müdahale planları ve iki aşamalı geniş müdahale planlarıdır. 24 ve 48 saatlik planlar hava harekâtı şeklinde tasarlanmıştır. İki safhalı planlar ise çıkarma ve/veya hava indirme operasyonlarını da kapsayan geniş çaplı müdahale planlarıdır. Bu planlara Yıldız ve Atma planları adı verilmiştir.²⁶⁷ Kıbrıs Barış Harekâtı için 1973 yılında planlanmaya başlanan geniş kapsamlı Yıldız-Atma 4 planının geliştirilmiş bir hali olan Yıldız-70 Atma-4 planı uygulanmıştır.²⁶⁸

Yıldız-70 Atma-4 planı iki aşamalı geniş kapsamlı, baskın unsurunu kullanacak ve kısa sürede gerçekleştirilecek şekilde tasarlanmıştır.²⁶⁹ Harekât planına göre önce Magosa bölgesine düşmanın dikkatini çekmek için aldatma harekâtı yapılacak, sonrasında ise asıl çıkarma bölgesi olan Girne kıyılarına Çakmak Amfibi Özel Görev Kuvveti çıkarma yapacak, çıkarma plajının güvenliği sağlayıp kıyı başını elde ettikten sonra havadan inenlerle buluşacaktı. Aynı esnada Hava İndirme ve Komando Tugayları Gönyeli, Lefkoşa ve Girne Boğaz bölgesi arasında kalan üçgen bölgeye inerek bölgede güvenliği sağladıktan sonra denizden çıkan birliklerle birleşmek için harekete geçecekti.²⁷⁰ Denizden çıkan ve havadan inen birliklerin birleşimi sağlanarak Lefkoşa kontrol altına alınacak sonrasında harekâta doğu ve batı yönünde devam edilecekti. Bu sırada Ada'da bulunan Türk Alayı ve TMT sancakları bulunduğu bölgeleri savunarak Ada'ya inen ve çıkan birlikler için zaman kazanacaktı. Bu plan dört safhada uygulanacaktı. Birinci safhada çıkarma ve indirme yapılacak, ikinci safhada inen ve çıkan birlikler birleşecek, üçüncü safhada kıyı başı

²⁶⁷ Muzaffer Sever, a.g.e., s. 40-41.

²⁶⁸ Güvenç ve Uyar, a.g.m., s. 299.

²⁶⁹ Kalelioğlu, a.g.e., s. 70.

²⁷⁰ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 6.

genişletilecek ve dördüncü safhada sıklet merkezi doğuda olmak üzere doğu ve batı yönünde taarruzlar yapılacaktır.²⁷¹

Yapılan bu plana göre aldatma konvoyu 19 Temmuz'u 20 Temmuz'a bağlayan gece Magosa açıklarına gelecek, 20 Temmuz 1974 saat 05.00'da hava harekâtı başlayacak, saat 06.30'da ise çıkarma gemileri harekete geçecek ve 08.30'da çıkarma harekâtı başlayacaktır.²⁷² İlk planlamaya göre çıkarma harekâtı 10 çıkarma aracı aynı anda kapak atacak şekilde 3 dalgada tamamlanacaktı. Ancak daha sonra çıkarma noktası olarak seçilecek Pladini (Yavuz) plajının kıyı uzunluğu 10 araç için yeterli değildi. Bu nedenle çıkarma harekâtı 4 çıkarma aracının aynı anda kapak atacak ve 5 dalgada tamamlanmak üzere yeniden planlanmıştır.²⁷³

Bu sırada havadan atma ve indirme harekâtı 07.30'da başlayacak Hava İndirme Tugayı Gönyeli-Ortaköy-Hamitköy üçgenine inecek ve Dikmen bölgesinde savunma mevzi alacaktı. Saat 08.15'te ise Komando Tugayı Boğaz bölgesindeki Pınarbaşı Havaalanı'na inmeye başlayacak ve sonrasında Beşparmak Dağları bölgesine hücum ederek kıyından çıkanlarla birleşecekti. Kıbrıs Türk Alayı ve TMT'nin Boğaz sancağı indirme bölgelerini işaretleyerek bu bölgelerin güvenliğini sağlayacak, diğer TMT sancakları ise bölgelerinde başlatacakları hareketlerle Rumların Lefkoşa ve Girne'ye takviye birlik göndermelerine engel olacaktı. Böylece dört safhada uygulanacak iki aşamalı harekât planının ilk aşaması gerçekleştirilmiş olacaktır.²⁷⁴

Bundan sonra ikinci aşamayı gerçekleştirmek için 28 ve 39'uncu Tümenler Magosa mevkiine taarruz edecek, Lefkoşa Sancağı ve Türk Alayı bu taarruzun güney tarafını savunacak, Komando Tugayı ise batı kısmını savunacaktı. Sonrasında iki tümenin Zırhlı Muharebe grupları Geçitkale-Gönendere hattına kadar ulaşacak Magosa ve Boğaz deniz üssü ele geçirilecekti. Böylece Türklerin güvenliğini sağlayacak "Şahin Hattı" oluşturulacak ve harekât tamamlanacaktı. Planın yürürlüğe girmesini için belirlenen kod "Zafer", girmemesi için belirlenen kod ise "Temel" olmuştur.²⁷⁵ Kıbrıs Barış Harekâtı 20

²⁷¹ Denizli, a.g.e., s. 57-58.

²⁷² Emekli Astsubay Ömer Çolak, TCG Saros'un çıkarma araçlarıyla birlikte Taşucu'ndan saat 06:00 sularında hareket ettiğini söylemiştir.

²⁷³ Üçler, a.g.e., s. 72.

²⁷⁴ Denizli, a.g.e., s. 59.

²⁷⁵ Artuç, a.g.e., s. 169.

Temmuz 1974'te bu plana göre başlamış, yaşanan aksiliklere rağmen planın hedeflerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

3.3.1. Çıkarma Bölgesinin Seçimi ve Aldatma Konvoyu

Kıbrıs tarihi incelendiğinde çıkarma için genel olarak geniş kıyılara sahip Magosa, Lefke ve Larnaka bölgeleri tercih edilmiştir. Türk yetkililer tarafından çıkarma bölgeleri olarak ilk akla gelen bölgeler burası olmuştur. Ancak Rum ve Yunan askeri yetkilileri de bu durumun farkındaydı ve bu bölgelerde ciddi savunma tahkimatları oluşturmuşlardı.²⁷⁶

II. Ordu Komutanı Org. Suat Aktulga'da bu durumu ve bu bölgelerin Lefkoşa'ya olan uzaklığını da göz önünde bulundurarak Genelkurmay Başkanlığı'na çıkarmanın Girne bölgesine yapılmasını teklif etmiştir. Böylece çıkarma düşmanın beklemediği bir noktadan yapılarak baskın niteliğini koruyacak ve Lefkoşa daha çabuk ele geçirilebilecekti.²⁷⁷ Genelkurmay Başkanlığı bu öneriyi kabul etmiş ve çıkarma plajının seçimini Girne'nin batısında bir noktadan yapılmasını karar verildiğini bildirmiştir.²⁷⁸

18 Temmuz 1974'te Mersin Çıkarma Birlikleri Komutanlığı Brifing Salonunda harekât öncesi son toplantı gerçekleştirilmiştir.²⁷⁹ Bu toplantıya Deniz Harp Filosu Komutanı Tüma. Nejat Tümer, Deniz Kuvvetleri Harekat Dairesi Başkanı Tüma. Nejat Serim, Çıkarma Birlikleri Komutanı Tuğa. Emin Göksan, Kurmay Başkanı Kur. Alb. Ertuğrul Üçler, Çıkarma Gemileri Komodoru Kur. Alb. Ahmet Özön, 39. Tümen Komutanı Tümg. Bedrettin Demirel, Çakmak Amfibi Özel Görev Kuvveti Komutanı Tuğg. Süleyman Tuncer, Amfibi Deniz Piyade Alayı Komutanı Yb. İbrahim Neşet İkiz, çıkarma plajı bölgesinin temizlenmesinde görev alacak SAT ve SAS birlikleri Komutanı Bnb. Yılmaz Cengiz, Harp Filosundan deniz topçu desteği için temsilci olarak TCG M.F. Çakmak Komutanı Kur. Yb. Atilla Erkan ve savaş alanı olarak ilan edilen bölgede karakol görevi yapacak iki denizaltının komutanları TCG I. İnönü Komutanı Bnb. Gürol Etiz ve TCG Cerbe Komutanı Bnb. Orhun Özdemir katılmıştır.²⁸⁰ Bu toplantıda harekât ile ilgili son gelişmeler

²⁷⁶ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 13.

²⁷⁷ İkiz, a.g.e., s. 112.

²⁷⁸ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 12.

²⁷⁹ İkiz, a.g.e., s. 111-112.

²⁸⁰ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 12.

ve yapılan hazırlıklar hakkında bilgi verilmesinin yanı sıra, gizlilik ve baskın unsurunun korunması adına çıkarmanın yapılacağı yer belirlenecekti.²⁸¹

Toplantıda sözü ilk olarak Deniz Kuvvetleri Harekât Dairesi Başkanı Tüma. Nejat Serim almış, Genel Kurmay Başkanlığından yetkili olarak geldiğini, harekâta 19 Temmuz 1974 saat 07.00'de Mersin'den çıkılarak 20 Temmuz sabahı Kıbrıs'a ulaşılması ile daha önce hazırlanan plan dahilinde hareketin gerçekleştirileceğini bildirmiştir. Genel Kurmay Başkanlığının verdiği direktife göre çıkartmanın daha önce belirlenmiş olan bölgelerin dışında bir bölgeye yapılacağını ve çıkarma noktasının Girne'nin batısında bulunan kıyılardan seçileceğini açıklamıştır.²⁸²

Bu konuşmaların ardından çıkarma plajının seçilmesi bir çalışma grubu oluşturulmuş ve çıkarma bölgesinin seçimi bu gruba bırakılmıştır. Çalışma grubu, Tuğg. S. Tuncer, 50. Piyade Alay Komutanı Kur. Alb. İbrahim Karaoğlanoğlu, Tümg. B. Demirel, Kur. Alb. E. Üçler, Alb. İ.N. İkiz, Kur. Alb. A. Özön ve Bnb. Y. Cengiz'den oluşmaktaydı. Çalışma grubuna katılanlar hemen elde bulunan belgeler, haritalar ve hava fotoğrafları incelenerek uygun bir noktanın seçimi için çalışmalara başlamıştır.²⁸³ Tümg. B. Demirel, kara manevra planına göre üç farklı noktada çıkarma yapılmasını istemiş ve harita üzerinde üç nokta belirlemiştir. Çıkarma bölgesinin temizlenmesinden sorumlu Bnb. Y. Cengiz'in aynı anda üç noktayı temizleyecek kadar personelinin olmadığını belirtmesi üzerine tek noktaya çıkarma yapılmasına karar verilmiştir.²⁸⁴

Tek noktadan çıkılmasına karar verilmesi üzerine çıkılacak noktanın çıkarma gemilerine ve çıkacak birliklere en az zaiyatı verdirecek görece güvenli bir yer olmasına, düşmanın kuvvet kaydırmasına olanak vermeden en kısa sürede çıkarma sahasına ulaşılmasına ve çıkış sonrası Ada'nın iç kısımlarına en kısa sürede ulaşılacak uygun bir yer olmasına dikkat edilmiştir.²⁸⁵ Bu koşullara en uygun yerin Girne'nin batısında kıyı genişliği yaklaşık 450 metre, denizden yaklaştırmaya uygun yeri yaklaşık 250 metre olan, sahil gerisinde dik ve duvar gibi bulunan arazi sayesinde kısmen örtülü görünen Pladini Plajı heyet

²⁸¹ Tümer, a.g.e., s. 108.

²⁸² Mütercimler, a.g.e., s. 255.

²⁸³ Üçler, a.g.e., s. 54.

²⁸⁴ Mütercimler, a.g.e., s. 263.

²⁸⁵ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 14.

tarafından oy birliği ile seçilmiştir. Bu plaja daha sonra ilk çıkan denizciler Levent plajı demiş, denizciler ayrıldıktan sonra buraya karacılar tarafından Yavuz plajı denmeye başlanmış ve harekât sonrası ismi günümüzde Barış Plajı olmuştur. Seçilen plaj gizlilik unsurunun korunması için harekât başlayana kadar heyet dışında kimseye söylenmemiştir.²⁸⁶

Çıkarma plajının seçiminin yapıldığı toplantı sırasında bir de Yb. İ.N. İkiz aldatma konvoyu oluşturulması fikrini Tüma. N. Serim'e bildirmiştir. Aldatma konvoyu oluşturulmasının en önemli amacı düşmanı şaşırtmaktır. Amfibi harekât doktrinine göre başarılı bir harekât için düşmanı aldatmak, şaşırtmak gerekir. Ancak düşmanı buna inandırmak için oluşturulacak aldatma konvoyunun mümkün olduğunca inandırıcı olması gerekir. Bu nedenle konvoy oluşturulurken gerçekçi görünmesi için muhripler, çıkarma gemisi ve araçları yanı sıra bu araçlara konuşlandırılmış az sayıda da olsa kıtalara ihtiyaç duyulur. Kıbrıs Barış Harekâtı için çıkarmanın tek bir noktadan yapılacak olması nedeniyle hareketin başarısı için bir aldatma konvoyu oluşturulmasına ihtiyaç vardı.²⁸⁷ İşte bu nedenle bu fikir ortaya atılmıştır. Tüma. N. Serim, ilk etapta böyle bir konvoyun oluşturulması için yeterli imkân ve zamanın olmadığını belirtmiş olsa da aynı gün Kur. Alb. E. Üçler ile yaptıkları çalışmalar sonucunda Mersin limanında bulunan değişik tip ve ebatta sivil gemilerin alınması ile aldatma konvoyu oluşturulmuştur. Truva Feribotu aldatma konvoyunun komodor gemisi olarak belirlenmiş ve bu konvoyun başına Alb. Ergun Dinçel atanmıştır.²⁸⁸ Aldatma konvoyu Truva, Aygaz, Mordoğan, Milas sivil gemileri yanında birkaç çıkarma aracından oluşturulmuştur.²⁸⁹

Yapılan planlamaya göre Aldatma konvoyu 19 Temmuz saat 12.00'da hareketin Magosa'ya yapılacağı izlenimini vermek için Karpaz Burnuna doğru harekete geçmiştir.²⁹⁰ 19 Temmuz gecesini Aldatma konvoyu Magosa açıklarına gelmiş ve Magosa mücahitleri ile ışık işaretleri yaparak temas kurmuştur. Gece denizden karaya yapılan işaretleri yakalayan Rum birlikleri çıkarmanın buraya yapılacağı yorumunu yapmış ve durumu üst makamlara bildirmiştir.²⁹¹ Daha sonra harekât sırasında görülmüştür ki Girne'de bulunan bir Rum Alayı Magosa'ya kaydırılmış ve Girne bölgesine kaydırılması düşünülen bir Rum Alayının da

²⁸⁶ Üçler, a.g.e., s. 58-64.

²⁸⁷ İkiz, a.g.e., s. 114-115.

²⁸⁸ Üçler, a.g.e., s. 83-84.

²⁸⁹ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 10.

²⁹⁰ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 15.

²⁹¹ Kalelioğlu, a.g.e., s. 74.

kaydırılmasından vazgeçilmiştir. Böylece aldatma konvoyunun başarısı ile Rum birlikleri asıl çıkarma bölgesi olan Girne’de iki alay eksik kalmıştır.²⁹²

18 Temmuz’da Mersin’de yapılan son toplantı ile harekât için gerekli bütün hazırlıklar tamamlanmış, harekâta katılacak birlikler gemilere bindirilmiş ve 19 Temmuz’da hareket etmek üzere verilecek emiri beklemeye başlamıştır.

3.4. Harekât Öncesi Rum Kuvvetlerin Durumu ve Harekât Planları

Kıbrıs Barış Harekâtı öncesinde Kıbrıs’ta düşman kuvvetlerini Tuğg. Mihail Georgitis’in komutasında bulunan Rum Milli Muhafız Ordusu, seferberlik durumunda kısa sürede hazır hale gelebilen Home Guard adı verilen yedek kuvvetler ve Yunan Alayı oluşturmaktadır. RMMO bünyesinde 5 yüksek taktik komutanlık ve alay seviyesinde 10 taktik grup komutanlığı bulunmaktadır.²⁹³ RMMO, 19 piyade taburu, 4 komando taburu, 1 mekanize tabur, 1 zırhlı keşif taburu ve 6 topçu taburu olmak üzere yaklaşık 20 bin subay ve erden oluşan kuvvette sahipti. RMMO’nun elinde silah gücü 38 adet Sovyet yapımı T-34 tankı, 50 zırhlı araç, 463 top ve 382 tanksavar silahından oluşmaktadır.²⁹⁴ RMMO’nun yanı sıra 15 Temmuz’da ilan edilen seferberlik ile 25 taburluk yedek kuvvet ve 950 kişilik Yunan Alayı Kıbrıs’taki diğer kuvvet unsurlarını oluşturmaktadır.²⁹⁵

RMMO’nun Deniz Kuvvetleri, Rus yapımı kıyı savunma amaçlı 6 hücumbot, 1 ganbot, 6 karakol botu, 2 yardımcı gemi, 1 balık adam timi ve Levantis adlı kıyı koruma gemisi ile toplamda 150 deniz subayı ve erinden oluşmaktaydı.²⁹⁶ Ayrıca Anadolu’nun güneyi ve Kıbrıs’ın kuzeyinde kalan deniz sahasını gözetlemek için Karpaz Burnun’da ve Koruçam’da birer deniz uyarı radarı bulunmaktaydı.²⁹⁷

²⁹² Üçler, a.g.e., s. 85.

²⁹³ Kalelioğlu, a.g.e., s. 46.

²⁹⁴ Artuç, a.g.e., s. 171.

²⁹⁵ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 5.

²⁹⁶ Mütercimleri, a.g.e., s. 213.

²⁹⁷ Kalelioğlu, a.g.e., s. 48.

Hava Kuvvetleri ise keşif ve irtibat amacıyla kullanılan 3 T-11 Beecroft, 2 Dornier-27, 6 Cesna uçağı ve radar istasyonlarında danışman olarak çalışan 35 Yunanlı subaydan oluşmaktaydı.²⁹⁸ Bunun yanı sıra Kantara'da bir hava uyarı radarı bulunmaktaydı.²⁹⁹

Tüm bu birlikler Barış Harekâtı öncesi Ada'nın her yerine yayılarak Ada'yı kontrol altına almış ve olası çıkarmalara karşı birlik kaydırmak kolay olduğu için hazırlanan karşı taarruz planlarını uygulamak üzere her bölgede teyakkuzda beklemişlerdir.

Bu birliklerin yanı sıra RMMO Kıbrıs'ta Enosis'i gerçekleştirmek ve olası müdahalelere karşı önlem almak için iki ana plan oluşturmuştur. Bu planların ilkinde Festos Planı adı verilmiştir. Bu plan iç güvenlik amacı ile oluşturulmuş, hedefi iç düşman olarak kabul edilen Türklerin direnişini kırarak varlıklarını ortadan kaldırıp, Enosis'i ilan etmektir. Hazırlanan ikinci planın adı Afrodit Planıdır. Bu plan olası dış müdahalelere karşı önlem almak amacı ile oluşturulmuştur. Bu plana bağlı üç alt plan oluşturulmuştur. Oluşturulan bu planların ismi Leon, Aetos ve Velos'tur.³⁰⁰

Leon Planı, Magosa bölgesine yapılacak olası bir çıkarma harekâtına karşı önlem amacı ile yapılmış bir karşı taarruz planıdır. Bu plana göre çıkan birlikler sahil bölgesinde durdurulamazsa kuzeyden güneye doğru Tank Birliği, 1. Piyade Taburu, 2. Piyade Taburu ve 12. Piyade Alayı karşı taarruza geçecek, Yunan Alayı ihtiyat birliği olarak bekleyecek ve 185. Topçu Taburu da destek olacaktı. Tank Birlikleri Geçitkale veya Boğaziçi istikametinden, 1. Piyade taburu Dörtyol istikametinden, 2. Piyade Taburu İnönü-Magosa veya Vadili-Derinya istikametinden, 12. Piyade Alayı da Avgora-Derinya istikametinden taarruz ederek kıyı hattının güvenliğini sağlayacaktı.³⁰¹

Aetos Planı, Güzelyurt bölgesine yapılacak olası çıkarma harekâtını engellemek için yapılmıştır. Velos Planı ise Girne bölgesine yapılacak olası çıkarma harekâtına karşı hazırlanmıştır.³⁰² Bu plana göre, 9. Piyade Alayı, Tank Birliği ve 12. Piyade alayı taarruz edecek, Yunan Alayı ise ihtiyat olarak bekleyecekti. Tank Birliği Gönyeli istikametinden, 9.

²⁹⁸ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 5.

²⁹⁹ Artuç, a.g.e., s. 172.

³⁰⁰ Denizli, a.g.e., s. 49.

³⁰¹ Denizli, a.g.e., s. 49.

³⁰² Kalelioğlu, a.g.e., s. 49-51.

Piyade Alayı Lapta istikametinden, 12. Piyade alayı ise Değirmenlik istikametinden taarruz ederek Girne bölgesine çıkan birlikleri imha edecekti.³⁰³

³⁰³ Denizli, a.g.e., s. 50.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE DENİZ KUVVETLERİNİN ROLÜ

4.1. Birinci Kıbrıs Barış Harekâtı

4.1.1. Harekâtın Birinci Günü

19 Temmuz 1974 günü harekâta katılacak tüm birlikler toplanma noktalarının olan Mersin, Ovacık ve Kayseri hazır bir şekilde harekât emrinin verilmesini bekliyordu. Yapılan planlamaya göre çıkarma birliklerine emirin en geç 06.00'da verilmesi gerekiyordu.³⁰⁴ Ancak Sisco'nun getireceği teklifin beklenmesi ve çıkarma birliklerinin gemilere bindirilmesinde yaşanan aksaklıklardan dolayı gecikme yaşanmış, beklenen emir ancak saat 11.00'de gelmiştir.³⁰⁵

Hazırlanan harekât planına göre birinci dalgada Kıbrıs'a Çakmak Özel Görev Kuvvetine bağlı Amfibi Deniz Piyade Alayı ve 50. Piyade Alayı çıkacaktı. Amfibi Deniz Piyade Alayı iki taburu ile TCG Ertuğrul'a, 50. Piyade Alayı ise komutanı ile Köyceğiz gemisine bindirilmiştir. Bunun dışında 50. Piyade Alayı bünyesinde bulunan zırhlı araçlar ve tanklar ile silahlar LCT ve LCU'lara yüklenmiş, LCM'ler ise boş bırakılmıştır.³⁰⁶ Harekât emrinin gelmesi ile saat 11.30'da gemiler Mersin'den ayrılmış ve deniz geçiş aşaması başlamıştır. Aynı saatlerde aldatma konvoyu da Magosa önlerindeki seyrine başlamıştır.³⁰⁷ 6 millik bir hızla Akdeniz açıklarında seyreden çıkarma birlikleri deniz geçiş aşamasını sorunsuz bir şekilde sürdürmüş ve 20 Temmuz 1974 saat 05.30'da çıkarma bölgesi açıklarına gelmiştir.³⁰⁸ 06:00'da muhripler kara bombardımanına hazır bir şekilde verilecek emirleri beklemeye başlamıştır.³⁰⁹

Çıkarma bölgesinin temizlenmesinden görevli J.18 ve J.20 botlarına bindirilmiş SAT ve SAS birlikleri saat 06.15'te çıkarma plajına doğru harekete geçmiştir.³¹⁰ J.18'e temizliği yapacak ana kuvvet olan SAT personeli, J.20'ye ise ihtiyat olarak SAS personeli bindirilmiştir. 07.05'te botların istenilen mevkiye gelmesiyle timler denize atlamaya

³⁰⁴ Mütercimler, a.g.e., s. 269-270.

³⁰⁵ Tümer, a.g.e., s. 108.

³⁰⁶ Üçler, a.g.e., s. 89.

³⁰⁷ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 14.

³⁰⁸ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 15.

³⁰⁹ Mütercimler, a.g.e., s.274.

³¹⁰ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 15.

başlamıştır. Bu sırada sahilden top atışları başlamıştır. Bunun üzerine muhriplerimize 07.15'te kara bombardımanına başlama emri verilmiş ve TCG M.F. Çakmak gemisinden yapılan atışla J.18'e atış yapan top etkisiz hale getirilmiştir. Daha sonra Girne tarafından iki hücum botun geldiği bilgisi muhriplere iletilmiş ve TCG Adatepe³¹¹ ile Türk jetlerinin saldırısı sonrası iki hücum bot etkisiz hale getirilmiştir. Böylece çıkarma bölgesinin temizliğine kayıp verilmeden devam edilmiştir. Saat 07.45'te engellerin temizlenmesi için yerleştirilen patlayıcılar patlamış ve çıkarma hattı temizlenmesi tamamlanmıştır.³¹²

Çıkarma bölgesinin temizlenmesi üzerine TCG Ertuğrul ve çıkarma araçları harekete geçmiş yaşanan gecikmeyi gidermek adına Yb. İkiz'in verdiği emirle personel hareket halindeyken TCG Ertuğrul'dan indirme ağırları aracılığıyla çıkarma araçlarına bindirilerek Limbo Harekâtı yapılmıştır. Bu harekât sayesinde limanda yaşanan gecikmenin büyük bir kısmı giderilmiş yaklaşık 2 saatlik bir zaman kazanılmıştır.³¹³ Çıkarma harekâtı boyunca TCG Adatepe, TCG Kocatepe, TCG Tınaztepe ve TCG M.F. Çakmak gemilerine verilen emir gereği kendi hatlarında bulunan bölgelere kara bombardımanına devam etmiştir. Saat 08.40'ta TCG Tınaztepe'den denizaltı teması alındığı bildirilmiş, bu teması TCG İzmit ve TCG Berk gemileri de doğrulamıştır. Bunun üzerine TCG Berk, TCG İzmit ve TCG Akhisar denizaltıya karşı saldırıya geçmiştir. Bu denizaltının daha sonra Karadeniz'e yaralı bir şekilde liman yapmış olan Sovyet deniz altısı olduğu bildirilmiştir.³¹⁴

Saat 08:57'de LCM 314'ün yaş kapak atmasıyla başlayan çıkarma diğer çıkarma araçlarının da arka arkaya kapak atmasıyla iyice hareketlenmiştir.³¹⁵ Sahile ilk olarak 10 adet LCM ve 3 adet LCU'da bulunan Yb. İkiz komutasında 46 subay 45 astsubay ve 677 er ve erbaştan toplam 768 kişiden oluşan Amfibi Deniz Piyade Alayı çıkmıştır.³¹⁶ Sahile çıkılmasıyla birlikte Alay görevi gereği kumsal alanın güvenliğini sağlamak için harekete geçmiş ve Grine-Lapta-Karava yolunu trafiğe kapatılmıştır. Çıkarma bölgesinin batısına

³¹¹ Emekli Astsubay Ömer Çolak, çıkarma araçlarının çıkarma bölgesine geldiği sırada TCG Adatepe ve diğer muhriplerin kara bombardımanına başladığını ve paraşütle indirmenin yapıldığını söylemiştir. Ömer Çolak, muhriplerin Birinci ve İkinci Harekât sırasında karakol bölgelerinde deniz topçu atışlarıyla karadaki birliklere yardım ettiğini söylemiştir.

³¹² Ayhan Aykoç, "Kıbrıs Harekâtının Sessiz Kahramanları", *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Cilt 80, Sayı 487, s. 16-18.

³¹³ İkiz, a.g.e. s.131, Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 16.

³¹⁴ Bakkalbaşoğlu, a.g.e., s. 115.

³¹⁵ İkiz, a.g.e., s. 134.

³¹⁶ İzzettin Çapur, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Anılar*, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2019, s. 154.

mevzilenen 2. Amfibi Tabur Komutanlığı, sorumluluk alanında bulunan iki düşman topunu etkisiz hale getirmiştir.³¹⁷ Çıkarma sahili güven altına alınınca hemen çekme ve onarım ekipleri kurulmuş ve sahile kuru kapak atılacak bölgeler oluşturulması için çalışmalar başlanmıştır. Saat 09.50'de sahilin emniyete alındığı bilgisi iletilmiştir. Bunun üzerine 50. Piyade Alayı saat 10.00'da dört tank ve üç zırhlı aracıyla birlikte sahile çıkmıştır. Saat 12.00 sıralarında ise Tuğg. Süleyman Tuncer ile karargâhı sahile çıkmıştır.³¹⁸

Aldatma konvoyunun başarısı sayesinde çıkarma sırasında kayıp verilmemiş, sadece çıkarma araçlarının bakım ve onarımdan sorumlu olan bir sivil personel şehit olmuştur. Rumların çıkarma bölgesine ilk ciddi saldırısı saat 14.00'da gerçekleşmiştir. Girne yolundan üç ve Lapta-Karava yolundan ise dört tank ile Rumların karşı taarruzu başlamıştır. Bu tanklara, 50. Piyade Alayı ile çıkan tanklar, tanksavar roketleri ve geri tepmesiz toplarla karşılık verilmiştir. Bu sırada Birinci Amfibi Piyade Taburuna ait geri tepmesiz topu kullanan personel şehit olmuştur. Yoğun ateş altında tanklarının çoğunu kaybeden Rumlar geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu saldırıdan sonra bölgede çatışmalar akşama kadar devam etmiştir.³¹⁹ İlk etapta çıkması planlanan bütün birliklerin çıkışının tamamlanması ile çıkarma filosu ikinci etapta karaya çıkacak birliklerin alınması için Mersin'e dönüşe geçmiştir.³²⁰ Saat 18.00'da kara bombardımanı yapan muhripler de çıkarma filosuna refakat etmek için Mersin'e doğru yola çıkmıştır. Böylece çıkarma hareketinin birinci aşaması tamamlanmıştır.³²¹ Ada'ya ilk etapta denizden 3500 kişilik personel ve 15 zırhlı araç çıkarılmıştır.³²²

Havanın kararması ile kuvvetlerini toplayan Rumlar çıkarma bölgesine karşı taarruza geçmiş, 50. Piyade Alayı, Kara Manevra Planı'nda belirtilen Karava-Elya-Zeytinlik ve Girne hattını ele geçirememiş ve havadan inenlerle birleşme gerçekleştirilememiştir.³²³ Bu sırada Amfibi Deniz Piyade Alay Komutanı Yb. İkiz, çıkarma sahilinin güvenliği için birliklerini mevzilendirmiş Birinci Amfibi Piyade Taburunu çıkarma bölgesinin doğusunu, İkinci

³¹⁷ İkiz, a.g.e., s. 135-138.

³¹⁸ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 17.

³¹⁹ İkiz, a.g.e., s. 139-140.

³²⁰ Emekli Astsubay Ömer Çolak, Mersin'e döndükten sonra halkın yoğun ilgisinden ve yardımlarından bahsetmiş, ikinci parti çıkarmayı yapmak için hızla yükleme yapıldığını, Koçtuğ gemisinin bütün gemilere yakıt ikmali yaptığını söylemiştir.

³²¹ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 17.

³²² Artuç, a.g.e., s. 197.

³²³ Mütercimler, a.g.e., s. 314.

Amfibi Piyade Taburunu ise batısını savunmak için görevlendirmiş ve Filo Komutanı Tüma. Nejat Tümer'den sahilin denizden savunulması için gemi isteğinde bulunmuştur. Bunun üzerine Mersin'e giden muhriplere geri dön emri verilmiştir. Gece Rumlar dört tank ve bir bölükle batıdan taarruza geçmiş, ancak İkinci Amfibi Piyade Taburunun direnişiyle karşılaşarak geri çekilmek zorunda kalmıştır.³²⁴ Çıkarma bölgesinde taarruzlar diğer bölgelere göre daha sakin geçmiş gibi gözükse de gece boyunca düşman, bölgeyi yoğun topçu ateşi altına almış kayıplar verilmesine neden olmuştur. Aynı gece 50. Piyade Alayının karargâh olarak kullandığı binanın yakınana düşen bomba sonucu 50. Piyade Alayı Komutanı Alb. İbrahim Karaoğlanoğlu ve Hava İrtibat Subayı Bnb. Fehmi Ercan şehit olmuştur. Bu olaydan sonra çıkarma bölgesinde tek hedef sabah başlayacak hava taarruzlarına kadar bölgenin savunulması olmuş ve sabaha kadar çıkarma bölgesinin savunulması devam etmiştir.³²⁵ Harekatın birinci günü çıkarma bölgesinde bunlar yaşanmıştır.

Çıkarma hareketına paralel olarak yapılan hava taarruzu ve atma harekâtı için ilk uçak saat 04:58'de havalanmıştır.³²⁶ İlk sorti saat 06:05'te atma bölgesine gelmiş ve harekât başlamıştır.³²⁷ 1'inci paraşüt Taburu, Fota köyü ile Boğaz-Lefkoşa arasındaki yola inmiş, 2'nci Paraşüt Taburu ise Gönyeli Köyü'nün kuzeydoğusuna, Topçu Bataryası da Fota-Pınarbaşı-Boğaz bölgesine inerek ilk hava indirme faaliyeti gerçekleştirilmiştir.³²⁸ 1'inci Hava İndirme Taburu inişten sonra saat 10:00'da toplanmasını tamamlamıştır. Toplanmanın tamamlanmasından sonra tabura bağlı bölükler görev yerlerine dağılmıştır. Buna göre 1'inci Bölük, Fota- Sultan Çukuru bölgesine, 2'nci bölük, Karatepe bölgesine, 3'üncü Bölük, Fota köyünün 1 km. kadar güneydoğusuna, Tabur Karargâh Bölüğü ve Karargâh Destek Bölüğü, Kanlıköy Barajı civarına intikal etmiştir. 2'nci Hava İndirme Taburu ise saat 09.30'da başlayan yoğun havan ve tank toplarından atışlar yapılmaya başlanmış tabur yoğun ateş altında ancak saat 17.00'da Girne Boğazına intikal edebilmiştir. Tabur'un 1'inci Bölüğü, Kıbrıs Türk Alayı'nı takviye için Zafer Tepe bölgesinde bırakılmış, diğer bölükler ise Hava İndirme Tugay Karargahı'nın Girne Boğazı'nda emniyetini sağlama görevi almıştır. Topçu

³²⁴ İkiz, a.g.e., s. 160-165.

³²⁵ Artuç, a.g.e., s. 202-203.

³²⁶ Mütercimler, a.g.e., s. 295.

³²⁷ İkiz, a.g.e., s. 146.

³²⁸ Artuç, a.g.e., s. 183.

bataryası saat 09.50'de toplanmış ve dört mangaya ayrılmıştır. Bataryanın 3 mangası Kanlı Baraj sırtında savunma tertibi almış, 4. manga ihtiyat olarak ayrılmıştır.³²⁹

Havadan atma hareketinin ikinci sortisi için saat 10.05'te uçaklar havalanmış saat 11.15'te atma bölgesine ulaşılmıştır.³³⁰ Bu sorti de 3'üncü Hava İndirme Taburu Kırnı'ya ve 4'üncü Hava İndirme Taburu Gönyeli'ye atlamıştır. 3'üncü Paraşüt Taburunun büyük bir kısmı saat 15.30'da Boğaz Sancağı bölgesinde toplanmıştır. Türk Boğazına intikal eden tabur 18.00'da Delik Tepe bölgesine taarruz emri almış, taburun emir bölgesine intikalini yoğun havan atışları altında ancak gece yarısı tamamlayabilmiş ve Bozdağ'a gelmiştir. 4'üncü Paraşüt Taburu, yoğun düşman ateşi ve çıkan orman yangınından dolayı tabur toplanma noktasını 2 km. kadar doğuya çekmek zorunda kalmış, Yunan Alayı tarafından yoğun atış altına alınan Tabur, geceyi Tabur komutanının emriyle Gönyeli'nin doğusundaki Hamit Mandra'da geçirmiştir.³³¹ Havadan atma harekâtı iki sortide tamamlanmıştır.

Komando Tugayı'nı Kıbrıs'a indirecek helikopter harekâtı, atma hareketinin ilk sortisinden hemen sonra başlamış, helikopterler ilk seferde Tugay komuta grubunu ve Birinci Komando Taburunu Kıbrıs'a indirmek için saat 07.40'ta Ovacık'tan havalanmıştır. 08.30 sularında helikopterler Kırnı havaalanı bölgesine ulaştı ve indirme işlemini gerçekleştirerek, Komando Tugayının kalan taburlarını almak için Ovacık'a geri döndü.³³² Tugay komuta grubu, komuta yerini indikleri bölgenin hemen kuzeyinde kurmaya başlamış, Birinci Komando Tabur ise St.Hilarion'a doğru yola çıkmıştır.³³³ Bu sırada İkinci Komando Taburu yoğun ateş altında 11.45'te Kırnı havaalanı bölgesine inmiştir. İkinci Komando Taburu inişini tamamlamasıyla birlikte Boğaz bölgesine doğru hareket etmiştir.³³⁴ Üçüncü Komando Taburu 15.45'te Gönyeli bölgesine inmiş ve bir bölüğü Türk Alayı komutasına verilmiş, taburun geri kalanı ise Kırnı havaalanı bölgesine yerleşmiştir. Saat 18.45'te son indirme gerçekleştirilmiş, Jandarma Taburu, Kıbrıs'a gelmiş ve Dikmen bölgesine yerleştirilmiştir.³³⁵ Böylece hareketin ilk günü Ada'ya indirilmesi planlanan tüm birlikler

³²⁹ Mütercimler, a.g.e., s. 296.

³³⁰ İkiz, a.g.e., s. 146.

³³¹ Mütercimler, a.g.e., s. 298-300.

³³² İkiz, a.g.e., s. 147.

³³³ Mütercimler, a.g.e., s. 301.

³³⁴ İkiz, a.g.e., s. 148.

³³⁵ Artuç, a.g.e., s. 189.

Ada'ya ulaşmıştır. Ada'ya yaklaşık yedi bin kadar Hava İndirme Tugayı ve Komando Tugayı personeli indirilmiştir.³³⁶

Havanın kararmasıyla birlikte Türk jetlerinin hava desteği kesilmiş, bunu fırsat bilen RMMO birlikleri ve Yunan Alayı'nın şiddetli taarruzları başlamıştır. En şiddetli çarpışmalar St. Hilarion ve Boğaz bölgesinde yaşanmıştır. Rumlar, Boğaz üzerinden Girne'ye giden yolu kapatmış, Beşparmak Dağları ormanlarından 33. Rum Komando Taburu Boğaz bölgesinin batısını savunan mücahitleri şehit ederek bölgeyi ele geçirmiş ve sonrasında St. Hilarion'da bulunan Türk Komando Taburlarını kuşatmıştır.³³⁷ Gece boyunca Türk kuvvetleri yoğun saldırı altında kalmış, Türk Alayı geri çekilmek zorunda kalmış, Türk kuvvetleri yer yer tuttuğu bölgeleri kaybetmiş ve bazı bölgeleri geri almıştır. RMMO ve Yunan Alayının amacı gece boyunca hava desteğinden mahrum kalan Türk kuvvetlerini etkisiz hale getirerek, Türk müdahalesini durdurmaktır. 20 Temmuz gecesi harekatin başarısı için en kritik gece olmuştur. En çok şehidin verildiği çarpışmalar bu gece yaşanmıştır. Denizden çıkanlar ve havadan inenlerin birleşmesi de gerçekleşmemiştir.³³⁸ Bu durumun en büyük nedenleri, ilk etapta yapılan çıkarmada zırhlı araçların az oluşu, Rum ve Yunan askerlerinin sayısının hesaplanandan daha fazla olması, harekât başında yapılan bombardımanın hafif olması ve en önemlisi sağlıklı bir muhaberenin sağlanamamış olmasıdır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen Türk kuvvetleri buldukları yerlerde sabaha kadar direnmiş, havanın aydınlanmasıyla birlikte, Genelkurmay Başkanlığının emri ile Mersin'e giden muhripler döndürülerek kara bombardımanı emri verilmiş, aynı zamanda jetler Kıbrıs'a gönderilerek hava taarruzları başlamıştır. Böylece RMMO ve Yunan Alayı saldırıları kesilmiş ve geri çekilmek zorunda kalmışlardır.³³⁹ Hava taarruzları ve kara bombardımanın yeniden başlamasıyla harekatin en kritik gecesi atlatılmış, birlikler arasından kopan irtibatlar yeniden kurulmaya başlamış, artık köprü başının kurulması ve Türkiye'yle ulaşımı rahatlatmak için bir limanın ele geçirilmesi çalışmalarına başlanmıştır.

Kıbrıs'ta sıcak saatler yaşanırken tüm dünya Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale haberini sabah Ecevit'in yaptığı açıklamayla öğrenmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi tüm dünyada büyük yankı uyandırmış, Kıbrıs'ta yaşanan darbeden sonra duruma ihtiyatla

³³⁶ İkiz, a.g.e., s. 162.

³³⁷ Artuç, a.g.e., s. 200-201.

³³⁸ İkiz, a.g.e., s. 163-165.

³³⁹ Artuç, a.g.e., s. 204-206.

yaklaşan Birleşmiş Milletler, hareketin başlamasıyla birlikte hızla toplanarak 353 numaralı kararını almıştır. Bu karara göre derhal ateş kesilecek, yabancı kuvvetlerin müdahalesine son verilecek ve Kıbrıs'ta bulunan tüm yabancı kuvvetler geri çekilecektir. Bu kararın bu kadar çabuk alınmasındaki en büyük neden ABD ve Sovyetlerin farklı amaçları olsa da Kıbrıs'ta ateşin kesilmesi konusunda anlaşmaya varmalarındır. ABD, Türk-Yunan savaşının engellemek, Sovyetler ise Türkiye'nin genişlemesini durdurmak istiyordu.³⁴⁰

Türkiye'de ise hükümet bir yandan ateş kes çağrılarını ile uğraşırken bir yandan da meclisi topluyordu. Meclis'te yapılan gizli oturumda harekât için hazırlanan Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi meclise sunulmuştur. Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi şu şekildedir:

“Dış siyasi olayların ortaya çıkardığı ağır şartlar sonunda ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 16.03.1964 gün ve 93 sayılı; 17.11.1967 gün ve 148 sayılı kararlarıyla verilen izne dayanılarak Kıbrıs'a yapılan indirme ve çıkarma harekâtının meydana getirmesi muhtemel ihtilaflar karşısında gerekliliği, sınırı ve miktarı Hükümetçe takdir ve tayin olunacak şekilde Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine Anayasanın 66'ncı maddesi uyarınca izin verilmesine karar ittihazını arz ve teklif ederim.

Saygılarımla Bülent Ecevit

Başbakan”

Tezkere gizli oturumda oy birliğiyle kabul edilmiş ve sonrasında açık oturuma geçilmiştir.³⁴¹ Yapılan açık oturumda Bülent Ecevit yaptığı konuşmada Kıbrıs müdahalesi konusunda birlik ve beraberliğin sağlanmasından dolayı duyduğu memnuniyeti belirterek, tüm parti gruplarına ve milletvekillerine teşekkür etmiştir. Sonrasında ise 14 ilde 1 aylığına uygulanacak sıkı yönetim kararı da alınmıştır. Buna göre Ankara, İstanbul, Tekirdağ, Kırklareli, Edirne, Çanakkale, Balıkesir, Manisa, İzmir, Aydın, Muğla, Adana ve Hatay illerinde 20.07.1974 saat 07:00'dan itibaren bir ay süre ile sıkı yönetim ilan edilmiştir.³⁴²

Bu sırada Genelkurmay Başkanlığına gelen bir istihbaratta göre Yunanistan, Rodos adasında Yunan gemilerine silah ve kamyon bindirdiklerine dair bilgilerin yanında, “*hazır*

³⁴⁰ Birand, a.g.e., s. 169.

³⁴¹ T.B.M.M. Tutanak Dergisi (Gizli Oturum), Cilt 13/1, Toplantı 13, 3.Birleşim, s. 52.

³⁴² T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Cilt 13, Toplantı 13, 3.Birleşim, s. 8-11.

olunması ve kıtaların gemileri bindirilmesi” şeklinde bir mesajda yakalanmıştır.³⁴³ Yapılan keşif uçuşlarında 8 ile 11 kadar geminin, Kıbrıs’a doğru hareket ettiği rapor edilmiş, bütün gelişmelerin bir araya getirilmesi sonucu Yunanistan’ın Kıbrıs’a kuvvet gönderdiğine dair bir algı oluşmuştur.³⁴⁴

Harekât haberi Yunanistan’da şok etkisi yaratmıştır. Çünkü Cunta yönetimi Türkiye’nin böyle bir harekate kalkışamayacağını veya bir şekilde engelleneceğini düşünüyordu. Yunan Dışişleri Bakanı Kiprios, Türkiye’nin Atina Büyükelçisi Kamuran Gürün’a bir ultiimat vererek çıkartmanın durması ve askerlerin geri çekilmesi için saat 16.00’a kadar süre tanıdığını aksi takdirde yaşanacaklara Yunanistan’ın sorumlu olmadığını bildirmiştir. Büyükelçi Gürün ise Ankara’ya dahi danışmadan böyle bir şey için artık çok geç olduğu cevabını vermiştir.³⁴⁵ Bu cevaptan sonra Cunta yönetimi ne yapacağına karar vermek için defalarca toplanmış, bir yanda da seferberlik ilan etmiştir. Bu sırada Sisco’da Atina’ya gelmiş ve Başbakan Andraçopulos ile görüşerek Türkiye’nin harekâtı durdurması için bazı tavizler vermesini istemiştir. Yaşanan tartışmalar sonunda Yunanistan, darbeye katılan Yunan subayların geri çekilmesi, Türk askerinin Kıbrıs’ta barış sağlanana kadar buldukları yerde kalmalarını ve hemen bir barış konferansının düzenlenmesini kabul etmiştir. Bu gelişme üzerine Sisco hemen Ankara’ya gitmek için yola çıkmış ancak Başbakan Ecevit’le bir gün sonra görüşebilmiş ve isteği cevabı alamamıştır. Çünkü o sırada Türkiye’nin gündeminde Yunan konvoyunun engellenmesi meselesi üzerinde durulmuştur.³⁴⁶ Kısacası hareketin birinci gününde özellikle ABD’nin Ankara ve Atina’da yaptığı görüşmelerle Türk-Yunan savaşı çıkmadan ateşkes kararının kabul edilmesi için girişimlerde bulunulmuştur.

4.1.2. Harekâtın İkinci Günü

Havanın aydınlanmasıyla birlikte birlikler arası ve Genelkurmay Başkanlığıyla iletişim yeniden kurulmuş, böylece dün gecenin sanıldığından daha iyi geçtiği haberinin gelmesiyle bir rahatlama yaşanmıştır. Dün yaşanan olaylardan sonra bu durumun bir daha yaşanmaması için ağır bombardıman kararı alınmış, sabahın ilk ışıklarıyla birlikte havadan

³⁴³ Birand, a.g.e., s. 168.

³⁴⁴ Taner Baytok, *Bir Asker Bir Diplomat*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2001, s. 117.

³⁴⁵ Artuç, a.g.e., s. 207.

³⁴⁶ Artuç, a.g.e., s. 208.

jetlerle, denizden muhriplerle daha önce belirlenen stratejik noktalar ve RMMO birliklerinin mevzilendiği noktalar bombalanmıştır.

Çıkarma sahilinde sabah muhriplerin bölgeye gelmesiyle sakin geçmiş, Amfibi Deniz Piyade Alayı Komutanı Yb. İkiz önce, Amfibi Tugay Komutanı Tuğg. Tuncer'e, Alb. Karaoğlanoğlu ve Bnb. Ercan'ın şehit olduğu haberini vermiş, sonrasında ise Amfibi Deniz Piyade Alayı tabur komutanlarıyla bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıda birliklerin istek ve ihtiyaçlarının Çıkarma Birlikleri Komutanlığına iletildiğini söylemiş ve cephanenin dikkatli kullanılması gerektiğini belirtmiştir.³⁴⁷

Geceden beri devam eden düşman havan ve top atışları şiddetini azaltmış olsa da 50. Piyade Alayı havadan inenlerle buluşmak için bir türlü gerekli ilerlemeyi sağlayamıyordu.³⁴⁸ Amfibi Deniz Piyade Alayı taburları çıkarma sahilinin güvenliğini sağlamıştı. Ancak saat 14.00 sularında Rumlar, Girne ve Lapta yönünden tankların öncülüğünde iki koldan karşı saldırıya geçmiş, batıda tanklar çıkarma sahilinin 250 metre kadar yakınına gelmiştir. Düşman taarruzu karadan top taburu, roketatar ve geri tepmesiz top atışlarıyla, denizden muhriplerin yaptığı top atışlarıyla durdurulmuştur. Ağır kayıplar veren Rumlar eski mevzilerine çekilmek zorunda kalmış ve sahilde tehlike atlatılmıştır. Bu hücumdan sonra çıkarma bölgesinde başka hareketlilik yaşanmamış, 50. Piyade Alayı komutanlığını vekaleten Yb. Ali Yönel'e verilmiş ve alay plan doğrultusuna görevini yapmaya çalışmıştır. Amfibi Deniz Piyade Alayı da savunma mevziilerinde kalmış ve gün boyunca sahili savunma görevini icra etmiştir.³⁴⁹

Bu sırada çıkarma filosu öğlen saatlerinde Mersin'e ulaşmış ve ikinci dalgada çıkacak 39. Tümen birlikleri bindirilmeye başlamıştır. Kıbrıs'a daha fazla tank ve zırhlı araç gönderilmesine karar verilmesiyle Osmaniye'de bulunan 39.Tümen Tank Birlikleri Mersin'e intikal etmiştir.³⁵⁰ Artan tank ve zırhlı araçları taşınması için Truva feribotu, Sadık Altıcan, Köyceğiz gemilerine yüklenmiştir. Personelin taşınması için TCG Donatan ve TCG Başaran gemileri kullanılmıştır.³⁵¹ Hazırlıklar hızla yapılmış ve gemiler aynı gün öğleden

³⁴⁷ İkiz, a.g.e., s. 166.

³⁴⁸ Artuç, a.g.e., s. 218.

³⁴⁹ İkiz, a.g.e., s. 166.

³⁵⁰ Üçler, a.g.e., s. 175-176.

³⁵¹ Emekli Astsubay Ömer Çolak, bahsi geçen gemilere yaklaşık 5bin asker yüklendiğini böylece ikinci parti yapılan taşımının hızlandığını söylemiştir.

sonra Kıbrıs'a ikinci dalgayı çıkarmak için hareket etmiştir.³⁵² Ancak ikinci dalganın Ada'ya gelişi 22 Temmuz'u bulacaktı. Bu nedenle ikinci dalga gelene kadar çıkarma bölgesinin savunulması için hava desteği devam edecekti.³⁵³

Çıkarma bölgesinde ikinci gün böyle geçerken havadan inen Paraşüt taburları ve komando taburları günün aydınlanmasıyla birlikte düşmanın saldırılarının zayıflamasıyla birlikte hedeflenen bölgelere doğru harekât planı dahilinde harekete geçmiştir. Hava İndirme Tugayı'na ait birinci ve dördüncü taburlar Türk Alayı emrine verilmiş, ikinci ve üçüncü taburlar Boğaz bölgesine gönderilmiştir. O sırada Boğaz bölgesine ulaşan Birinci ve ikinci Komando Taburlarının yardımıyla Boğaz'ın doğu tarafı ele geçirilmiştir. Bu mücadeleden sonra üçüncü tabur Rum Bozdağ'ı bölgesine taarruz etmiş, bölgenin arazi yapısının zorluğu ve düşmanın kuvvetli direniş bu bölgeye yapılan taarruzun ilerleyişi yavaş olmuş ancak akşam bölge ele geçirilmiş ve Bellapais köyü batısına ilerlemiştir. İkinci tabur Kıbrıs bölgesinde düşmanın takviyeli yoğun saldırıları karşısında Boğaz bölgesine gidememiş, Boğaz Sancağına saldıran Rum birlikleri ve tanklarına karşı mücadele etmiştir. Sabah 09.00'da Gönyeli'ye inen 230. Piyade Alayı'nın Birinci Taburu Hava İndirme Tugayı emrin verilmiş, tabur ancak akşam savaşa hazır duruma gelmiştir.³⁵⁴ Komando Tugayı'nın birinci ve ikinci taburları St. Hilarion ve Boğaz bölgesinde savaşmış bölgeyi ele geçirmiştir. Üçüncü taburda araçlarla St. Hilarion bölgesine gelmiştir. Bundan sonra birinci tabur düşmana karşı güvenliği sağlamak için Beşparmak Dağı doğrultusunda batıya doğru hareket etmiş, ikinci ve üçüncü taburda denizden çıkan kuvvetlerle birleşmek için Girne Zeytinlik köyü bölgesine ilerlemiştir. Bir ara Pladini kumsalı doğrultusunda bulunan asfalta kadar ilerlemiş ancak düşmanın yoğun direnişi ile karşılaşmış ve birlikler gece için savunma konumuna geçmişlerdir.³⁵⁵ Nevşehir Jandarma Komando Taburu gece boyunca Dikmentepe'yi tutmuş ve sabah Dikmen'i almak üzere emir gelmiştir. Jandarma taburu yarım günde Dikmen'i ele geçirmiştir. Böylece gece bölgelerini terk etmek zorunda kalan TMT mücahitleri Dikmen bölgesinde bulunan eski mevzilerine dönmüş ve Dikmentepe'ye Türk bayrağı çekilmiştir.³⁵⁶ Türk Alayı gece boyunca Gönyeli'de RMMO ve tank destekli Yunan Alayı saldırısı altında kalmış ve mevzilerini geri çekmek zorunda kalmıştır. Ancak sabah Birinci ve Dördüncü

³⁵² Artuç a.g.e., s. 239.

³⁵³ Mütercimler, a.g.e., s. 329.

³⁵⁴ Artuç, a.g.e., s. 217.

³⁵⁵ Mütercimler, a.g.e., s. 330.

³⁵⁶ Mütercimler, a.g.e., s. 329.

Paraşüt Taburlarının emir altına girmesiyle Türk Alayı, Yunan Alayı saldırılarını geri püskürtmüş ve sonrasında gün sakin geçmiştir. Ancak Türk kuvvetlerinin ulaşamadığı bölgelerde TMT sancaklarından kötü haberler geliyordu. Larnaka, Limasol ve Baf sancakları düşmüş ve Rumlar bölgede yaşayan Türk halkına saldırarak katliamlar gerçekleştirmiştir.³⁵⁷

Havanın kararmasıyla birlikte Rumlar bir kez daha karşı taarruza geçmiş, ancak ilk gecedan dersler çıkaran Kolordu Karargâhı bu saldırıya hazır ve Türk kuvvetleri hava kararmadan önce savunma düzenine geçmişti. Böylece ilk gece yaşanan karmaşa yaşanmamış ve Türk birlikleri saldırılara karşı daha disiplinli karşılık vererek, düşmanı tamamen etkisiz hale getiremese de savunulan mevziler kaybedilmemiştir. Bu çatışmalara 22 Temmuz sabahına kadar çok fazla kayıp vermeden devam edilmiştir.³⁵⁸

Harekatın ikinci günü Kıbrıs'ta durum bu şekildeyken sabahın erken saatlerinde Başbakan Ecevit, Atina'dan gelen Sisco ile görüşmüş, Sisco Yunan hükümetinin Kıbrıs'ta askeri harekatın durması için kabul ettiği hususları Ecevit'e bildirmiştir. Bu sırada Türk hükümetinin gündemini meşgul eden tek şey Yunan konvoyuydu. Ecevit, Sisco'nun teklifini yeterli bulmamış ve ateşin kesilmesi için Yunan konvoyunun geri döndürülmesi gerektiğini bildirmiştir. Bu sıra Ankara'yı ateşkes için ABD dışında, başta Birleşmiş Milletler, NATO, Avrupa Topluluğu ve diğer ülke hükümetlerinden telefonla veya telgrafla çağrı bombardımanına tutuluyordu. Türk Hükümeti ise Kıbrıslı Türkler için net ve kapsamlı güvenceler isterken, bir yanda da Ada'ya çıkan Türk askerlerinin güvenliği sağlayacak hedeflere ulaşana kadar ateşin kesilmeyeceğini bildiriyordu. Türk hükümeti en azından köprü başı kurulana kadar ateşkesi kabul etmemekte kararlıydı. Ancak Yunan konvoyunun durdurulması için Hava ve Deniz Kuvvetlerinin düzenlediği ortak harekât sırasında Türk gemilerinin hasar alması ve TCG Kocatepe'nin batışı hükümeti ateşkes konusunda köşeye sıkıştıran bir gelişme olmuştur. Milli Güvenlik Kurulu toplantısı sonrası ateşkes için geç saatlerde ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger ile görüşmelere başlanmıştır.³⁵⁹

Atina'da ise bu sıralarda tam bir karmaşa hakimdi. Türkiye'ye savaş açılması için karar alınmış ancak bir türlü bu yönde bir harekete geçilemiyordu. Türkiye'yle savaşmak bir

³⁵⁷ Kalelioğlu, a.g.e., s. 82.

³⁵⁸ Mütercimler, a.g.e., s. 331.

³⁵⁹ Artuç, a.g.e., s. 230-231; *Cumhuriyet Gazetesi* 22.07.1974; *Milliyet Gazetesi* 22.07.1974.

yana dursun Kıbrıs'a yardım bile gönderilemiyordu. Alınan savaş kararı sonrası Cunta içinde aykırı sesler çıkmaya başladı ve komutanlar arasında görüş ayrılıkları yaşandı. Kuvvet komutanları özellikle Deniz Kuvvetleri Komutanı Arapakis yenilginin kabul edilerek yönetimi sivillere bırakılması gerektiğini savunuyordu. Cuntanın lideri General İoannidis ise Trakya'da Türklerle savaşılması istiyordu. Bu konuda İoannidis'in en çok güvendiği Trakya'da Türkiye sınırına konuşlanmış Üçüncü Ordu Komutanı General Davos'un kuvvet komutanlarını desteklemesi, İoannidis için büyük bir darbe olmuştur. Harekatın ikinci günü Yunanistan'da büyük bir iktidar boşluğu bulunmaktaydı. Bu karmaşa içinde diğer devletlerden gelen temsilciler Atina'da görüşecek bir yetkili bulma konusunda sıkıntı yaşıyordu. Bu durum en çok ABD'yi korkutuyordu çünkü bu yönetim boşluğunda aniden bir Türk-Yunan savaşının çıkma ihtimali vardı. Bu yüzden ABD hem Atina hem Ankara'da gece geç saatlerden başlayarak sabaha kadar mekik diplomasisi ile tarafları ateşkese ikna etmeye çalışıyordu.³⁶⁰

4.1.3. TCG Kocatepe'nin Batırılması

20 Temmuz günü alınan istihbaratlar ve yapılan keşif uçuşları sonrası ortaya bir Yunan konvoyunun Kıbrıs'a çıkarma yapmaya hazırlandığı iddiası atılmış, 21 Temmuz sabahı yapılan keşif uçuşları ve Anamur radarından alınan raporlarla bu durum doğrulanmıştır. Alınan raporlara göre en az üç Yunan muhribi yanında 8 ile 11 gemiden oluşan bir konvoy yaklaşık 10 deniz mili ile Baf bölgesine ilerlediği ve bu hızla 21 Temmuz öğleden sonra hedeflerine ulaşacağı bildirilmiştir.³⁶¹ Ayrıca keşif uçuşu raporlarında gemilerin Türk gemilerine benzediği rapor edilmiş, ancak o sırada bölgede herhangi bir Türk gemisinin bulunmaması ve Yunanistan'ında tıpkı Türkiye gibi ABD'den alınan gemilere sahip olması nedeniyle bu gemilerin Yunan gemisi olduğu yorumu yapılmıştır. Verilen raporlar doğrultusunda Genelkurmay, Yunanistan'ın adaya asker ve cephene gönderdiği kanısına varmış, eğer bu konvoy adaya ulaşırsa çıkarma kuvvetlerinin işini zora sokabileceği düşüncesiyle konvoyu müdahale etmeye karar verilmiştir. Tabi böyle bir müdahaleye karar verilmesi aynı zamanda Yunanistan'a savaş ilan edilmesi anlamı taşıyordu.³⁶²

³⁶⁰ Artuç, a.g.e., s. 232-234.

³⁶¹ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 18.

³⁶² Mütercimler, a.g.e., s. 333-337.

Aynı saatlerde Türkiye'yi ateşkese ikna etmek için gelen Sisco, Başbakan Ecevit ile görüşmüş ve ateşkes şartlarını sormuştur. Ecevit ateş kes şartlarını söylemiş ve ek olarak Yunan konvoyunun geri çekilmesini aksi takdirde bu gemilerin vurulacağını ve bununda bir Türk-Yunan savaşını başlatacağını bildirmiştir. Sisco bu savaşı engellemek için derhal Atina'ya gitmiş ve burada Yunan Deniz Kuvvetleri komutanı ile bir görüşme gerçekleştirerek konvoyun çekilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine Yunan komutan bölgede böyle bir konvoy olmadığını eğer Türkler orda bir Yunan gemisi bulursa batırabileceğini söylemiştir. Bu sırada ABD'de kendi raporlarını incelemiş ve böyle bir konvoyun bulunmadığı görülmüştür. Sisco gelişmeleri Ankara büyükelçisi Macomber aracılığıyla hızla Türkiye'ye ileterek bahsi geçen konvoyun olmadığını bildirmiştir. Fakat Türkiye daha önceki deneyimlerinde de yola çıkarak Yunanistan'ın açıklamalarına güvenmemiştir.³⁶³

Yunan konvoyuna müdahale edilmesine karar verilmesiyle birlikte hareketin yönetimi Adana Müşterek Harekât Merkezinden, Ankara'da bulunan Genelkurmay Başkanlığına alınmıştır. Ancak burada Adana'da olduğu gibi üç kuvvetin komuta merkezleri bulunmamaktaydı. Sadece Kara ve Hava Kuvvetlerinin komuta merkezi buradaydı. Deniz Kuvvetleri'nin merkezi kendi binasındaydı.³⁶⁴ Yapılan harekât planına göre Hava ve Deniz Kuvvetleri Yunan konvoyuna birlikte müdahale etmesi kararlaştırılmış, bunun üzerine Genelkurmay Başkanlığında bulunan Hava Kuvvetleri komuta merkezine koordinasyon kurulması için bir deniz subayı gönderilmiştir.³⁶⁵ Bu plana göre düşman konvoyu Baf limanına yaklaştığında çıkarma için yavaşladığı sırada önce Türk uçakları konvoyu vuracak, sonrasında Arnavut Burnu'nda bekleyen Türk Donanmasına ait üç muhrip hava hücumuyla dağılan konvoyu yine uçakların desteğiyle etkisiz hale getirecek böylece Yunan ordusunun Kıbrıs'a çıkışı engellenecekti.³⁶⁶

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Harp Filo Komutanı Tüma. Nejat Tümer'e konvoyu müdahale edilmesi bir kuvvet oluşturulmasını emrini vermiş, Tüma. N. Tümer'de bu emiri Komodor Kur. Alb. İrfan Tınaz'a ileterek belirlediği üç muhriple birlikte Baf'ın 60 mil açığında olduğu rapor edilen düşman gemilerin imhası için bölgeye hareket edilmesini

³⁶³ Birand, a.g.e., s. 186-190.

³⁶⁴ Emin Çölaşan, "Kocatepe Batarken Genelkurmay Harekât Merkezi", *Sözcü Gazetesi*, 21.07.2023.

³⁶⁵ Mütercimler, a.g.e., s. 341.

³⁶⁶ Çölaşan, a.g.y.; Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 18.

istemmiştir.³⁶⁷ Bu emir geldiği sırada muhripler çıkarma bölgesinde kara bombardımanı görevini icra ediyorlardı. Kur. Alb. İ. Tınaz harekât için bulunduğu TCG M.F. Çakmak muhribinin yanına TCG Adatepe ve TCG Kocatepe'yi alarak saat 09.56'da harekât bölgesi olan Baf'a doğru yola çıkmıştır. Hava Kuvvetleri Komutanlığı da hava harekâtı için 1. Taktik Hava Kuvvetleri Komutanlığına bağlı filoları görevlendirmiş ancak bu filoların komutası 2. Taktik Hava Kuvvetleri Komutanlığına verilmiştir.³⁶⁸

Saat 09.57'de Harp Filo Komutanı Tüma. N. Tümer, Kur. Alb. İ. Tınaz'a hareketin usulen nasıl gerçekleştirileceğini emirle bildirmiştir.³⁶⁹ Bu emirde *“Emrinize TCG M.F. Çakmak, TCG Kocatepe ve TCG Adatepe'yi alarak yerel saatle 09.20'de Baf'ın 60 mil batısında bulunan konvoy ile temas sağlayınız, ikaz ederek geri döndürünüz, dönmediği takdirde taarruz ediniz. Konvoy dönerse, bir saat süreyle rotaya döndüğünü talip ediniz ve müteakiben Baf bölgesine yaklaşarak kıyadaki mevcut askeri birlikleri tespit ettiğinizde bombardıman ederek Girne bölgesine dönünüz. TCG Tınaztepe'yi hedef bölgesindeki atış desteği için bırakınız. Bu gemi Harp Filo Komutanının emrine göre hareket edecektir. Konvoy ikaza rağmen dönmezse taarruzunuzla koordineli olarak havadan destek talebinde bulununuz. Müteakip safhalarda durum ve şartlara göre TCG Tınaztepe ve TCG İzmit sizinle koordineli olarak hareket için denizde buluşacaktır. Herhangi bir durumda muhriplerimiz kuzeye çekilecektir. Harekât sahamızda denizaltı savunma harekâtı yapılmayacaktır. Her zamanki başarılarınızın devamını dilerim”* yazmaktaydı.³⁷⁰

Verilen emir sonrasında uçak kontrol gemisi görevi TCG Tınaztepe'den, TCG Kocatepe'ye verilmiştir. TCG Kocatepe'de keşif uçaklarından gelen raporları aynı şekilde diğer muhriplere iletmiştir. Saat 10.20'de deniz karakol uçağının verdiği raporda konvoyun dağılmaya başladığını bildirmiş, 10.32'de verdiği raporda ise konvoyun zig yaparak Kıbrıs'a yöneldiğini bildirmiştir. Çelişkili raporlar üzerine uçaklardan gemilerin kesin teşhis yapılması istenmiştir. Bunun üzerine uçaklar konvoya beş mil yaklaşarak gemilerin tip olarak Türk gemilerine benzediğini rapor etmiştir. Saat 11.05'te deniz karakol uçağı Türk gemilerine benzeyen iki muhribin konvoyla birlikte Baf'a seyrettiğini bildirmiş, üç dakika

³⁶⁷ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 19.

³⁶⁸ Bakkalbaşıoğlu, a.g.e., s. 141-144.

³⁶⁹ Bakkalbaşıoğlu, a.g.e., s. 145.

³⁷⁰ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 20.

sonra bildirdiği yeni raporda muhrip sayısının dokuz olduğunu belirtmiştir.³⁷¹ Saat 11.12’de Hava Kuvvetleri Komutanlığı AMHM’ne önemli bir direktif verilmiştir.³⁷² Bu direktifte: “Kıbrıs’ın batısında 4 muhrip ve 7 düşman gemisi bulunmaktadır. Kendilerine 11.30’a kadar geri dönmeleri ihtar edilecek, eğer konvoy dönmezse hava birlikleri tarafından çıkarma öncesi ve çıkarma anında taciz edilecek; bu iş için. Taktik Hava Kuvvetleri Komutanlığına bağlı 181, 141 ve 111’inci filolar tahsis edilmiş ve bunların kontrolü de 2. Taktik Hava Kuvvetleri Komutanlığına verilmiştir” yazmaktadır.³⁷³

Hava Kuvvetlerine ait keşif uçağının saat 11.25’te verdiği raporda Baf’ın batısında iki tekne görüldüğünü bildirmiş, aynı saatlerde deniz karakol uçağı da konvoyun Kıbrıs’ın batısında 53 mil uzaklıkta olduğunu rapor etmiştir. Bu sırada muhriplerde uçak tanıma panoları serilmiş, ön ve arka tarafta bulunan gönderlere Türk bayrakları çekilmiştir.³⁷⁴ Saat 11.40’ta Hava Kuvvetleri Komutanı Org. Emin Alpkaya, 2. Taktik Hava Kuvvetleri Komutanı Tümg. Hulusi Kaymaklıyı arayarak konvoyun dönmemesin durumunda 12.30’da ateş serbest emrinin verileceğini söylemiştir.³⁷⁵

Aynı saatlerde TCG Kocatepe deniz karakol uçağından konvoyun Kıbrıs’a 53 mil mesafede olduğuna dair yeni bir rapor almış, bunun üzerine gemilerin tipi ve milliyetinin öğrenilmesi istenmiş, saat 11.46 deniz karakol uçağının verdiği yeni raporda gemilere yaklaşmaya çalıştığını ancak bandıra ve borda numaralarını göremediğini, bacalarının Türk gemilerine benzediğini bildirmiştir.³⁷⁶ Bu sırada Deniz Kuvvetlerinden emir gelmiş, bu emire göre muhriplerden Baf’a yaklaşarak karada bulunan hedeflerin bombalanması istemiş, Yunan savaş gemilerine ateş edilmemesi ve konvoyun üzerine gidilmemesi özellikle belirtilmiştir. Bu emirden sonra muhripler kara bombardımanına hazırlanmış ve hedefleri bombalamıştır. Saat 12.16’da muhriplere Deniz Kuvvetlerinden yeni bir emir gelmiştir. Bu emirde “Genelkurmayın son emridir. Yasak sahada bulunan Yunan harp ve yardımcı gemilerine ateş açın. Komutan takip ile bir veya iki düşman gemisini batırmanızı istiyor”

³⁷¹ Bakkalbaşıoğlu, a.g.e., s. 146.

³⁷² Mütercimler a.g.e., s. 343.

³⁷³ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 20.

³⁷⁴ Emekli Astsubay Ömer Çolak, TCG Kocatepe’nin batısından sonra harekate katılan tüm gemilere bu bayrak ve işaretlerin koyulması emri alındığını söylemiştir. Görev yaptığı TCG Saros’un da bölgeden geçerken bayrak ve işaret panoları taktığını söylemiştir.

³⁷⁵ Mütercimler, a.g.e., s. 344.

³⁷⁶ Mütercimler, a.g.e., s. 345.

denilmekteydi.³⁷⁷ Saat 12.30'da Komodor İrfan Tınaz'ın su üstü savaşı için verdiği emir muhriplere iletildi. Bu emirde Komodor “*Niyetim muharebeyi halihazır bulunulan nizamda icra etmektir. Muharebe menzili 14-15.000 yarda olacaktır. Hedef taksimi esasları batıdan doğuyadır. İki gemi olması halinde önde veya batıda TCG M.F. Çakmak ve TCG Adatepe ile ateş birleşecektir. Muharebe harici kalırsam, komuta TCG Adatepe komutanında ve sonra TCG Kocatepe komutanındadır. Genel çekilme istikameti kuzeydir*” demiştir.³⁷⁸ Bu emirden sonra muhripler su üstü savaş hazırlıklarını tamamlamış ve uçakların saldırısından sonra saldırıya geçmek için hazır bir şekilde emirin verilmesini beklemiştir.

Muhriplerin Arnavut Burnuna yol alırken önce radarda sonra da görsel olarak Lara Burnundan çıkan üç hücumbot tespit edilmiştir. Hedefler yaklaşık 10.000 yarda uzaklıktaydı. Bu hücumbotların imhası edilmesi için ateş taksimi yapılmış ve saat 12.57'de ateş serbest emri verilmesi üzerine, TCG M.F. Çakmak ve TCG Kocatepe'den yapılan atışlarla iki hücumbot batırılmış, üçüncü hücumbot ise yaralı bir şekilde koyun içine kaçmayı başarmıştır.³⁷⁹ Bu sırada karadan muhriplere atışlar yapılmış ancak mesafeden dolayı muhripler isabet almamıştır.³⁸⁰ Kısa süreli yaşanan su üstü muharebesinden sonra muhripler 13.07'de eski düzenine geçmiş Baf'a doğru yeniden seyre geçilmiştir.³⁸¹

Denizde durum bu şekilde devam ederken saat 13.15'te hava harekâtına katılacak filoların komutası 2. Taktik Hava Kuvvet Komutanına verilmiştir. Filolar havalanmadan önce yapılan toplantıda pilotlarla Yunanlıların iyi Türkçe konuşabildiği ve telsiz kanallarını kullanarak şaşırtma yapabilecekleri, Türk ve Yunan gemilerinin bulunduğu son noktalar verilmiş, Türk gemilerinin güvertelerinde işaret panoları ve bayraklar olduğu bildirilmiştir. Sonrasında filoların hangi sırayla kaçta kalkacakları ve izleyecekleri rotalar açıklanmıştır. Saat 13.50'de muhriplere hava hareketinin başlayacağı bu nedenle harekât bölgesine yaklaşılmaması gerektiği emri verilmiştir.³⁸² Ancak bu bölgenin tam olarak neresi olduğu muhriplere bildirilmemiştir.³⁸³ Saat 14.15'te Yunan konvoyuna saldırmak için 111. Filo 16 uçak ile kalkış emrini almış ve harekete geçmiştir.³⁸⁴

³⁷⁷ Bakalbaşoğlu, a.g.e., s. 148.

³⁷⁸ Mütercimler, a.g.e., s. 346.

³⁷⁹ Bakalbaşoğlu, a.g.e., s. 152.

³⁸⁰ Mütercimler, a.g.e., s. 346.

³⁸¹ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 20.

³⁸² Mütercimler, a.g.e., s. 347-348.

³⁸³ Bakalbaşoğlu, a.g.e., s. 159.

³⁸⁴ Artuç, a.g.e., s. 226.

Saat 14.30'da Komodor İrfan Tınaz, Harp Filo Komutanı Nejat Tümer'e, Deniz Kuvvetlerinden aldığı emir gereği muhriplerin Drepan Burnu batısında uçak hücumunun bitmesini beklediği bildirmiştir.³⁸⁵ Aynı saatlerde TCG Kocatepe radarına iki gemi tespit edilmiş, deniz karakol uçağı bu gemilerin ticaret gemisi olduğunu bir geminin adının Line Messina olduğunu bildirmiştir.³⁸⁶ Uçak harekâtı öncesi gelen bu rapor TCG Kocatepe Komutanı Kur. Yb. Güven Erkaya'yı endişelendirmiştir. Çünkü görünürde bir Yunan konvoyu yoktu, sadece iki ticaret gemisi ve bizim üç muhribimiz bu bölgede bulunmaktaydı. Bu durumda havadan bakıldığında iki ticaret gemisi ve üç muhrip ile Yunan konvoyu bu beş gemiymiş gibi görünmekteydi. Bu durumdan dolayı Kur. Yb. Güven Erkaya hava saldırılarının Türk muhriplerine yapılma ihtimali doğduğundan dolayı, Ankara'ya bu durumu belirten ve gemilerin konumunun nerede olduğunu bildiren bir mesaj yollamıştır.³⁸⁷

Saat 14.43'te 141. Filo 12 uçağı ile havalanmıştır. Aynı saatlerde TCG Kocatepe üzerinden geçen uçaklara IFF/SIF cihazıyla dost düşman testi yapılmış ve Kıbrıs'a yönelen bu uçaklar dost uçak kodu göndermelerini üzerine TCG Kocatepe komutanı yolladığı mesajın ulaştığını düşünerek rahatlamıştır.³⁸⁸ Saat 15.00'da uçakların muhripler üzerinde alçak uçuş yapmaları üzerine bir kez daha IFF/SIF sorgulaması yapılmış ancak uçaklardan herhangi bir geri dönüş alınamamıştır. Bu nedenle bu uçakların düşman uçağı olduğu yorumu yapılmış ve alarm durumuna geçilmiştir. Ancak işin aslı Yunan konvoyuna saldırmak için tertiplenen filoların asıl görevi Ege bölgesinde olası bir Yunan saldırısına karşı teyakkuzda beklemektir. Bu nedenle bu filolara Kıbrıs Harekâtı için kullanılan kodlar verilmemiştir.³⁸⁹ İşte bu durum TCG Kocatepe için sonun başlangıcı olmuştur. Aynı saatlerde Komodor İrfan Tınaz'da deniz karakol uçağından alınan raporu ve bölgede hiç Yunan gemisinin görülmediğine dair son raporunu Deniz Kuvvetleri Komutanına ve Harp Filo Komutanına vermiştir.³⁹⁰ Saat 15.05'te uçaklar muhriplere dalışa geçerek saldırılarına başlamış TCG Kocatepe'den tüm muhriplere hava hücumu anonsu yapılmıştır.³⁹¹ Başta uçaklar Türkiye yönünden geldiği için TCG Kocatepe'den hemen atış yapılmamış ancak

³⁸⁵ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 21.

³⁸⁶ Mütercimler, a.g.e., s. 349.

³⁸⁷ Baytok, a.g.e., s. 119-120.

³⁸⁸ Bakkalbaşıoğlu, a.g.e., s. 161.

³⁸⁹ Bakkalbaşıoğlu, a.g.e., s. 163.

³⁹⁰ Mütercimler, a.g.e., s. 350-351.

³⁹¹ Artuç, a.g.e., s. 226.

uçakların ardı ardına gelen saldırıları sonrası bu uçakların Yunan uçağı olduğu değerlendirilmesi yapılarak atış serbest emri verilmiştir.³⁹²

15.05'te hava harekâtı ile Türk muhriplerinin vurulması üzerine Ankara Genelkurmay'da gelen Türk gemileri saldırıya uğradı haberi ile kısa süreli bir şok yaşanmış, Hava Kuvvetleri Komutanı Org. Emin Alpkaya'nın emri ile 16.00'da hava harekâtı durmuş ve uçaklara geri dön talimatı verilmiştir. Ancak bu uçakların yükleri inmesi tehlikeli olduğundan dolayı Baf'ta bulunan kara hedefleri bombalanmıştır.³⁹³ İlk seferden dönen uçakların pilotları üsse döndüklerinde uçaklarda Türk bayrağı gördüklerini söylemiş, yapılan araştırmalar sonrası pilotlara bu gemilerin Yunan gemisi olduğu söylenerek moral bozuklukları giderilmiştir.³⁹⁴ Bu geçen süre zarfında TCG Kocatepe arka tarafından ve bacasından isabet alarak ağır yaralanmış, diğer muhriplere de saldırılmış TCG Adatepe bir yandan uçaklarla irtibat kurmaya çalışırken tek motora düşmüş en fazla 8 mil hızla hareket edebiliyordu. Bu nedenle kuzeye Türkiye'ye doğru kaçınma hareketine geçmişti. TCG M.F. Çakmak'ta isabet almıştı ancak durumu diğer iki muhribe göre daha iyi durumdaydı ve bir yandan baraj atışlarıyla saldırıları atlarmaya çalışıyor diğer yandan kuzeye kaçınma hareketi yapıyordu.³⁹⁵ İisabet alan TCG Kocatepe'de yangın çıkmış ve bu yangının yayılması ile geminin bütün elektronik devleri kesilmiş, jeneratöründe devre dışı kalmasıyla gemi karanlığa gömülmüş, geminin hızı üç mile kadar düşmüş, artık su üstünde duracak gücü kalmamış ve uçaklar içi kolay hedef haline gelmiştir.³⁹⁶ Bu sırada gemilerle hücum eden uçaklar arasından iletişim kurulmaya çalışmış ancak parolaların tutmaması ve daha önce Yunanlıların iyi Türkçe kullanarak aldatma yapabilecekleri bilindiğinden dolayı hava saldırıları devam etmiştir. Aynı şekilde gemilerde uçaklara baraj atışı yapmaya devam etmiştir. TCG Kocatepe'yi kurtarmak için yapılan girişimlerin sonuçsuz kalmasıyla 15.30'da TCG Kocatepe Komutanı mürettebata gemiyi terk etmek için herkesin yerlerine geçmesini emretmiştir. Saat 15.45'te gemiyi terk etmek için güverteye çıkılmış ve can salları denize atılmaya başlamıştır.³⁹⁷ Saat 16.28 TCG Kocatepe'nin son personeli de gemiyi terk etmiş ve TCG Kocatepe'nin terki tamamlanmıştır.³⁹⁸

³⁹² Baytok a.g.e., s. 120.

³⁹³ Mütercimler, a.g.e., s. 351-352.

³⁹⁴ Emin Çölaşan, "Kocatepe'yi Nasıl Batırdık? Bombalayan Pilot Anlatıyor", *Sözcü Gazetesi*, 19.07.2023.

³⁹⁵ Mütercimler, a.g.e., s. 354-356.

³⁹⁶ Bakkalbaşıoğlu, a.g.e., s. 200-250.

³⁹⁷ Baytok a.g.e., s. 121-123.

³⁹⁸ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 21.

Harekât merkezlerinde yaşanan tartışmalar ve görüşmeler sonunda hava harekâtı bir süreliğine durdurulmuştur. Bu sırada TCG M.F Çakmak ve TCG Adatepe arasında irtibat sağlanmış, durum raporu alan Komodor, TCG Adatepe'ye kuzeye Anamur'a hareket etmesini söylemiş, kendisinin ise yaralı TCG Kocatepe'ye yardıma gideceğini bildirmiştir. Yaşanan bu gelişmeleri aynı zamanda Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na çekti mesajla iletmiş ve sürekli gemilerin konumunu bildirerek yeni bir saldırının önüne geçmeye çalışmıştır. Bu sırada Genelkurmay'da Kara Kuvvetleri Yunan konvoyu tehlikesinin hala geçmediğini böyle bir çıkarma yapılırsa Ada'daki hareketin sıkıntıya gireceğini bu nedenle Hava Kuvvetlerinin bir kez daha saldırmasını istemiştir. Bunun üzerine Hava Kuvvetleri tekrar saldırmak için hazırlıklarını yapmıştır. Bu sırada Hava Kuvvetleri Harekât Başkanı, Deniz Kuvvetleri Harekât Başkanını aramış ve ikinci kez hava harekâtı yapılacağı bu nedenle muhriplerin yerini sormuş, karşılığında üç geminin de Arnavut Burnu kuzeyinde bulunduğunu, bu bölgenin güneyinde bulunan tüm gemileri batırabilirsiniz cevabını almıştır. Bu konuşmanın ne kadar gerçek olduğu belgelenmediği için bilinmemektedir.³⁹⁹

Saat 16.43'te uçaklar yeniden havalanmış ve saldırılar tekrar başlamıştır. Bu sırada can sallarını birbirine bağlayarak kurtulmayı bekleyen TCG Kocatepe personeli uçakların tekrar gelmesi ile hedef küçültmek için sallarını birbirinden ayırmış bu sırada yaşanan panikle denize düşenler olmuş ve bu şekilde kayıplar verilmiştir. Uçaklar denizde bulunanlara saldırmamış ancak hareketsiz kalan TCG Kocatepe'yi bombalamıştır.⁴⁰⁰ Bir süre sonra saldırıların durmasıyla birlikte TCG M.F. Çakmak saat 17.20'de TCG Kocatepe ile görsel temas sağladığını ve bulunduğu konumu bildirmiştir. Saat 17.44'te Komodor Ankara'ya son durumu bildirmiş, TCG Kocatepe'nin hareket etmediğini ve iletişim kurulmadığını, TCG Adatepe ve TCG Çakmak'ta mermi yaraları bulunduğunu, TCG Adatepe'de yaralı personel olmadığını, TCG M.F. Çakmak'ta iki yaralı personel olduğunu, TCG Kocatepe'de ise durumun bilinmediğini bildirmiş, mevkinin Arnavut Burnu 10 mil olduğunu ve TCG Kocatepe'ye yardıma gitmekte olduğunu söylemiştir.⁴⁰¹ TCG Kocatepe'ye iyice yaklaşıldığı sırada saat 18.42'de TCG M.F. Çakmak hava hücumuna uğramış ve durumu Ankara'ya bildirmiştir. Bunun üzerine harekât merkezleri arasında yine telefon trafiği başlamış, Türk

³⁹⁹ Mütercimler, a.g.e., s. 368-369.

⁴⁰⁰ Emin Çölaşan, "Kocatepe'yi Nasıl Batırdık? Gemi Komutanı Anlatıyor", *Sözcü Gazetesi*, 20.07.2023.

⁴⁰¹ Mütercimler, a.g.e., s. 369-370.

gemilerine saldırıldığının teyit etmek için Komodora özel sorularda dahil çeşitli sorular sorulmaya başlanmıştır. Durumun bir türlü çözülememesi üzerine saldırıların Yunan gemilerine yapılıyor olsa bile durdurulması istenmiştir. TCG M.F. Çakmak, saat 18.51’de TCG Kocatepe’ye yardım edemeden hızla kuzeye çekilmiştir. Bu sırada hava hücumu kesilmiştir.⁴⁰²

Saat 19.10’da TCG. M.F. Çakmak radarında bir gemi tespit edilmiş, tespit edilen bu gemi yardıma gelen TCG Tınaztepe’ydi. Ancak bu sırada uçaklar tekrar belirdi ve bu sefer TCG Tınaztepe’ye saldırıcağken Genelkurmay’ın özel parolası kullanılarak saldırıdan kurtuldular. Ancak uçaklar TCG M.F. Çakmak’a saldırdılar. Bu uçaklar bomba yüklü olmadığından makineliyle ateş etmiş, TCG M.F. Çakmak baraj atışları ile karşılık verirken bir yandan da kuzeye çıkmaya devam etmiştir. Saat 19.26’da Komodor, Ankara’ya tekrar hava saldırısına uğradığını bildirmiştir. Harekât merkezlerinde bir kez daha telefon trafiği başlamış gemilerin Yunan gemisi olsa bile saldırılmaması ve özellikle de hiçbir geminin batırılmaması istenmiştir. Bu görüşmelerden sonra saat 19.51’de hava hücumu havanında kararmasıyla sona ermiştir.⁴⁰³

Hava hareketinin sona ermesiyle birlikte TCG Adatepe ve TCG M.F. Çakmak Mersin limanına ulaşmış, TCG Tınaztepe, TCG Kocatepe’nin olduğu bölgeye gitmiştir. TCG Tınaztepe’nin görevi eğer TCG Kocatepe batmamış ve personeli gemideyse personeli kurtarıp gemiyi batırmaktı. Bu sırada TCG Kocatepe personelinin can sallarında hayatta kalma mücadelesi başlamıştır.⁴⁰⁴ Saat 22.00’da TCG Kocatepe’nin cephaneliği ve akaryakıt deposunda patlamalar gerçekleşmiş, bu patlamalardan sonra gemi ikiye ayrılmış ve saat 01.20’de tamamen sulara gömülmüştür.⁴⁰⁵ TCG Kocatepe’nin batışını gören TCG Tınaztepe yasak bölgeye girmemek için geri çekilmiştir.⁴⁰⁶ Böylece hareketin ikinci günü Yunan konvoyunu durdurmak için başlayan harekât sona ermiştir.

TCG Kocatepe olayı Türk halkına farklı yansıtılmış geminin çıkarma yapmak isteyen Yunan filosuna karşı yapılan harekât sırasında düşman tarafından batırıldığını Genelkurmay

⁴⁰², Bakkalbaşoğlu, a.g.e., s. 259; Baytok, a.g.e., s. 123.

⁴⁰³ Mütercimler, a.g.e., s. 374-376.

⁴⁰⁴ Bakkalbaşoğlu, a.g.e., s. 268-269

⁴⁰⁵ Baytok, a.g.e., s. 123.

⁴⁰⁶ Tümer, a.g.e., s. 113.

Başkanlığı basın yoluyla yaptığı açıklamalarda belirtmiştir.⁴⁰⁷ Kıbrıs Barış Harekâtı süresince Deniz Kuvvetlerinin en büyük kayıpları TCG Kocatepe gemisinde verilmiştir.⁴⁰⁸ Bu olaydan sonra TCG Kocatepe’de 3 subay, 14 astsubay ve 37 er toplamda 54 kişi şehit olmuştur. Şehitlerin bir kısmı gemiye yapılan hava saldırısı sırasında bir kısmı ise can sallarında kurtarılmayı beklerken verilmiştir. TCG Kocatepe’nin kalan personelinin kurtarılması için çalışmalara ateşkes kararının alınmasının ardından hemen başlanmış Refakat Filosu güney kıyılarında arama yapmış, bölgede bulunan Amerikan ve İngiliz gemileri de arama kurtarma çalışmalarına katılmıştır.²³ Temmuz’da TCG Kocatepe Komutanında bulunduğu 42 kişiyi İsrail’i balıkçı Reuven Pinhasi, Mevot Yam isimli balıkçı gemisiyle kurtarmış, bu personele ilk müdahale İsrail’de yapılmış sonrasında uçakla Ankara’ya gönderilmiştir. 24 Temmuz’da başlayan arama kurtarma çalışmalarında TCG Berk 38 personeli, İngiliz Donanmasına ait HMS Andromeda fırkateyni, iki muhrip, bir helikopter ve iki sahil kurtarma botu da 72 personeli aynı gün denizden kurtarmıştır. Bu personelin bir kısmı TCG Berk ile Mersin limanına götürülmüş bir kısmı ise İngiliz üslerinde tedavi edildikten sonra Mersin’e götürülmüştür. TCG Berk ile Mersin’e 6 subay, 37 astsubay ve 69 er tedavi için götürülmüş 1 astsubay şehit olmuştur.⁴⁰⁹ Aynı gün Trablusşam’a gitmekte olan Lübnan yük gemisi de denizden 39 personeli kurtarmış, bu personelde önce Beyrut’ta bulunan Türk elçiliğine oradan da uçakla Ankara’ya götürülmüştür. 27 ve 28 Temmuz’da TCG Kocatepe Komutanın verdiği koordinatlar üzerinde arama kurtarma çalışması yapılmış ancak kimseye rastlanmamıştır. Sonuç olarak TCG Kocatepe batışından 48 saat sonra 184 personeli yapılan çalışmalarla kurtarılmıştır.⁴¹⁰

1977 yılında TCG Kocatepe’nin batışı ile ilgili soruşturma açılmış, Askeri savcılık tarafından yapılan tahkikat sonunda Milli Savunma Bakanı Ferit Melen şu açıklamada bulunmuştur:

“TCG Kocatepe Muhribinin uçaklarımız tarafından batırılması olayı, savaşın doğal bir sonucu olup bu olayda savaşı her kademedede yöneten ve savaşa katılan bütün komutan ve personelin herhangi bir surette ihmal ve kusurunun mevcut olmadığı, olayın savaş psikolojisi içerisinde vuku’u gelen, önlenmesi arzu edilmesine rağmen mümkün olmayan bir olay olduğu, bu itibarla olayda cezaî sorumluluğu gerektirecek

⁴⁰⁷ Cumhuriyet Gazetesi 22.07.1974; 25.07.1974; Milliyet Gazetesi 22.07.1974; 25.07.1974.

⁴⁰⁸ Oran, a.g.e., s. 742.

⁴⁰⁹ Ulvi Keser, *Kızılay Belgeleri Işığında Kıbrıs Barış Harekâtı 1974*, Pulat Basımevi, Ankara,2013, s. 135.

⁴¹⁰ Bakkalbaşıoğlu, a.g.e., s. 317-348.

bir filin mevcut olmaması karşısında, olay hakkında 353 sayılı Kanunun 105. maddesi hükümlerine göre, Genelkurmay Başkanlığı Askerî Savcılığınca 15.07.1976 gün ve 1976/540 sayılı kovuşturmayaya yer olmadığı” kararı verilmiş ve bu karar itiraz edilmediğinden kesinleşmiştir.⁴¹¹

TCG Kocatepe, Cumhuriyet Donanmasının savaş sırasında kaybettiği ilk gemi olmuştur. Ayrıca Barış Harekâtı boyunca Deniz Kuvvetleri'nin en büyük kayıpları bu olay sırasında yaşanmıştır. Ancak bu geminin kaybı ne yazık ki dost ateşi yüzünden olmuştur. Dünyanın her ordusunda herhangi bir harekât sırasında dost atışıyla zaiyatlar verilmiştir önemli olan bu olaylarda suçlu aramak yerine ders çıkarmaktır. TCG Kocatepe'nin batırılışında da suçlu aramak yerine dersler çıkarılması gerekmektedir. TCG Kocatepe'nin batışına sebep olan etmenler arasında en önemlisi istihbarat ve kuvvetler arası muhabere eksikliği olmuştur. Hava ve Deniz Kuvvetlerinin ortaklaşa gerçekleştirdiği bu operasyon sırasında muhriplerimizde hava irtibat subayları bulunmamaktaydı. Ayrıca bu harekâta Kıbrıs Barış Harekâtından sorumlu 2. Taktik Hava Kuvvetleri yerine 1. Taktik Hava Kuvvetleri kullanılmış bu durum gemi ve uçaklara verilen parolaların uyuşmamasına neden olmuş, bu durum iki tarafında birbirini düşman kuvvet olarak kabul etmesine neden olmuştur. Operasyon sırasında Adana Müşterek Harekât Merkezi yerine, Genelkurmay Başkanlığı kullanılması da iletişim kopukluklarına neden olmuştur. Çünkü operasyonun yapıldığı sırada Deniz Kuvvetleri ve Hava Kuvvetlerinin harekât merkezleri farklı binalardaydı ancak böylesine bir operasyonun sağlıklı yönetilmesi için müşterek harekât merkezi kurulması elzemdir. Bu durum ancak İkinci Barış Harekâtı sırasında giderilmiştir. TCG Kocatepe'nin batışındaki bir diğer neden ise tepe sınıfı muhriplerin esasen denizaltı taarruzuna karşı donanımlı olması ve bu nedenle güvertesinde uçaksavar silahlarının bulunmaması olmuştur.⁴¹²

Sonuç olarak TCG Kocatepe'yi batıran asıl unsur kuvvetler arasındaki muhabere eksikliği ve elde edilen istihbarat bilgilerinin tam olarak teyit edilmemesi olmuştur. Yaşanan bu talihsiz olay harp tarihinde ilk kez yaşanmış bir olay değildir. Bu nedenle yaşanan bu talihsizliği gizlemek ve unutturmak yerine bundan sonra böyle

⁴¹¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 33. Birleşim, 18.01.1977, s. 146-147

⁴¹² Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 24.

bir durumun yaşanmaması için dersler alınarak eksikliklerin giderilmesine çalışılmalıdır.

4.1.4. Harekâtın Üçüncü Günü

Türk hükümeti ve Başbakan Ecevit hareketin ilk saatlerinde itibaren başlayan ateşkes çağırıklarına hareketin üçüncü gününe kadar direnmiş, Ada'ya çıkan kuvvetlerin hedeflerine ulaşana kadar zaman kazanmaya çalışmıştır. Ancak bir gün önce TCG Kocatepe'nin batışı ve dün gecedan itibaren Kissinger ile yapılmaya başlanan görüşmelerin ardından Sisco'nun yaptığı girişimler sonucunda Türkiye ateşkesine ikna edilmiştir. Ecevit, bu görüşmelerden sonra Bakanlar Kurulu ve Genelkurmay'da görüşmeler yapmış ve ateşkesin saat 17.00'dan itibaren uygulamaya konmasını kabul etmiş ancak bu yönde yapılacak açıklamayı ilk olarak Yunanistan yapmasını istediğini Kissinger'a bildirmiştir. Aynı saatlerde Sisco'da Atina'da ateşkes kararını onaylatmak için bir yetkili arıyordu. Atina'da oluşan yönetim boşluğunu gidermek için kuvvet komutanlarıyla görüşen Deniz Kuvvetleri Komutanı Arapakis tek başına hareket etme yetkisini aldıktan sonra Sisco ile görüşmüştür. Sisco'nun durumu açıklaması üzerine ateşkesi kabul eden Arapakis kararın önce Türkiye tarafından ilan edilmesini istemiştir. Bunun üzerine Kissinger, ABD'nin BM'nin almış olduğu 353 numaralı kararının uygulanması yolunda çağrı yapacağını arkasından da Türkiye ve Yunanistan'ın bu kararı kabul ettiğini bildireceğini taraflara teklif etmiş bu teklif iki taraf tarafında da kabul edilmiştir.⁴¹³

Yaşanan gelişmeler sonrasında Başbakan Ecevit durumu açıklamak için saat 10.00'da basın toplantısı düzenlemiştir. Basına yaptığı açıklamada *“Bugün yeni bir Kıbrıs vardır ve Türkiye'nin dünyada, iki gün öncesine oranla başka bir yeri bulunmaktadır. Ateşkes bugün 17.00'da başlayacaktır. Artık Kıbrıs'ta kimse Türk'ün hakkına dokunamaz. Kahraman Türk Silahlı Kuvvetleriyle, Kıbrıs Türk Mücahitleri el ele iki günde büyük zaferler kazanmışlardır. Barış yapmak, savaş yapmak kadar zordur”* diyerek ateşkes kararını kamuoyuna bildirmiştir.⁴¹⁴

⁴¹³ Birand, a.g.e., s. 224-229; *Cumhuriyet Gazetesi* 22.07.1974.

⁴¹⁴ *Cumhuriyet Gazetesi* 23.07.1974; *Milliyet Gazetesi* 23.07.1974.

Türkiye’de ateş-kes kararı alındığı sırada ikinci çıkarma harekâtını gerçekleştirecek çıkarma filosu ve sivil gemiler Girne açıklarına saat 10.30’da ulaşabilmiş ancak denizdeki fırtına nedeniyle bir süre çıkarma harekâtı için beklemek zorunda kalmışlardır. Bu sırada Ç-107 numaralı LCT’de bulunan 39. Tümen Komutanı Tümg. Bedrettin Demirel ve Bora Özel Görev Kuvveti Komutanı Tuğg. Hakkı Borataş, Başbakan Ecevit’in ateşkes kararını öğrenmiştir. Yaşanan bu gelişme üzerine durum değerlendirmesi yapan komutanlar kıyıda ve üçgen bölgede bulunan birliklerden haber alamadıkları için varsayımlarda bulunarak kısa sürede etkili bir harekât gerçekleştirmek için farklı planlar yapmıştır. Hazırlanan planların birincisinde ilk olarak kıyaya çıkıldığı andan itibaren Doğu’ya ya da Güney’e taarruz edilecekti. Hazırlanan ikinci plana göre kıyı başında belli bir kesimde geçici olarak birlikler toplandıktan sonra belirlenen yöne taarruza devam edilecekti. Üçüncü ve son plana göre ise gemilerde bulunan hafif silahların desteği ile çıkarma bölgesine zorla çıkılacak ve bir kıyı başı mevzii ele geçirilecekti. Hazırlanan bu planlar Ada’ya çıkan bütün birliklerin toptan yok edildiği varsayımına dayanarak yapılmıştır. Bu üç planında ortak noktası kıyaya çıkıldığı gibi beklemeden taarruz yapılmasıdır. Amaç bir an önce havadan inenlerle buluşmak için önce Girne alınacak sonrasında durmaksızın Darboğaz’a gidilecek ve burası alınarak Gönyeli çevresine atlayan Hava İndirme ve Komando Tugayları ile birleşme sağlanacak böylece ateşkesten önce köprübaşı kurulmuş olacaktı.⁴¹⁵

Bu sırada Kıbrıs’ta çıkarma bölgesinde güne sakin başlanmış gece çok fazla düşman saldırısı yaşanmamıştır. Sabah 08.00’de bir gün önce Amfibi Deniz Piyade Alayı Komutanı Yb. İkiz tarafından istenilen cephane, pil ve ilk yardım malzemesi gibi duyulan ihtiyaçları taşıyan J-17 botu çıkarma sahili önüne gelmiştir. Malzemeler çıkarma sahiline SAT ve SAS timlerine ait botlarla taşınmıştır. Tahliyenin yapıldığı sırada J-17 botuna yoğun ateş başlamış bu nedenle son parti malzemeler tahliye edilmeden J-17 koyu terk etmek zorunda kalmıştır. Bu durum bugün yapılacak olan ikinci çıkarmanın çok çetin şartlar altında yapılacağını göstermiştir.⁴¹⁶ Aynı saatlerde bir gün önce yara alan TCG Adatepe ve TCG M.F. Çakmak Mersin’e ulaşmış, TCG Tınaztepe ise deniz topçu desteği için Girne açıklarına geri dönmüştür. Bu sırada çıkarma filosunu koruyan TCG İzmit’te deniz topçu desteği sağlamak için Girne açıklarındaki yerini almıştır.⁴¹⁷ Düşmanın Beşparmak dağlarının hâkim

⁴¹⁵ Mütercimler, a.g.e., s. 428-429.

⁴¹⁶ İkiz, a.g.e., s. 183.

⁴¹⁷ İkiz, a.g.e., s. 178.

bölgelerinden yaptığı havan ve top atışlarının şiddetinin artması üzerine Amfibi Tugay Kurmay Başkanı Kur. Yb. Erol Okşan, Beşparmak dağlarına bakan güney hattının emniyete alınmasını emrini vermiştir. Emir üzerine Amfibi Deniz Piyade Alayı ileri harekate geçmiş ve muhabere subayı Dz. P. Ütğm. Şahap Karaosmanoğlu Harp Filodan deniz topçu desteği istemiş ancak isteklerin uygulanmadığını rapor etmiştir. Bunun üzerine deniz topçu desteği bu kez alay komutanı Yb. İkiz tarafından istenmiş özel parola sisteminden sorgulandıktan sonra Harp Filo tarafından istekler yerine getirilmiştir. Hava irtibat subayları tarafında da hava desteği sağlanmıştır. Öğlen saatlerinde düşmanın ağır havan atışları altında Amfibi Deniz Piyade Alayı yeni mevzilerine yerleşerek, ikinci çıkarma harekâtını buradan takip etmiştir.⁴¹⁸

Nihayet fırtınanın dinmesi ile saat 12.00'de 39. Tümen ve Bora Özel Görev Kuvvetini taşıyan çıkarma araçları sahile ilk kapağını atmış bu sırada çıkarmayı engellemek amacıyla Rum karşı taarruzu başlamış ve çıkarma sahili önünde bulunan çıkarma araçları ile muhriplere topçu ateşine başlamıştır. Bu atışlara muhripler top atışlarıyla uçaklar ise hava bombardımanı ile karşılık vermiştir. Karaya çıkan ilk birlikler tanklar ve zırhlı araçlarla hiç durmadan Girne'ye doğru harekete geçmiştir. Saat 12.20'de Tümğ. Bedrettin Demirel çıkarma plajına çıkmış ve çıkarma birliklerinin komutasını almıştır.⁴¹⁹ Bütün birliklerin çıkması saat 16.00'da tamamlanmış ve çıkarmayı gerçekleştiren araçlar ve sivil gemiler Mersin'e dönüşe geçmiştir.⁴²⁰

Bora Özel Kuvvetlerinin Kıbrıs'a çıkmasıyla birlikte Bora harekâtı başlamıştır. Bir saat içinde Girne yakınlarına ulaşılmış buradan Boğaz'a doğru hareket edilmiştir.⁴²¹ Girne'ye yaklaştıkça düşmanın direnişi artmış, tanklar çıkarma plajı ile Aya Yorgi köyü arasında kalan 3.5 kilometrelik yolu üç saatte aşabilmiştir. Aya Yorgi köyünde yaşanan çatışmalarda başlarda kayıplar verilse de köy ele geçirilmiş ve artık havadan inenlerle buluşmak için Boğaz bölgesine hareket edilmiştir. Bu bölgede yaşanan çarpışmalar sonunda saat 19.00'da Boğaz Sancağında birleşme gerçekleştirilmiş ve Tuğg. Borataş Bora

⁴¹⁸ İkiz, a.g.e., s. 201-206.

⁴¹⁹ Mütercimler, a.g.e., s. 432

⁴²⁰ İkiz, a.g.e., s. 206.

⁴²¹ Artuç, a.g.e., s. 241-243.

Harekatının bittiğini Tümğ. Demirel'e bildirmiştir.⁴²² Harekât boyunca Amfibi Deniz Piyade Alayı, Beşparmak dağlarına doğru istenilen savunma düzeninde kalmıştır.⁴²³

Kıbrıs'ta bulunan diğer birliklerimiz harekatın üçüncü gününde Kolordu Komutanı Korg. Nurettin Ersin yaptığı planlamalarla Bora Özel Görev Kuvveti daha Ada'ya çıkmadan önce taarruza geçmeye karar vermiş ve emirlerini yayınlamıştır. Bu emirlere göre Türk Alayı, Hava İndirme Tugayı ve Komando Tugayı bölgelerinde bulunan düşman kuvvetlere karşı taarruza edecekti.⁴²⁴ Saat 10.00'da Başbakan Ecevit'in ateşkes kararını açıkladığı sırada daha önce gönderilmesi gereken Türk Alayı'nın değiştirme birliğine ait 350 kişilik personeli de Ovacık'tan helikopterle Gönyeli'ye inmiş ve Türk Alayı'na takviye yapılmıştır.⁴²⁵ Kolordu Komutanı takviye ile güçlenen Türk Alayı'na Lefkoşa Havaalanı'na ve Küçük Kaymaklı bölgesine taarruz ederek ele geçirmesini emretmiştir. Bu emir doğrultusunda saat 15.00 sularında Türk Alayı ile Yunan Alayı Lefkoşa Havaalanı bölgesinde çatışmaya başlamış, Türk Alayı havaalanını batıdan kuşatmıştır. Yunan Alayı aldığı topçu desteği ile Türk Alayı'nın taarruzunu durdurmuştur. Havanın kararması ve ateşkesin yürürlüğe girmesiyle birlikte yeni mevzilerine çekilerek toparlanmaya çalışmıştır. Havaalanı bölgesinde çarpışmalar bu şekilde gelişirken Türk Alayı'nın bir bölüğü ile desteklenen Lefkoşa Sancağı Mücahitleri Küçük Kaymaklı taarruz etmiş ve saat 18.30 sularında Küçük Kaymaklı ele geçirilmiştir.⁴²⁶

Hava İndirme Tugayı'nın taarruzu dört taburla saat 15.00 sularında başlamıştır. Hazırlanan plana göre Rum Bozdağ'ı iki yanından taarruz edilerek ele geçirilecekti. Bölgenin engebeli, sık ormanlardan oluşmasından ve RMMO birliklerinin avantajlı tepelere konuşulmasından dolayı saat 17.00'da ateşin kesilmesi gerekirken gece karanlığına kadar devam etmiş bir ilerleme kaydedilememesinden dolayı taarruz sona ermiştir.⁴²⁷

Komando Tugayı'nın 3. Taburu, Bora Özel Görev Kuvvetleri ile Girne'ye taarruz etmiş, Bora Özel Kuvvetlerinin desteğiyle birlikte Girne'de gece boyunca çarpışmalar yaşanmış ve 23 Temmuz'da Girne'nin düşmesiyle Türkiye ile bağı sağlayacak liman ele

⁴²² Mütercimler, a.g.e., s. 435-439.

⁴²³ İkiz, a.g.e., s. 207.

⁴²⁴ Artuç, a.g.e., s. 244.

⁴²⁵ Mütercimler, a.g.e., s. 428.

⁴²⁶ Artuç, a.g.e., s. 245.

⁴²⁷ Artuç, a.g.e., s. 246.

geçirilmiştir.⁴²⁸ 1. Taburu ise Batı'da Beşparmak Dağları üzerindeki Karmi Ormanları bölgesine taarruz gerçekleştirmiştir. Bölgenin ormanlık ve sarp arazilerinden dolayı 1. Tabur komutanı da dahil olmak üzere büyük kayıplar vermiş, bu nedenle Tugay Komutanı, havanın kararmasıyla 1. Taburu eski mevzilerine çekilmesini emretmiştir. Komando Tugayı'nın 2. Taburu Kolordu Komutanının emrinde ihtiyat olarak Kırmı bölgesinde beklemiştir.⁴²⁹

Harekatın üçüncü günü Türkiye ateşkes ilan edildiğinde hedeflerini gerçekleştirmiş, artık köprü başı kurulmuş ve istenilen liman ele geçirilmiştir. Saat 17.00'da ateşkes yürürlüğe girmiş ancak Ada'da çatışmalar tamamen sona ermemekle birlikte Birinci Harekât resmen sona ermiştir.

4.1.5. Ateşkes Kararı Sonrası Yaşanan Gelişmeler

22 Temmuz 1974 saat 17.00'da ateşkes kararının yürürlüğe girmesine rağmen Türk birlikleri sıkışık bir bölgede kalmış, Rum birlikleri de yer yer havan ve topçu atışlarıyla bu bölgeleri taciz etmiştir. Büyük bir zaiyat verilmemesi ve bölgedeki güvenliği arttırmak için Kolordu Karargâhı bu bölgelerin genişletilmesine karar vermiştir. Bu amaç doğrultusunda ateşkes sırasında Çatalköy-Bufavemo-Değirmenlik batısı-Hamit Mandırası-Küçük Kaymaklı-Alayköy-Ayvasıl Doğusu-Şirinevler Batısı-Akçiçek, Beşparmak Dağları'nın 1023 rakımlı tepesi ve Lapta'da 60 km bir çevrede hattının genişletilmesi için 23 Temmuz'dan başlayarak 13 Ağustos'a kadar çatışmalar yaşanmıştır.⁴³⁰

23 Temmuz ve 27 Temmuz tarihleri arasında Hava İndirme Tugayı Dikmen, Taşkent, Kaynakköy ve Bufavento yönüne taarruz ederek Girne'nin doğu ve kuzeydoğusundaki güvenli bölgeyi genişletmiştir. 26 Temmuz ise Komando Tugayı, 39. Tümen'den bir piyade alayı, 5 tank ve 3 kariyer desteğiyle Şirinevler, Akçiçek hattına ilerleyerek Girne'nin batısındaki güvenli bölgeyi genişletmiştir. 27-28 Temmuz'da 28. Tümen kuzeybatıda Beşparmak Dağlarının 1023 rakımlı tepesine, 39. Tümen ise Girne'nin doğusunda liman hattında bulunan Çatalköy'ü alarak Girne'de kurulan köprü başının etrafı genişleterek güvenlik büyük ölçüde sağlanmıştır.⁴³¹

⁴²⁸ Mütercimler, a.g.e., s. 439.

⁴²⁹ Artuç, a.g.e., s. 247.

⁴³⁰ Mütercimler, a.g.e., s. 440.

⁴³¹ Mütercimler, a.g.e., s. 444.

5 Ağustos'ta Girne'nin batısı ve güneybatısının güvenliğinin sağlanması için Çakmak Amfibi Özel Görev Kuvveti Komutanı Tümğ. Süleyman Tuncer emrinde bulunan kuvvetlere Lapta-Karava bölgesine yapılacak taarruz öncesi hazır ol emrini vermiştir. Bu taarruz 6 Ağustos gecesi Amfibi Deniz Piyade Alayı, 61. Piyade Alayı ve bir Komando Taburu tarafından müşterek harekât şeklinde gerçekleştirilecekti. Hazırlanan plana göre harekât Komando Taburunun Beşparmak dağlarını aşarak taarruz bölgesini batıdan kuşatmasıyla birlikte peş peşe atacağı üç işaret fişeğinin görülmesiyle başlayacaktı. Gece 04.15'te havada üç işaret fişeğinin görülmesiyle harekât başlamış, Amfibi Deniz Piyade Alayı desteğine verilen tank ve zırhlı araçlarla bir saat içinde Lapta varoşlarına ulaşmıştır. Komando Taburu da batıda üzerine düşen görevi yerine getirmiş, 61. Piyade Alayı yavaş kalmasına karşın görevini yerine getirmiştir. Lapta'ya girmeyi başaran Amfibi Deniz Piyade Alayı birlikleri kıyıda bulunan Rum top Taburu kışlasını ele geçirmiş, kışla önünde bulunan Yunan bayrağı indirilmiş ve bölgenin ele geçirilmesiyle harekât sona ermiştir. Bu harekattan sonra Amfibi Deniz Piyade Alayı'nın taburlarına Girne'nin doğusunu ve batısını koruma görevi verilmiştir.⁴³² Bu harekattan sonra Girne'de oluşturulan köprü başının bütün yönlerden gelecek tehditlere karşı güvenliği artırılmış ve İkinci Harekât başlayana kadar silahlar susmuştur.

Ateşkes sırasında Türk kuvvetlerinin bulunduğu bölgede güvenlik için çarpışmalar yaşanırken Girne'nin ele geçirilmesiyle birlikte Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Girne'de yükleme/boşaltma imkanlarını belirlemek için Kd. Alb. Faik Vank, Alb. Kemal Altınbaş ve Kur. Yzb. Atilla Kıyat'ı görevlendirmiştir. Görevli personeli koruma görevi 14 SAT ve 8 SAS personelinden oluşan 22 kişilik time verilmiştir.⁴³³ Oluşturulan ekip 22 Temmuz'da J-20 botu ile Mersin'den harekete geçmiş ancak fırtına nedeniyle Mersin'e geri dönmüştür. Ertesi gün saat 03.30'da görevli personel bu sefer Sadık Altıncan şilebine bindirilmiş, saat 12.30'da cephan ve malzeme şilepten plaja transfer edilmiş, sonrasında görevli personel TCG Sığacık ve bir çıkarma aracı ile Girne'ye gitmiştir. Bölgede hızla çalışmalar başlamış ve bölgede bulunan Ruck Ruby oteli karargâh haline getirilmiştir.⁴³⁴ 26 Temmuz sabahı Alb. Faik Vank Girne Limanı'nın işlevsel hale geldiğini Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na rapor

⁴³² İkiz, a.g.e., s. 214.

⁴³³ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 28.

⁴³⁴ Mütercimler, a.g.e., s. 452.

etmek üzere Ankara'ya gitmiştir. Aynı gün Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'ndan, Girne Deniz Komutanlığı'na çıkarma araçlarının kapak atabileceği ve gemilerin yanaşabileceği uygun bölgelerin belirlenmesi için emir verilmiştir. Emir doğrultusunda yapılan çalışmalarda 3 elverişli ve 3'ü de elverişli duruma getirilebilecek 6 nokta belirlenmiştir. Ayrıca çıkarma araçlarının kuru kapak atabileceği 10 doğal yer bulunmuştur.⁴³⁵ 29 Temmuz akşamı Girne Deniz Komutanlığı'nda görevli subay, astsubay ve erattan oluşan 110 kişilik personel TCG Ertuğrul ile Girne'ye getirilmiştir. Personelinde bölgeye getirilmesiyle Girne Deniz Komutanlığı resmen kurulmuştur.⁴³⁶ Bundan sonra ateşkes sırasında Kıbrıs'a 28. Tümen ve Etimesgut Zırhlı Alayı da Kıbrıs'a deniz yoluyla çıkarılmış, böylece Kıbrıs'ta yaklaşık 40 bin kadar Türk askeri ve 150'ye yakın tank mevcudu oluşmuştur.⁴³⁷

Girne Deniz Komutanlığı'nın kurulması çok önemli bir gelişmedir. Bundan sonra Türkiye ve Kıbrıs arasındaki bağlantı kurulmuştur. Türk Donanması da ateşkes sırasında ağırlık verdiği nakliye görevini rampaların kurulması ile daha hızlı ve güvenli şekilde yapmaya başlamıştır.⁴³⁸ Bundan sonra donanmaya ait askeri ve sivil gemilerle bölgeye asker, silah, cephane, erzak ve ilk yardım malzemesi gibi önemli malzemelerin Ada'ya çıkışını, yaralı ve şehitlerin ise Ada'dan Türkiye'ye gönderilmesini sağlamıştır. Nakliye işlemi boyunca gemiler ve çıkarma araçları muhripler tarafından korunmuştur. Girne Deniz Komutanlığı'nın kurduğu rampalar ve limanlar Kıbrıs'ın Türkiye'ye açılan en önemli kapısı konumuna gelmiştir.

Ateşkes sonrası Kıbrıs'ta bu gelişmeler yaşanırken 23 Temmuz 1974'te Türkiye'de Meclis dördüncü birleşim için toplanmıştır. Mecliste ilk olarak Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Türk Cemaati Yürütme Kurulu Başkanı Rauf Denktaş'ın gönderdiği telgraf okunmuştur.⁴³⁹ Rauf Denktaş'ın telgrafı okunduktan sonra sözü ilk olarak Başbakan Bülent Ecevit almıştır. Ecevit yaptığı konuşmada Kıbrıs Harekatı'nda yaşanan gelişmeleri aktarmış ve ateşkes kararının nasıl aldığı açıklamıştır. Ecevit BM kararlarına daima saygılı bir devlet olarak Türkiye'nin BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu karara uymasının doğal

⁴³⁵ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 28.

⁴³⁶ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 28.

⁴³⁷ Artuç, a.g.e., s. 279.

⁴³⁸ Emekli Astsubay Ömer Çolak, ateşkes sırasında hemen hemen her gün gemilerin Girne'ye gidip geldiğini ve asker taşıdığını söylemiştir. Ömer Çolak, Birinci Harekâtın başından İkinci Harekâtın sonuna kadar 10 seferden fazla Mersin'de yükleme yapılarak Kıbrıs'a asker taşındığını söylemiştir.

⁴³⁹ T.B.M.M. *Tutanak Dergisi*, Cilt 13, Toplantı 13, 4.Birleşim, s. 15.

olduğunu ve karar alındığı sırada Türkiye'nin hedeflerine fazlasıyla ulaştığını belirtmiştir. Ecevit Kıbrıs'a çıkış amacının işgal olmadığını, garantör devlet olarak bozulan anayasal düzenin yeniden işler hale getirilmesini sağlamak olduğunu söylemiştir. Harekatın sağladığı önemli kazanımın Girne'de elde edilen liman olduğunu açıklamıştır. Ecevit elde edilen liman ile Türkiye'nin elinin güçlendiğini, artık diğer iki garantör devlet gibi Ada'ya rahatlıkla askeri yardım gönderilebilecek olduğunu, Türkiye'nin bu imkana kavuşmasıyla Ada'da nihayet dengenin kurulduğunu söyleyerek elde edilen limanın önemini vurgulamıştır. Ecevit, TSK'nın üç günde büyük işler başardığını söylemiş, harekât boyunca 57 şehit, 184 yaralı ve 242 kayıp olduğunu açıklamıştır. Bu rakamlara TCG Kocatepe şehitleri ve TMT mücahitleri dahil edilmemiştir. Ecevit sözlerini bitirirken TSK'nın askeri başarısını artık müzakere masasında diplomasi ile başarılı bir şekilde çözüme ulaştırmak görevini üstlendiğini söylemiştir.⁴⁴⁰

Meclis'te yapılan görüşmelerden sonra Dışişleri Bakanı Turan Güneş konferans için Callaghan'la görüşmek üzere Cenevre'ye gitmiştir. Bu sırada Türk halkı ateşkes kararını tam anlamamakla beraber coşkuyla karşılamıştır. Gazetelerde yardım kampanyaları ve halkta büyük bir yardım toplama eğilimi başlamıştır. Büyük şirketlerde kampanyalara büyük katkılarda bulunuyordu. Halk ilk defa büyük bir Türkiye görmenin coşkusunu yaşamıştır. Tüm kuruluşlar ve partiler, Orduya şükran ve Ecevit'e tebrik mesajları yayınlamıştır.⁴⁴¹

Yine 23 Temmuz günü Türkiye'nin bir diğer gündemi Lefkoşa Havaalanı'nda Barış Gücü birlikleri ile Türk birliklerinin karşı karşıya gelmesi olmuştur.⁴⁴² Alınan karara göre Lefkoşa Havaalanı'nın denetimi Barış Gücü'ne bırakılmış, Türk birlikleri ise bölgede mevzilenerken havaalanının giriş ve çıkışını denetlemiştir. Havaalanı meselesinin asıl çözümü Cenevre Konferansı'na bırakılmıştır.⁴⁴³

Türkiye'de bu gelişmeler yaşanırken Yunanistan'da ateşkes kararı sonrası Cuntanın sonu gelmiştir. Yunan Komutanlar, aralarında yaptıkları görüşmeler sonucunda yönetimin sivillere bırakılmasına karar vermiş ve sonrasında durumu Cumhurbaşkanı Gizikis'e

⁴⁴⁰ *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, a.g.d., s. 15-19; *Cumhuriyet Gazetesi* 24.07.1974; *Milliyet Gazetesi* 24.07.1974.

⁴⁴¹ Birand, a.g.e., s. 247-248; *Cumhuriyet Gazetesi* 23.07.1974; 24.07.1974.

⁴⁴² Salahi Sonyel, *Gizli Belgelerle Kıbrıs Sorunu Kaygılı Yıllar (1974-1975)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2014, s. 108.

⁴⁴³ Birand, a.g.e., s. 258-266.

bildirmiştir. Gizikis'te komutanlarla aynı fikirde olduğunu söyleyerek kararı desteklemiştir. Yapılan toplantılar ve tartışmalar sonucunda cunta yönetimi bırakmış ve başkanlığa Karamanlis getirilmiştir.⁴⁴⁴ Karamanlis'in başbakanlığa getirilmesi Türk hükümeti tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Bu sırada Kıbrıs'ta da Sampson görevini bıraktığını açıklamış ve yerine vekaleten Rum Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides geçmiştir.⁴⁴⁵ Cenevre Konferansı da Yunan Hükümetinin kurulabilmesi için 25 Temmuz'a ertelenmiştir.⁴⁴⁶

Birinci Cenevre Konferansı

22 Temmuz 1974'te alınan ateşkes kararı sonrasında, İngiltere Dışişleri Bakanı J. Callaghan, BM'nin 353 sayılı kararı gereğince, Kıbrıs'ta bozulan düzeni yeniden sağlamak ve savaşın yeniden başlaması önlemek için tarafları konferansa davet etmiştir. Yunanistan'da yaşanan hükümet değişikliği nedeniyle Cenevre'de yapılacak konferans 25 Temmuz'da başlamıştır.⁴⁴⁷ Konferans'ta Türkiye'yi Dışişleri Bakanı Turan Güneş, Yunanistan'ı Dışişleri Bakanı Yorgo Mavros ve İngiltere'yi Dışişleri Bakanı James Callaghan temsil etmiştir. Konferans'ta ayrıca Birleşmiş Milletler, Sovyetler Birliği ve ABD'nin birer gözlemcisi bulunmuştur.⁴⁴⁸

Cenevre Konferansı öncesi taraflar bir ön görüşme yapmamış ve konferansta konuşulacak konular hakkında bir hazırlık yapılmamıştır. Yunan heyetinin konferanstan beklentisi BM'nin 353 sayılı kararına tamamen uyularak, bir ateşkes hattının oluşturulması, Ada'da bulunan bütün yabancı askerlerin kademeli olarak gönderilmesi ve 1960 Anayasası düzenine geri dönülerek Makarios'un tekrar Cumhurbaşkanı olarak göreve gelmesidir. Türk heyeti ise konferans boyunca üzerinde durduğu en önemli konu güvenlik meselesi olmuştur. Ayrıca BM'nin 353 sayılı kararının sadece ateşkes kısmına uyulduğunu, askerlerin Ada'dan gönderilmesinin söz konusu olmadığını özellikle belirtmiştir. Türk heyetinin konferanstan istediği Türk askerlerinin güvenliğini sağlayacak güvenli bir hattın oluşturulması ve Rum kontrolünde kalan Türk bölgelerinde güvenliğin sağlanması olmuştur. Türk heyetinin bir

⁴⁴⁴ Sonyel, a.g.e., s. 109.

⁴⁴⁵ Oberling, a.g.e., s.1 37

⁴⁴⁶ Sonyel, a.g.e., s. 109-110; *Milliyet Gazetesi* 24.07.1974.

⁴⁴⁷ Mütercimler, a.g.e., s. 499; *Cumhuriyet Gazetesi* 26.07.1974.

⁴⁴⁸ Sonyel, a.g.e., s. 111.

diğer isteği ise Rauf Denктаş'ın kısa süre içinde Cumhurbaşkanı Yardımcısı görevine yeniden başlamasıdır. Türk heyetinin asıl hedefi güvenlik sorunları halledildikten sonra anayasal problemlerin giderileceği daha geniş kapsamlı görüşmelere vakit kaybetmeden başlanmasıydı. İngiliz heyetinin ise bu görüşmelerden tek beklentisi tarafların anlaşarak çatışmanın durmasıydı. Bu amaç doğrultusunda konferans boyunca iki heyet arasında arabuluculuk yaparak hakemlik görevi üstlenmiştir.⁴⁴⁹ Taraflar bu görüşler eşliğinde 25 Temmuz'da Cenevre'ye gelmiş beş gün süren görüşmelerin sonunda taraflar uzlaşmaya varmış, Turan Güneş, Yorgo Mavros ve James Callaghan'ın imzaladığı Cenevre Anlaşması ile I. Cenevre Konferansı sona ermiştir.⁴⁵⁰

Cenevre Anlaşması ile Türkiye isteklerinin büyük bir kısmını gerçekleştirmiş, Kıbrıs'ta iki ayrı otonom idarenin varlığı kabul edilmiş, ateşkes sonrası genişlettiği bölgenin tanınmasını sağlamış ve üzerinde durduğu güvenlik konuları hakkında önemli kazanımlar elde etmiştir. Böylece askeri alanda elde edilen başarılar bu anlaşma ile güvence altına alınmıştır. Elde edilen bu kazanımlar Türk ve dış basında büyük yankı uyandırmış, Türkiye'nin diplomatik bir zafer elde ettiğini ve Yunanistan'ın nerdeyse hiçbir şey elde edemediğini çıkan haberlerde vurgulanmıştır.⁴⁵¹ Cenevre Anlaşmasında elde edilen başarılar Başta Cumhurbaşkanı olmak üzere Türk Hükümetini fazlasıyla memnun etmiş, Cumhurbaşkanı Korutürk, Hükümeti, Orduyu ve Cenevre'ye giden Türk heyetini başarılarından dolayı kutladığı bir mesaj yayımlamıştır.⁴⁵² Cenevre'den dönen Türk heyeti havaalanında "Cenevre Mehmetçiği", "Büyük adam" yazılı pankartlarla karşılanmıştır. Türkiye'de Cenevre'de elde edilen kazanımlardan herkes memnundu. Bu olumlu hava içerisinde II. Cenevre Konferansına hazırlanılmıştır.⁴⁵³

Yunanistan'da ise Cenevre Anlaşması muhalefet tarafından fiyasko olarak nitelendirilmiş, Karamanlis'i destekleyenler bile durumu rezalet olarak nitelendirmiştir. Kıbrıslı Rumlarda da bu anlaşma ile Yunanistan'ın Kıbrıs'ı tek başına bıraktığı görüşü hâkim olmaya başlamıştır.⁴⁵⁴ Makarios'da özel danışmanı Kyprianou'yu Karamanlis ile görüşmeye göndererek anlaşmanın kabul edilemez olduğunu ve II. Cenevre Konferansında daha dikkatli

⁴⁴⁹ Birand, a.g.e., s. 274-279.

⁴⁵⁰ Sonyel, a.g.e., s. 114; *Cumhuriyet Gazetesi* 31.07.1974; *Bozkurt Gazetesi* 31.07.1974.

⁴⁵¹ *Cumhuriyet Gazetesi* 01.08.1974; 03.08.1974; *Bozkurt Gazetesi* 01.08.1974.

⁴⁵² *Cumhuriyet Gazetesi* 03.08.1974.

⁴⁵³ Birand, a.g.e., s. 361.

⁴⁵⁴ Sonyel, a.g.e., s. 117.

olunması gerektiğini söylemiştir. Baskı altında kalarak hareketleri kısıtlanan Karamanlis, önceliğini kurulan yeni rejimi ayakta tutmaya adanmış ve II. Cenevre Konferansına oluşan olumsuz havayı dağıtmak için uzlaşmacı tavrından vazgeçerek daha sert tedbirler alarak hazırlanmıştır.⁴⁵⁵

İkinci Cenevre Konferansı

Kıbrıs'ta anayasal düzenin yeniden kurulması ve bölgedeki barışı sağlamak adına Cenevre Anlaşması ile alınan karar doğrultusunda 8 Ağustos 1974 yapılması kararlaştırılmıştır.⁴⁵⁶ Ancak yapılacak konferans öncesinde taraflar birbirlerini Cenevre Anlaşmasının şartlarına uymamakla suçluyordu. Yunanistan, Türkiye'yi ateşkese uymamakla ve askeri ilerleyişine devam etmekle suçlarken, Türkiye'de Yunanistan'ı güvenli bölgenin tespit edilmesine mâni olmakla, Türk köylerindeki kuşatmanın kaldırılmamasıyla ve esirlerin serbest bırakılmamasından dolayı anlaşmaya uymamakla suçluyordu.⁴⁵⁷

Taraflar 8 Ağustos'ta başlayacak görüşmelere bu anlaşmazlıklarla gelirken, görüşmeler sırasında izleyecekleri stratejileri de belirlemişlerdi. Türk heyeti, hükümetten aldığı net direktiflere göre, anayasal sorunların kesin çözümü için mutlaka prensip anlaşması yapacak ve bundan sonra meselenin çözüme kavuşması için iş iki toplum liderine bırakılacaktı. Konferans süresince karşı tarafın oyalama taktiklerine göz yumulmadan Kıbrıs'ta bulunan Türk kuvvetlerinin ve halkının güvenliğini için Türk heyetinin önerilerine kısa sürede karşı taraftan cevap gelmesi sağlanacaktı. Eğer Türk heyetinin bütün önerilerine olumsuz geri dönüş yapılırsa ikinci harekât yapılacaktı. Başbakan Ecevit, Turan Güneş ile konferans öncesi yaptığı görüşmede, Genelkurmayın iki üç gün içinde hazırlıklarını tamamlayacağını bu süre zarfında konferanstan olumlu ya da olumsuz kesin sonuç elde edilmesini istemiştir. Turan Güneş bu konuda nasıl haberleşeceklerini sorması üzerine, Ecevit, Turan Güneş'in kızı 'Ayşe tatile çıkıyor' cümlesini ikinci hareketin parolası olarak belirlemiştir. Türk heyetinin konferanstan tek beklentisi kısa sürede Kıbrıs'ta sorunların masa başında halledilmesiydi.⁴⁵⁸

⁴⁵⁵ Birand, a.g.e., s. 361; *Cumhuriyet Gazetesi* 01.08.1974; *Bozkurt Gazetesi* 01.08.1974.

⁴⁵⁶ Birand, a.g.e., s. 374.

⁴⁵⁷ Oberling, a.g.e., s. 142.

⁴⁵⁸ Birand, a.g.e., s. 372-375.

Yunan heyetinin, hükümeti ile belirlediği strateji ise I. Cenevre Konferansı sonrası imzalanan anlaşma ile iç politikada sarsılan güveni yeniden kazanmaktı. Bu nedenle Yunan Hükümeti görüşmeleri gerçekleştirecek Yunan heyetine konferans boyunca hiçbir anlaşmayı kesinlikle imzalamama talimatını vermiştir. Yunan heyetine sadece I. Cenevre Konferansı'nın ateşkes ile ilgili maddelerin uygulanması ve güvenli bölgenin saptanmasıyla ilgili konuların görüşülmesini ve gerekirse bu konularda anlaşmaya varılmasını, anayasa ile ilgili tüm görüşmelerin ise toplum liderlerine bırakılmasını kararlaştırmıştır. Yunan hükümeti ve heyetinin bu tutumu nedeniyle II. Cenevre Konferansı daha başlamadan başarısızlığa mahkûm edilmiştir.⁴⁵⁹

Cenevre'de ilk görüşmeler 8 Ağustos 1974 saat 19.00'da başlamıştır. Yapılan ilk görüşmelerde Yunan Dışişleri Bakanı Mavros, Türkiye'yi anlaşma koşullarına aykırı olarak Ada'da askeri ilerlemeye devam etmekle suçlamış, ateşkes hattının tamamlanmamasından şikayetçi olmuş bu sorunlara çözüm bulunmadan ve Klerides ile Denктаş'ın konferansa katılmadan anayasa ile ilgili konuları görüşmenin doğru olmadığını söylemiştir.⁴⁶⁰ Mavros'un konuşmasından sonra sözü Türk Dışişleri Bakanı Turan Güneş almış ve Mavros'un suçlamalarına cevap vermiştir. Güneş ateşkes hattının belirlenmesiyle ilgili yapılan çalışmaların iki bölge dışında tamamlandığını, Mavros'un söylediği gibi bir ihlalin olmadığını, ateşkes kararını Rumlarında bozduğunu bazı Türk köylerini işgal ettiğini ve Cenevre Anlaşmasında belirtilen işgal altındaki Türk köylerinin boşaltılması kararına uyulmadığını, eğer anlaşmaya uyulacaksa iki tarafında uyması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca sözlerini bitirirken Yunanlıların şimdiden oyalama taktiklerine başlamakla suçlamış ve anayasa ile ilgili görüşmelere başlanması gerektiğini söylemiştir.⁴⁶¹ Görüşmeler sırasında arabuluculuk yapmak isteyen İngiliz Dışişleri Bakanı James Callaghan, Cenevre Anlaşmasına uyulmadığını belirtmiş, tarafların şikâyet ettiği ateşkes hattının oluşturulması ve Türk köylerinin boşaltılması konusunda çözümün iki heyetin temsilcilerinden oluşacak bir komite ile aynı anda çözülebileceğini bu konuların halledilmesiyle birlikte Rauf Denктаş ve Glafkos Klerides'e anayasa konusunun çözümü için destek olunması gerektiğini söyleyerek taraflar arasında orta yolu bulmaya çalışmıştır.⁴⁶² Böylece Cenevre'de ilk gün sona ermiştir.

⁴⁵⁹ Birand, a.g.e., s. 369-370.

⁴⁶⁰ Birand, a.g.e., s. 380; Artuç, a.g.e., s. 286.

⁴⁶¹ Birand, a.g.e., s. 381; Artuç, a.g.e., s. 286-287.

⁴⁶² Birand, a.g.e., s. 379-380.

9 Ağustos'ta komite çalışmalarına başlamış, ateşkes hattının oluşturulması ve Türk köylerinin boşaltılması hususundaki soruna büyük ölçüde çözüm bulmuştur. Yunan tarafı, Türk tarafından köylerin listesini istemiş, bu sırada harita uzmanlarının ve bilirkişilerin ateşkes hattını tamamlamak için Cenevre'ye geldiği belirtilmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda Türk tarafı Yunanistan'ın Türk köylerinin boşaltılması emrini vermesi için 24 saat süre tanıdığını bildirmiştir.⁴⁶³

10 Ağustos 1974'te iki toplum liderinin Cenevre'ye gelmesiyle anayasal konuların görüşülmesine başlanacak ve taraflar son tekliflerini yaparak konferansın sonucu belli olacaktı.⁴⁶⁴ Rauf Denктаş ve Glafkos Klerides'in katılımıyla beşli görüşmeler 10 Ağustos 1974 saat 17.30'da başlamıştır. Yapılan görüşmelerde Klerides 1960 Anayasası'nın halen geçerli olduğunu belirtmiş ve iki toplumun görüşerek anayasa üzerinde gerekli değişiklikler yapılarak 1960 Anayasası düzenin devam etmesi gerektiğini söylemiş, bu konferansın anayasa değişikliği konusunda yetkisi olmadığını belirtmiştir. Mavros'ta, Klerides'i destekleyerek bu görüşmelerde garantör devletler olarak bulunduğunu garantör devletlerin anayasa yapma yetkisi olmadığını belirterek çözümü iki toplumun kendi arasında bulması gerektiği görüşünü bildirmiştir. Callaghan'da 1960 Anayasasına dönülmesini desteklediğini belirtmiştir.⁴⁶⁵ Söz sırası Rauf Denктаş'a geldiğinde, Denктаş Türklerin ezilmesine neden olan 1960 düzenine geri dönülmesinin imkânsız olduğunu, Sampson darbesinin bu hususta önemli bir ders olduğunu ancak Rum ve Yunan tarafının bu konuda gerekli dersi almadığını belirtmiştir. 1963 ve 1967'de yaşanan şiddet olaylarından sonra artık eski düzene geri dönülmesinin mümkün olmadığını, Türk toplumunun güvenle yaşayacağı topraklara sahip olması gerektiğini söyleyerek, çözüm için isteğinin coğrafi temellere dayalı güvenlik içinde Türk halkının yaşayabileceği bir bölge ve idari yönetimde taksimin uygulanması olduğunu söylemiştir. Son olarak sözü Turan Güneş almıştır. Güneş konuşmasında, iki ayrı görüşün olduğunu ve bunun tartışılması gerektiğini söylemiş, Klerides'in konferansın yetki görüşme yetkisi olmadığını ortaya attığını eğer esneklik gösterilmezse konferansın soruna bir çözüm bulmayacağını belirtmiştir. Yıllardır toplumlararası görüşmelerle farklı çözüm yolları denendiğini artık ellerinde burası dışında bir yol kalmadığını, iki liderin burada bir araya gelerek ortak bir anlaşma aramalarını, eğer bu görüşmede anlaşamazlarsa artık kesinlikle

⁴⁶³ Birand, a.g.e., s. 395-396; *Cumhuriyet Gazetesi* 09.08.1974.

⁴⁶⁴ *Cumhuriyet Gazetesi* 10.08.1974.

⁴⁶⁵ Artuç, a.g.e., s. 288-290.

anlaşılamayacağını görmüş oluruz demiştir. Taraflar bu teklifi kabul etmiş ve bugünkü görüşmeler sona ermiştir.⁴⁶⁶

11 Ağustos 1974 sabahı Türk heyetinde bulunan Haluk Ülman Başbakan Ecevit’le konuşmuş ve Ecevit’in “Ayşe artık tatile çıkabilir, hazırlıklar tamam” mesajını Turan Güneş’e iletmiştir. Bu mesaj üzerine Turan Güneş artık görüşmelerin olumlu ya da olumsuz bir sonuç elde edilerek bitirilmesi gerektiğini anlamıştır.⁴⁶⁷ Bu mesaj üzerine Ankara ve Cenevre’de son tekliflerin sunulması için çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda Türk heyeti coğrafi temellere dayanan iki bölgeyi bir federasyon kurulmasını öngören teklifi sunmaya karar vermiştir. Bu sırada ABD, Türkiye’nin ikinci harekate hazırlandığına dair bilgi edinmiş ve Kıbrıs sorununun barış içersin de masa başında çözülmesi için Kissinger, Ecevit’le görüşerek Yunanistan ve Klerides’in kanton sistemine sıcak baktığını bu nedenle alternatif bir sistem hazırlanmasını Ecevit’ten istemiştir. Ecevit, bakanlarla görüşükten sonra Genelkurmay’da yapılan çalışmalarla hepsi denize açık olan altı kanton belirlemiş, sınırların belirlenmesini ise Türk heyetine ve Rauf Denktaş’a bırakmıştır. Hazırlanan planı, Cenevre’deki Türk heyetine göndermiş ve meselenin 24 saat içinde sonuca ermesini aksi takdirde ikinci hareketin başlayacağını bildirmiştir. Bunun üzerine Türk heyeti, coğrafi temele dayanan federasyon planını Rauf Denktaş’ın Klerides’le yapacağı görüşmede önermesini, kanton sistemini ise Turan Güneş’in Mavros ve Callaghan’a önermesine karar vermiştir.⁴⁶⁸

12 Ağustos 1974’te önce Rauf Denktaş, Klerides’e coğrafi temele dayalı iki bölgeyi federasyon planını sunmuştur. Bu plana göre Lefke ve Magosa arasında bir hat çekilecek, toprakların %34’ünü kapsayan hattın kuzeyi Türklere, güneyi ise Rumlara bırakılacaktı. Ayrıca 1960 Anayasasında değişiklikler yapılacak ve detayların görüşülmesi için 15 Eylül’de tekrar toplanılacaktı. Klerides bu teklifi kabul etmediğini bildirmiştir.⁴⁶⁹ İlk önerinin kabul edilmemesi üzerine kanton sistemini benimseyen ikinci plan taraflara sunulmuştur.⁴⁷⁰ Bu plana göre Kıbrıs bağımsız bir devlet olarak Türklerin altı kantondan, Rumların ise iki kantondan oluşan bölgelerini kapsayan bir federasyon kurulacaktı. Her

⁴⁶⁶ Birand, a.g.e., s. 413-418.

⁴⁶⁷ Birand, a.g.e., s. 421-422.

⁴⁶⁸ Birand, a.g.e., s. 423-429; Artuç, a.g.e., s. 290-292.

⁴⁶⁹ Birand, a.g.e., s. 433-435.

⁴⁷⁰ Sonyel, a.g.e., s. 128.

kanton kendi idaresinde yönetilecek ve Türk bölgesini oluşturan kantonlar Ada'nın %34'lük bir kesimini kapsayacaktı. Bu teklif üzerine Yunan heyeti ve Klerides teklifi değerlendirmek için Türk heyetinden bir günlük süre istemiş, bunun üzerine Türk heyeti, Yunan heyetinin teklife cevap vermesi için 13 Ağustos akşamına kadar süre vermiştir.⁴⁷¹

13 Ağustos 1974'te Cenevre'de yapılacak son görüşmeler öncesinde Turan Güneş, Ankara ile görüşmüş, görüşmelerin en geç 14 Ağustos Cenevre saatiyle 03.00'de sonuca erdirilmesi istenmiş, sonucun durumuna göre ikinci hareketin Cenevre saatiyle 05.00'te başlayacağını öğrenmiştir.⁴⁷² Saat 19.00'da son toplantı başlamıştır. İlk sözü alan Turan Güneş, taraflara iki farklı teklifin sunulduğunu ve artık cevap verilmesi gerektiğini söylemiştir. Bunun üzerine Klerides durumu Kıbrıs Rum halkına danışmak için 48 saatlik bir istemiştir. Mavros'ta, durumu Yunan Hükümetine danışmak için 36 saatlik bir süre istemiştir. Turan Güneş bu isteğe itiraz etmiş ve Klerides ile Mavros'un net bir cevap vermesini istemiştir. İki isimde hükümetlerine danışmadan bu isteğe cevap vermeyeceklerini bildirmiş ve toplantı boyunca işi yokuşa sürerek zaman kazanmaya çalışmışlardır.⁴⁷³ Durumun farkına varan Turan Güneş "*Klerides'in tutumu konferans başından beri aynı. Bu değişmediği için sonuç alamadık, bundan sonra da alamayacağız. Klasik sürüncemede bırakma taktiğidir bu. Bizim için konferans bitmiştir ve herkes sorumluluğunu yüklenmelidir*" diyerek toplantı masasından kalkmıştır.⁴⁷⁴

Turan Güneş'in bu sözü üzerine Klerides, Türklerin olası bir harekate kalkışması durumunda diğer iki garantör devletin ne yapacağını sormuştur. Callaghan "*Büyük Britanya, Birleşmiş Milletler emrine yeni birlikler vermiştir. Bir ilerleme halinde sonucun ne olacağı Birleşmiş Milletlere aittir. Kissinger ve AET ülkelerinin belirttiği gibi diplomatik yollar henüz kapanmamıştır. Bu durumda tüm sorumluluk harekete geçecek ülkeye aittir*" demiştir.⁴⁷⁵ Mavros'ta diplomatik yolların tükenmediğini, Kıbrıs sorunun ancak silah tehdidi altında toplanmayan konferanslarda çözüleceğini söylemiştir.⁴⁷⁶ Bu konuşmalardan sonra Callaghan, taraflara perşembe günü yapılacak toplantıya katılıp katılmayacaklarını sormuş, Klerides ve Mavros olumlu yanıtını vermiş, Denктаş katılımını Türkiye'nin tutumuna göre

⁴⁷¹ Birand, a.g.e., s. 436-440; *Cumhuriyet Gazetesi* 13.08.1974; *Bozkurt Gazetesi* 13.08.1974.

⁴⁷² Birand, a.g.e., s. 459; Artuç, a.g.e., s. 293.

⁴⁷³ Sonyel, a.g.e., s. 131-133.

⁴⁷⁴ Birand, a.g.e., s. 478.

⁴⁷⁵ Sonyel, a.g.e., s. 133.

⁴⁷⁶ Artuç, a.g.e., s. 299.

gerçekleştirebileceğini söylemiş, Turan Güneş ise bu soruya cevap dahi vermeden toplantıdan ayrılmıştır. Toplantı Cenevre saatiyle 02.00'da sona ermiştir.⁴⁷⁷

Toplantının sona ermesiyle Turan Güneş, özel telefon hattıyla Başbakan Bülent Ecevit'i aramış ve “*Ayşe artık tatile çıkabilir*” diyerek ikinci harekâtı başlatacak parolayı iletmiştir.⁴⁷⁸ Parolanın iletilmesiyle birlikte Başbakan Ecevit, Genelkurmay Başkanını aramış ve ikinci hareketin başlaması için onay vermiştir. Bunun üzerine Genelkurmay Başkanlığının belirlediği Zafer Parolası Cenevre saati ile 02.30'da devreye girmiş, daha önce belirlenen hedeflerin ele geçirilmesi ve Kıbrıs'ta Türklere nihai huzur ortamını sağlamak için ikinci harekât başlamıştır.⁴⁷⁹

Türk Hükümeti'nin ve heyetinin tüm uğraşlarına rağmen, Yunan ve Rum heyetlerinin tutumunun değişmemesi üzerine Kıbrıs'ta barış anlaşma masasında sağlanamamıştır. Yaklaşık bir hafta süren II. Cenevre Konferansı barış ortamını sağlayacak nihai çözümü elde edemedi sona ermiştir. Bundan sonra Kıbrıs'ta kalıcı barışın sağlanması amacıyla İkinci Barış Harekâtı düzenlenmiştir.

4.2. İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı

Kıbrıs'ta ikinci harekât öncesinde, ateşkes sırasında yapılan takviyelerle yaklaşık 40 bin asker ve 150'ye yakın tank ve zırhlı birlik bulunuyordu. İkinci harekâtı icra etmek üzere, 39. Tümen, Çakmak Özel Görev Kuvveti (50. Piyade Alayı ve Amfibi Deniz Piyade Alayı), Komando Tugayı, Hava İndirme Tugayı, Jandarma Komando Tugayı, Kıbrıs Türk Alayı, ateşkes sırasında Ada'ya çıkan 28. Tümen ve Tank Alayı Kıbrıs'ta bulunuyorlardı.⁴⁸⁰ Ada'da bu kuvvetlerin yanı sıra denizden destek amacıyla, TCG M.F. Çakmak, TCG Adatepe, TCG Tınaztepe, TCG İzmit ve TCG İçel görev almıştır.⁴⁸¹ Düşman kuvvetleri ise yaklaşık 30 bin kişiden oluşuyordu.⁴⁸²

⁴⁷⁷ Birand, a.g.e., s. 479-481; *Cumhuriyet Gazetesi* 14.08.1974.

⁴⁷⁸ Çopur, a.g.e., s. 260.

⁴⁷⁹ Birand, a.g.e., s. 481; *Cumhuriyet Gazetesi* 19.08.1974.

⁴⁸⁰ Artuç, a.g.e., s. 302.

⁴⁸¹ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 25.

⁴⁸² İkiz, a.g.e., s. 220.

İkinci hareketin yapılmasına 13 Ağustos'ta Genelkurmay Başkanlığında alınan karar doğrultusunda karar verilmiştir. İkinci hareketin taarruz planı Kıbrıs Barış Harekâtı planının ikinci aşamasına uygun bir şekilde 8 Ağustos'ta Kolordu Karargahında Kur. Alb. Eşref Bitlis tarafından hazırlanmış ve 6. Kolordu Komutanlığı tarafından onaylanmıştır. Harekatin başlama parolası “*Zafer*” hedefi ise “*Şahin Hattı*” olmuştur.⁴⁸³ Hazırlanan plana göre Çakmak Özel Görev Kuvveti, 28. Tümen ve 39. Tümen kademeli olarak Doğu istikametine taarruz ederek Magosa'yı alarak Şahin Hattı kurulacak ve hattın kuzeyinde kalan bölgeler temizlendikten sonra harekât sona erecekti. Bu taarruzlar yapılırken Girne'nin batısında bulunan Komando Tugayı ve Lefkoşa'da bulunan Türk Alayı savunmada kalarak taarruz eden birliklerin güneyini ve arkasını emniyete alacaktı. Hava İndirme Tugayı ise 6. Kolordu ihtiyatı olarak bekleyecekti.⁴⁸⁴ Birinci Amfibi Deniz Piyade Taburu batıda plaj bölgesinde tıkama mevzilerinde, İkinci Amfibi Deniz Piyade Taburu ise doğuda Çatalköy bölgesinde ihtiyat kuvveti olarak görevlendirilmiştir.⁴⁸⁵ Tüm bu birlikler emir verilmesi halinde taarruza hazır olarak bölgelerinde bekleyecekti. Harekatin başlaması “*Zafer*” parolasının devreye girmesiyle başlayacak, “*Temel*” parolası ile yürürlükten kalkacaktı.⁴⁸⁶

4.2.1. Harekâtın Birinci Günü

14 Ağustos 1974 Türkiye saati ile 04.30'da Zafer parolası tüm birliklere verilmiş İkinci Barış Harekâtı başlamıştır. İlk olarak denizden muhriplerle ve havadan jetlerle harekât bölgelerinde bulunan düşman mevzilerine yumuşatma bombardımanı yapılmıştır. TCG M.F. Çakmak, TCG Adatepe, TCG Tınaztepe, TCG İzmit ve TCG İçel saat 05.30'dan itibaren Girne/Araplar köyünde bulunan hedeflere direkt ve endirekt atışlar yapılarak hedefler etkisiz hale getirilmiştir. Bu bölgeye yapılan deniz topçu atışları saat 11.55'e kadar devam etmiş sonrasında muhripler 15.00'da Magosa/Boğaz deniz üssüne 30 dakika boyunca deniz topçu atışı gerçekleştirmiş ve bundan sonra harekât boyunca birlik planına göre görev yerlerinde deniz topçu destek atışı görevini icra etmeye devam etmiştir.⁴⁸⁷ Saat 06.00'da ise hava taarruzu başlamış ve Girne-Lefkoşa hattının doğusunda kalan düşman mevzilerini

⁴⁸³ İkiz, a.g.e., s. 221.

⁴⁸⁴ Artuç, a.g.e., s. 304.

⁴⁸⁵ İkiz, a.g.e., s. 221.

⁴⁸⁶ Artuç, a.g.e., s. 304.

⁴⁸⁷ Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, a.g.e., s. 25.

bombalamıştır. Bombardımanın ardından saat 07.00'da 28. Tümen, saat 07.30'da ise 39 Tümen ve Çakmak Özel Görev Kuvveti taarruza geçmiştir.⁴⁸⁸

28. Tümen sabah başladığı taarruzlarla Paşaköy-Magosa hattında ilerleyişe başlamış, bir süre şiddetli bir direnişle karşılaşmış ancak 230. Piyade Alayı'nın hedefini ele geçirmesi ve Zırhlı Muharebe Alayı'nın harekate katılmasıyla ilerleyiş tekrar hızlanmıştır. Saat 10.00 sularında Kırklarköy ve saat 17.00'da Paşaköy'ün ele geçirilmiştir.⁴⁸⁹ 39. Tümen'de aynı saatlerde taarruzlarına başlamış, cephesinde düşman savunmasının en kuvvetli noktalarını oluşturan Karatepe ve İngiliztepe'ye doğru hareket etmiştir. Bu bölgelerde büyük bir direnişle karşılaşan 39. Tümen, Karatepe'yi saat 10.15'te ele geçirmesiyle durum değişmiş ve 39. Tümenin ihtiyatı olarak bekleyen zırhlı birliklerden oluşan Bora Özel Kuvvetlerinin de taarruza katılmasıyla ilerleyiş hızlanmıştır. Önce Minareliköy sonrasında ise 13.40'ta Serdarlı'ya girilmiş, bu bölgede uzun zamandır direnen Serdarlı Sancağı ile birleşme gerçekleşmiş ve bölgenin güvenliği sağlanmıştır.⁴⁹⁰

39. Tümen ile aynı anda taarruzlarına başlayan Çakmak Özel Görev Kuvveti, muhriplerin 11.55'e kadar devam eden deniz topçu atışı desteği ile Arapköy ve Gözübüyük alınmıştır. Akşama doğru ise Esentepe ele geçirilmiştir.⁴⁹¹ Bu taarruzlar sırasında Amfibi Piyade Alayı'nın ikinci taburuna 50. Piyade Alayı ile Çatalköy bölgesine taarruz emri verilmiştir. Çatalköy'ün ele geçirilmesiyle İkinci Amfibi Piyade Taburuna bölgede güvenliği sağlaması için kalan düşman direnişini ve artıklarını temizleyerek bölgede kalma görevi verilmiştir. İkinci Amfibi Piyade Tugayı hareketin sonuna kadar Çatalköy'de savunma görevini yerine getirmiştir. Bu sırada Birinci Amfibi Deniz Piyade Taburu ise plaj bölgesini savunma görevini yerini getirmiştir.⁴⁹²

Sabah Türk taarruzlarının başlaması üzerine Yunan Alayı Lefkoşa bölgesinde savunma görevi yapan Türk Alayı'na taarruz etmişti. Bu taarruza karşılık veren Türk Alayı ve Lefkoşa Sancağı mücahitleri Bayraktepe, Kaymaklı ve Kızılbaş bölgelerini ele geçirmiştir. Saat 16.40'ta taarruzlar sona ermiştir.⁴⁹³ Rumların asıl saldırıları ise Türk

⁴⁸⁸ Artuç, a.g.e., s. 305-306.

⁴⁸⁹ İkiz, a.g.e., s. 223; Artuç, a.g.e., s. 307.

⁴⁹⁰ Artuç, a.g.e. s. 306; Kalelioğlu, a.g.e. s. 119.

⁴⁹¹ Artuç, a.g.e., s. 307.

⁴⁹² İkiz, a.g.e., s. 222.

⁴⁹³ Artuç, a.g.e., s. 308-309.

Kuvvetlerinin henüz ulaşamadığı bölgelere olmuş en şiddetli çarpışmalar ise Magosa'da yaşanmıştır. Harekatın başlamasıyla birlikte RMMO birlikleri her yönden Magosa Kalesi içinde direnen Magosa Sancağı Mücahitlerine saldırmış, 25 gündür kuşatma altında bulunan ve son güçleriyle bölgeyi savunan Mücahitler, deniz topçu ve hava taarruzları ile Türk kuvvetlerinin bölgeye ulaşacağı anı bekleyerek bütün gün savunmada kalmışlardır.⁴⁹⁴ Havanın kararmasıyla birlikte Ada genelinde ateş kesilmiştir. Türk birlikleri kısa sürede ilk gün hedeflerine ulaşmış ve ele geçirdikleri bölgelerde Rum halkının çıkmasına zaman tanımak adına harekate devam etmemiştir. Tüm birlikler geceyi ele geçirdiği bölgelerde savunma tertibi alarak geçirmiştir.⁴⁹⁵

Kıbrıs'ta bu gelişmeler yaşanırken harekâtın başlaması ile aynı saatlerde İngiltere'nin isteği üzerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplanmıştır. Bu toplantıda İngiltere üç öneride bulunmuş ve bu öneriler Konsey tarafından kabul edilmiştir. Bu önerilere göre; 20 Temmuz tarihli ateşkes kararının taraflarca uygulanmasına, tarafların askerî harekâtı derhal durdurmaları ve Kıbrıs'ta anayasal rejimin yeniden kurulması için tarafların vakit kaybetmeden görüşmelere başlanması istenmiştir. Bu sırada acil toplanan NATO'da taraflara ateşkes çağrısında bulunulmasını istemiştir. ABD ve Sovyetler Birliği de harekate tepki göstermiş, harekâtın bir an önce durdurulmasını istemiştir.⁴⁹⁶ Harekâtın başlaması ile Yunanistan, NATO'yu iki üye arasındaki anlaşmazlığı çözemediğini öne sürerek NATO'nun askeri kanadından çekildiğini açıklamıştır. Aynı gün Türk Hükümeti harekâtın gerekliliğine dair bir bildiri yayınlamış ve Başbakan Bülent Ecevit'te bir basın toplantısı düzenlemiş *“Türk Silahlı Kuvvetleri sabaha karşı üzerine düşen görevi yerine getirmek için harekâta başlamıştır. Harekâtın amacı Kıbrıs'ı kurtarmak ve bağımsızlığını korumaktır. Kıbrıs'ı istila etmek değildir”* diyerek harekatın nedenini ve amacını açıklamıştır.⁴⁹⁷

4.2.2. Harekâtın İkinci Günü

Harekatın ikinci günü taarruzlar sabahın erken saatlerinde başlamıştır. Bugün düşman mevzilerinde direniş çok zayıf hatta yer yer tamamen boşaltılan bölgeler vardı. Düşman kuvvetlerinin büyük bir kısmı ilk günün akşamında Beşparmak Dağları ve

⁴⁹⁴ Kalelioğlu, a.g.e., s. 120.

⁴⁹⁵ İkiz, a.g.e., s. 225; Artuç, a.g.e., s. 307.

⁴⁹⁶ Artuç, a.g.e. s. 310-312.

⁴⁹⁷ *Cumhuriyet Gazetesi* 15.08.1974; *Milliyet Gazetesi* 15.08.1974.

Magosa'ya çekilmişti. Kuzeyde 39. Tümen'in Bora Tugayı zayıf düşman direnişini kırarak 13.00'da Boğaz'ı ele geçirerek bölgedeki önemli bir liman kontrol altına alınmıştır. Bunun üzerine Rum birlikleri dağınık bir şekilde Beşparmaklara ve Magosa'ya doğru geri çekilmiştir.⁴⁹⁸

Güneyde 28. Tümen'in Magosa'ya doğru hareketi başlamıştır. Ancak geri çekilen birliklerle birlikte bu bölgede düşmanın direnişi artmıştı. 28. Tümen Keşif Taburu ancak saat 18.00'da Magosa Kalesine ulaşabilmiş ve saat 18.30'da kale içine girerek Magosa Sancağı ile birleşmiştir. Aynı gece 230. Piyade Alayı'nın da bölgeye gelmesiyle 25 gündür kuşatma altında olan Magosa Sancağı kurtarılmıştır. Harekatın ikinci gününde 39. Tümen ve 28. Tümen denize kadar Kıbrıs'ın kuzeydoğusunu tamamen kontrol altına almıştır.⁴⁹⁹

Doğuda yapılan harekatın zayıf düşman direnişi karşısında beklenenden hızlı ilerlemesi üzerine bir an önce Batıda yapılacak harekatın başlamasına karar verilmiştir. 14 Ağustos gecesi İkinci Ordu Komutanı Org. Suat Aktulga'nın 6. Kolordu Komutanı Korg. Nurettin Ersin'e gönderdiği emirle Batıda taarruza geçilmesini, Güzelyurt ve Lefke'nin ele geçirilmesini istemiştir. Bu emir üzerine iki hava indirme taburu ve 28. Tümen'in tank taburlarından oluşan Kolordu İhtiyatı, Komando Tugayı Komutanı Tuğg. Sabri Demirbağ'ın emrine verilmiştir. Batıda harekât Hava Kuvvetlerin saat 13.00 sularında gerçekleştirdiği hava taarruzu desteği ile başlamıştır. Güzelyurt hattında düşmanın yoğun direnişi yüzünden harekât yavaş ilerliyordu. Bir süre sonra tankların mayın tarlasına girmesiyle harekât durdurulmuş ve hemen mayınların temizlenmesi için çalışmalar başlamıştır. Mayınlı bölge temizlendikten sonra tank taburu Kuzeye kaydırılmış ve yeni taarruz düzeni alınmıştır. Batıda yapılan taarruzlarda harekatın yavaş ilerlemesinden dolayı Yılmazköy, Serhatköy Doğusuna kadar olan bölgeler ele geçirilmiştir.⁵⁰⁰ Birinci Amfibi Deniz Piyade Tugayı da ihtiyat birliği olarak Dağyolu bölgesine intikal ederek bu bölgede savunma mevziinde beklemiştir. Türk Alayı ve Lefkoşa Sancağı günü sessiz geçirmiştir. Havanın kararmasıyla birlikte Türk kuvvetlerinin ilerleyişi durmuş ve buldukları bölgelerde geceyi geçirmiştir.⁵⁰¹

⁴⁹⁸ İkiz, a.g.e., s. 225; Artuç, a.g.e., s. 312-313.

⁴⁹⁹ Kalelioğlu, a.g.e., s. 121; *Cumhuriyet Gazetesi* 16.08.1974; *Milliyet Gazetesi* 16.08.1974.

⁵⁰⁰ Artuç, a.g.e., s. 314.

⁵⁰¹ İkiz, a.g.e., s. 226.

Kıbrıs'ta harekât devam ederken Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi bir kez daha toplanmış, 20 dakika süren toplantıda oy birliğiyle Kıbrıs'ta ateşkese derhal uyulmasını öngören tasarı onaylanmıştır. ABD Başkanı Gerald Ford'da Türkiye'nin BM'nin almış olduğu karara uyulmasını istediğini bildirmiştir. Başbakan Ecevit BBC Radyosu'na açıklamalarda bulunmuş *“İngiltere'nin Türkiye'yi Barış Harekâtından dolayı eleştirmeye hakkı yoktur. Eğer vicdanlarda bir yük duyuluyorsa İngiltere'de, bu yük, Türkiye'ye haksız eleştiriler yönelterek hafifletilmeye kalkışılmamalıdır”* demiştir. Yunanistan Başbakanı Karamanlis'te yaptığı konuşmada Yunanistan'ın Türkiye ile Kıbrıs'ta silahlı çatışmaya girmesinin imkânı olmadığını söylemiş, Yunanistan'ın bugün içinde bulunduğu durumdan dolayı Cuntayı suçlamış ve Yunanistan'ın Kıbrıs'a herhangi bir askeri yardımda bulunamayacağını bildirmiştir.⁵⁰²

4.2.3. Harekâtın Üçüncü Günü

Harekâtın üçüncü gününde doğuda 39. Tümen Birlikleri, Magosa Sancağı Mücahitleriyle birlikte Karpas Yarımadası temizlenmiş, Mehmetçik köyü ele geçirilmiş ve buradaki Mücahitler düşman kuşatmasından kurtarılmıştır. 28. Tümen ise Maraş kesimi dahil Magosa ve çevresini güvenlik altına almıştır. Buradaki çatışmaların sona ermesiyle bölgede bulunan Rum birliklerinin bir kısmı bölgedeki İngiliz Üssüne sığınmış, bir kısmı ise Güneye doğru kaçmıştır. Böylece harekâtın üçüncü gününde Kıbrıs'ın kuzey kesimi tamamen kontrol altına alınmıştır.⁵⁰³

Harekâtın üçüncü gününde asıl çatışmalar batıda yaşanmıştır. Komando Tugayı, Güzelyurt ve Lefke'yi alabilmek için deniz topçu desteğini de alarak yeniden taarruzlarına başlamıştır.⁵⁰⁴ Saat 11.00 sularında Güzelyurt ve saat 19.00 sularında ise Lefke ele geçirilmiş böylece Lefke, Lefkoşa, Magosa hattı oluşturulmuştur.⁵⁰⁵

Sabahın erken saatlerinden itibaren Lefkoşa'da Türk Alayı ve Yunan Alayı arasından çarpışmalar yeniden başlamış, Türk jetleri öğlen saatlerine kadar Yunan Alayı Karargahını bombalamış, sonrasında paraşüt taburu ile takviye edilmiş Türk Alayı taarruzuna başlamıştır.

⁵⁰² *Cumhuriyet Gazetesi* 16.08.1974.

⁵⁰³ İkiz, a.g.e., s. 227; Artuç, a.g.e., s. 317; Kalelioğlu, a.g.e., s. 123.

⁵⁰⁴ İkiz, a.g.e., s. 227.

⁵⁰⁵ Artuç, a.g.e., s. 316; Kalelioğlu, a.g.e., s. 122; *Cumhuriyet Gazetesi* 17.08.1974.

Batıda Alaköy ele geçirilmiş, doğuda ise Yunan Alayı kışlalarının bulunduğu yere kadar ilerlenmiştir. Saat 16.00 sularında Yunan Alayı Komuta Merkezi'nin bulunduğu Grammer School Tepe olarak adlandırılan yer ele geçirilmiş ve Yunan Alayı yenilgiye uğramıştır.⁵⁰⁶

Harekatın üçüncü gününde daha önce hedeflenen bölgelerin ele geçirilmesiyle Şahin Hattı oluşturulmuştur. Hedeflenen hattın oluşmasıyla birlikte saat 19.00'da Birleşmiş Milletlerin almış olduğu ateşkes kararına uyularak askerî harekât sona erdirilmiştir.⁵⁰⁷ Bu harekattan sonra Kıbrıs fiilen ikiye bölünmüş, Lefke, Lefkoşa, Magosa hattının kuzeyinde kalan Kıbrıs'ın yaklaşık %40'lık kesimini oluşturan bölge Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kontrolü altına alınmıştır.⁵⁰⁸ Ateşkes kararıyla birlikte bütün Kıbrıs'ta silahlı mücadeleler sona ermiştir.⁵⁰⁹ Başbakan Ecevit ateşkes kararını Bakanlar Kurulu sonrası yaptığı açıklamayla *“Türkiye'nin Kıbrıs'ta girişmiş bulunduğu harekâtı bugün saat 19.00'a kadar BM'nin bulunduğu New York saatiyle 12.00'ye kadar bitmiş olacağı ve Türkiye açısından ateşkesin uygulanması mümkün olacağına karar verilmiştir. Bunu huzurunuzda Türk ve Dünya kamuoyuna açıklıyorum”* diyerek bildirmiştir. Türkiye'ye gelen Rauf Denktaş'ta harekât ile sağlanan imkanlardan duyduğu memnuniyeti *“Bugün federe bir Türk devleti kurulmuştur. Sınır ise Türk askerinin gittiği yerdir. Türk yönetiminin hudutları çizilmiştir”* diyerek belirtmiştir.⁵¹⁰

20 Temmuz'da başlayan ve 16 Ağustos'ta sona eren Kıbrıs Barış Harekâtı boyunca TSK harekâta katılan kuvvetlerinden toplam 498 personelini şehit vermiş, 1200 personeli yaralanmıştır. Kıbrıslı Türkler ise 340 kişi şehit vermiş, 1000 civarında kişi ise yaralanmıştır. Rum ve Yunanlılar toplamda 4000 kişi ölmüş ve 12000 kişi ise yaralanmıştır.⁵¹¹

İkinci Harekât BM'nin ve Türkiye'nin aldığı ateşkes kararı ile sona ermiştir.⁵¹² İkinci Cenevre Konferansı sırasında masa başında elde edilmek istenin güvenli bölge Türk askeri tarafından alınmıştır. Böylece 1963 yılından beri süre gelen Kıbrıs Türklerinin bağımsızlık

⁵⁰⁶ İkiz, a.g.e., s. 227; Mütercimler, a.g.e., s. 556-557; *Bozkurt Gazetesi* 18.08.1974.

⁵⁰⁷ Artuç, a.g.e., s. 317.

⁵⁰⁸ Mütercimler, a.g.e., s. 557.

⁵⁰⁹ *Cumhuriyet Gazetesi* 18.08.1974; *Milliyet Gazetesi* 17.08.1974.

⁵¹⁰ *Cumhuriyet Gazetesi* 17.08.1974.

⁵¹¹ Artuç, a.g.e., s. 318; *Cumhuriyet Gazetesi* 20.08.1974.

⁵¹² Emekli Astsubay Ömer Çolak, ateşkesin yürürlüğe girmesiyle çıkarma araçlarının Mersin'e, görev yaptığı TCG Saros'un ise önce Mersin'e daha sonra ise Gölcük'e döndüğünü bildirmiştir.

ve güvenlik sorunu sona ermiştir. Bağımsız ve güvenli bir bölgenin elde edilmesiyle Kıbrıs meselesinin askeri kanadı sona ermiştir.

4.3. İkinci Barış Harekâtı Sonrası Yaşanan Gelişmeler ve KKTC'nin Kuruluşu

Ateşkesin yürürlüğe girmesinden sonra taraflar özellikle de İngiltere yeniden görüşmelerin başlaması için bir çaba içine girmemiştir. Bunun üzerine BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim tarafları bir araya getirmek ve Kıbrıs sorununa çözüm bulmak için girişimlere başlamıştır. Yunanistan Başbakanı Karamanlis olası görüşmelere katılmayı düşünmediğini açıklamıştır. Başbakan Ecevit ise tarafların konferans masasına oturmasıyla görüşmelerin çok daha verimli ilerleyeceğini belirterek görüşmelere hazır olduğunu belirtmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'da tarafların görüşmek istemesi halinde arabuluculuk yapabileceğini bildirmiştir. Rauf Denktaş'ta Atina ve Lefkoşa yeni bir konferansa gelmezse Türklerin kendi bölgelerinde kendi yönetimlerini sürdüreceğini bildirmiştir.⁵¹³

Taraflar arasında yeniden görüşme zemini aranırken Kıbrıs'ta ikinci harekât sırasında Türk birliklerinin ulaşamadığı bölgelerde yapılan katliamlara ait olduğu belirtilen toplu mezarlar ortaya çıkarılmaya başlanmıştır. 60 nüfusu bulanan ve tamamı Türk olan Atlılar Köyünde yapılan katliamda 57 kişi kurşuna dizilerek hayatını kaybetmiş, cesetleri dozerlerle ezilerek açılan çukurla toplu bir şekilde gömülmüştür. Atlılar Köyü dışında benzer olaylara, Muratağa ve Sandallılar Köyü'nde de rastlanmış açılan toplu mezarlardan 88 yakın ceset çıktığı bildirilmiştir.⁵¹⁴ Bu köylerin yanı sıra Kıbrıs'ın güneyinde Rum hakimiyetinde kalan Baf, Limasol ve Larnaka bölgelerinde yaşayan Türklerinde çoğunun kurşuna dizilerek katledildiği ortaya çıkarılmıştır. Bu katliamların yanı sıra ikinci harekât sırasında esir alınan 3 Türk gazeteciden biri olan Adem Yavuz'da şehit edilmiştir.⁵¹⁵

Tüm bu katliamların ortaya çıkarılmasına rağmen Dünya kamuoyu birinci hareketin aksine bu sefer Türkiye karşıtı bir tutum sergileyerek Yunanistan ve Kıbrıs Rumlarını

⁵¹³ *Cumhuriyet Gazetesi* 17.08.1974; 18.08.1974.

⁵¹⁴ Oberling, a.g.e., s. 150; *Bozkurt Gazetesi* 24.08.1974.

⁵¹⁵ Mütercimler, a.g.e., s. 575; *Cumhuriyet Gazetesi* 19.08.1974; 21.08.1974; 24.08.1974; 27.08.1974.

desteklemiştir. Türkiye işgalci olarak lanse edilmiş ve askerlerin derhal çekilmesi istenmiştir. Pek çok ülkede Rumlar ve Rum taraftarları Türkiye aleyhine protestolar düzenlemiştir. Atina ve Lefkoşa'da Amerikan karşıtı ayaklanmalar çıkmıştır. Bu ayaklanmalar sırasında 19 Ağustos 1974'te ABD Büyük Elçisi Davis Lefkoşa'da öldürülmüştür.⁵¹⁶ Yaşanan bu olumsuz gelişmeler karşısında Washington'da Yunan lobisinin faaliyetleri başlamış, Senatör Eagleton ve Brademes, Türkiye'nin İkili Sözleşme kurallarına aykırı davranarak ABD silahlarının Kıbrıs'ta kullandığı gerekçesiyle askeri ambargo uygulanmasını istemişlerdir. ABD Başkanı Ford ve Dışişleri Bakanı Kissinger'ın karşı çıkmasına rağmen Askeri Ambargo kanun tasarısı 19 Eylül 1974'te Senato'da ve 24 Eylül 1974'te Temsilciler Meclisi'nde oy çokluğu ile kabul edilmiştir. Başkan Ford yasayı iki kere veto etmesine rağmen sonunda uzlaşmaya gitmiş ve 17 Aralık 1974'te ambargonun başlangıç tarihi 5 Şubat 1975 olarak belirlenmiş ve yürürlüğe girmiştir.⁵¹⁷

Türkiye'de dış politikada Kıbrıs ve ABD ambargosuyla uğraşırken iç politikada da hükümet krizi ortaya çıkmıştır. CHP ve MSP koalisyonu dağılmış, erken seçime gitmek isteyen Ecevit, 16 Eylül 1974'te görevinden istifa etmiştir.⁵¹⁸ Yunanistan'da ise Karamanlis yapılan seçimlerde çoğunluğun oyunu alarak iktidara gelmiş ve iç politikada yerini sağlamlaştırarak, dış politikada daha kararlı adımlar atmıştır. Harekât sonrası Türkiye ve Yunanistan iç politikası adete yer değiştirmiş, artık Türkiye'de hükümet bunalımı yaşanırken, Yunanistan'da hükümet istikrarı sağlanmıştır.⁵¹⁹ Böylece Kıbrıs konusunda Yunanistan'ın eli güçlenirken Türkiye yaşanan hükümet buhranında Kıbrıs meselesiyle ilgili eskisi kadar ilgilenememiştir.

Bu sırada ateşkes sonrası Kıbrıs'ta birlikte Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kurt Waldheim toplumlar arası görüşmelerin yeniden başlaması için girişimlerine başlamıştır. 26 Ağustos 1974'te Denктаş ve Klerides bir ara gelmiş, yapılan görüşmede taraflar hafta en az bir kere bir araya gelerek acil insani durumların çözülmesi için görüşmeler yapılmasına karar vermiştir.⁵²⁰ Eylül ayında başlayan görüşmelerde esirlerin ve gözaltına alınanların serbest bırakılması için bir program yapılmasına, köylerde kalan yaşlı ve mecalisiz kişiler için

⁵¹⁶ Oberling, a.g.e., s. 148; *Cumhuriyet Gazetesi* 20.08.1974; *Milliyet Gazetesi* 20.08.1974.

⁵¹⁷ Sönmezoğlu, a.g.e., s. 88-89; *Cumhuriyet Gazetesi* 05.02.1975; *Milliyet Gazetesi* 05.02.1975.

⁵¹⁸ *Cumhuriyet Gazetesi* 17.09.1974.

⁵¹⁹ Artuç, a.g.e. s. 325; *Cumhuriyet Gazetesi* 13.11.1974.

⁵²⁰ *Bozkurt Gazetesi* 27.08.1974.

yardım ve hastalara, hamilelere tıbbi tedavi için iki bölge arasında sınırın geçilmesi konusunda kolaylık sağlanması gibi hususlarda anlaşmaya varılmıştır. Ayrıca üniversite öğrencilerinin hangi bölgede olursa olsun yurt dışına çıkmasına izin verilmiştir. Tayin edilen öğretmenlerin, aileleri ile tayin edildikleri bölgelere gitmelerine müsaade edilmiştir. Kayıpların aranmasında Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin çalışmalarına kolaylık gösterilmesine ve kültürel değeri olan eserlerin korunması ve restorasyonu için UNESCO ile iş birliği yapılmasına karar verilmiştir.⁵²¹

Bu kararların hemen uygulamaya başlanmasıyla Kıbrıs'ta ortam yumuşamış, hatta Klerides yaptığı açıklamada Kıbrıs'taki politik durumun çözülmesi için coğrafi federasyonun kabul edilmesinin gerektiğini vurgulamıştır. Ancak bu olumlu gelişmeler aralık ayında Makarios'un Kıbrıs'a dönmesiyle sona ermiştir. Makarios, anayasa aykırı olduğu halde seçim yapılmadan Cumhurbaşkanlığı görevine devam etmiştir. Kıbrıs Türk Yönetimi bu duruma itiraz etmiş ve 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir.⁵²² Bu durum Kıbrıs'ta yeni bir bunalımın başlamasına sebep olmuş, Makarios ve Karamanlis Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulmasına tepki göstermiştir. Bir kez daha Waldheim'ın araya girmesiyle durum yatıştırılmış ve toplumlar arası görüşmeler yeniden başlamıştır.⁵²³

Farklı tarihlerde oturumlar şeklinde yapılan görüşmelerde nihai çözüm için bir sonuç elde edilememiştir. Makarios'un ölümünden sonra Kıbrıs Cumhurbaşkanı seçilen Sipiros Kiprianu ile yapılan görüşmelerden de bir sonuç elde edilememiştir. Kiprianu zamanla Yunanistan'da iktidara gelen Andreas Papandreu'nun da desteğiyle Birleşmiş Milletleri baskı altına almış ve 252 sayılı kararın alınmasını sağlamıştır. Bu kara göre Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıs halkının tamamı ve toprağının bütünü ile tabii kaynakları üzerinde tam egemenliğe sahip olduğu belirtilmiş ve Birleşmiş Milletler Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümetinin bu hakları kullanmasını sağlamak için tüm hükümetleri yardım ve desteğe çağırmıştır. Bu karar ile Kıbrıs Türk halkının varlığı ve kurucu ortaklık hakları inkâr edilmiştir. Bu kararlar ayrıca Kıbrıs'ta bulunan Türk askerleri işgalci durumuna düşürülmüş ve derhal Ada'dan çekilmesi istenmiştir.⁵²⁴

⁵²¹ Oberling, a.g.e., s. 151.

⁵²² *Bozkurt Gazetesi* 14.02.1975; *Cumhuriyet Gazetesi* 14.02.1975.

⁵²³ Oberling, a.g.e., s. 151-152.

⁵²⁴ Oberling, a.g.e., s. 160-168; *Cumhuriyet Gazetesi*, 14.05.1983.

Birleşmiş Milletlerin almış aldığı bu karar sonrası Rum yönetiminin eli iyice güçlenmiş ve Kıbrıs Türk halkına ekonomik ambargolar uygulanmıştır. Türk malları boykot edilmiş, Türk bölgesinde kalan hava ve deniz limanlarının kullanımına yasak getirilmiş, turizmi engellemek adına turistlerin Kuzey'e geçişleri engellenmiştir. Bu yasaklara uymayan kişilere para ve hapis cezasını kapsayan yaptırımlar uygulanmıştır. Böyle Kıbrıs Türk Federe Devleti hem politik hem de ekonomik olarak baskı altına alınmıştır. Tüm bu olumsuzluklar karşısında Türk tarafı artık Rumlarla anlaşma imkânı olmadığından dolayı ortak devlet oluşturulması fikrinden vazgeçmiştir.15 Kasım 1983'te Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisinde oy birliğiyle alınan karar ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir. KKTC'yi tanıyan ilk ve tek ülke Türkiye olmuştur. Rumlar ve Yunanistan duruma itiraz etmiş Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde 541 sayılı kararı aldırılmıştır. Bu karara göre KKTC'nin kurulması hukuka tamamen aykırıdır ve kararın geri alınması gerektiği bildirilmiştir. Ancak bu karara rağmen KKTC devlet olmanın gerektirdiği tüm unsurları yerine getirerek bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdürmüştür.⁵²⁵

Kıbrıs Barış Harekatının üzerinden 9 yıl geçtikten sonra Kıbrıs Türkleri tüm uğraşlara rağmen Rumlarla ortak devlet konusunda anlaşamamış ve Barış Harekâtı ile elde edilen güvenli topraklarda varlıklarını sürdürebilmek için KKTC'yi kurmuşlardır. KKTC kurulduğu günden itibaren Türkiye'nin de yardımlarıyla varlığını sürdürmeye devam etmiştir. KKTC'nin kuruluşuyla birlikte Kıbrıs'ın tamamında Enosis'in gerçekleşme ihtimali sona ermiştir.

⁵²⁵ Artuç, a.g.e. s. 347-349, *Milliyet Gazetesi* 16.11.1983.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Üç tarafı denizlerle çevrili olan Türkiye, cumhuriyetin ilanından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun bilinen en büyük Kaptan-ı Deryalarından olan Barbaros Hayrettin'in "Denizlere hâkim olan, dünyaya hâkim olur" sözünden yola çıkarak bulunduğu bölgede varlığını sürdürmek için ve dış tehditlere karşı önlem almak için güçlü bir donanmaya sahip olması gerektiğinin bilincindeydi. Bu nedenle Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından itibaren Deniz Kuvvetleri'nin geliştirilmesi için çalışmalarına başlamıştır. İlk etapta elde bulunan Osmanlı döneminden kalma gemilerin bakım ve onarımlarını gerçekleştirerek donanma yeniden canlandırılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ünde özel ilgisiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, Bahriye Vekaleti yasası çıkarılmış eğitim, denetleme ve tatbikat gibi alanlarda Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı Bahriye Vekaleti kurulmuştur. Bahriye Vekaletinin kurulması sonrası Gölcük'te bir bakım onarım havuzu ve çeşitli tesisler kurularak gemi onarım faaliyetleri hız kazanmıştır. Bahriye Vekaleti özellikle Gölcük'te gemi yenileme faaliyetleri için kurulan tesislerin ihalesinde yaşanan bazı usulsüzlüklerin ortaya çıkması sonucunda lağvedilmiş ve yerine Milli Müdafaa Vekaletine bağlı olarak Deniz Müsteşarlığı kurulmuştur. Bu dönemde çok sayıda geminin onarımı tamamlanmış ve donanmaya katılmıştır. Bu dönemde ayrıca yurt dışından gemi alımları yapılmış, Deniz Harp Akademisi eğitim faaliyetlerine başlamış ve donanmanın ana unsurlarını oluşturan gemilerin Gölcük'e konuşlandırılarak Gölcük donanmanın ana üssü olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Türkiye tarafsız kalmış, Türk Donanması da gerekli önlemleri alarak eğitimlerini iç deniz olan Marmara Deniz'inde sürdürmüştür. Bu dönemde savaş koşullarının zorluğu ve Türk hükümetinin kara kuvvetlerini ana kuvvet olarak görmesi, deniz kuvvetlerinin faaliyetlerini azaltmıştır. Bu olumsuz şartlara rağmen deniz kuvvetleri imkanlarını zorlayarak gemi alımı ve modernizasyon faaliyetlerine devam etmiştir. Savaşın sona ermesiyle birlikte deniz kuvvetlerinde modernizasyon faaliyetleri tekrar hız kazanmıştır. Savaş sonrası ABD tarafından hazırlanan Marshall Planı'nı kapsamında yapılan yardımlardan Türkiye'de faydalanmıştır. Bu yardımlardan en çok Türk Donanması faydalanmış ve bünyesine çok sayıda ABD yapımı gemi ve denizaltı katılmıştır. Gelişen donanmanın ihtiyaçlarını karşılamak adına deniz kuvvetleri teşkilat yapısında bir kez daha değişikliğe gitmiş Deniz Kuvvetleri Komutanlığı adı altında hizmet vermeye başlamıştır. 1952'de NATO'ya girilmesiyle, Sovyetler Birliği tehdidine karşı NATO'nun güneydoğu

kanadının savunması Türkiye ve Yunanistan'a kalmıştır. Bu durum Türk Deniz Kuvvetleri'nin tekrar önemini ortaya çıkarmış, boğazlar ve limanların savunulması için kuvvet yapısı hızla bu yönde geliştirilmiştir.

Türkiye alınan yardımlarla ekonomik ve askeri alanlarda gelişimini sürdürürken daha önce Lozan Antlaşması ile İngiltere'ye bırakılan Kıbrıs'ta özellikle İkinci Dünya savaşı sırasında ve sonrasında iç karışıklıklar başlamış, Ada'nın Rum halkı self-determinasyon ile Kıbrıs'ın Yunanistan'a bırakılması için her fırsatta İngiliz yönetimini zor duruma düşürmeye çalışmıştır. Türk Hükümeti başta çıkan olayların İngiltere'nin iç meselesi olduğu için sesini çıkarmamıştır. Ancak İngiltere Kıbrıs'taki sorumluluğunu hafifletmek için Türklerinde self-determinasyon hakkı olduğunu ortaya atarak Türkiye'yi Kıbrıs meselesine dahil etmiştir. 1955 yılından itibaren Türkiye'nin dış politikada gündemine giren Kıbrıs, bulunduğu jeopolitik ve jeostratejik konumdan dolayı Türkiye'nin güneyden denize açılan yollarını denetlemektedir, dolayısıyla güvenliğini tehdit etmektedir. Kıbrıs, Akdeniz'in güneyinde bulunan en büyük adadır. Bulduğu konum itibarıyla Cebelitarık Boğazı, Çanakkale Boğazı ve Süveyş Kanalı'nın giriş-çıkışını ve bölge bulunan enerji kaynaklarını denetleyebilen, Anadolu, Afrika ve Orta Doğuya yapılabilecek olası askeri müdahaleler için ideal bir üs konumundadır. İngiltere'de zamanında Kıbrıs'ı konumu dolayısıyla bölgede bulunan sömürgelerini denetlemek için kontrolü altına almıştır. Yunanistan'ın Kıbrıs'ı istemesindeki en önemli sebep ise Megali İdea'nın bir parçası olan Enosis'i gerçekleştirmektir. Ayrıca batıda Ege Adaları'ya yaptığı baskıyı Kıbrıs ile güneyde yaparak Türkiye'nin denizden çıkışını engelleyerek, Türkiye'yi ekonomik ve askeri anlamda zor duruma düşürmektedir. Bu nedenle Kıbrıs meselesi sadece Ada'da yaşan Türklerin güvenliğini değil tüm Türkiye'yi tehdit eden bir milli güvenlik meselesidir. Bu dönemde meselenin çözümü için Türk Hükümeti taksim tezini ortaya atmış ve Enosis'e karşılık taksim tezi Türkiye'nin çözüm için kozu olmuştur.

1955 yılından itibaren meseleye Türkiye'nin de dahil olmasıyla hararetlenen Kıbrıs meselesinin çözümü için çeşitli planlar, teklifler yapılmış sonunda Türkiye ve Yunanistan, Zürih Antlaşmasını imzalamış, Londra Antlaşmasıyla birlikte İngiltere ve Kıbrıs'ın toplum liderleri bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını kabul etmiştir. 1960 yılında bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte meselenin sona erdiği düşünülmüştür. Ancak Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlar bu durumu Enosis'e giden başka bir yol olarak görmüşlerdir.

Bu tarihten sonra Akritas Planı'na göre hareket eden Makarios Türklere anayasa ile verilen ortaklık haklarını görmezden gelmiş ve 30 Kasım 1963'te cumhuriyetin daha iyi işleyebilmesi için anayasada 13 maddenin değiştirilmesini teklif etmiştir. Bu teklif Türk varlığını azınlık durumuna düşürdüğü için kabul edilmemiştir. Bunun üzerine Akritas Planının silahlı mücadele kısmı devreye girmiş ve 21 Aralık 1963'te Kanlı Noel olarak adlandırılan şiddet olayları başlamıştır. Yaşanan şiddet olayları karşısında Türkiye'de halk ayaklanmış ve hükümete Kıbrıs'a müdahale edilmesi için baskı yapmıştır. Lefkoşa'da başlayan olayları durdurmak için Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'a çağrıda bulunmuş ve üç garantör devletin Ada'da bulunan kuvvetlerinden İngilizlerin komutasında bir üçlü barış kuvveti oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kuvvet Lefkoşa'da Yeşil Hat adı verilen hatla Türk ve Rum bölgelerini ikiye ayırarak güvenlik hattı oluşturmuştur. Kıbrıs'ta yaşanan olayların durdurulması ve barış ortamının yeniden sağlanabilmesi için İngiltere'nin çağrısı ile taraflar Londra'da bir araya gelmiş ancak buradan sonuç alınamamıştır. Bunun üzerine mesele Birleşmiş Milletlere götürülmüş ve 4 Mart 1964 Güvenlik Konseyi'nde alınan karar doğrultusunda Kıbrıs'ta güvenliğin sağlanması için Barış Gücü oluşturulmasına ve sorunların halledilmesi içinde bir arabulucunun tayin edilmesine karar verilmiştir. Barış Gücü Ada'ya çıkana kadar Kıbrıs'ta şiddet olayları iyice artmıştır. Bunun üzerine Başbakan İsmet İnönü, saldırıların durdurulması için Makarios'a sert bir ultiatom göndermiş ve müdahale hakkının kullanılacağını bildirmiştir. Barış Gücü'nün Ada'ya çıkmasıyla müdahaleden vazgeçilmiştir. BM Barış Gücü başta Ada'da huzuru sağlamış gibi görünse de yetki sınırları çok kısıtlıydı ve Ada'nın farklı bölgelerinde yaşanan olaylara yetişme konusunda sıkıntılar yaşıyordu. Mayıs ayına gelindiğinde Makarios'un ağır silahlar ve zorunlu askerlik kanunu çıkarması Türkiye için bardağı taşıran son nokta olmuştur. Gönderilen ultiatomlara olumsuz cevap alınması üzerine Türkiye haziran ayında bir kez daha Kıbrıs'a müdahale etme kararı almıştır. Alınan karar ABD'ye bildirilmiş, ABD'den gelen geri bildirim ise Türk-Amerikan ilişkilerine darbe vuran çok sert dille yazılmış Johnson Mektubu olmuştur. ABD'nin mektupla yaptığı müdahale ile Türkiye Kıbrıs'a çıkarma yapmaktan vaz geçmiştir. Ancak bu mektup Türkiye'nin en büyük müttefiki olarak gördüğü ABD'ye olan güvenini fazlasıyla sarsmıştır. Bundan sonra çözüm için Cenevre'de heyetler toplanmış ve eski ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson çözüm için hazırladığı planı sunmuştur. Toplantılar devam ederken General Grivas komutasındaki RMMO, Erenköy ve çevresine saldırmıştır. Bunun üzerine Türkiye müdahale hakkını kullanarak bölgeye Türk jetlerini göndermiş ve Erenköy bölgesinde bulunan Rum kuvvetlere havadan müdahale

etmiştir. Bu müdahale ile Türkiye ilk defa fiilen Kıbrıs'a müdahale etmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin araya girmesiyle bütün Kıbrıs'ta ateşkes sağlanmıştır. Bu olaydan sonra Kıbrıs'ta şiddet olayları durulmuş ancak Makarios'un ekonomik yaptırımları başlamıştır. Yeni arabulucu olarak atanan Galo Plaza, bir yıl boyunca taraflarla görüşerek Mart 1965'te BM Güvenlik Kuruluna çözüm için bir rapor sunmuştur. Bu raporda Kıbrıslı Türklere azınlık hakları tanınması yönünde maddelerin yer almasından dolayı Türkiye rapora itiraz etmiş ve Galo Plaza görevinden alınmıştır. Mayıs ayında Türk ve Yunan hükümetleri Kıbrıs meselesine çözüm bulmak için görüşmelere başlamıştır. Bu görüşmeler 1966 yılı sonuna kadar devam etmiştir.

1963-1964 olayları sırasında Türkiye Kıbrıs'a müdahale kararı almıştı, ancak eğer çıkarma gerçekleşseydi büyük kayıplar vererek daha Ada'ya çıkmadan Türk Ordusu yenilgiye uğrayabilirdi. Bu dönemde Türk Donanması'nın elinde Ada'ya müdahale edebilecek ne çıkarma gemisi ne de deniz aşırı harekâtı gerçekleştirebilecek eğitimli birlikler bulunmuyordu. Türk Deniz Kuvvetleri 1963 yılında Kıbrıs'ta şiddet olayları başlayana kadar Kıbrıs'a yönelik özel bir önlem almamış, Sovyetler Birliğine karşı NATO'nun güneydoğu kanadını savunmak için boğazlar ile limanların savunulmasına yönelik önlemler olarak kuvvet yapısını oluşturan unsurları bu göreve yönelik kullanmıştır. Bu dönemde Kıbrıs'a yapılacak müdahale gerçekleşseydi, Türk kuvvetleri şileplere bindirilecekti. Bu durumda çıkarma harekâtında büyük kayıplar verileceği ve başarısızlıkla sonuçlanacağı ortadaydı. Esasen Başbakan İnönü'de bu durumun farkındaydı ve müdahaleyi hiçbir zaman ciddi olarak düşünmemiş, Türk halkını tatmin etmek ve Rumların saldırıları durdurması için koz olarak kullanmıştır.

1963-1964 olayları sonrası Deniz Kuvvetleri'nin henüz denizaşırı harekâta hazır imkân ve kabiliyetinin olmadığı görülmüştür. Ancak Kıbrıs'ta yaşanan şiddet olaylarından sonra Kıbrıs'a müdahale için her an hazır olunması gerektiği anlaşılmış ve bunun için gerekli kuvvetin oluşturulması için harekete geçilmiştir. Johnson mektubu ile ABD silahlarının kullanılmasının sıkıntı çıkaracağına anlaşılmaması ile Türkiye başka ülkelere silah ve gemi alımına başlamış bunun yanı sıra kendi tersanelerinde üretime geçmeye başlamış. Ayrıca bu olaylardan sonra Akdeniz'de güvenliği sağlamak ve Kıbrıs'a ani müdahale edebilmek için Türk Deniz Kuvvetleri, 1. Muhrip Filotillası ve 2. Muhrip Filotillasına Mersin'de rotasyon görevi vermiştir. Bu dönemde "Amerikan Askeri Yardımı ve Gerçekler" adı altında bir yazı

dizi başlamış ve ABD'nin Yunanistan'a yaptığı yardımlar ortaya çıkarılmıştır. Bu durum Türkiye'de büyük yankı uyandırmış ve "Başkalarının Vermediğini Millet Yapar" kampanyası başlatmış ve Türk Donanma Cemiyeti kurulmuştur. Donanmaya yönelik faaliyetlerin artması ile dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Necdet Uran "kendi gemini kendin yap" projesini benimsemiş, dönemin Donanma Komutanı Oramiral Kemal Kayacan ve Taşkızak Tersane Komutanı Albay Vedii Bilget'in ortak çalışmaları ile çıkarma gemisi ihtiyacının giderilmesi için Gölcük ve Taşkızak Tersanelerinde gemi inşa faaliyetlerine başlanmıştır. Hazırlanan beş yıllık plan kapsamında küçük çıkarma araçları, muhrip ve avcıbotların inşasına başlanmıştır. Çıkarma araçlarının artmasıyla birlikte Çıkarma Birlikleri Komutanlığı kurulmuştur. Ayrıca Su Altı Taarruz ve Su Altı Savunma birlikleri kurulmuştur. Bu faaliyetler sayesinde 1974 yılında yapılacak Kıbrıs Barış Harekatı'nın başarıyla gerçekleştirilmesini sağlayacak ilk adımlar atılmıştır.

Deniz kuvvetlerinde modernizasyon çalışmaları hızla devam ederken 1967 yılında Yunanistan'da Enosis yanlısı askeri cunta, hükümete darbe düzenlemiş ve yönetimi ele geçirerek Başbakanlık görevine Koliyas'ı getirmiştir. Türkiye'de ise daha önce yapılan seçimleri Adalet Partisi büyük bir üstünlükle kazanmış ve Başbakanlığı Süleyman Demirel gelmiştir. Cunta, ilk etapta Enosis'i kan dökmeden görüşmelerle ilan etmek istemiş ve Türkiye ile görüşmelerin devam edeceğini bildirmiştir. Eylül ayında Türkiye ile başta Kıbrıs olmak üzere ikili sorunların halledilmesi için görüşmek istediğini Türk hükümetine bildirmiştir. Yunanistan'ın talebi doğrultusunda ilk önce 9 Eylül 1967 Keşan'da görüşmeler yapılmış, Yunan heyeti Acheson Planına benzer bir plan ile Enosis'in gerçekleşmesine karşılık bazı tavizler verebileceğini bildirmiştir. Türk heyeti ise Enosis'in hiçbir şekilde kabul edilmeyeceğini söylemesi üzerine görüşmeler tıkanmış ve sona ermiştir. 10 Eylül 1967 yine Yunan heyetinin isteği üzerine Dedeoğaç'ta göstermelik olarak görüşmeler yapılmıştır. Keşan ve Dedeoğaç'ta görüşmeleri sonrası Cunta, Kıbrıs'ta Enosis'i gerçekleştirmek için gizli yollarla çok sayıda asker ve silah göndermiştir. Yaşanan gelişmeler üzerine Türkiye'de halk bir kez daha ayaklanmış, 17 Kasım'da TBMM'de alınan karar doğrultusunda TSK'nın yabancı ülkelere gönderilmesi konusunda tezkere oy birliğiyle kabul edilmiştir. Türkiye bir yandan askeri müdahale için hazırlık yaparken biryanda Yunanistan'a Ada'da yasa dışı bulunan askerlerin ve Grivas'ın gönderilmesi için ultimatoma vermiştir. 18 Kasım 1967 Yunanistan'ın ultimatoma kabul etmemesi üzerine aynı gün Türk jetleri Kıbrıs üzerinde alçak uçuş yapmış, Mersin'de bulunan birliklerde gemilere bindirilmeye başlamıştır. ABD

bir kez daha araya girmiş bu kez Başkan Johnson özel temsilci Cyrus Vance'i göndermiştir. Vance, taraflar arasında gerçekleştirdiği mekik diplomasisi sayesinde tarafların anlaşmasını sağlamıştır. Türkiye bir kez daha ABD'nin araya girmesiyle Kıbrıs'a çıkamamış Girne açıklarına kadar gelen donanma karar sonrası geri döndürülmüştür. Olaylar sonrası Türkiye istediğini elde eden taraf gibi görünse Kıbrıs için nihai çözüm sağlanmamış, sadece geçici bir barış ortamı oluşturulmuştur. 1967 olaylarının sona ermesiyle Kıbrıslı Türk yöneticiler ekonomik yaptırımlardan kurtulmak, toplum yönetiminin etkinleşmesi ve işlerlik kazanması amacıyla 1960 Anayasası sağlıklı bir biçimde yeniden uygulanana kadar 27 Aralık 1967'te Kıbrıs Geçici Türk Yönetimini kurmuştur. 1968 yılından itibaren gerilim yumuşamaya başlamış, ilki 2 Haziran 1968'te yapılan toplumlararası görüşmeler dönemi başlamıştır. Bu görüşmeler kesintilere uğramakla birlikte BM Genel Sekreteri'nin çabaları sayesinde Türkiye ve Yunanistan'dan temsilcilerin katılımıyla genişletilmiş toplumlar arası görüşmeler olarak 1974 yılına kadar devam etmiştir.

1967 olayları öncesinde Türk Deniz Kuvvetleri birinci beş yıllık plan çerçevesinde kendi çıkarma araçlarını inşa etmeye ve Çıkarma Birlikleri Komutanlığı'nın geliştirilmesine devam etmiştir. Plan kapsamında Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Türk tersanelerinde üretilen ilk savaş gemisi TCG Berk'in yapımına başlanmıştır. 1967 yılında alınan çıkarma kararı sırasında donanmanın elinde az sayıda çıkarma aracı bulunuyordu ve Çıkarma Birlikleri Komutanlığı kurulalı sadece bir yıl olmuştu. Henüz denizasıırı harekât için yeterli gemi ve birlikler bulunmuyordu. Ancak dönemin Türk Hükümeti bu sefer Ada'ya çıkılması konusunda çok ciddiye ve bu konuda planlar yapılmıştı. Kuvvet Komutanlarıyla yapılan toplantıda Kıbrıs'ta başarılı bir hareketin yapılması için en az bir kolordu ve 50 tankın Ada'ya gönderilmesi gerektiği belirlenmiştir. Deniz Kuvvetlerinin elinde böylesine bir kuvveti taşımaya yetecek çıkarma aracı yoktu bu nedenle çıkarma için yine şilepler kullanılacaktı. Ayrıca karar alındığında mevsim kıştı ve bu durum şileplere taşıma yapmak için çok riskliydi. Her şeye rağmen çıkarma yapılması kararı alındı ve Magosa'nın kuzeyinde bulunan Boğaziçi bölgesine çıkarma yapılmasına karar verilmiştir. Bu çıkarmada amaç çıkılan bölgenin tutularak Türkiye'ye daimî açık kalacak bir limanın elde edilmesiydi. 1964 alınan çıkarma kararından farklı olarak bu kez bir plan vardı ancak bu harekât için yine donanımlı bir kuvvet yoktu ve büyük kayıplar verileceği ortadaydı. ABD'nin araya girmesiyle harekât bir kez daha yapılmadan sona ermiştir.

1967 sonrası Donanma denizaşırı harekât yönünde eksikliklerini gidermek, imkân ve kabiliyetlerini artırmak için 1964 başlanan çalışmalara hızla devam etmiştir. Donanma bünyesine katmak üzere yurtdışından gemiler alınmış, yurt içinde ise farklı türde gemilerin inşasına devam edilmiştir. 1968 yılından itibaren ikinci beş yıllık plana göre hareket edilerek merkezi vurucu gücü oluşturan harp gemisi inşasına yönelinmiştir. Program kapsamında Gölcük Tersanesinde Türkiye'nin ikinci büyük savaş gemisi TCG Peyk'in yapımına başlanmıştır. Kendi tersanelerimizde üretilen gemi ve araçların yanı sıra ikinci beş yıllık program kapsamında yurt dışından da çok sayıda gemi alınarak Türk Donanmasına katılmıştır. Arap-İsrail savaşı sırasında hücumattan atılan güdümlü füzeler ile muhrip batırılması donanmada yeni bir atılıma sebep olmuştur. Türk Donanması da özellikle iç denizlerde ve liman savunmasında büyük önem kazanmaya başlayan hücumbotlar konusunda kayıtsız kalmamış ve yurt dışından hem hücumbot hem de güdümlü füze almıştır. İkinci beş yıllık program kapsamında gemi inşa ve alımıyla donanma envanteri güçlendirilirken, 30 Ağustos 1968'de deniz aşırı harekât gerçekleştirebilmek için büyük bir adım atılmış ve Çıkarma Birlikleri Komutanlığına bağlı 1. Amfibi Deniz Piyade Taburu kurulmuştur. Tabur 1972 yılında dönemin Genelkurmay Başkanının emri ile lağvedilmiş, 1973 yılında 2. Amfibi Piyade Taburunun kurulmasıyla birlik alay seviyesine yükseltilmiştir. LST tipi büyük çıkarma gemilerinin alınmasıyla birlikte alayın birinci taburu TCG Ertuğrul'a ile Mersin'de, İkinci Taburu ise İskenderun'da konuşlanmıştır. Çıkarma Birlikleri Komutanlığı da donanma bünyesinden çıkarılarak Gölcük'ten Mersin'e taşınmıştır. Böylece Mersin Türkiye'nin Akdeniz'de İskenderun'dan sonra ikinci ana üssü haline gelmiştir. Ayrıca yine kuvvet yapısını güçlendirmek için 18 Ekim 1971'de Ankara'da Hava Kuvvetleri Komutanlığı tarafından atanan geçici personelin katkılarıyla 301. Deniz Hava Filosu Komutanlığı kurulmuştur. 4 Ağustos 1972'de harekât kontrolü Deniz Kuvvetleri Komutanlığında kalmak üzere, Hava Kuvvetleri Komutanlığı emrinde, Bandırma 6. Ana Jet Üs Komutanlığına taşınmıştır. Filo, Barış Harekâtı sırasında Antalya'ya intikal etmiş ve harekât boyunca görevini bu bölgede sürdürmüştür. Deniz Kuvvetleri 1964 yılında başlayan ve 1967 yılından sonra hız kazanan geliştirme ve modernizasyon çalışmalarıyla on yıl gibi kısa bir sürede denizaşırı harekâtı başarıyla gerçekleştirebilecek bir seviyeye ulaşmıştır. Kara ve Hava Kuvvetleri de bu gelişme paralele olarak kuvvet yapılarını geliştirmiş Kıbrıs'a yapılacak müşterek harekâta hazır hale gelmiştir. TSK'da özellikle 1967 yılından sonra Kıbrıs'a olası müdahale için Genelkurmay Başkanlığında farklı planlar oluşturmuş ve geliştirmiştir.

15 Temmuz 1974 Kıbrıs'ta Makarios'a darbe girişiminde bulunulmuş ve Nikos Sampson başa geçmiştir. Bu olay karşısında hemen reaksiyon gösteren Ecevit Hükümeti kısa sürede diplomatik görüşmeleri gerçekleştirdikten sonra Kıbrıs'a müdahale edilmesine karar vermiştir. Böylece 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Barış Harekâtı gerçekleştirilmiştir. 5 gün gibi kısa bir sürede TSK harekâta katılacak birlikleri hazır hale getirmiş, harekât planını ve çıkarma plajının seçimini gerçekleştirmiştir. Genelkurmay Başkanlığında hazırlanan Yıldız-70 Atma-4 planına göre Kıbrıs'a farklı noktalardan amfibi harekât, hava indirme ve atma harekâtı gerçekleştirmiştir. Bütün olumsuzluklara rağmen düşmanın beklemediği ve aldatma konvoyu ile düşmanın odağını farklı noktaya çekmeyi başaran Türk kuvvetleri baskın şeklinde Kıbrıs'ta üç gün içinde ilk etapta koyulan hedeflere ulaşmayı başarmıştır. Harekâtın çıkarma safhasında zaman kazanmak için Amfibi Deniz Piyade Alayı harekât halindeyken çıkarma araçlarına limbo yöntemiyle bindirilmiştir. Eşi benzeri görülmeyen bu uygulama daha sonra ABD'de eğitim için örnek olarak kullanılmıştır.

Birinci harekât genel olarak başarıyla gerçekleştirilmiş olsa da harekât boyunca özellikle muhabere konusunda büyük sıkıntılar yaşanmış ve kuvvetler arasında iletişim kurulamamıştır. Ayrıca harekât planlanırken düşman kuvvetlerinin varlığı yanlış hesaplanmış ve ilk etapta az sayıda zırhlı kuvvet adaya çıkarılmıştır. Bu durum harekâtın ilk gecesinde kanlı çarpışların yapılmasına neden olmuş ve en büyük kayıplar bu ilk gecede verilmiştir. Harekâtın ikinci gününde ise yine muhabere ve istihbarat konusunda yaşanan sıkıntılardan dolayı TCG Kocatepe kendi uçaklarımız tarafından bombalanarak batırılmıştır. Harekâtın üçüncü gününde ise 39. Tümen ve Bora Özel Görev Kuvvetlerinin çok sayıda tank ve zırhlı birlikle Ada'ya çıkmasıyla Kıbrıs'ta hakimiyet sağlanmıştır. Birinci harekât sırasında Deniz Kuvvetleri SAT ve SAS timleriyle çıkarma bölgesindeki engelleri temizlemiş, Çıkarma Filosu ve Amfibi Deniz Piyade Alayı ile Ada'ya çıkışı gerçekleştirerek çıkarma bölgesinin güvenliğini sağlamıştır. Donanmaya ait muhriplerde deniz geçiş aşaması boyunca çıkarma konvoyunu korumuş sonrasında ise karakol bölgelerinde deniz topçu atışlarıyla Ada'ya çıkan kuvvetleri desteklemiştir.

Harekâtın üçüncü gününde Türkiye, BM'nin harekâtın birinci günü almış olduğu 353 sayılı kararına uyarak saat 17.00'da ateşkes ilan etmiştir. Bu sırada Türkiye, İngiltere, Filistin ve Libya gibi ülkelerin de yardımını alarak TCG Kocatepe'nin hayatta kalan personelini

kurtarmak için arama kurtarma çalışmalarına başlamış ve TCG Kocatepe'nin batışının ikinci gününde hayatta kalan bütün personel kurtarılmıştır. Kıbrıs'ta ise ateşkes koşulları devam ettiği halde çatışmalar yaşanmış ve Türk kuvvetleri sıkıştıkları üçgen bölgeyi güvence altına almak için ateşkes sırasında bazı bölgelerin genişletilmesi için hareketler gerçekleştirmiştir. Girne'nin tamamen ele geçirilmesiyle Girne Deniz Komutanlığı kurulmuş ve bundan sonra Türk Donanması nakliyat işlemlerini burada kurulan limanlarda gerçekleştirmiştir. Ateşkes sırasında Kıbrıs'a asker gönderilmeye devam etmiş 39. Tümen'in kalan kuvvetleriyle birlikte 28. Tümen ve zırhlı birlikleri Kıbrıs'ta bulunan Türk kuvvetlerine katılmıştır.

Birinci hareketin sona ermesiyle birlikte Yunanistan'da Cunta yerini sivil yönetime bırakmış Başbakanlığa Karamanlis gelmiş, Kıbrıs'ta ise Sampson görevini bıraktığını açıklayarak yerine Klerides geçmiştir. Yunanistan'ın isteğiyle Cenevre Konferansı 25 Temmuz 1974'te başlamıştır. 5 gün süren konferans sonrası taraflar arasında Cenevre Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma Türkiye'ye Kıbrıs'ta büyük avantajlar sağlamış ve dış basında Türkiye kazanan taraf olarak lanse edilmiştir. Cenevre Anlaşması Türk Hükümeti tarafından olumlu karşılanmıştır. Yunanistan'da ise hayal kırıklığı yaratmış ve yeni kurulan hükümete tepki gösterilmiştir. Aynı şekilde Makarios'ta Kıbrıs'ta olmamasına rağmen Klerides'i bu anlaşmadan dolayı baskı altına almıştır. Cenevre Anlaşmasına göre anayasal meselelerin görüşülmesi için 8 Ağustos 1974'te İkinci Cenevre Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferans sırasında Yunan heyeti ve Türk heyeti birbirlerini Cenevre Anlaşmasına uymamakla suçlamıştır. Yunan heyeti daha konferansa gelmeden önce hiçbir anlaşmaya imza atmama konusunda uyarılmış ve sadece ateşkes şartlarının iyileştirilmesi konusunda görüşmeler yapılması istenmiştir. Yunan heyeti ve Rum temsilci Klerides'in olumsuz tutumundan dolayı konferans tüm çabalara rağmen bir sonuç alınmadan sona ermiştir.

İkinci Cenevre Konferansından istenilen sonuç alınamayınca Türkiye 14 Ağustos'ta harekât planının ikinci aşamasını gerçekleştirmek için harekete geçmiş ve İkinci Barış Harekâtı başlamıştır. İstenilen hedeflere ulaşılmasıyla 16 Ağustos 1974 saat 19.00'da ateşkes ilan etmiştir. İkinci harekatta ilki gibi üç gün sürmüştür. Bu kez kuvvet üstünlüğü Türk kuvvetlerinde olduğundan dolayı fazla direnişle karşılaşılmadan hedeflere ulaşılmış ve Şahin Hattı oluşturularak Kıbrıs'ın kuzeyinde Ada'nın yaklaşık %40'lık bir kesimini oluşturan bölge Türk kontrollüne geçmiştir. Harekât boyunca Deniz Kuvvetlerine ait birlikler karada Amfibi Deniz Piyade Alayı ihtiyat olarak beklemiş ve verilen emirleri başarıyla

yerine getirmiştir. Donanmaya ait muhripler ise ilk harekatta olduğu gibi karakol bölgelerinde deniz topçu atışlarıyla karada mücadele eden birliklere destek olmuştur. TSK bu hareketla birlikte en zor askeri hareketlerden biri olan ve çok fazla örneği olmayan üç kuvvetin birlikte katıldığı denizasıırı harekâtı başarıyla yerine getirmiştir. Her kuvvetin harekâta katkısı büyük olmuştur ancak, Deniz Kuvvetleri'nin 10 yıl gibi kısa bir sürede hazırlandığı ve gerçekleştirmiş olduğu amfibi harekât ile sonrasında çıktığı bölgede kalıcı olmayı başarması Kıbrıs'a ayak basılmasını sağlamıştır. Bu durum Ada'da yapılan kara manevra planlarının gerçekleştirilmesi için kilit olmuştur.

İkinci hareketin sona ermesiyle birlikte Cenevre Konferanslarında elde edilmek istenilen bölge askeri hareketle elde edilmiştir. 1963 yılından beri acı çeken Kıbrıs Türk halkının güvenliği sağlanmış ve huzur içinde yaşayacağı bölge elde edilmiştir. Böylece Kıbrıs'ta askeri mücadele sona ermiş ve diplomatik mücadele tekrar başlamıştır. İkinci harekât sonrası Türkiye'de iç politikada hükümet buhranı başlamış, dış politikada ise Amerikan Ambargosu gündemi meşgul etmiştir. Yunanistan'da ise Karamanlis oyların çoğunluğunu alarak iktidarı sağlamlaştırmıştır. Kıbrıs'ta ise uzun süre toplumlararası görüşmeler devam etmiş bu sırada önce Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuş, ancak Yunanistan ve Rum yönetiminin baskılarıyla BM'nin Kıbrıs'ta tek söz hakkının Kıbrıs Cumhuriyeti'nde dolayısıyla Rum yönetiminde olduğunu almış olduğu karar açıklaması ve Rum yönetiminin Türk tarafına ambargo uygulaması üzerine 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur. KKTC'yi tanıyan ilk ve tek ülke Türkiye olmuştur. KKTC kurulduğu tarihten itibaren Türkiye'nin de destekleriyle Kıbrıs'ın kuzeyinde Barış Harekâtı ile elde edilen bölgede güvenle varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

KAYNAKÇA

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi Kaynakları

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA, 317.47.8.30.18.1.2).

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt 21, Toplantı 3, 77. Birleşim.

Deniz Tarihi Arşivi.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 19. Birleşim, Cilt. 24.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 33. Birleşim, Cilt. 1.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Cilt.7, Toplantı 7, 2.Birleşim.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Cilt 13, Toplantı 13, 2. Birleşim.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi (Gizli Oturum), Cilt 13/1, Toplantı 13, 2.Birleşim.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Cilt 13, Toplantı 13, 3.Birleşim.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi (Gizli Oturum), Cilt 13/1, Toplantı 13, 3.Birleşim.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Cilt 13, Toplantı 13, 4.Birleşim.

2. Gazeteler

Akın Gazetesi.

Bozkurt Gazetesi.

Cumhuriyet Gazetesi.

Hürriyet Gazetesi.

Milliyet Gazetesi.

Sözcü Gazetesi.

3. Araştırma Eserler

ALASYA, Halil Fikret (1977). *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

ARMAOĞLU, Fahir (1999). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

ARTUÇ, İbrahim (1989). *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.

BAKKALBAŞIOĞLU, Özhan (2020). *Kıbrıs Barış Harekâtı TCG Kocatepe Nasıl Battı*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

BAŞARA, Levent, Serhat Güvenç (2022). *Kıbrıs İçin Havalandılar G-Günü*. İstanbul: Kronik Kitap.

- BAYTOK, Taner (2001). *Bir Asker Bir Diplomat*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- BİL, Hikmet (1976). *Kıbrıs Olayı ve İçyüzü*. İstanbul: İtimat Kitapevi.
- BİRAND, Mehmet Ali (1987). *30 Sıcak Gün*, Milliyet Yayınları.
- ÇAPUR, İzzettin (2019). *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Anılar*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Deniz Harp Akademisi Komutanlığı (2000). *1974 Kıbrıs Barış Harekâtı (Deniz Harekâtı)*. İstanbul: Harp Akademisi Yayınları.
- DENİZLİ, Ali (2014). *Kıbrıs Barış Harekâtı 20 Temmuz 1974*. Ankara: Berikan Ofset Matbaacılık.
- DENKTAŞ, Rauf (1991). *Kıbrıs Davamız*. Ankara: Köksay Yayınları.
- ERİM, Nihat. *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*. Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii.
- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (1985). *Türk Yunan İlişkileri ve Megalo İdea*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- GÜRDENİZ, Cem (2000). *Cumhuriyet Donanması 1923-2000*. İstanbul: Seyir Hidrografi ve Oşinografi Daire Başkanlığı.
- GÜVENÇ, Serhat; Mesut Uyar (2020). *On Contested Shores: Against All Odds Turkish Amphibious Operation in Cyprus 20-23 July 1974*. Virginia: Marine Corps University Press.
- Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları (1995). *Kıbrıs'ın Dünü Bugünü Yarını*. İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi.
- İKİZ, İbrahim Neşet (2007). *Bir Ada Bir Dava Bir Savaş*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- KALELİOĞLU, Oğuz (2020). *Kıbrıs Barış Harekâtı ve Gazimagosa Savunması*. Ankara: Korza Yayıncılık.
- KESER, Ulvi (2013). *Kızılay Belgeleri Işığında Kıbrıs Barış Harekâtı 1974*. Ankara: Pulat Basımevi.
- KURT, Emin (2009). *Kıbrıs Şehidi Hava Pilot Binbaşı Cengiz Topel ve 1964 Kıbrıs Hava Harekâtı*. Ankara: Hava Basımevi ve Neşriyat Müdürlüğü.
- MÜTERCİMLER, Erol (2021). *Satılık Ada Kıbrıs*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- OBERLİNG, Pierre (1988). *Bellapais'e Giden Yol*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- ORAN, Baskın (2009). *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÖZTÜRK, Osman Metin (2003). *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*. Ankara: Altın Küre Yayınları.

- POLAT, Soner (Koordinatör, 2003). *Türk Deniz Kuvvetleri Denizlerin Koruyucuları*. Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Merkez Daire Başkanlığı Basımevi.
- SEVER, Muzaffer (2012). *20 Temmuz 1974 Kıbrıs Bitmeyen Gece*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- SONYEL, Salahi (2014). *Gizli Belgelerle Kıbrıs Sorunu Kaygılı Yıllar (1974-1975)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk (1995). *ABD'nin Türkiye Politikası (1964-1980)*. İstanbul: Der Yayınevi.
- TÜMER, Nejat (2008). *Bir Komutan Bir Yaşam*. Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi.
- ÜÇLER, Ertuğrul (2009). *Kıbrıs Çıkarması*. İstanbul: Yeniüzyıl Yayınları.

5. Makaleler

- AKGÜN, Sibel (2018). “Kıbrıs'ta Birleşmiş Milletler Arabuluculuğu ile Siyasal Çözüm Modelleri ve Analizi”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmalar Dergisi*, Cilt 5, Sayı 11.
- AYKOÇ, Ayhan (1974). “Kıbrıs Harekatının Sessiz Kahramanları”. *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Cilt 80, Sayı 487.
- BÜYÜKTUĞRUL, Afif (1973). “Türkiye Cumhuriyeti Donanmasının 50. Yılı”. *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Cilt 79, Sayı 483.
- ÇETİNER, Yılmaz (1965). “Amerikan Askeri Yardımları ve Gerçekler”. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- ÇÖLAŞAN, Emin (2023). “Kocatepe Batarken Genelkurmay Harekât Merkezi”. *Sözcü Gazetesi*.
- ÇÖLAŞAN, Emin (2023). “Kocatepe’yi Nasıl Batırdık? Bombalayan Pilot Anlatıyor”. *Sözcü Gazetesi*.
- ÇÖLAŞAN, Emin (2023). “Kocatepe’yi Nasıl Batırdık? Gemi Komutanı Anlatıyor”. *Sözcü Gazetesi*.
- ÖZDOĞANCI, Sina (1968). “Türk Deniz Kuvvetlerinde Gemi İnşa Faaliyet ve Hamleleri”. *Deniz Kuvvetleri Dergisi*, Cilt 74, Sayı 460.
- ÖZDOĞANCI, Sina (1970). “Deniz Kuvvetlerinde Satıhtan Satha Güdümlü Mermi Sorunu”. *Deniz Kuvvetleri Dergisi*. Cilt 76, Sayı 468.

- ÖZEL, Mesut (2022). “Türkiye’de Donanma Cemiyetleri: Tarihsel Süreçte Gelişim ve Bağış Kampanyaları”. *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, Sayı 7.
- SARINAY, Yusuf (2006). “Türkiye’nin NATO’ya Girişi ve Türk Dış Politikasına Etkileri”, *Onuncu Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- SERTER, Vehbi Zeki (2006).” Harekâtın Birinci Günü ve Gecesinde Girne Boğazı Bölgesindeki Savaş ve Bazı Olaylar”. *Onuncu Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- ŞAHİN, Güneş (2017). “Türk Basını’nın 1964 Olaylarına Bakışı”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3.
- TALUY, Faik (1968). “Hücumbotu”. *Deniz Kuvvetleri Dergisi*. Cilt 74, Sayı 462.
- YALÇIN, Emruhan (2017). “Yunanlıların Bitmeyen İdeali: Megali İdea”. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 7.

6. Röportajlar

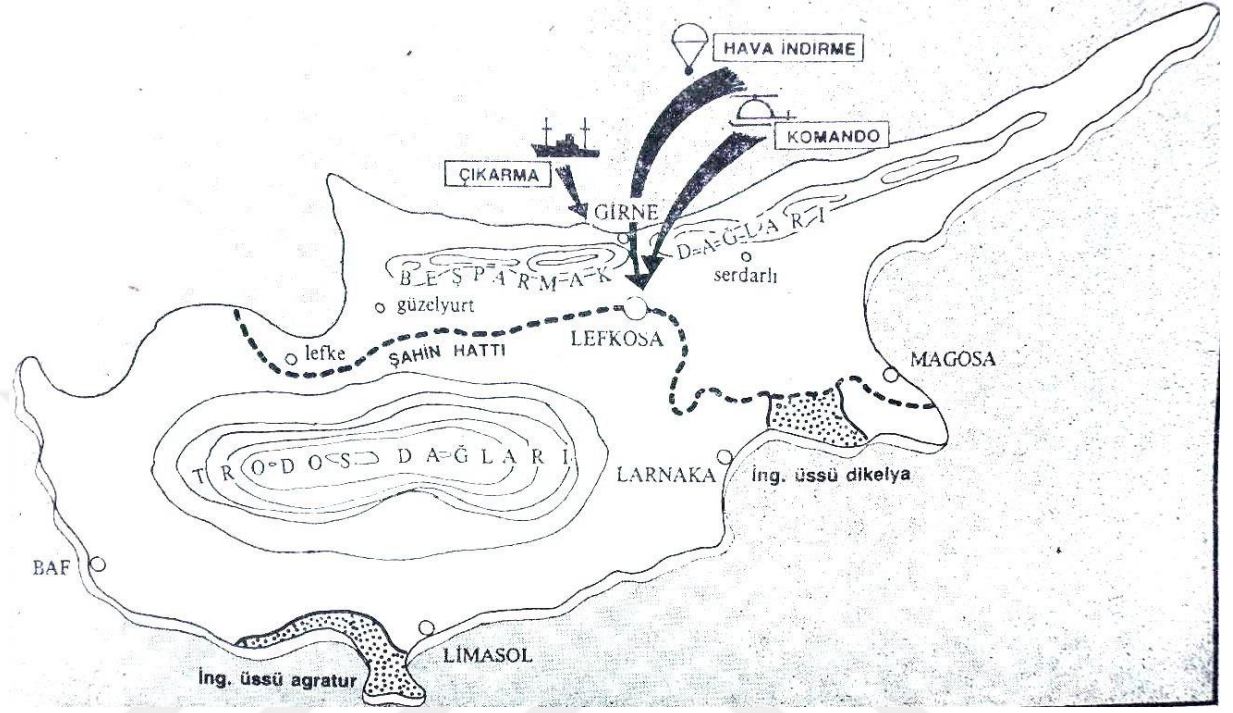
Kıbrıs Gazisi Emekli Astsubay Ömer ÇOLAK 26.10.2023.

Emekli Astsubay Osman Yaşar KAYNAR 26.10.2023.

EKLER

EK.1

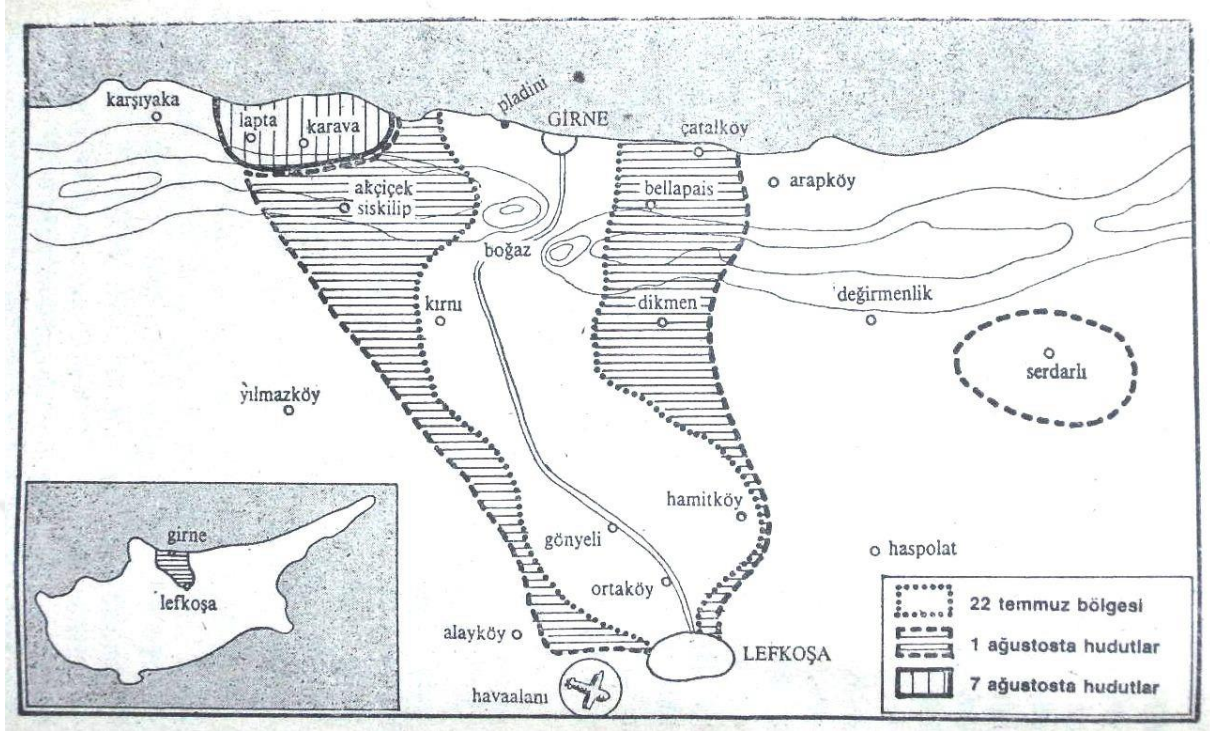
Yıldız-70 Atma-4 Planı⁵²⁶

⁵²⁶ Artuç, a.g.e. s.168.

EK.3

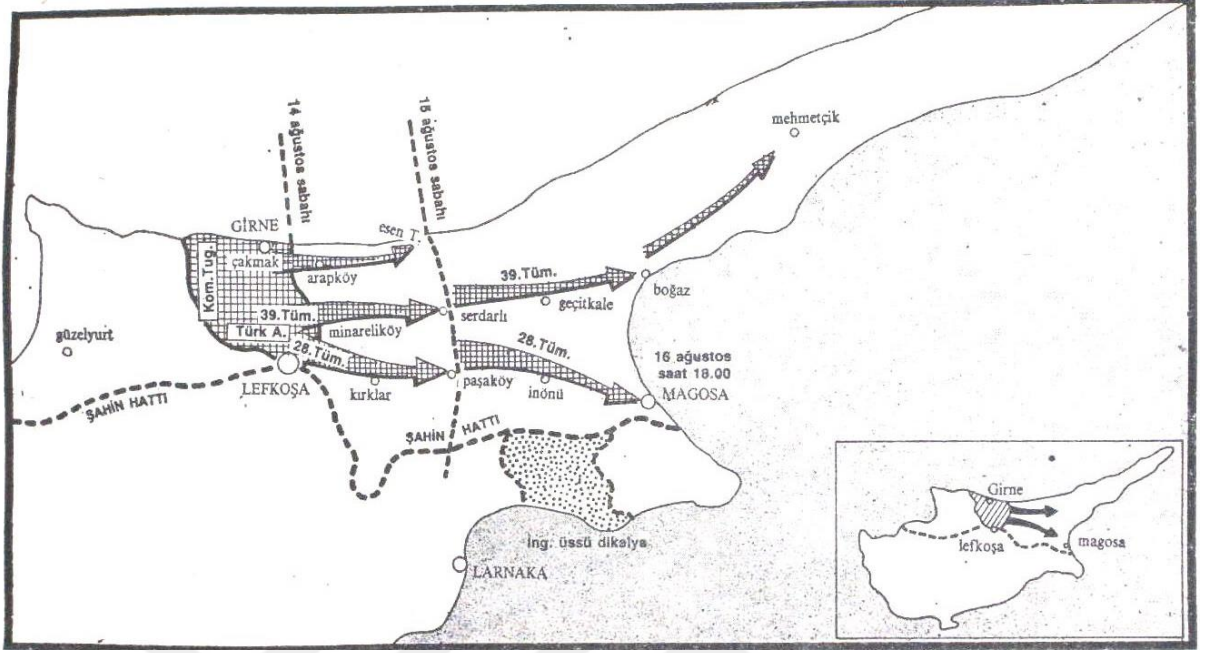
Ateşkes Sırasında Genişletilen Bölge⁵²⁸

⁵²⁸ Artuç, a.g.e. s.280.

EK.4

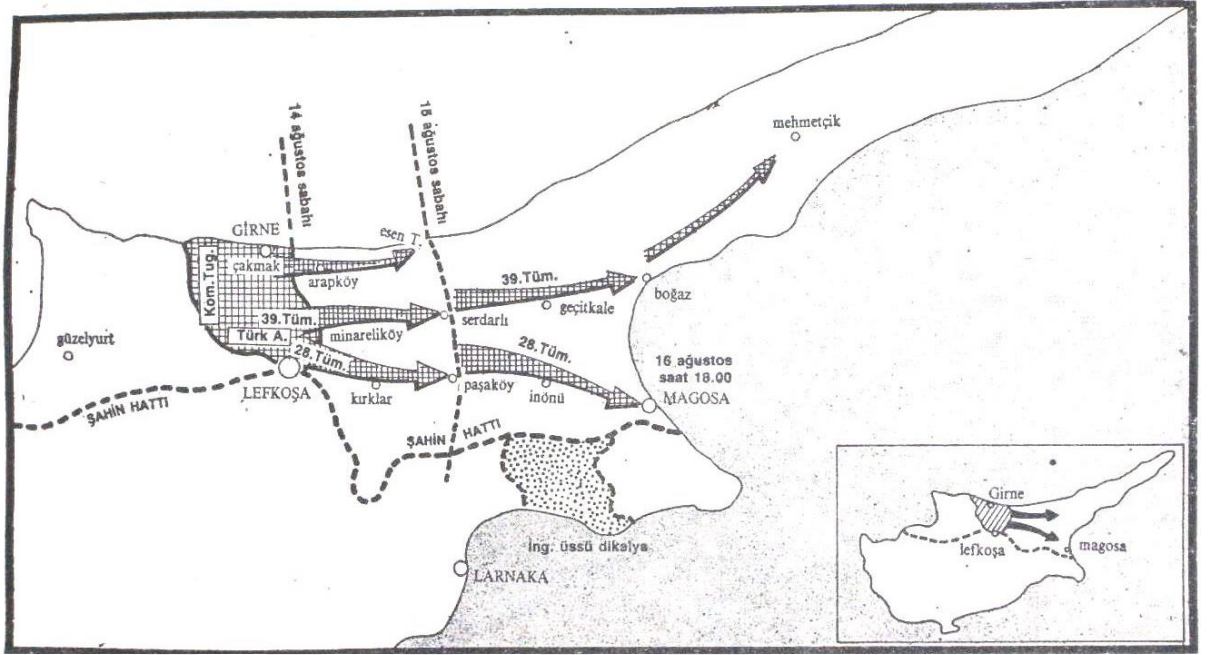
İkinci Harekât Sırasında Doğu Yönünde Yapılan Taarruzlar⁵²⁹

⁵²⁹ Artuç, a.g.e. s.303.

EK.5

İkinci Harekât Sırasında Batı Yönünde Yapılan Taarruzlar⁵³⁰

⁵³⁰ Artuç, a.g.e. s.315.

EK.6**Kıbrıs Barış Harekâtı Deniz Kuvvetleri Şehitleri⁵³¹**

TCG KOCATEPE ŞEHİTLERİ	
Rütbe	Ad Soyad
Dz. Kd. Bnb.	Metin Sülüş
Dz. Kd. Ütgm.	Necati Gürkaya
İkm. Tğm.	Caner Gönyeli
Astsb. Kd. Bçvş.	İsmet Yılmaz
Astsb. Üçvş.	Ayhan İncekara
Astsb. Kd. Çvş.	Hasan Diş
Astsb. Çvş.	Cemil Akın
Astsb. Üçvş.	Orhan Durusoy
Astsb. Kd. Çvş.	Erhan Yıldırım
Astsb. Çvş.	Yahya Bakır
Astsb. Çvş.	Adnan Mavidemir
Astsb. Çvş.	Nuri Urun
Astsb. Üçvş.	Mehmet Kurt
Astsb. Çvş.	Nadir Güneş
Astsb. Kd. Bçvş.	Temel Şimşir
Astsb. Çvş.	Mehmet Çetin
Dz. Er	İbrahim Koçak
Dz. Er	Kenan Nazlı
Dz. Er	Naim Özkan
Dz. Er	Osman Velet
Dz. Er	Abdullah Yılmaz
Dz. Er	Hayati Sezer
Dz. Er	Uğur Tatlı
Dz. Er	Hasan Bayraktar
Dz. Er	Mevlüt Ergüven
Dz. Er	Kadir Toraman
Dz. Er	İbrahim Parlar

⁵³¹ Bakkalbaşıoğlu, a.g.e. s.595-596, Kalelioğlu, a.g.e. s.210-211.

Dz. Er	Mustafa Aydın
Dz. Er	Rahim Tepebaş
Dz. Er	Zafer Baydar
Dz. Er	Tamer Seyhan
Dz. Er	Bektaş Kocakafa
Dz. Er	Ali Türkmen
Dz. Er	Yusuf Cansevdi
Dz. Er	Mehmet Cihan
Dz. Er	Recep Balcı
Dz. Er	Hasan Sönmez
Dz. Er	O. Nuri Ocak
Dz. Er	A. Nihat Gerece
Dz. Er	Uğur Öztop
Dz. Er	Mehmet Bozkurt
Dz. Er	Hasan Özdemir
Dz. Er	Cemal Yılmazsoy
Dz. Er	Naci Kamyş
Dz. Er	Koray Muhar
Dz. Er	Gaffar Kaynar
Dz. Er	Ö. Faruk Ercan
Dz. Er	Ahmet Uğur
Dz. Er	Kenan Cansel
Dz. Er	Süleyman Tekin
Dz. Er	Asım Özdemir
Dz. Er	Halil Kalafatoğul
Dz. Er	Osman Çetiner
Amfibi Deniz Piyade Alayı Şehitleri	
Dz. P. Astsb. Üçvş.	Necati Sıvacılar
Shh. Tek. Astsb. Bşçvş.	Selçuk Yıldırım
Dz. P. Onb.	Hasan Dutlu
Dz. P. Er	Recep Aldıkaçtı
Dz. P. Er	Ali Yanatma
Dz. P. Er	Hüseyin Ersoy

Dz. P. Er	Rıdvan akır
Dz. P. Onb.	Kenan Çepni
Dz. P. Onb.	Harun Köse
Dz. P. Onb.	Hüseyin Kapıcı
Dz. P. Onb.	Halil Aydemir
Dz. P. Onb.	Osman Dağlı
Dz. P. Er	Sabri Tütüncü
Dz. P. Er	Hasan zkarı
Deniz Sivil İşçi	Ahmet Ersoy

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

İsim SOYİSİM :
Doğum Yeri :
Doğum Tarihi :

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi :
Bildiği Yabancı Diller :

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

-

İŞ DENEYİMİ

-

İLETİŞİM

E-posta Adresi :
ORCID No :